

BEZPIECZEŃSTWO WEWNĘTRZNE W POLSCE – SPOŁECZNE DIAGNOZY, INSTYTUCJONALNE UWARUNKOWANIA I WSPÓŁCZESNE ZAGROŻENIA

REDAKCJA NAUKOWA
Bartosz Murat, Grzegorz Olszewski

**OSTROŁECKIE
TOWARZYSTWO
NAUKOWE**

Bezpieczeństwo wewnętrzne w Polsce
– społeczne diagnozy, instytucjonalne uwarunkowania
i współczesne zagrożenia

**Bezpieczeństwo wewnętrzne w Polsce
– społeczne diagnozy, instytucjonalne uwarunkowania
i współczesne zagrożenia**

**Redakcja naukowa
Bartosz Murat
Grzegorz Olszewski**

**Wydawnictwo Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego
im. Adama Chętnika**

Ostrołęka 2025

Recenzenci:

dr hab. Andrzej Sęk prof. WSKZ

Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu

Dr Wiesław Zawadzki

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

ISBN 978-83-68680-17-1

© Copyright by Wydawnictwo Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego im. Adama Chętnika
Ostrołęka 2025

252 publikacja Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego im. Adama Chętnika

Wydawnictwo Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego im. Adama Chętnika
07-410 Ostrołęka, ul. Traugutta 9A

tel. +48 29 764-59-80

www.otn.ostroleka.pl/ct-menu-item-15

e-mail: otn.ostroleka@o2.pl

Projekt okładki: inż. arch. Aleksandra Żuchowska

Skład: Drukowane Literki Ewa Katarzyna Czetwertyńska, Łomża

Druk: Drukarnia Hajstra, Grodzisk Mazowiecki

Spis treści

Część I

Społeczne i kryminologiczne zagrożenia bezpieczeństwa

1. **Wanda Sznurowska** – Handel ludźmi w Polsce:
skala zjawiska, przyczyny oraz działania prewencyjne 9
2. **Emilia Zajkowska** – Wpływ izolacji więziennej na osoby
pozbawione wolności 37
3. **Tomasz Lubiecki** – Bezpieczeństwo dzieci w Internecie
– działania realizowane przez rodziców 51
4. **Arkadiusz Zduniak** – Zjawisko korupcji w instytucjach
publicznych w opinii mieszkańców Ostrołęki 61

Część II

Instytucje bezpieczeństwa publicznego i zaufanie społeczne

5. **Patrycja Pietraszewska** – Rola Straży Miejskiej
w utrzymaniu bezpieczeństwa publicznego
w mieście Łomża 113
6. **Agnieszka Zaorska, Bartosz Murat** – Rola funkcjonariuszek
w polskiej Policji..... 137
7. **Marcin Choromański** – Poczucie bezpieczeństwa
i ocena pracy Policji wśród mieszkańców gminy Troszyn 157

Część III

Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa a postawy obywatelskie

8. **Łukasz Wierzbowski** – Motywacja młodych ludzi
do wstępowania do wojska, a ich wpływ na bezpieczeństwo
wewnętrzne – analiza na przykładzie Wojskowego
Centrum Rekrutacji w Łomży..... 175

Część IV

Kryzys migracyjny i bezpieczeństwo regionalne

9. ***Kamila Kaczanowska*** – Kryzys migracyjny na przykładzie kryzysu na granicy polsko-białoruskiej. Opinie Polaków 205
10. ***Agnieszka Łapińska, Marcin Koda*** – Nielegalna imigracja z Białorusi a subiektywne poczucie bezpieczeństwa mieszkańców strefy przygranicznej 219
11. ***Agnieszka Łapińska, Mateusz Laskowski*** – Wpływ kryzysu migracyjnego na mieszkańców województwa podlaskiego 255

Część I

Spoleczne i kryminologiczne zagrożenia bezpieczeństwa

Handel ludźmi w Polsce: skala zjawiska, przyczyny oraz działania prewencyjne

Wanda Sznurowska

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Wstęp

Handel ludźmi, pomimo licznych regulacji zarówno prawnomiędzynarodowych, jak też krajowych, stanowi wciąż istotny problem w zakresie bezpieczeństwa tak wewnętrznego poszczególnych państw, jak też bezpieczeństwa międzynarodowego. Procesy globalizacyjne oraz integracyjne, będące istotną zaletą współczesnych czasów, wspomagają niestety sprawców przestępstwa handlu ludźmi w trakcie tego wieloetapowego procederu. Nierzadko przestępstwo to dokonywane jest w ramach przestępczości zorganizowanej, wykorzystującej sprzyjającą sytuację geopolityczną oraz prawną. W swojej istocie formy oraz przyczyny tego zjawiska są zasadniczo znane, niemniej jednak trudno jest określić realną skalę zjawiska, jako że jego charakterystyka sprawia, że jest ono trudno wykrywalne. Nie można skupiać się wyłącznie na sprawcach, jako że handel ludźmi to przede wszystkim osobista tragedia jego ofiar oraz pogwałcenie ich podstawowych praw i wolności.

Handel ludźmi jest zjawiskiem niezwykle złożonym, definiowanym jako „przedmiotowe zawłaszczenie innego człowieka bez jego woli, zgody lub możliwości wyrażenia takiej zgody w celu czerpania korzyści majątkowych”¹. Nie tylko jest to ogromne zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego, ale także jest to przestępstwo na gruncie prawa polskiego oraz proceder silnie zwalczany przez liczne organizacje międzynarodowe. Stanowi ono także naruszenie praw człowieka, jako że liczne akty prawnomiędzynarodowe zapewniają człowiekowi prawo do wolności. Pośród licznych przestępstw należy

¹ W. Stankiewicz, *Proceder handlu ludźmi jako forma współczesnego niewolnictwa*, „Athenaeum” 2013, t. 39, s. 138.

ono także do tych, które najsilniej oddziałują na ofiarę, na całokształt jej sytuacji, a w szczególności na jej sytuację psychiczną oraz społeczną. W kontekście bezpieczeństwa wewnętrznego jest połączone ze zjawiskiem migracji, i to migracji przede wszystkim nielegalnej oraz o charakterze zarobkowym².

Powyżej przedstawiona definicja handlu ludźmi nie jest jedyną, chociaż jednak w dużej mierze charakteryzuje omawiane zjawisko. Różni autorzy podkreślają różne aspekty tego pojęcia, zauważając, że „jego istota polega na wykorzystaniu osoby nawet za jego zgodą, przy wykorzystaniu różnorodnych metod i środków”³.

Na gruncie prawnym jedynym aktem prawnym, który podchodzi do zjawiska handlu ludźmi od strony przyczynowej, jest Protokół z Palermo. W art. 9 ust. 4 tego aktu zostały wskazane główne przyczyny handlu ludźmi, którymi są ubóstwo, zacofanie oraz brak równych możliwości⁴. Warto jednak zauważyć, że tak ujęte źródła problemu handlu ludźmi nie są w żaden sposób wyczerpujące. W literaturze proponuje się ich rozbudowaną klasyfikację wyróżniającą cztery typy przyczyn: ekonomiczne, socjalne, polityczno-społeczne oraz prawne. W ramach pierwszej kategorii umieszcza się przede wszystkim wysoki wskaźnik bezrobocia, wysoki poziom ubóstwa, a także brak perspektyw na zdobycie legalnej pracy za granicą. Aspekty te zachęcają do poszukiwania zatrudnienia poza miejscem zamieszkania danej osoby. Do przyczyn socjalnych należą przemoc w rodzinie, alkoholizm w rodzinie lub uzależnienie od narkotyków, brak zainteresowania dzieckiem ze strony rodziców, słabo rozwinięty system opieki społecznej. Przyczyny te można łączyć z niewydolnym systemem opieki społecznej oraz brakiem wykształcenia postaw społecznych i obywatelskich. Przemoc domowa oraz inne problemy w rodzinie nie są zgłaszane, jako że brakuje zaufania do niewydolnych instytucji oraz panuje ogólna nieufność wobec państwa, które nie jest w stanie pomóc swoim obywatelom, w tym najmłodszym, które same nie są w stanie

² W. Bartusik, *Handel ludźmi jako zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego Polski na początku XXI wieku*, [w:] K. Sawicki [red.], *Handel ludźmi*, Szkoła Policji w Pile, Piła 2011, s. 266.

³ P. Kozłowska, *Instytucjonalne aspekty walki z procederem handlu ludźmi w Polsce*, „Wiedza Obronna” 2019, nr 1-2, s.146.

⁴ B. Kleboko, *Handel ludźmi jednym z największych współczesnych zagrożeń dla realizacji idei praw człowieka*, [w:] M. Jabłoński, T. Jurczyk, P. Guteirrez [red.] *Międzynarodowa ochrona praw człowieka – współczesne problemy na świecie*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2015, s. 26.

wyrwać się z otoczenia, które jest niekorzystne dla ich rozwoju i promuje kolejne pokolenia doświadczające wyuczonej bezradności.

Handel ludźmi często jest procederem, który charakteryzuje międzynarodowość we wszystkich stadiach. Międzynarodowy charakter może mieć samo przemieszczanie ofiar z miejsc, które stanowią dla sprawców źródło pozyskiwania „towaru”, czyli miejsc podaży, do miejsc, które charakteryzuje popyt na taki „towa”, gdzie też dochodzi do sfinalizowania transakcji. Sprawia to, że można wskazać na kraje, której najczęściej są źródłem pozyskiwania „towaru”, takie, które stanowią miejsce tranzytu, a więc nie charakteryzuje je ani podaż, ani popyt, a jedynie przewóz, oraz takie, które charakteryzują się wspomnianym popytem, przez co dochodzi w nich do sfinalizowania transakcji. Sprawia to, że w ramach pewnej przestępczej geografii handlu ludźmi wyróżnia się pochodzenia ofiar, kraje tranzytowe i kraje docelowe. Taki podział mapy świata sprawia, że handel ludźmi nie dotyka wszystkich państw w równy sposób⁵.

W rozwijaniu się handlu ludźmi istotną rolę odgrywa wiele czynników różnego rodzaju. Należą do nich będą czynniki ekonomiczne czy też raczej ekonomiczno-społeczne, do których zaliczyć można m.in. ubóstwo i dysproporcje rozwojowe, ograniczone możliwości podjęcia pracy w krajach o wyższym poziomie rozwoju gospodarczego. Do czynników prawno-społecznych należą będą braki w legislacji, które przekładają się na brak skutecznych rozwiązań w zakresie prewencji handlu ludźmi oraz wadliwe stosowanie istniejących rozwiązań prawnych, prowadzące do słabej wykrywalności przestępstw oraz determinujące dochodowość niniejszego procederu (handel ludźmi zaliczany jest do kategorii przestępstw o niewielkim ryzyku i wysokim zysku). Czynnikiem o charakterze globalizacyjnym są z kolei rozwój w zakresie nowych technologii oraz komunikacji, przekładające się na nasilenie procesów globalizacyjnych. Można przedstawić także kategorię czynników społecznych, zaliczając do nich warunki panujące w rodzinie takie jak przemoc, alkoholizm czy inne uzależnienia, a także słabo rozwinięty system opieki społecznej. Pewne przemiany polityczne, takie jak zmiany w systemie politycznym kraju lub w krajach sąsiadujących, konflikty zbrojne bądź inne przypadki naruszenia praw człowieka, także stanowią przyczynę występowania oraz

⁵ R. Antonów, *Handel ludźmi. Kierunki...*, s. 8.

nasilania się tego zjawiska. W praktyce dostrzega się silną korelację pomiędzy zjawiskiem handlu ludźmi a zjawiskiem nielegalnej imigracji⁶.

Współcześnie obowiązujący w Rzeczypospolitej Polskiej Kodeks karny⁷ w pierwotnej redakcji nie zawierał legalnej definicji handlu ludźmi. Stan ten uległ zmianie dopiero w 2010 r.⁸ jako wynik konieczności dostosowania polskiej regulacji do ratyfikowanych przez Polskę trzech aktów prawnomiędzynarodowych mających na celu zwalczanie handlu ludźmi, to jest protokołu z Palermo, uzupełniającego Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej⁹, decyzji ramowej nr 2002/629¹⁰, następnie zastąpionej przez dyrektywę 2011/36¹¹, oraz tzw. konwencję warszawską¹². Definicja legalna pojęcia handlu ludźmi wynika obecnie z treści art. 115 § 22 k.k. Celem wprowadzenia takiej definicji „nie było tylko proste dostosowanie tego prawa do wymogów wynikających z aktów prawa międzynarodowego (...) Owa nowelizacja była następstwem uwzględnienia zgłaszanych w doktrynie postulatów, związanych z owymi rozbieżnościami przy interpretacji tego pojęcia, jak również kontrowersjami dotyczącymi możliwości bezpośredniego stosowania jego definicji zawartych w aktach prawa międzynarodowego”¹³. Nowelizacja ta w praktyce doprowadziła do usunięcia licznych niejasności odnoszących się co do treści pojęcia handlu ludźmi, a przez to co do znamion przestępstwa polegającego na takim handlu¹⁴. Nowelizacja ta skutkowała także uchYLENIEM art. 253 k.k. i jednoczesnym wprowadzeniem do regulacji prawnokarnej art. 189a k.k.

⁶ A. Florczak, *Handel ludźmi*, [w:] A. Florczak, A. Lisowska [red.], *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, OTO Agencja Reklamowa, Wrocław 2014, s. 286-287.

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 17 z późn. zm.), dalej jako: k.k.

⁸ Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 98, poz. 626), art. 1 pkt 2b.

⁹ Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 158 z późn. zm.).

¹⁰ Decyzja Rady 2002/629/WSiSW z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi (Dz. U. UE. L. z 2002 r. Nr 203, str. 1).

¹¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (Dz. U. UE. L. z 2011 r. Nr 101, str. 1).

¹² Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 20, poz. 107).

¹³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2017 r., III KK 103/17, LEX nr 2401048.

¹⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 28 września 2010 r., II AKa 93/10, LEX nr 783352.

Na gruncie obecnie obowiązującego art. 115 § 22 k.k. „handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem:

- 1) przemocy lub groźby bezprawnej,
- 2) uprowadzenia,
- 3) podstępu,
- 4) wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania,
- 5) nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności,
- 6) udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą

– w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy. Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w pkt 1-6”.

Na podstawie danych statystycznych opublikowanych przez Komendę Główną Policji (Tab. 1.) można wskazać, że najczęściej postępowań przygotowawczych (powyżej dwudziestu w każdym z lat) w sprawach przestępstw związanych z handlem ludźmi wszczęto w latach 2012–2018. Najwięcej przestępstw natomiast stwierdzono w roku 2011 – 427, w tym wykryto w tym samym roku 424 przestępstwa.

**Tabela 1. Handel ludźmi – art. 189a § 1-2 k.k.
(w latach 2004-2009 art. 253§1 oraz 204 § 4 k.k.)**

***Table 1. Human trafficking – Article 189a § 1-2 of the Criminal Code
(in 2004-2009, Article 253 § 1 and 204 § 4 of the Criminal Code)***

rok	postępowania wszczęte	postępowania zakończone	przestępstwa stwierdzone	przestępstwa wykryte
2020	14	22	11	11
2019	16	32	25	23
2018	33	42	67	64

rok	postępowania wszczęte	postępowania zakończone	przestępstwa stwierdzone	przestępstwa wykryte
2017	27	36	85	82
2016	31	38	9	7
2015	30	31	105	105
2014	28	36	64	61
2013	27	31	100	99
2012	26	31	61	60
2011	12	22	427	424
2010	16	18	39	39
2009	25	32	52	50
2008	24	26	63	61
2007	21	20	23	24
2006	19	20	21	18
2005	15	26	22	19
2004	14	13	50	48

Źródło: Handel ludźmi i przestępstwa okolo prostytutki, [https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludźmi-i-przest/50848,Handel-ludźmi-i-przestępstwa-okolo prostitutky.html](https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludźmi-i-przest/50848,Handel-ludźmi-i-przestępstwa-okolo prostytutki.html) [dostęp: 12.06.2025 r.].

Source: Human trafficking and prostitution-related crimes, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludźmi-i-przest/50848,Handel-ludźmi-i-przestępstwa-okolo prostitutky.html> [accessed on June 12, 2025].

Z danych uzyskanych z Prokuratury Krajowej wynika, że liczba postępowań wszczętych w kolejnych latach przedstawia się następująco:

- 1) 2020 r. – 37;
- 2) 2021 r. – 43;
- 3) 2022 r. – 31;
- 4) 2023 r. – 28;
- 5) 2024 r. – 34.

Na podstawie raportu przygotowanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, uwzględniającego stan na 2023 r., można zauważyć zmiany w dynamice przedmiotowego zjawiska, „Dane Eurostatu

wskazują na znaczący wzrost skali zjawiska, z rekordową liczbą 10 093 zarejestrowanych ofiar w 2022 roku, co stanowi wzrost o 41,1% w porównaniu z rokiem poprzednim. Jest to najwyższa odnotowana wartość w okresie 2008-2022”¹⁵. Za najczęstsze statystycznie formy eksploatacji uznaje się wykorzystanie seksualne (np. zmuszanie do prostytucji) oraz pracę przymusową. Te formy stanowią każda około 41% przypadków handlu ludźmi. Ze względu na ujęcie w definicji handlu ludźmi także przestępstwa okołoprostytucyjnej warto przytoczyć dostępne w tym względzie statystyki z lat 2004-2020. Na podstawie danych statystycznych opublikowanych przez Komendę Główną Policji (Tab. 2.) można wskazać, że najwięcej postępowań przygotowawczych wszczęto w latach 2004-2006, w każdym z tych lat było ich ponad 30, a najwięcej w 2004 roku-34. Najwięcej przestępstw stwierdzono natomiast w 2007 roku – 55, z czego w samym roku wykryto 52 przestępstwa.

Tabela 2. Zmuszanie do prostytucji (przestępstwa)

Table 2. Forcing into prostitution (crimes)

rok	postępowania wszczęte	postępowania zakończone	przestępstwa stwierdzone	przestępstwa wykryte
2020	11	11	12	12
2019	13	15	12	12
2018	14	26	25	24
2017	17	15	28	27
2016	14	26	25	20
2015	24	25	22	22
2014	30	39	30	28
2013	30	39	17	14
2012	28	30	26	24
2011	16	21	19	19
2010	23	36	28	25
2009	22	23	33	32
2008	19	23	35	34

¹⁵ Departament Porządku Publicznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Handel ludźmi w Polsce. Raport 2023*, <https://www.gov.pl/web/handel-ludzmi/handel-ludzmi-w-polsce-raport-2023>, [dostęp: 13.06.2025 r.], s. 13.

rok	postępowania wszczęte	postępowania zakończone	przestępstwa stwierdzone	przestępstwa wykryte
2007	28	32	55	51
2006	33	3	42	42
2005	34	38	35	32
2004	40	37	46	43

Źródło: Handel ludźmi i przestępstwa okolo prostytutki, [https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludzi-i-przest/50848,Handel-ludzi-i-przestępstwa-okolo prostitutky.html](https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludzi-i-przest/50848,Handel-ludzi-i-przestępstwa-okolo prostytutki.html) [dostęp: 12.06.2025 r.].

Source: *Human trafficking and prostitution-related crimes*, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludzi-i-przest/50848,Handel-ludzi-i-przestępstwa-okolo prostitutky.html> [accessed on June 12, 2025].

Natomiast na podstawie danych statystycznych przedstawionych w Tabeli 3. można wskazać, że najwięcej postępowań przygotowawczych wszczęto w latach 2013-2014, gdzie ich liczba wynosiła 153 oraz 127. Najwięcej przestępstw stwierdzono w roku 2010– 486, w tym wykryto 483 przestępstwa.

**Tabela 3. Przestępstwa stręczycielstwa, sutenerstwa, kuplerstwa
– art. 204 § 1-3 k.k.**

***Table 3. Crimes of pimping, procuring, and soliciting
– Article 204 § 1-3 of the Criminal Code.***

rok	postępowania wszczęte	postępowania zakończone	przestępstwa stwierdzone	przestępstwa wykryte
2020	64	77	191	187
2019	64	75	107	107
2018	79	101	191	183
2017	91	110	247	243
2016	74	109	357	337
2015	107	128	337	327
2014	127	192	260	256
2013	153	165	462	454
2012	86	134	378	374

I.1. Handel ludźmi w Polsce: skala zjawiska, przyczyny oraz działania prewencyjne

rok	postępowania wszczęte	postępowania zakończone	przestępstwa stwierdzone	przestępstwa wykryte
2011	85	142	327	319
2010	103	153	486	483
2009	83	131	395	391
2008	95	145	235	236
2007	75	128	315	311
2006	113	144	234	229
2005	119	208	481	471
2004	114	168	419	410

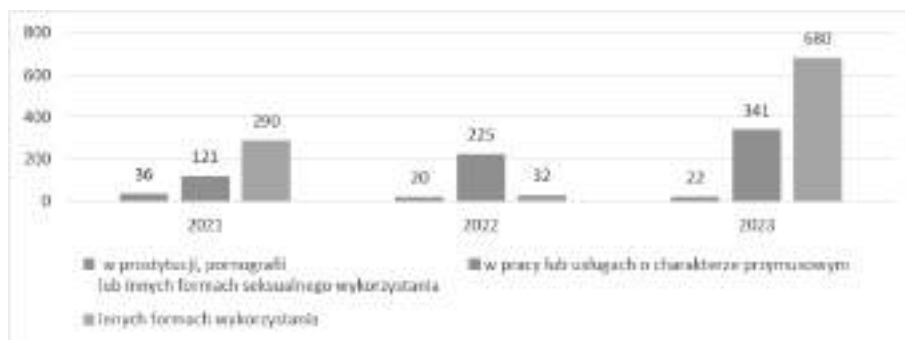
Źródło: Handel ludźmi i przestępstwa okolo prostytutki,
[https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludźmi-i-przest/50848,Handel-ludźmi-i-przestępstwa-okolo prostitutky.html](https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludźmi-i-przest/50848,Handel-ludźmi-i-przestępstwa-okolo prostytutki.html) [dostęp: 12.06.2025 r.].

Source: Human trafficking and prostitution-related crimes,
<https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludźmi-i-przest/50848,Handel-ludźmi-i-przestępstwa-okolo prostitutky.html> [accessed on June 12, 2025].

Na podstawie danych Prokuratury Krajowej zaprezentowanych na wykresie 1. Można zauważyć wyraźny wzrost liczby osób pokrzywdzonych handlem ludźmi w latach 2021-2023. W analizie uwzględniono trzy główne formy wykorzystywania ofiar: seksualne (prostytucja, pornografia lub inne formy), przymusowa praca lub usługi, a także inne formy wykorzystywania.

W 2021 roku największą grupę stanowiły osoby wykorzystywane w innych formach (290), podczas gdy przypadków seksualnego wykorzystania odnotowano 36, a pracy przymusowej – 121. Rok później liczba ofiar pracy przymusowej znacząco wzrosła do 225, a pozostałe formy utrzymały się na zbliżonym poziomie. W 2023 roku nastąpił gwałtowny wzrost liczby osób wykorzystywanych w innych formach – aż do 680. W tym samym czasie odnotowano 341 przypadków pracy przymusowej oraz 22 przypadki seksualnego wykorzystania.

Przedstawione dane wskazują na rosnącą skalę zjawiska handlu ludźmi, szczególnie w kategorii „inne formy wykorzystania”, co może świadczyć o coraz bardziej zróżnicowanych i trudnych do wykrycia mechanizmach tego procederu.

Rysunek 1. Ilość osób pokrzywdzonych z podziałem na formy wykorzystania w latach 2021-2023

Figure 1. Number of victims broken down by form of abuse in 2021-2023

Źródło: Krajowy Plan Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2025-2027, KPD_2025-2027.pdf,

Source: National Action Plan Against Human Trafficking for 2025-2027, KPD_2025-2027.pdf, [accessed on June 12, 2025], p. 9. [dostęp: 12.06.2025 r.], s. 9.

Należy zaznaczyć, że w Polsce praca przymusowa nie jest odrębnym typem przestępstwa, a penalizowana jest wyłącznie w zakresie wynikającym z przepisów o handlu ludźmi. Co więcej w definicji legalnej z art. 115 § 22 k.k. ani też w innych przepisach ustawy karnej nie zdefiniowano pojęcia pracy o charakterze przymusowym. Prawdopodobnie taka decyzja polskiego ustawodawcy wynikała z faktu, że w chwili wejścia w życie k.k. istniała już taka definicja zawarta w Konwencji Nr 29 dotyczącej pracy przymusowej lub obowiązkowej przyjętej przez Konferencję Ogólną Międzynarodowej Organizacji Pracy w Genewie dnia 28 czerwca 1930 r.¹⁶, która w art. 2 ust. 1 stanowi, że „dla celów niniejszej konwencji wyrażenie "praca przymusowa lub obowiązkowa" oznaczać będzie wszelką pracę lub usługi wymagane od jakiegokolwiek osoby pod groźbą jakiejkolwiek kary i do których dana osoba nie zgłosiła się dobrowolnie”. Pomimo przyjęcia takiego rozwiązania legislacyjnego zauważa się, że wskazana Konwencja 29 reguluje pracę przymusową, podczas gdy w art. 115 § 22 k.k. polski prawodawca posługuje się pojęciem pracy o charakterze przymusowym, co dla niektórych przedstawicieli doktryny

¹⁶ Konwencja Nr 29 dotycząca pracy przymusowej lub obowiązkowej przyjęta w Genewie dnia 28 czerwca 1930 r. (Dz. U. z 1959 r. Nr 20, poz. 122 z późn. zm.).

przedstawia pewną różnicę. Poza kwestiami wykładni językowej argumentem ma być tu założenie, że „definicja legalna wiąże tylko w obrębie tego aktu normatywnego, w którym została sformułowana”¹⁷

Warto też zwrócić uwagę na statystyki dotyczące płci ofiar przedmiotowego procederu. Większość z nich stanowią kobiety oraz dziewczęta – co prawda z roku na rok ich ilość fluktuuje, niemniej jednak zawsze dominuje nad ilością wyzyskiwanych mężczyzn oraz chłopców. Polskie organy nie prowadzą statystyk z uwzględnieniem tego czynnika, stąd opierając się na danych z innych źródeł, można stwierdzić, że przeciętnie dorosłe kobiety stanowią około 50% ofiar, zaś małoletnie dziewczynki około 20%. Przeciętnie około 33% ofiar to dzieci, z czego 19% z ogółu ofiar to dziewczęta, 15% zaś to chłopcy. Tylko 20% ofiar to dorośli mężczyźni¹⁸. Z kolei z danych ujętych w kontekście Unii Europejskiej „kobiety i dziewczęta wciąż stanowią większość ofiar (62,8% w 2022 roku), choć jest to najniższy zanotowany udział od 2008 roku. Należy przez to rozumieć, że udział mężczyzn i chłopców sukcesywnie rośnie”¹⁹.

Dane dotyczące pochodzenia ofiar są dość trudne do uzyskania i skompilowania. Dostępne w tym względzie dane odnoszące się do Polski z lat 2021-2023 (Tab. 4).

Tabela 4. Ilość osób pokrzywdzonych z podziałem na kraj pochodzenia w latach 2021-2023

Table 4. Number of victims by country of origin in 2021-2023

kraj pochodzenia	2021 r.	2022 r.	2023 r.
Białoruś	-	1	2
Bułgaria	1	-	-
Etiopia	-	-	1
Filipiny	10	-	4
Gruzja	-	-	12
Gwatemala	-	35	75

¹⁷ Ł. Pohl, K. Burdziak, P. Banaszak, *Stosunek polskiego prawa karnego do zjawiska pracy przymusowej (aspekty interpretacyjne, zarys orzecznictwa oraz problematyka wykrywczej działalności służb)*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2018, s. 7.

¹⁸ Ł. Pohl, P. Banaszak-Grzechowiak, K. Burdziak, Ł. Buczek, R. Mroczek, *op. cit.*, s. 38.

¹⁹ Departament Porządku Publicznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Handel ludźmi w Polsce. Raport 2023*, s. 12.

kraj pochodzenia	2021 r.	2022 r.	2023 r.
Gwinea	-	1	-
Honduras	-	1	1
Indie	1	-	-
Jemen	6	-	-
Kamerun	1	-	-
Kolumbia	17	44	125
Kongo	2	3	4
Litwa	-	-	1
Łotwa	-	1	1
Maroko	5	4	-
Mauretania	-	-	1
Meksyk	5	25	22
Mołdawia	50	-	55
Papua Nowa Gwinea	1	-	-
Peru	4	8	1
Polska	318	95	680
Rumunia	19	-	-
Sierra Leone	-	1	5
Słowacja	-	1	1
Syria	1	-	-
Ukraina	5	17	14
Wenezuela	-	37	32
Wietnam	1	-	6

Źródło: Krajowy Plan Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2025-2027, KPD_2025-2027.pdf, [dostęp: 12.06.2025 r.], s. 9-10.

Source: *National Action Plan Against Human Trafficking for 2025-2027*, KPD_2025-2027.pdf, [accessed on June 12, 2025], pp. 9-10.

Powyższe dane pokazują, że ostatnie lata przyniosły pewną zmianę w strukturze pochodzenia ofiar handlu ludźmi. Stają się nimi coraz częściej osoby pochodzące z państw Ameryki Południowej, maleje natomiast udział

osób pochodzących zza wschodnich granic Polski. Na takie zmiany nie wątpliwie wpływa skomplikowana sytuacja społeczno-polityczna związana z toczącą się wojną w Ukrainie, a nadto nadal odczuwalne są skutki niedawnej pandemii Covid-19. Można zauważyć, że jeszcze w 2021 r., kiedy wzmożone były działania kontrolne na granicach, doszło do pewnego zmniejszenia ilości osób pokrzywdzonych handlem ludźmi. Jednocześnie można wskazać na relatywnie wyższe liczby odnotowywane w 2023 r., kiedy to w zasadzie wszystkie obostrzenia były albo zlikwidowane, albo znacząco złagodzone. Widoczne jest więc, jak handel ludźmi jest związany z sytuacją geopolityczną.

Prewencja skierowana przeciwko handlowi ludźmi jest bardzo trudna ze względu na to, jak głęboko utajnione są działania samych sprawców. Nie są to działania podejmowane z nagłym zamiarem, lecz profesjonalnie zaplanowane i zorganizowane, często w postaci zbliżonej do logistyki przewozowej. Ujawnienie tego czynu przez samych sprawców nie leży w ich interesie, gdyż niezależnie od swojej roli w tym przestępstwie zawsze mogą oni ponieść odpowiedzialność karną – „niezależnie bowiem od tego, czy jego zachowanie polegało będzie na werbowaniu z wykorzystaniem przemocy w celu wykorzystania w prostytucji, czy na transporcie z wykorzystaniem podstępów w celu wykorzystania w żebractwie, czy będzie sprawcą wykonawczym, czy nie wykonawczym, czy dopuści się sprawczej formy współdziałania przestępnego, czy formy nie sprawczej, i tak poniesie, a przynajmniej będzie mógł ponieść, odpowiedzialność karną”²⁰.

Ponadto wskazuje się, że także potencjalni świadkowie często nie są w stanie rozpoznać, czy działania, jakich są świadkami, stanowią aspekt handlu ludźmi. Sami krzywdzeni często czy to ze wspomnianego już braku świadomości, czy też z powodu braku możliwości lub z innych przyczyn mogą nie móc powiadomić odpowiednich organów o swojej sytuacji. Organy te nie mają także ułatwionego działania ze względu na często transgraniczny charakter omawianego zjawiska²¹.

Do działań prewencyjnych zaliczać można przede wszystkim edukację prewencyjną, prowadzenie działań prewencyjnych takich jak działania zmierzające do identyfikacji ofiar oraz sprawców, podejmowanie współpracy transgranicznej pomiędzy właściwymi organami powołanymi do ścigania handlu ludźmi w poszczególnych państwach. Celem jest tu stworzenie rozwiązań systemowych dla wsparcia wymiaru sprawiedliwości. Problemem jest

²⁰ Ł. Pohl, P. Banaszak-Grzechowiak, K. Burdziak, Ł. Buczek, R. Mroczek, *op. cit.*, s. 57.

²¹ Ibidem.

tu fakt, że liczne organizacje czy też inne podmioty przedstawiają własne założenia dotyczące prewencji, co dodatkowo może utrudniać konsolidację działań.

Pod kątem organizacyjnym do najważniejszych organów zajmujących się handlem ludźmi należą Prokuratura, Policja, Straż Graniczna, Służba Celna oraz Państwowa Inspekcja Pracy. Ich działania ze względu na rozbudowaną własną strukturę organizacyjną mogą realizować największy przedmiotowy zakres działań zarówno prewencyjnych, jak też reakcyjnych. Prokuratura na różnych szczeblach nie tylko bierze udział w ściganiu przestępców dokonujących handlu ludźmi, lecz także stanowi element aparatu państwowego oraz ponadpaństwowego pracującego nad polepszeniem legislacji. Przedstawiciel Prokuratora Generalnego (Ministra Sprawiedliwości) – Prokurator z Departamentu do spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji, bierze udział w pracach Międzyresortowego Zespołu do spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi działającego przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz grupach istniejących w ramach Zespołu. Do zadań tego zespołu należą, zgodnie z § 3 zarządzenia regulującego zasady jego pracy:

- 1) opiniowanie realizacji programów mających na celu zwalczanie i zapobieganie handlowi ludźmi;
- 2) doradztwo w kwestii inicjowania działań zmierzających do zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi;
- 3) przygotowywanie projektów Krajowych Planów Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi, monitorowanie wykonalności zaplanowanych zadań oraz opracowywanie corocznych sprawozdań z wykonania Krajowego Planu Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi²².

Współpraca zachodzi również z różnymi organizacjami pozarządowymi, których przedmiot działalności statutowej związany jest z handlem ludźmi. Należy wskazać w tym względzie na dwie fundacje, jakimi są Fundacja Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada oraz Itaka – Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych. Współpraca odbywa się także na poziomie międzynarodowym, szczególnie w ramach Rady Europy oraz Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (Organization for Security and

²² Zarządzenie nr 392 Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 września 2023 r. w sprawie Międzyresortowego Zespołu do spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi (M. P. z 2023 r. poz. 1036 z późn. zm.), dalej jako: zarządzenie nr 392.

Co-operation in Europe – OBWE), która jest organizacją regionalną złożoną z 57 państw-uczestników o równym statusie, której celem „jest umacnianie bezpieczeństwa i współpracy na obszarze działania w trzech wymiarach bezpieczeństwa: polityczno-wojskowym, gospodarczo-ekologicznym i ludzkim”²³. Przedstawiciel Prokuratury bierze udział w licznych konferencjach Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) oraz OBWE. Z kolei w ramach Rady Europy polska Prokuratura jest krajowym punktem kontaktowym do spraw działań przeciwko handlowi ludźmi GRETA (The Group of Experts on Trafficking in Human Beings). Prokuratura, tak jak zresztą Policja oraz Straż Graniczna, współpracuje także ze swoimi odpowiednikami w innych krajach, szczególnie sąsiadujących z Polską. Ponadto współpracuje ona i wymienia informacje z ambasadami poszczególnych państw²⁴.

Pewną konsolidacją działań licznych organów oraz organizacji ma stanowić Krajowy Plan Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2025-2027 (KPD). Nie jest to *stricte* akt normatywny, lecz pewna strategia przyjęta w tzw. trybie obiegowym przez Radę Ministrów. Dokument ten został opracowany przez grupę roboczą, która działa w ramach Międzyresortowego Zespołu do spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi. Nie jest to pierwszy dokument tego typu, stanowi on kontynuację wydawanych już od 2003 r. dokumentów. Obecnie podstawą prawną dla wydania takiego aktu stanowi § 3 pkt 3 zarządzenia nr 392, który stanowi, że do obowiązków wspomnianego Zespołu należy „przygotowywanie projektów Krajowych Planów Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi, monitorowanie wykonalności zaplanowanych zadań oraz opracowywanie corocznych sprawozdań z wykonania Krajowego Planu Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi”. Wyznacza on kierunki polskiej polityki przeciwdziałania handlowi ludźmi, określając obowiązki poszczególnych organów, zarówno centralnych, jak też jednostek terenowych²⁵.

Jak wynika z zapisów KPD, jego głównym celem w przedstawionej perspektywie jest „optymalizacja warunków niezbędnych do skutecznego przeciwdziałania handlowi ludźmi oraz wsparcia i ochrony ofiar tego przestępstwa”²⁶. KPD przedstawia także cele szczegółowe:

²³ Polska w OBWE, <https://www.gov.pl/web/obwe/polska-w-obwe> [dostęp: 26.06.2025 r.].

²⁴ A. Gimpel, S. Martyka, *Handel ludźmi w Polsce – zwalczanie i zapobieganie*, „Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego” nr 1/ (2014), s. 31.

²⁵ Krajowy Plan Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2025-2027, <https://www.gov.pl/web/handel-ludzi/krajowy-plan-dzialan-przeciwko-handlowi-ludzi-na-lata-2025-2027> [dostęp: 27.06.2025 r.].

²⁶ Krajowy Plan Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2025-2027, KPD_2025-2027.pdf, [dostęp: 12.06.2025 r.], s. 3.

- „podnoszenie społecznej świadomości nt. zjawiska handlu ludźmi,
- podnoszenie standardu wsparcia udzielanego ofiarom handlu ludźmi (w tym małoletnim ofiarom handlu ludźmi),
- poprawa skuteczności działań instytucji odpowiedzialnych za ściganie przestępstwa handlu ludźmi poprzez doskonalenie narzędzi prawnych, struktur oraz wdrażanie najlepszych praktyk,
- podnoszenie kwalifikacji przedstawicieli instytucji i organizacji zaangażowanych w przeciwdziałanie handlowi ludźmi i wspieranie ofiar tego przestępstwa,
- pogłębianie wiedzy nt. zjawiska handlu ludźmi i efektywności podejmowanych działań zwłaszcza w kontekście pracy przymusowej,
- wzmacnianie współpracy międzynarodowej”²⁷.

Można tu mówić o konsolidacji działań różnych podmiotów, jako że podmiotami realizującymi KPD są Międzyresortowy Zespół do spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi oraz Wojewódzkie Zespoły do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, których zadaniem jest przede wszystkim monitorowanie oraz ewaluacja działalności instytucji odpowiedzialnych za ściganie przestępstwa handlu ludźmi. KPD stanowi także istotne narzędzie planowania działań prewencyjnych w programowanym okresie. Międzyresortowy Zespół do spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi składa się przede wszystkim z członków wchodzących zasadniczo w skład różnych ministerstw, przy czym przewodniczącym jest Sekretarz lub Podsekretarz tego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zaś jego zastępcą Zastępca Komendanta Głównego Policji.

KPD zakłada pięć kierunków działań na lata 2025-2027, do których należą:

- Przeciwdziałanie handlowi ludźmi – krajowy priorytet w UE;
- Prezydencja w Radzie Państw Morza Bałtyckiego;
- Rada Europy – GRETA;
- Zwiększenie świadomości nt. zjawiska handlu ludźmi;
- Zwiększenie kompetencji.

²⁷ Ibidem.

Ze względu na obecną sytuację geopolityczną konieczne jest uczynienie działań prewencyjnych priorytetowymi. Podkreśla się, że „do połowy 2026 r. Polska będzie musiała transponować do prawa krajowego Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1712 w sprawie zmiany dyrektywy 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar”²⁸. Ponadto Polska zobowiązana jest do 16 czerwca 2025 r. implementować rekomendacje wynikające z raportu Grupy Ekspertów ds. Działań Przeciwno Handlowi Ludźmi (GRETA), której głównym zadaniem jest ocena wdrażania Konwencji Rady Europy przez państwa będące sygnatariuszem Konwencji. Polska otrzymała odpowiednie sugestie mające poprawić realizację tej Konwencji, obejmujące konieczność podjęcia większych starań w zakresie zagwarantowania dostępu do pomocy prawnej, w tym bezpłatnej, dla ofiar handlu ludźmi. Za istotne uznano podjęcie kolejnych środków, które miałyby wzmocnić realizację reakcji wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych o handel ludźmi, a także zapewnienie stosowania szczególnych środków ochrony wobec dzieci, które stały się ofiarami omawianego procederu. Wzmoczone powinny zostać również działania nie tylko prewencyjne, lecz także wykrywcze oraz zmierzające do zwalczania formy handlu ludźmi, jaką jest praca przymusowa. Na poziomie legislacyjnym wskazano zaś, że konieczny jest przegląd przepisów w celu zapewnienia, „że oceny ryzyka przed wydaleniem, przed wszystkimi przymusowymi wydaleniem z Polski, w pełni uwzględniają ryzyko handlu ludźmi lub ponownego handlu ludźmi oraz poprawy identyfikacji i pomocy dzieciom będącym ofiarami handlu ludźmi”²⁹.

Podkreślono też konieczność zwiększenia świadomości społecznej względem zjawiska handlu ludźmi, zauważając, że co prawda nie istnieje jeden model ofiary, lecz istnieją pewne cechy osobowe oraz okoliczności, które w dużym stopniu predestynują osobę do stania się taką ofiarą. Jako że podwyższone ryzyko dotyczy szczególnie osób młodych, dopiero wkraczających na rynek pracy, jeszcze nie znających realiów tego rynku i w związku z tym oraz z ogólnym małym doświadczeniem życiowym potencjalnie bardziej podatnych na manipulacje sprawców handlu ludźmi. Stąd też zadania KPD w dużej mierze skupiają się na kierowaniu edukacji do tych osób, a także do placówek oświatowo-wychowawczych oraz urzędów pracy. Zwiększenie kompetencji jako obszar działania KPD polegać ma na podnoszeniu

²⁸ *Ibidem*, s. 15.

²⁹ *Ibidem*, s. 16.

kompetencji osób zaangażowanych w ściganie przestępstwa handlu ludźmi. oraz podnoszenie „efektywności krajowego systemu poprzez wprowadzanie nowych rozwiązań legislacyjnych oraz opracowywanie pomocnych programów i narzędzi”³⁰. Zauważono bowiem, że ze względu na trudności w udowodnieniu popełnienia niniejszego przestępstwa zbyt wiele postępowań kończy się umorzeniem.

Cel, przedmiot i metoda badań

Celem badań przeprowadzonych na potrzeby niniejszej pracy licencjackiej jest poznanie opinii osoby – pracownika podmiotu zajmującego się w przedmiotowo pewnymi aspektami zjawiska handlu ludźmi. Wobec takiego założenia postanowiono za podmiot badań wybrać osobę związaną z prowadzeniem organizacji pozarządowej zajmującej się ofiarami handlu ludźmi, jako że ze względu na brak powiązania organizacyjnego z jakimkolwiek organem władzy publicznej to właśnie organizacja pozarządowa jest w stanie przedstawić możliwie zobiektywizowane informacje.

Przedmiotem badań w niniejszej pracy uczyniono zjawisko handlu ludźmi. Ze względu na wybranie jako podmiotu badań organizacji pozarządowej zajmującej się ofiarami handlu ludźmi za przedmiot badań zdecydowano się uznać kwestie związane ze skalą, przyczynami handlu ludźmi, jego prewencją, a także specyfiką handlu ludźmi w perspektywie polskiej, z uwzględnieniem punktu widzenia osób, które mają regularną styczność z osobami pokrzywdzonymi tym procederem.

Metodą badawczą wybraną w celu przeprowadzenia badań na potrzeby niniejszej pracy magisterskiej jest metoda sondażu diagnostycznego, która obejmuje wiele zróżnicowanych technik, właściwych czy to dla metod ilościowych, czy też jakościowych³¹. W trakcie prowadzenia badań na potrzeby niniejszej pracy zastosowano metodę tzw. wywiadu eksperckiego, który oznacza „ukierunkowaną rozmowę, której celem jest zebranie informacji od odpowiednio dobranych osób [...] jest więc rozmową badającego z respondentem lub grupą respondentów, na podstawie opracowanych wcześniej dyspozycji lub specjalnego kwestionariusza”³². Wywiad został przeprowadzony

³⁰ Ibidem, s. 17-18.

³¹ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001, s. 79-80.

³² M. Guziuk, dz. cyt., s. 71.

w oparciu o wcześniej przygotowany draft, stanowiący tu narzędzie badawcze. Jest to uprzednio przygotowany scenariusz rozmowy zawierający przede wszystkim pytania, jakie mają być skierowane do eksperta, pozwalający na odpowiednie przeprowadzenie rozmowy i uzyskanie pożądaných informacji.

Wyniki badań

Fundacja La Strada działająca od 1995 r. od początku jej istnienia zajmuje się przeciwdziałaniem handlowi ludźmi we wszystkich jego aspektach od profilaktyki poprzez lobbing po wspieranie ofiar. Zakres działań Fundacji obejmuje:

- pomoc kobietom oraz mężczyznom, Polakom oraz cudzoziemcom, którzy stali się ofiarami handlu ludźmi, pracy przymusowej i niewolnictwa; pomoc ta przyjmuje formę pomocy prawnej, psychologicznej oraz socjalnej;
- prowadzenie programów reintegracyjnych;
- prowadzenie rzecznictwa na rzecz osób pokrzywdzonych;
- oferowanie ofiarom bezpiecznego schronienia, mediacji kulturowej, pomocy medycznej;
- prowadzenie całodobowego telefonu zaufania dla pokrzywdzonych, ich rodzin, dla osób zainteresowanych emigracją (wyjazdem za granicę do pracy lub w innym celu nieturystycznym);
- prowadzenie bezpłatnego poradnictwa i doradztwa powyjazdowego na temat pracy i pobytu za granicą;
- doradztwo dla Policji, Straży Granicznej, służb społecznych i oświaty;
- profilaktyka w postaci wydawania oraz rozpowszechniania ulotek i broszur, prowadzenie zajęć w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych, uczenia młodych ludzi, jak bezpiecznie podejmować pracę za granicą i gdzie szukać pomocy;
- prowadzenie schronisk dla ofiar handlu ludźmi: specjalistycznego schroniska dla dorosłych kobiet oraz mieszkania rotacyjnego dla mężczyzn i rodzin, które są miejscami bezpiecznymi i tajnymi;

- prowadzenia szkolenia profesjonalistów z Policji, Straży Granicznej, Wymiaru sprawiedliwości, pomocy społecznej i oświaty, uczenie pracy z ofiarami i potencjalnymi ofiarami handlu ludźmi;
- zaangażowanie we współpracę z biznesem w ramach działań CRS (Corporate Social Responsibility – społeczna odpowiedzialność biznesu)³³.

Zasadniczo podstawą dla podejmowanych przez Fundację działań są obecne przepisy prawnokarne, zaś identyfikacja ofiar i inne działania są podejmowane w zgodzie z obecną polską definicją legalną prawną handlu ludźmi. Fundacja opiera swoje działanie także na dokumentach prawnomiedzynarodowych, szczególnie w zakresie, w którym prawo polskie zdaje się nie być odpowiednio precyzyjne. W odniesieniu do kwestii, które są dokładniej regulowane, jak np. w przypadku określenia szczegółowo tego, czy jest współcześnie niewolnictwo i jakie czynniki o tym decydują, stosuje się m.in. przepisy konwencji genewskich w sprawie zniesienia niewolnictwa³⁴.

Pośród licznych zadań Fundacji najbardziej istotnymi dla walki z handlem ludźmi uznaje się edukację jako profilaktykę, a więc podnoszenie świadomości społecznej co do tego czym handel ludźmi jest, jakie są jego, kto jest jego oraz jak się przed nim uchronić. Trzeba zaznaczyć, że w Polsce podobna świadomość oraz profilaktyka w Polsce są w Polsce ogólnie problematycznymi kwestiami. Inną opinią prezentowaną przez pracowników Fundacji La Strada jest wskazanie, że najważniejsze jest danie ofiarom dostępu do sprawiedliwości, czyli do możliwości ubiegania się o sprawiedliwość przed sądem. Szeroki zakres działań Fundacji pozwala na to, aby zaspokoić różne potrzeby ofiar. Ze względu na to, że każdą sytuację należy traktować indywidualnie, każda ofiara będzie potrzebować różnego zakresu i form pomocy. Najczęściej ofiary potrzebują bezpiecznego schronienia, lecz jest to rozwiązanie tymczasowe, gdyż zasadniczo ofiary te potrzebują tego, czego potrzebuje do przetrwania każdy z nas, czyli pracy, mieszkania, ogólnej stabilności, czego jednak Fundacja już nie może zapewnić.

W zakresie dochodzenia sprawiedliwości w opinii Ekspertki zapadają zbyt niskie wyroki, nadto pomija się aspekt finansowy procederu handlu ludźmi – podczas gdy sprawcy osiągają przez lata działalności znaczne

³³ *La Strada. Co robimy?* <https://strada.org.pl/co-robimy/> [dostęp: 29.06.2025 r.].

³⁴ Konwencja w sprawie niewolnictwa, podpisana w Genewie dn. 25 września 1926 r. (Dz. U. z 1931 r. Nr 4, poz. 21 z późn. zm.); Uzupełniająca Konwencja w sprawie zniesienia niewolnictwa, handlu niewolnikami oraz instytucji i praktyk zbliżonych do niewolnictwa, podpisana w Genewie dnia 7 września 1956 r. (Dz. U. z 1963 r. Nr 33, poz. 185).

dochody, ofiary, zdaniem Ekspertki, nie mogą ubiegać się o odszkodowania, nie można też często zasądzić przypadku mienia pochodzącego z przestępstwa, gdyż to jest np. przepisywane na żonę. Nie do końca jest to prawda. Istotnie od momentu, w którym z polskiego k.p.k. zniknęła możliwość zasądzania zadośćuczynienia wobec ofiar i konieczne jest, aby ofiara dochodziła roszczeń odszkodowawczych osobno na drodze cywilnej, nie karnej, można mieć wrażenie, że sytuacja ofiary jest gorsza. Tymczasem widać tu, że nawet osoby, które zajmują się kwestią handlu ludźmi wszechstronnie, nie mają dostatecznej wiedzy prawnej na tyle, aby móc dostrzec możliwości pomocy ofiarom poza prawem karnym. Ekspertka zauważa, że w Norwegii „w prawie istnieje coś takiego jak kradzież zarobków. I pracodawca, który nie zapłacił pracownikowi, jest oskarżany o kradzież zarobków, a nie o to, że nie zapłacił ludziom”, co wydaje jej się dobrą legislacją. Jest to przykład jeszcze innego rozwiązania legislacyjnego, które nie istnieje zapewne w próżni, lecz stanowi element całokształtu polityki prawnej. Jest to przykład legislacji z pogranicza prawa pracy i prawa karnego, który mógłby stać się elementem szerszej polityki prawnej i systemowych rozwiązań, które sprzyjałyby nie tylko rozwiązaniu kwestii handlu ludźmi, ale także innych nieprawidłowości dotyczących pracy.

W ramach KCIK możliwe jest zaoferowanie różnych form pomocy takich jak przykładowo bezpieczne schronienie, wyżywienie, odzież, artykuły chemiczne, artykuły kosmetyczne. Oferowana jest także pomoc prawna, pomoc medyczna czy pomoc psychologa. Fundacja La Strada od 10 lat lobbuje za objęciem ofiar handlu ludźmi ubezpieczeniem zdrowotnym.

Ofiarami handlu ludźmi padają najczęściej „osoby o małej wiedzy o świecie, słabiej wykształcone, nieznające języków, upośledzone, osoby, które się wychowywały w instytucjach, osoby, które nie mają oparcia wśród bliskich”. Zdaniem Ekspertki każdy może być narażony na stanie się ofiarą handlu ludźmi, to wynika bardziej z okoliczności, z tego jacy jesteśmy, z tego jak funkcjonujemy w świecie, z tego jaką odebraliśmy edukację. Podobnie nie uważa ona, aby można było łatwo sprofilować to, kto bywa sprawcą omawianego procederu, lecz przestrzega, że obecnie coraz częściej są to osoby prowadzące całkowicie legalną działalność w formie pośrednictwa pracy.

Zdaniem Ekspertki Polska w coraz mniejszym stopniu staje się państwem tranzytowym. w zakresie przewozu osób, które następnie zostają ofiarami handlu ludźmi. Polscy obywatele są pozyskiwani przede wszystkim dla celów pracy przymusowej, lecz zmniejsza się ilość ofiar handlu ludźmi pochodzenia polskiego, bo w ostatnich latach Polacy relatywnie mniej już

emigrują za pracę. Praca przymusowa stanowi w opinii Ekspertki problem o wiele bardziej dominujący niż inne w kontekście form wyzysku ofiar handlu ludźmi, wskazując przy tym, że relatywnie mała jest ilość kobiet pozyskiwanych do celów prostytucji. Formą wyzysku, o jakiej o wiele mniej się wspomina, jest np. zmuszanie do wyłudzenia odszkodowań z firm ubezpieczeniowych. Ekspertka wskazuje, że obywatele Polski byli zmuszani do spowodowania stłuczek samochodowych, a także ludzie wywożeni z Polski byli specjalnie po to, żeby wyłudzać świadczenia socjalne, to byli często niepełnosprawni.

Zmiany w handlu ludźmi wynikają najczęściej z dostosowywania się *modus operandi* sprawców do nowych warunków politycznych i społecznych. Zakładano, że wybuch wojny w Ukrainie sprawi, że w Polsce pojawią się tysiące imigrantów z Ukrainy, którzy ze względu na swoją sytuację będą narażeni na stanie się ofiarami omawianego procederu, w ramach którego za najbardziej narażone uznawano młode kobiety, które miano werbować do prostytucji. Tymczasem przewidywania te się nie sprawdziły, do czego przyczyniły się wzmocnione kontrole graniczne, zaś ruch na granicy zaczął się odbywać w zaskakująco odwrotną od oczekiwanej stronę, bo to obywatele Ukrainy nierzadko wracali do kraju walczyć w wojnie. Przełożyło się to na pozostawianie przez nich miejsc pracy, które są uzupełniane poprzez ściąganie obywateli państw Ameryki Łacińskiej takich jak Kolumbia czy Wenezuela, dla których Polska jest atrakcyjną destynacją ze względu na relatywnie stabilne warunki w porównaniu z wiecznie niestabilną sytuacją finansową i społeczną w ich ojczyznach.

Zarówno Fundacja La Strada, jak też KCIK, współpracują z Policją oraz Strażą Graniczną, jako że są to służby, które są uprawnione do identyfikowania ofiar handlu ludźmi, przy czym Ekspertka uważa, że działania służb są w tym względzie niejednolite. Obecnie Fundacja La Strada nie prowadzi już szkoleń dla Policji, chociaż prowadziła je w przeszłości, współpracuje zaś z ośrodkiem szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie. Szkolenie funkcjonariuszy służb napotyka na liczne problemy. Ekspertka wskazała, że częstokroć szkolenie funkcjonariuszy, szczególnie funkcjonariuszy Policji, bywa nieefektywne, bo funkcjonariusze nie specjalizują się wyłącznie w jednej dziedzinie, są przenoszani między wydziałami. Brakuje funkcjonariuszy Policji oraz innych służb, którzy przez lata zaangażowani byliby w przeciwdziałanie handlowi ludźmi, zdaniem Ekspertki to samo dotyczy także prokuratorów oraz sędziów. Kolejny problem to jakość szkoleń. Niekiedy organizacje zajmujące

się tym kładą nacisk tylko na jeden aspekt, np. na prostytucję, bo w tym się specjalizują, przez co nie podchodzą do zagadnienia w sposób holistyczny.

Nieefektywność służb wynika także z braku przystosowania do ścigania przestępstw popełnianych za pomocą najnowszych technologii. Większość ofiar jest współcześnie werbowana za pomocą Internetu, a sztuczna inteligencja pozwala sprawcom na dostarczenie im informacji w języku ojczystym ofiar, budząc przez to większe zaufanie. Fundacja La Strada często bierze udział w postępowaniach toczących się przeciwko sprawcom przestępstwa handlu ludźmi w roli tzw. przedstawiciela społecznego działającego na rzecz ofiary, którego pozycję w procesie karnym reguluje art. 90-91 k.p.k., stąd jej członkowie mają doświadczenie także we współpracy z organami wymiaru sprawiedliwości.

Problem w działaniu służb odpowiedzialnych za walkę z handlem ludźmi nie leży zdaniem Ekspertki w wadliwości polskiego prawa dotyczącego handlu ludźmi, ocenia ona, że obecne przepisy odpowiednio regulują omawiane kwestie, a problem leży w egzekwowaniu. Zauważa ona, że ofiary handlu ludźmi nie są zainteresowane współpracą z tymi organami, gdyż osoby te nie mają motywacji, aby np. zeznawać, jako że nie dostają za to nic w zamian, a co więcej mogą po zgłoszeniu się zostać deportowane, czego z reguły chcą za wszelką cenę uniknąć. Prawo polskie w opinii Ekspertki jest nie tyle wadliwe, co nie nadąża za trendami. Obecnie osoba, która zostanie zidentyfikowana jako ofiara handlu ludźmi, uzyskuje prawo pobytu w Polsce do 3 miesięcy, a jeżeli zdecyduje się współpracować, może uzyskać kartę pobytu tymczasowego na około rok, przy czym w Warszawie okres oczekiwania na taki dokument to nawet rok. Przez ten rok ofiara handlu ludźmi nie ma prawa do pracy i żadnych świadczeń, pozostając w całości na utrzymaniu takich organizacji jak La Strada. Zdaniem Ekspertki prawodawca polski za współpracę z organami ścigania mógłby zaoferować zalegalizowanie stałego pobytu. Przykładem, jakim posługuje się Ekspertka w celu zarysowania problemu wadliwego stosowania prawa, jest zablokowanie możliwości składania wniosków o ochronę międzynarodową na granicy. Ma to napędzać handel ludźmi z tego powodu, że brak możliwości ubiegania się o legalną ochronę w kraju uznanym za bezpieczny naraża takie osoby na zwerbowanie ich przez sprawców, którzy np. oferować będą pracę w Niemczech. Osoby, które nagle znalazły się na granicy obcego państwa bez planu awaryjnego, są często bardzo podatne na manipulację takich sprawców.

Powyższe podejście jest dość transakcyjne i nie wydaje się zgodnym z polskim prawem. Jeżeli nagle państwo będzie „oferować” za współpracę

jakieś benefity, to możemy mieć do czynienia ze zjawiskiem, gdzie osoby będą dążyć do wyłudzenia tych benefitów. Możliwe, że takie „oferty” będą dla obrońców sprawców przestępstw z zakresu handlu ludźmi podstawą do podważania ich wiarygodności. Sprawiedliwość powinna być wymierzana nie dlatego, że się to opłaca, nie powinna być ofertą. Być może faktycznie należy przeanalizować, czy obecne regulacje dotyczące pobytu cudzoziemców w Polsce przystają do współczesności, lecz nie można postulować wprowadzania transakcyjnych przepisów. Ekspertka zauważa, że polskie przepisy nie są dostosowane do obecnej skali migracji, lecz raczej do warunków, które miały miejsce nawet 30 lat temu. Stąd też, o ile prawo karne nadąża za współczesnymi problemami, to prawo dotyczące cudzoziemców zdecydowanie nie nadąża za wyzwaniami globalizacji i migracji. Fundacja La Strada bierze za to udział w pracach nad ustawą o handlu ludźmi.

Pomimo deklarowanego zadania Fundacji La Strada prowadzenia współpracy z podmiotami biznesowymi, Fundacja nie posiada partnerów tego typu. Jak podsumowuje Ekspertka, angażowanie biznesu w przeciwdziałanie handlowi ludźmi jest trudne z bardzo prostego powodu, że jest to niewygodny dla nich temat. Podmioty biznesowe nie są zainteresowane, z uwagi na fakt, że same mogą być posądzane o udział w handlu ludźmi. Biznes się nie chce angażować, bo łatwiej jest się zaangażować przykładowo w pomoc chorym dzieciom. Do końca 2024 r. Fundacja współpracowała ze Stowarzyszeniem dla kobiet i dzieci im. Marii Niepokalanej Po-Moc, jednak współpraca zakończyła się ze względu na to, że prowadzące to Stowarzyszenie zakonnice skupiły się na innych zadaniach. Od 2025 r. Fundacja La Strada współpracuje z Fundacją Dialog z Białegostoku. Pomimo krótkiego okresu współpracy Ekspertka ją chwali, jako że Fundacja Dialog ma możliwość kwaterowania osób niepełnosprawnych, co bywa trudne ze względu na specjalne potrzeby takich osób.

W opinii Ekspertki zmiany w zakresie świadomości społecznej co do handlu ludźmi powinny dotyczyć przede wszystkim podejścia do tego, jak można stać się ofiarą tego procederu. Obecnie uznaje się, że tylko ludzie o ograniczonych możliwościach umysłowych, naiwni i niewykształceni mogą takimi ofiarami zostać, podczas gdy wśród ofiar nie jest niczym niespotykanym wyższe wykształcenie. Problem leży w tym, że Polacy obawiają się zadawać pytań, opierają się na tej wiedzy, jaką druga strona jest skłonna im przekazać. Nie dopytują o warunki pracy, o zakwaterowanie, o podpisanie umowy, nawet o zarobki, bo ich zdaniem może to naruszyć zaufanie drugiej strony do nich. Nie ma tu zrozumienia, że w przypadku pracy na początku najważniejsze jest ustalenie jej warunków i podpisanie umowy. Przyczyn takiego

zachowania Ekspertka upatruje w edukacji w Polsce już od wczesnych lat, zauważając, że „polska szkoła nie uczy zadawania pytań, uczy odpowiedzi”.

Podsumowanie

Z przeprowadzonego wywiadu eksperckiego wynika, że brak wiedzy na temat tego, czym jest handel ludźmi, w jaki sposób działają sprawcy i jakie są metody werbowania, znacząco zwiększa ryzyko stania się ofiarą. Nieświadomość oraz naiwność, brak doświadczenia, trudna sytuacja życiowa i ograniczenie możliwości zatrudnienia to czynniki, które sprzyjają podatności na manipulację i wykorzystanie.

Przepisy prawa karnego są co do zasady odpowiednie, jednak ich skuteczność uzależniona jest od właściwej egzekucji. Problemem pozostaje również przestarzałe prawodawstwo dotyczące legalizacji pobytu cudzoziemców, które nie przystaje do współczesnych realiów migracyjnych i może zwiększać ryzyko wykorzystania migrantów.

W wyniku zmian geopolitycznych, zwłaszcza wojny w Ukrainie. Polska coraz częściej pełni funkcję kraju docelowego. Niedobór siły roboczej jest kompensowany napływem pracowników z Ameryki Południowej i Azji, co powoduje wzrost ryzyka nadużyć.

Obserwuje się zmianę profilu ofiar – coraz więcej osób pochodzi z Ameryki Południowej, która, podobnie jak regiony ogarnięte konfliktem, charakteryzują się niestabilnością polityczną i gospodarczą.

Przestępcy coraz częściej wykorzystują Internet, portale społecznościowe oraz komunikatory do werbowania ofiar, natomiast funkcjonariusze nie dysponują wystarczającymi narzędziami ani wiedzą, by skutecznie przeciwdziałać takiego rodzaju zjawiskom.

Brakuje odpowiednich szkoleń dotyczących zarówno technologii informacyjnych, jak i złożonych mechanizmów handlu ludźmi. W efekcie wielu funkcjonariuszy nie posiada odpowiednich kompetencji i doświadczenia w tej dziedzinie.

Edukacja społeczeństwa odgrywa kluczową rolę w zapobieganiu handlowi ludźmi. Świadomość zagrożeń oraz znajomość mechanizmów werbowania pozwalają zwiększyć odporność potencjalnych ofiar na manipulację.

Proceder ulega dynamicznym przemianom, zarówno w kontekście kierunków migracyjnych, jak i grup najbardziej narażonych. Zmienia się także

sposób działania sprawców, coraz częściej wykorzystujących nowe technologie.

Problemy kadrowe, brak specjalistycznych szkoleń i niewystarczające wykorzystanie nowoczesnych technologii powodują, że działania służb pozostają nieskuteczne i reaktywne zamiast prewencyjne.

W oparciu o wyniki przeprowadzonych działań oraz wnioski sformułowane w niniejszej pracy, zasadne wydaje się przedstawienie następujących rekomendacji, które mogą przyczynić się do skuteczniejszej walki z handlem ludźmi:

- **Intensyfikacja działań edukacyjnych** skierowanych do różnych grup społecznych, w tym osób młodych oraz mieszkańców obszarów o ograniczonych możliwościach zatrudnienia. Programy informatyczne powinny uwzględniać praktyczne aspekty rozpoznawania zagrożeń związanych z handlem ludźmi oraz metody działania sprawców.
- **Dokonanie przeglądu aktualizacji i przepisów dotyczących legalizacji pobytu cudzoziemców**, aby lepiej odpowiadały one obecnym wyzwaniom migracyjnym, co może ograniczyć ryzyko popadania migrantów w zależność od grup przestępczych.
- **Zwiększenie nakładów na szkolenie funkcjonariuszy służb odpowiedzialnych za przeciwdziałanie handlowi ludźmi**, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru nowych technologii oraz umiejętności rozpoznawania współczesnych form werbowania ofiar w Internecie.
- **Rozważenie powołania wyspecjalizowanych zespołów interdyscyplinarnych**, które integrowałyby kompetencje z zakresu prawa karnego, prawa migracyjnego, technologii informacyjnych oraz pracy socjalnej, co pozwoliłoby na bardziej kompleksowe podejście do zwalczania tego zjawiska.

Realizacja powyższych postulatów może znacząco wzmocnić system przeciwdziałania handlowi ludźmi oraz wpłynąć na poprawę sytuacji osób szczególnie narażonych na stanie się jego ofiarami.

Bibliografia

Literatura:

1. Antonów R., *Handel ludźmi. Kierunki, metody i rodzaje zniewolenia ofiar*, „Annales Universitatis Mariae Curie – Skłodowska” nr 61/2014.
2. Bartusik W., *Handel ludźmi jako forma współczesnego niewolnictwa*, „Athenaeum” 2013, t. 39, s. 138.
3. Florczak A., Lisowska A. [red.], *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, OTO Agencja Reklamowa, Wrocław 2014.
4. Gimpel A., Martyka S., *Handel ludźmi w Polsce – zwalczanie i zapobieganie*, „Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego” nr 1/ (2014).
5. Guziuk M., *Podstawy metodologiczne prac promocyjnych (nauki społeczno-pedagogiczne)*, Fundacja Studiów i Badań Edukacyjnych, Warszawa 2005.
6. Klebeko B., *Handel ludźmi jednym z największych współczesnych zagrożeń dla realizacji idei pracy człowieka*, [:] Jabłoński M., Jurczyk T., Guteirrez P., [red.], *Międzynarodowa ochrona praw człowieka – współczesne problemy na świecie*, E-Wydawnictwo Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2015.
7. Kozłowska P., *Instytucjonalne aspekty walki z procederem handlu ludźmi w Polsce*, „Wiedza Obronna” 2019, nr 1-2.
8. Pohl Ł., Burdziak K., Banaszak P., *Stosunek polskiego prawa karnego do zjawiska pracy przymusowej (aspekty interpretacyjne, zarys orzecznictwa oraz problematyka wykrywczej działalności służb)*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2018.
9. Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001.
10. Stankiewicz W., *Proceder handlu ludźmi jako forma współczesnego niewolnictwa*, „Athenaeum” 2013, t. 39.

Akty prawne:

1. Konwencja w sprawie niewolnictwa, podpisana w Genewie dn. 25 września 1926 r. (Dz. U. z 1931 r. Nr 4, poz. 21 z późn. zm.).

2. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (Dz. U. UE. L. z 2011 r. Nr 101, str. 1).
3. Decyzja Ramowa Rady 2002/629/WSiSW z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi (Dz. U. UE. L. z 2002 r. Nr 203, str. 1).
4. Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 20, poz. 107).
5. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 17 z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 98, poz. 626).
7. Zarządzenie nr 392 Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 września 2023 r. w sprawie Międzyresortowego Zespołu do spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi (M. P. z 2023 r. poz. 1036 z późn. zm.).

Orzecznictwo:

1. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2017 r., III KK 103/17, LEX nr 2401048.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 28 września 2010 r., II AKa 93/10, LEX nr 783352.

Zasoby internetowe:

1. Krajowy Plan Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2025-2027, <https://www.gov.pl/web/handel-ludzmi/krajowy-plan-dzialan-przeciwko-handlowi-ludzmi-na-lata-20252027> [dostęp: 27.06.2025 r.].
2. La Strada. *Co robimy?* <https://strada.org.pl/co-robimy/> [dostęp: 29.06.2025 r.].
3. *Polska w OBWE*, <https://www.gov.pl/web/obwe/polska-w-obwe> [dostęp: 26.06.2025 r.].

Wpływ izolacji więziennej na osoby pozbawione wolności

Emilia Zajkowska

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Wstęp

Podjmując tematykę wpływu izolacji więziennej na osoby pozbawione wolności, należy odnieść się do terminologii związanej z tym tematem. Zgodnie z raportem Najwyższej Izby Kontroli LRZ.430.2.2025 o numerze ewidencyjnym 7/2025/P/24/083/LRZ z 2025 roku pod koniec 2024 roku Polsce funkcjonowały 103 jednostki penitencjarne (zakłady karne i areszty śledcze). Pojemność jednostek to 84,1 tys. miejsc, a osadzonych 69,1 tys.¹.

Zakłady karne to jednostki penitencjarne podległe Ministrowi Sprawiedliwości. Są to miejsca, w których osoby skazane prawomocnym wyrokiem sądu odbywają karę pozbawienia wolności – wyroki za popełnione przestępstwa. Polega to na przymusowym umieszczeniu skazanej osoby w strzeżonym miejscu, na określony czas². Kara pozbawienia wolności to jedna z najcięższych sankcji przewidzianych w systemach prawnych wielu państw.

Zakład karny można określić jako instytucję totalną, gdyż pod tym pojęciem rozumiemy „miejsce pobytu i pracy znacznej liczby osób znajdujących się w podobnej sytuacji, odciętych na jakiś czas od reszty społeczeństwa i prowadzących sformalizowany tryb życia”³. Rzeczywistość takich instytucji „jest

¹ Raport Najwyższej Izby Kontroli LRZ.430.2.2025 nr ewid. 7/2025/P/24/083/LRZ, „Bezpieczeństwo funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania obowiązków służbowych”, 2025, s.8

² A. Buczyńska, *Zakład Karny jako jednostka penitencjarna* [w:] *Studenckie konferencje naukowe*, nr 3, WSPiA, Rzeszów-Przemyśl 2013, s. 601

³ E. Goffmann, *Instytucje totalne. O pacjentach szpitali psychiatrycznych i mieszkańcach innych instytucji totalnych*, Gdańskie Wydawnictwo psychologiczne, Gdańsk 2011, s.14

ściśle uporządkowana, precyzyjnie zaplanowana i starannie nadzorowana”⁴. Panują tam określone procedury. Każda instytucja totalna dąży do ograniczania swych członków poprzez m.in. fizyczne bariery uniemożliwiające kontakt ze światem zewnętrznym: zamknięte drzwi, wysokie mury⁵. Pod kątem socjologicznym zakłady karne można określić jako „specjalny typ systemu społecznego, zorganizowanego po to, aby osiągnąć cel – resocjalizację osób tam przebywających”⁶. Można stwierdzić, że występujące z różnym nasileniem sytuacje przymusu i konfliktu są cechą instytucji totalnych, co znacząco utrudnia kształtowanie pozytywnej atmosfery wychowawczej. Zbytni rygoryzm wobec osadzonych prowadzi do ich frustracji i niezadowolenia, co może wywołać agresję i bunt⁷.

Warto zatem zastanowić się, jaki jest cel kary pozbawienia wolności. Zgodnie z Kodeksem karnym wykonawczym „wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzanie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądaných postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymywania się od powrotu do przestępstwa”⁸. Dla określonego celu prowadzi się zindywidualizowane oddziaływanie na skazanych w ramach określonych w ustawie systemów odbywania kary, w różnych typach i rodzajach zakładów karnych.

Polski system penitencjarny stwarza nieograniczone możliwości tworzenia jednostek penitencjarnych, które z jednej strony mogą odpowiadać za zapotrzebowanie więźniów określonych kategorii, a z drugiej stwarzają możliwość modelowania warunków odbywania kary, tak aby maksymalnie wykorzystać okres izolacji penitencjarnej do osiągnięcia celów poprawczych⁹. Zakłady karne w Polsce różnią się stopniem zabezpieczeń, izolacji oraz obowiązkami i uprawnieniami dotyczącymi poruszania się na terenie jednostki. Poszczególne typy zakładów pozwalają na stosowanie tzw. wolnej progresji, polegającej na tym, że tych skazanych, którzy spełniają oczekiwania

⁴ A. Giddens, *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 7

⁵ E. Goffman, *Charakterystyka instytucji totalnych*, [w:] *Współczesne teorie socjologiczne*, red. A. Jasińska-Kania, Warszawa 2006, s. 19

⁶ A. Krukowski, *Socjologia zakładu karnego* [w:] B. Hołyst (red.) *Problemy współczesnej penitencjarystyki*, Wyd. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984, s. 43-46

⁷ W. Kędzierski, *Człowiek w izolacji więziennej – między rygoryzmem a permissywywizmem. W kręgu dylematów resocjalizacji*, Instytut Społecznych Podstaw Penitencjarystyki, Warszawa 2022, s. 37

⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy, Dz. U. 2025 poz. 911.

⁹ T. Bulendy, R. Musiśłowski, *System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003, s.213

resocjalizacyjne można przenieść do zakładu karnego typu półotwartego, a tych, którzy sobie nie radzą, stwarzają problemy wychowawcze można zdegradować i umieścić w zakładzie karnym typu zamkniętego. Takie podejście jest związane z traktowaniem osób podmiotowo, zmiany są zależne od ich zachowania.

Warto wspomnieć też o zasadniczej różnicy pomiędzy zakładami karnymi a aresztami śledczymi. W tych drugich przebywają osoby tymczasowo aresztowane, czyli takie, które jeszcze nie zostały skazane prawomocnym wyrokiem sądu. W związku z tym, że praca dotyczy tylko osób skazanych, ten aspekt został pominięty.

Zakłady karne pełnią zadania z zakresu bezpieczeństwa publicznego polegające na zapewnieniu bezpieczeństwa i ochrony przed sprawcami przestępstw, przestępstw skarbowych oraz resocjalizacji skazanych¹⁰. Zgodnie z Ustawą z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej to właśnie Służba Więzienna realizuje zadania w zakresie wykonywania tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu skutkującym pozbawieniem wolności¹¹. Służba więzienna to umundurowana i uzbrojona formacja apolityczna, posiadająca własną strukturę organizacyjną, będąca elementem systemu bezpieczeństwa państwa¹², która nie jest przeznaczona do bezpośredniej walki zbrojnej, lecz do wspomagania działań sił zbrojnych i zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz społecznego spokoju¹³. W zakładzie karnym utrzymuje się dyscyplinę i porządek, co zapewnia bezpieczeństwo i możliwość realizacji zadań kary pozbawienia wolności, w tym ochrony społeczeństwa przed przestępcami. Głównymi źródłami, w których pozyskamy informacje na temat zasad panujących w jednostkach penitencjarnych są Kodeks karny wykonawczy oraz Porządek Wewnętrzny danego zakładu. Znajdziemy tam zasady panujące na oddziałach mieszkalnych, podczas spacerów, widzeń itp.

Warto zwrócić uwagę na cele kary pozbawienia wolności – zaspokojenie społecznego poczucia sprawiedliwości, korzystne oddziaływanie na zbiorowość (cel ogólnoprewencyjny), zadośćuczynienie za wyrządzone szkody (cel

¹⁰ M. Masternak, *Administracyjnoprawny status zakładu karnego*, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, [w]: *Studia prawnoustrojowe*, 56, UWM, Bydgoszcz, 2022 s. 246

¹¹ Ustawa o Służbie Więziennej z dnia 9 kwietnia 2010 r. Dz.U. z 2025 r., poz. 820.

¹² J. Kaczmarek, W. Łepkowski, B. Zdrodowski (red.), *Słownik terminów zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa, 2008, s.137

¹³ M. Kalaman., A. Misiuk, *Kierunki zmian organizacyjno-technicznych w Służbie Więziennej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, 2016, s. 13-14

kompensacyjny), wpływanie na sprawcę (cele związane z prewencją szczególną)¹⁴.

Możemy wyróżnić różne podejścia do sankcji, jaką jest kara pozbawienia wolności. Pierwsza z nich dotyczy odebrania temu środkowi miana podstawowego środka na reakcję na przestępstwo. Poglądy te zmierzają do zamiany tego środka na nieizolacyjny, lub rozszerzenie udogodnień podczas pobytu. Drugi nurt wskazuje na traktowanie kary pozbawienia wolności jako środka typowo izolacyjnego, bez zagłębiania się w to, co będzie w przyszłości. Celem miałyby być tylko izolacja od społeczeństwa i uniemożliwienie popełnienia w tym czasie kolejnego przestępstwa. Trzecim natomiast pomysłem jest całkowite odrzucenie kary pozbawienia wolności jako formalnoprawnej reakcji na czyn niezgodny z prawem¹⁵.

Wielu autorów ma wątpliwości czy kiedykolwiek uda się zrezygnować z kary pozbawienia wolności, stąd konieczność utrzymywania więzień¹⁶. Skoro więc zakłady karne muszą istnieć, muszą spełniać swoje zadania. Na temat wykonywania kary pozbawienia wolności wypowiadało się już wiele osób, ale nie zawsze ich wypowiedzi służyły dobru. Uporczywe akcentowanie praw skazanych przyczynia się do ujawniania u nich postaw roszczeniowych. Według H. Machela trzeba wyraźnie wytyczyć granice humanitaryzmu, których przekroczenie nie służy już resocjalizacji, ale przyczynia się do demoralizacji osób pozbawionych wolności¹⁷.

Żeby móc wykonać karę pozbawienia wolności należy odizolować osobę od społeczeństwa, umieszczając ją w zakładzie karnym. Stykamy się tutaj z pojęciem izolacji.

Izolacja więzienna to stan, w którym osoba pozbawiona wolności zostaje odcięta od życia społecznego i umieszczona w zamkniętej instytucji penitencjarnej. Jest to proces o wielowymiarowym oddziaływaniu, obejmujący aspekty psychologiczne, społeczne i fizyczne. Osadzeni podlegają surowym zasadom organizacyjnym, ograniczeniom kontaktu ze światem zewnętrznym oraz kontroli ze strony funkcjonariuszy. Samo pojęcie kary i izolacji kojarzy się negatywnie. Cechą izolacji więziennej jest niedostępność lub ograniczenie

¹⁴ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Wydawnictwo Arche, Gdańsk 2001 s. 490-491.

¹⁵ I. Niewiadomska, *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, wyd. KUL, Lublin 2007, s. 16

¹⁶ H. Machel, *Rola i zadania kadry więziennej*, [w]: B. Urban, J. .M. Stanik (red.), *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna*, t. 2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 262

¹⁷ Ibidem, s. 251

wielu udogodnień, co nie pozwala na zaspokajanie swoich potrzeb. Po części wynika to z charakteru instytucji i przepisów prawnych czy ustawowych. Jednostka, realizując swoje cele, musi ograniczać zasób przedmiotów. Można przyjąć, że spowoduje to negatywne emocje¹⁸.

Analizując literaturę przedmiotu można zauważyć, że są trzy etapy psychicznych reakcji człowieka na odizolowanie. Faza następująca tuż po przybyciu, stadium głębokiego wejścia w rutynę życia w zamknięciu i okres następujący po wyjściu.

Symptodem charakterystycznym dla pierwszego etapu jest szok. Osoba może nie dopuszczać do siebie myśli, że jakiś czas spędzi za kratami. Często też nie wie, jaki to będzie czas. W psychologii istnieje zjawisko iluzji odroczenia wyroku. Oznacza to, że dana osoba do ostatniej chwili ma nadzieję, że to się nie wydarzy, że zostanie „ułaskawiona”. Zdaniem Dostojewskiego człowiek jest w stanie przyzwyczaić się absolutnie do wszystkiego¹⁹. M. Silvermann i M. Vega podkreślają, że „więzienie stanowi środowisko obce dla jednostki, na które reaguje ona szokiem kulturowym. Powszechnymi źródłami stresu, z którymi styka się więzień, są utrata wolności, przemoc, konflikty z innymi więźniami lub personelem, brak prywatności”²⁰. Podobne czynniki wymieniają polscy badacze wskazując na możliwość wystąpienia obniżonego nastroju²¹, konieczność odnalezienia własnego miejsca w hierarchii więziennej, na której czele są grypsujący i osoby z długoletnimi wyrokami²².

Biorąc pod uwagę to, że osoby pozbawione wolności często charakteryzują się znacznym stopniem demoralizacji społecznej oraz patologiczną osobowością, możemy się spodziewać, że dojdzie do eskalacji tych zachowań. Czynniki występujące w osobach przebywających w zakładzie (zaburzenia, nerwice, znaczny stopień demoralizacji, niska motywacja do zmian) i czynniki charakteryzujące jednostki penitencjarne (rygorystyczne przepisy o charakterze nakazowo-zakazowym, charakter przymusu, konieczność respektowania zasad), następnie ograniczony kontakt ze światem zewnętrznym,

¹⁸ Z. Nowacki, *Wywieranie wpływu społecznego w warunkach izolacji więziennej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2001, s.42

¹⁹ V.E. Frankl, *Człowiek w poszukiwaniu sensu. Głos nadziei z otchłani Holocaustu*, Wyd. czarna Owca, Warszawa 2009, s. 29-42

²⁰ M. Silverman, M. Vega, *Reactions of Male and female inmates to prison confinement: Further evidence for a two-component model*, Criminal Justice and Behavior, 20 (2),1993, s. 149-166

²¹ J. Krzyżowski, *Depresja*, Wydawnictwo Medyk, Warszawa 2002, s.5

²² S. Przybiliński, *Podkultura więzienna – wielowymiarowość rzeczywistości penitencjarnej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków, 2006, s.25

ograniczenie form aktywności społecznej i fizycznej, nadzór nad więźniami pokazują odmienne cele, mogące prowadzić do konfliktów. Więźniowie są zainteresowani zwiększaniem swobód a funkcjonariusze ich ograniczaniem, gdyż może to zakłócać porządek i bezpieczeństwo w zakładzie²³.

Organizacja więzienna, wewnętrzny regulamin, wpływy skazanych, hierarchia sprawia, że „zamiast poddać się procesowi skazany wrasta w życie więzienne i zaczyna się przyzwyczajać do panujących warunków. Więzienie nie sprzyja reedukacji i uniemożliwia naukę życia w społeczeństwie. Dodatkowo wszystkie degradowane potrzeby oraz brak indywidualizmu jednostki sprawiają, że więźniowie utożsamiają się z resztą grupy, często bardziej zde-moralizowaną”²⁴.

Efektywność radzenia sobie ze stresem zależy od poziomu trudności sytuacji, jak i od zasobów, którymi dysponuje dana osoba²⁵. Do ważnych zasobów należy poczucie jakości życia, rozumiane jako „spostrzeganie przez osobę własnego ulokowania wobec kultury, systemów wartości, w jakich funkcjonuje, a jednocześnie w kontekście do jej celów, oczekiwań, standardów oraz obszarów zainteresowań”²⁶.

Potrzeby człowieka są mechanizmem motywującym i pobudzającym organizm do działania, ukierunkowują jego aktywność, a jego zachowanie wynika z dążenia do zaspokajania jego potrzeb, a nie chwilowych stanów emocjonalnych. W wyizolowanych warunkach więziennych deprywacje potrzeb wywołują dążenie do wyrównania braków, determinują zachowania więźniów²⁷.

²³ W. Kędzierski, *Człowiek w izolacji więziennej – między rygoryzmem a permissywnością. W kręgu dylematów resocjalizacji*, Instytut Społecznych Podstaw Penitencjarystyki, Warszawa 2022, s. 36-37

²⁴ P. Klemm, *Kontrowersje wokół długoterminowych kar pozbawienia wolności, czyli pomiędzy eliminacją a resocjalizacją więźnia*, *Krakowskie Studia Małopolskie* nr 24, 2019, s.216

²⁵ R. Lazarus, S. Folkman, *Transactional theory and research on emotions and coping*, *Europ. J. Pers.*, 1(3), 1987, s.141-170

²⁶ WHOQOL Group, *The World Health Organization Quality of Life assessment (WHOQOL): Position paper from the World Health Organization*, *Soc. Sci. Med.* 41(10), 1995, s. 1403

²⁷ W. Kędzierski, *Deprywacyjne oraz subkulturowe aspekty odbywania kary pozbawienia wolności*, *Probacja*, I, 2017, s 49-67

Cel, przedmiot i metoda badań

Głównym celem badań było poznanie wpływu izolacji więziennej na osoby pozbawione wolności, ich funkcjonowanie psychiczne i społeczne. Badanie miało umożliwić określenie, jakie zmiany zachodzą w człowieku w sferze emocjonalnej, relacyjnej oraz w zakresie adaptacji do warunków więziennych.

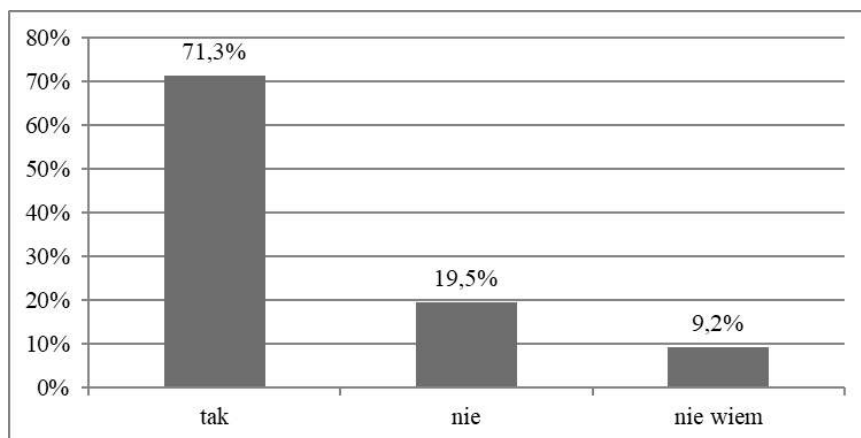
W związku z tym zostały sformułowane następujące problemy badawcze:

- jak izolacja więzienna wpływa na stan emocjonalny osób osadzonych?
- jakie emocje towarzyszą podczas odbywania kary?
- na co najbardziej wpływa kara pozbawienia wolności?
- czy osadzeni żałują swoich czynów?

W badaniu nad skutkami izolacji więziennej istotnym było zwrócenie uwagi na aspekty funkcjonowania jednostki, dlatego przyjęta metodologia koncentrowała się na zebraniu opinii i doświadczeń samych osadzonych. Badania zostały przeprowadzone w jednym z zakładów karnych typu zamkniętego w Polsce, w czerwcu 2025 roku. Respondentami było 87 mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności, zarówno po raz pierwszy, jak i kolejny.

Wyniki badań

Tym co trzeba zaznaczyć na wstępie opisując wyniki przeprowadzonych badań, to fakt, że respondentami w zdecydowanej ilości (blisko 70%) były osoby, które po raz kolejny odbywały w zakładzie karę pozbawienia wolności. Blisko 90% z nich wskazało, że orzeczona przez sąd kara pozbawienia wolności wobec nich była niesprawiedliwa lub że są w ogóle niewinni. Pomimo to, większość z nich wyraża żal za popełniony czyn, który stał się przyczyną orzeczonej wobec nich kary (rys. 1).

Rysunek 1. Stopień wyrażenia żalu za popełniony (%)

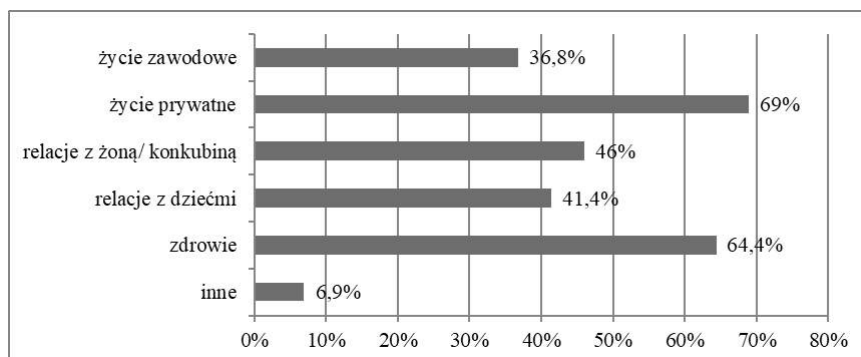
Figure 1. The degree of remorse for the act committed (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Większość osadzonych żałuje popełnionego czynu (71,3%). Niewielka część nie żałuje bądź wskazało odpowiedź „nie wiem”.

Następnie ustalono czynniki, na które największy wpływ ma kara pozbawienia wolności (rys. 2).

Rysunek 2. Obszary życia skazanego, na które wpływ ma kara pozbawienia wolności (%)

Figure 2. The degree of remorse for the act committed (%)

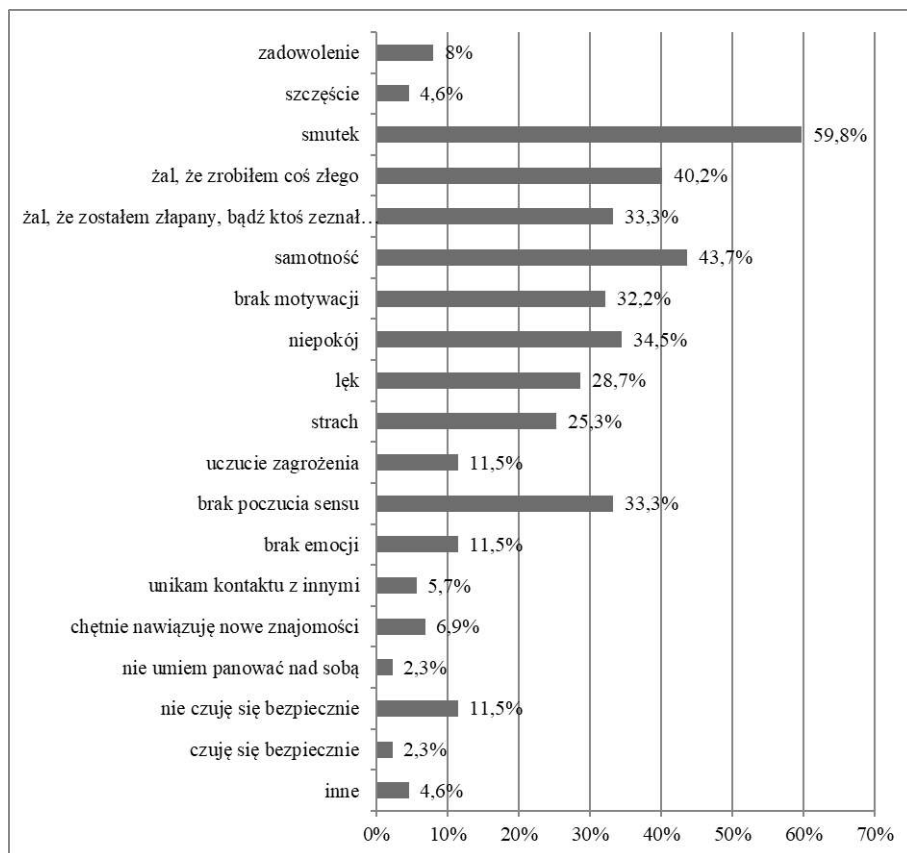
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

I.2. Wpływ izolacji więziennej na osoby pozbawione wolności

Z badań wynika, że największy wpływ jest na życie prywatne i zdrowie. Mniejszy wpływ na życie zawodowe, co może być związane z zarabianiem nielegalnymi drogami, poprzez oszustwa czy kradzieże. Innymi czynnikami były problemy wychowawcze z dziećmi, problemy z mieszkaniem, brak możliwości zarabiania pieniędzy.

Kolejno zapytano respondentów o emocje, uczucia towarzyszące ich izolacji (rys. 3).

Rysunek 3. Uczucia i emocje towarzyszące izolacji w zakładzie karnym (%)

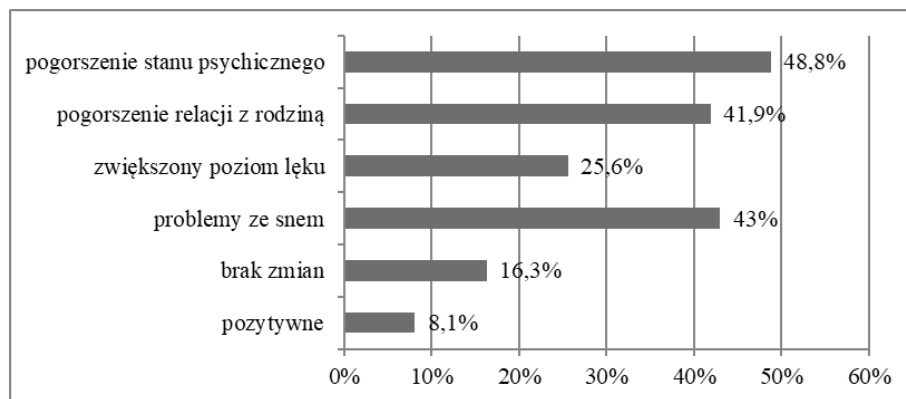
Figure 3. Feelings and emotions accompanying isolation in prison (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Najwięcej osób odczuwa smutek, samotność. Czują żal do siebie, że zrobili coś złego. Towarzyszy temu często niepokój. Niewielki procent osób badanych czuje się bezpiecznie i odczuwa zadowolenie i szczęście.

Zapytano również respondentów o zaobserwowane przez nich samych zmiany w ich zachowaniu w czasie odbywania kary pozbawienia wolności (rys. 4).

Rysunek 4. Zmiany zaobserwowane w trakcie odbywania kary. (%)

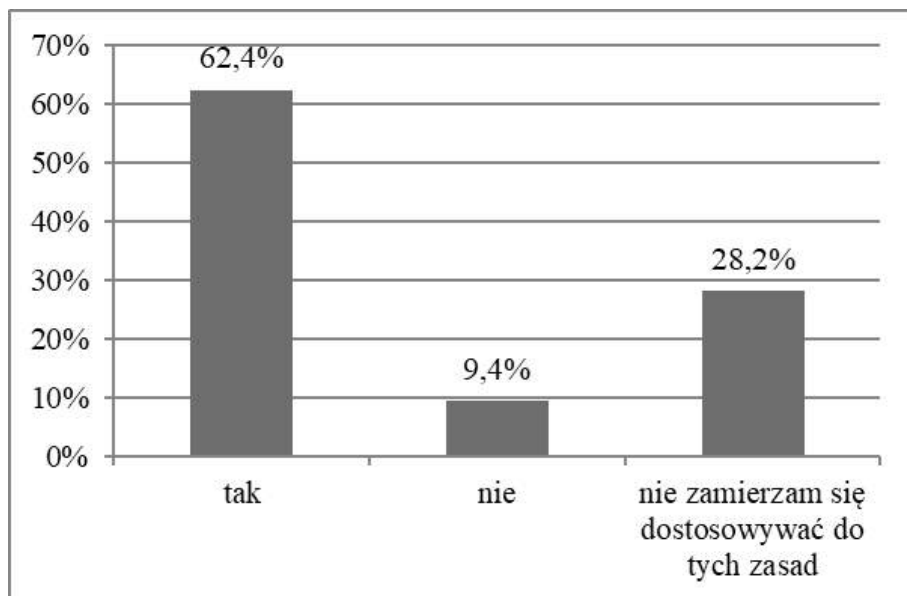
Figure 4. Changes observed during the sentence. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Izolacja wpłynęła w większości przypadków negatywnie na zmianę zachowania czy postępowania. Prawie połowa badanych wskazała na pogorszenie się stanu psychicznego (48,8%), problemy ze snem (43%). Jest to związane z faktem przymusowej izolacji w zakładzie i brakiem możliwości zmiany takiego stanu rzeczy. Izolacja też spowodowała u dużej części respondentów (41,9%) pogorszenie relacji z rodziną.

Kolejnym badanym aspektem była kwestia umiejętności i chęci dostosowania się do zasad panujących w zakładzie karnym (rys. 5).

Rysunek 5. Umiejętność i chęć dostosowania się do zasad panujących w zakładzie karnym (%)

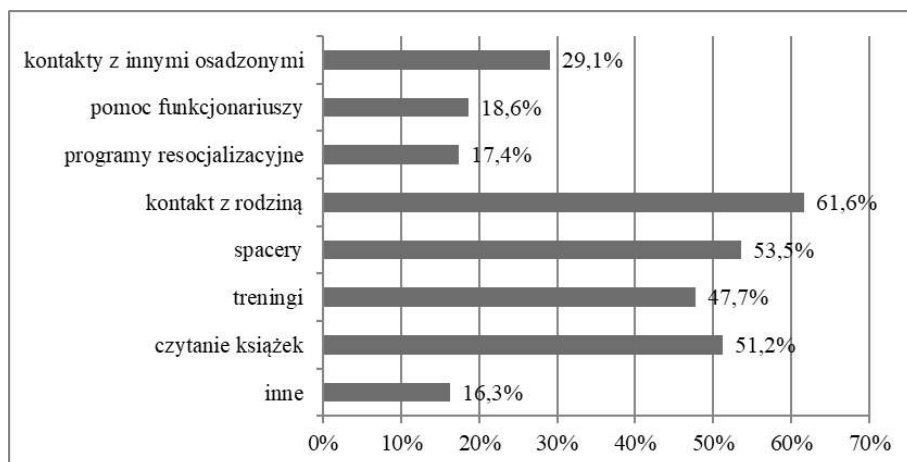
Figure 5. Ability and willingness to comply with prison rules (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Większość respondentów (62,4%) wskazało, że dostosowuje się do zasad towarzyszących funkcjonowaniu w izolacji więziennej. Jednak część osób (28,2%) nie zamierza dostosowywać się w ogóle.

W dalszej kolejności podjęto się ustalenia jaki czynniki są pomocne skazanemu w czasie odbywania kary pozbawienia wolności (rys. 6).

Rysunek 6. Czynniki pomagające skazanemu w izolacji w zakładzie karnym (%)

Figure 6. Factors helping prisoners in isolation in prison (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Przymusowa izolacja skazanych determinuje u nich aprobatę dla tych czynników, które nie mogą być dla nich dostępne na co dzień (kontakt z rodziną), czy też takich, dzięki którym doznają przyjemności czy możliwości złagodzenia skutków izolacji (treningi, spacer, czytanie książek).

Respondentom zadano też jedno pytanie otwarte, na które odpowiedziało 29 osób. Dotyczyło ono wskazania przez nich najtrudniejszych momentów podczas pobytu w zakładzie karnym. Osadzeni wymienili następujące sytuacje: utrata partnerki, brak pomocy, śmierć rodziców, noc, samotność, brak kontaktu z rodziną, rozstanie z rodziną i dziećmi, depresja, bezsilność i bezradność, głód, blindy w oknach, mały metraż w celach, myśli samobójcze, choroba Covid-19, brak tytoniu, kawy, negatywny wpływ innych osadzonych na moją osobę.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonych badań wśród osób przebywających w przymusowej izolacji w zakładzie karnym wyciągnięto następujące wnioski:

- kara pozbawienia wolności ma duży wpływ na zachowanie osób pozbawionych wolności,
- pozbawienie wolności może powodować gorszy stan psychiczny spowodowany przymusem pobytu w jednostce penitencjarnej,
- najtrudniejsze momenty związane z pobytem w jednostce to utrata relacji bądź ograniczony kontakt z rodziną,
- chęć osadzonych do zastosowania się do zasad istniejących w zakładach karnych, co ułatwia im funkcjonowanie w przymusowej izolacji.

Bibliografia

1. Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Arche, Gdańsk 2001.
2. Buczyńska A., *Zakład Karny jako jednostka penitencjarna*, [w:] *Studenckie konferencje naukowe*, nr 3, WSPiA, Rzeszów-Przemyśl 2013.
3. Bulendy T., Musidłowski R., *System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.
4. Frankl V.E., *Człowiek w poszukiwaniu sensu. Głos nadziei z otchłani Holocaustu*, Wyd. czarna Owca, Warszawa 2009.
5. Giddens A., *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
6. Goffman E., *Charakterystyka instytucji totalnych*, [w:] *Współczesne teorie socjologiczne*, (red.) Jasińska-Kania A., Warszawa 2006.
7. Goffmann E., *Instytucje totalne. O pacjentach szpitali psychiatrycznych i mieszkańcach innych instytucji totalnych*, Gdańskie Wydawnictwo psychologiczne, Gdańsk 2011.
8. Kalaman M., Misiuk A., *Kierunki zmian organizacyjno-technicznych w Służbie Więziennej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2016.
9. Kaczmarek J., Łepkowski W., Zdrodowski B. (red.), *Słownik terminów zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2008.

10. Kędzierski W., *Człowiek w izolacji więziennej– między rygoryzmem a permissywizmem. W kręgu dylematów resocjalizacji*, Instytut Społecznych Podstaw Penitencjarystyki, Warszawa 2022.
11. Kędzierski W., *Deprywacyjne oraz subkulturowe aspekty odbywania kary pozbawienia wolności*, Probacja, I, 2017.
12. Kodeks Karny, Dz. U. 2025. poz. 383.
13. Krukowski A., *Socjologia zakładu karnego*, [w:] B. Hołyst (red.) *Problemy współczesnej penitencjarystyki*, Wyd. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984.
14. Krzyżowski J., *Depresja*, Wydawnictwo Medyk, Warszawa 2002.
15. Lazarus R., Folkman S., *Transactional theory and research on emotions and coping*, Europ. J. Pers., 1(3), 1987.
16. Machel H., *Rola i zadania kadry więziennej*, [w:] Urban B., J.M. Stanik (red.) *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna*, t. 2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
17. Masternak M., *Administracyjnoprawny status zakładu karnego*, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy [w]: „Studia prawnoustrojowe”, 56, UWM 2022.
18. Niewiadomska I., *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, wyd. KUL, Lublin 2007.
19. Nowacki Z., *Wywieranie wpływu społecznego w warunkach izolacji więziennej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2001.
20. Raport Najwyższej Izby Kontroli LRZ.430.2.2025 nr ewid. 7/2025/P/24/083/LRZ, *Bezpieczeństwo funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania obowiązków służbowych*, 2025.
21. Silverman M., Vega M., *Reactions of Male and female inmates to prison confinement: Further evidence for a two-component model*, Criminal Justice and Behavior , 20 (2),1993.
22. Ustawa o Służbie Więziennej z dnia 9 kwietnia 200 roku, Dz. U. z 2025 r., poz. 820.

Bezpieczeństwo dzieci w Internecie – działania realizowane przez rodziców

Tomasz Lubiecki

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Wstęp

Współczesny rozwój technologiczny, a także powszechny dostęp do Internetu sprawia, że nasze życie oraz komunikacja wyglądają zdecydowanie inaczej niż kilkadziesiąt lat temu. Globalna sieć sprzyja dostępowi do nieograniczonej wiedzy czy rozrywki, z których korzystają już najmłodsze dzieci. W związku z tym możliwy jest ich rozwój intelektualny oraz społeczny. Należy jednak podkreślić, iż proporcjonalnie rośnie także ich uzależnienie od Internetu. W wyniku tego zjawiska pojawiają się liczne zagrożenia w obszarze bezpieczeństwa dzieci w sieci Internet. Ryzyko potencjalnych niebezpieczeństw w sieci stanowi istotne wyzwanie dla rodziców, opiekunów, nauczycieli oraz specjalistów, których zadanie opiera się na ochronie młodych osób.

Istotnym jest zapewnienie bezpieczeństwa dzieci w Internecie, w tym szeroko rozumiane podejmowanie działań zapobiegawczych. Organizowane są różnorodne inicjatywy poprzez placówki edukacyjne, organizacje pozarządowe, a także państwowe, by edukować dzieci oraz młodzież. Należy podkreślić, iż kluczową rolę odgrywają rodzice, którzy są najbliższymi swoimi pociech. Ich rola obejmuje zarówno monitorowanie aktywności dziecka w sieci, jak również nauczanie zdrowych nawyków w korzystaniu z najnowszych technologii. Na co dzień rodzice borykają się z licznymi wyzwaniami związanymi z wychowaniem swojego potomstwa, ponieważ muszą odnaleźć balans między kontrolą, a zaufaniem do nich.

Dostęp do Internetu jest obecnie powszechny. Każda grupa wiekowa wie, jak korzystać z telefonu, tabletu czy komputera z dostępem do sieci. Małe dzieci wykorzystują Internet do oglądania bajek, grania w gry ze znajomymi

czy do nauki. W czasie pandemii COVID-19 Internet odegrał istotną rolę i stał się wirtualną szkołą, dzięki czemu mogły być kontynuowane programy nauczania. Uczniowie oraz ich rodzice uczestniczyli w spotkaniach online z nauczycielami, jednak formy realizacji nauczania zdalnego nie zawsze były satysfakcjonujące. Taka forma prowadzenia edukacji ograniczyła rozprzestrzenianie się wirusa Sars-Cov2, jednak bardzo mocno pogorszyła kontakty między rówieśnikami. Należy podkreślić, iż dzieci zyskały większą swobodę poruszania się w sieci, co często skutkowało dla nich wzmożoną falą zagrożeń, tj. cyberprzemoc, hejt czy uzależnienie od mediów społecznościowych¹.

Młodzież w okresie dojrzewania charakteryzuje się tym, iż nie potrafi w pełni zapanować nad swoimi emocjami, które są w fazie rozwoju. Okres ten jest związany z nadmierną aktywnością hormonalną, co może prowadzić do wystąpienia problemów społecznych, a nawet zdrowotnych. W związku z rozwojem technologicznym nastąpiła zmiana metod socjalizacji i wychowania dzieci. W dzisiejszych czasach młode osoby są narażone na przewlekły stres, a nękanie jest obecne nie tylko w szkole, ale również w świecie wirtualnym. Ofiary cierpią z powodu niechęci czy zazdrości innych osób, które w tej chwili tworzą grupę dominującą i to ona staje się źródłem standardów².

Wyniki badań przeprowadzonych w Nowej Zelandii wskazują, iż ok. 25% osób w tym wieku napotkało na swojej drodze aktywności online, które spowodowały u nich zaniepokojenie lub zdenerwowanie. Dzieci posiadające trudności behawioralne, a także mające większą liczbę urządzeń elektronicznych, są w większym stopniu narażone na nieprzyjemne doświadczenia. Młode osoby odczuwały zmniejszenie poczucie własnej wartości, a także towarzyszyły im objawy choroby depresyjnej³.

Z kolei przeprowadzone w Polsce w roku 2008 badanie na grupie 500 osób dorosłych, ukazało, że rodzice są świadomi niebezpieczeństwa, jednak nie zdają sobie sprawy ze skali problemu. Brakuje otwartego dialogu z dziećmi, przez co dorośli nie wiedzą o niebezpiecznych sytuacjach, które miały miejsce w cyberprzestrzeni. Zazwyczaj nie dochodzi do ustalenia granic

¹ Zaworska-Nikoniuk D., „Obyś swoje dzieci” – rodzice najmłodszych uczniów o edukacji zdalnej podczas pierwszej fazy wystąpienia COVID-19, „Problemy wczesnej edukacji” 2(53)/2021, s. 92-101.

² B. Siemieniecki., W. Kwiatkowska, L. Wiśniewska-Nogaj, *Agresja – zjawisko, skutki, zapobieganie. Perspektywa pedagogiki kognitywistycznej, psychoprofilaktyki oraz edukacji moralnej*, Wyd. Naukowe UMK. 2020; s.38.

³ M. Gath, C. Swit, *Digital media in early childhood – risk factors for online harm and psychosocial correlates*, Child Well – Being Research Institute, University of Canterbury. Christchurch, New Zealand 2024.

w kontekście używania smartfonów czy komputerów, przez co dzieci nie wiedzą, na ile mogą sobie pozwolić w sieci⁴.

Współpraca rodziców z nauczycielami odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa dzieci w Internecie. Istotne jest, by młodzież budowała nawyki świadomego korzystania z sieci. Wsparcie ze strony opiekunów daje większe poczucie pewności. Szkoły tworzą materiały edukacyjne w przestrzeni wirtualnej, aby każdy uczeń razem z rodzicami mógł z nich korzystać. Warto podkreślić, iż należy dostrzegać technologię jako narzędzie, które może wpłynąć na rozwój intelektualny czy społeczny dzieci i młodzieży⁵.

Kontrola rodzicielska w stosunku do aktywności komputerowej jest działaniem zakłócającym ryzyko netoholizmu, czyli uzależnienia od Internetu. Brak czy niedostateczny stopień kontroli nad częstotliwością korzystania z sieci powoduje większe ryzyko narażenia dzieci na zagrożenia. Kompetencje informatyczne dzieci często przewyższają opiekunów, w związku z czym mają oni problem z utrzymaniem wprowadzonych reguł. Nieświadomi technologicznie rodzice nie potrafią zabezpieczyć urządzeń przed szkodliwym oprogramowaniem czy zablokować dostęp niechcianych usług. Ważne jest reagowanie na treści, gry czy też aplikacje, z których korzystają dzieci. Pomocne mogą się okazać programy monitorujące, które bez zgody opiekuna, zablokują dostęp do niewłaściwych stron⁶. Jednym z rozwiązań jest również zaprogramowanie routera w ten sposób, by zdecydować, w których porach dnia dziecko może spędzać czas w wirtualnej przestrzeni⁷.

Cel, przedmiot i metoda badań

Celem przeprowadzonych badań była analiza roli rodziców w zapewnieniu bezpieczeństwa dzieci w Internecie. Badanie o charakterze ilościowym wykonano metodą sondażu diagnostycznego, wykorzystując w tym celu technikę ankiety. Badanie zrealizowano w okresie od 5 do 19 maja 2025 r. na terenie Polski. Grupę respondentów stanowiło 50 osób, które są rodzicami.

⁴ Ł. Wojtasik, *Rodzice wobec zagrożeń dzieci w Internecie. Dziecko krzywdzone*, Teoria, badania, praktyka, 2009; 26(1), s.90-99.

⁵ K. Lichtańska, *Hipermediatyzacja rzeczywistości – wzrastanie dziecka i nabywanie kompetencji medialnych w obliczu wyzwań współczesności*, Pedagogical Contexts. 2022; 1, s. 83-94.

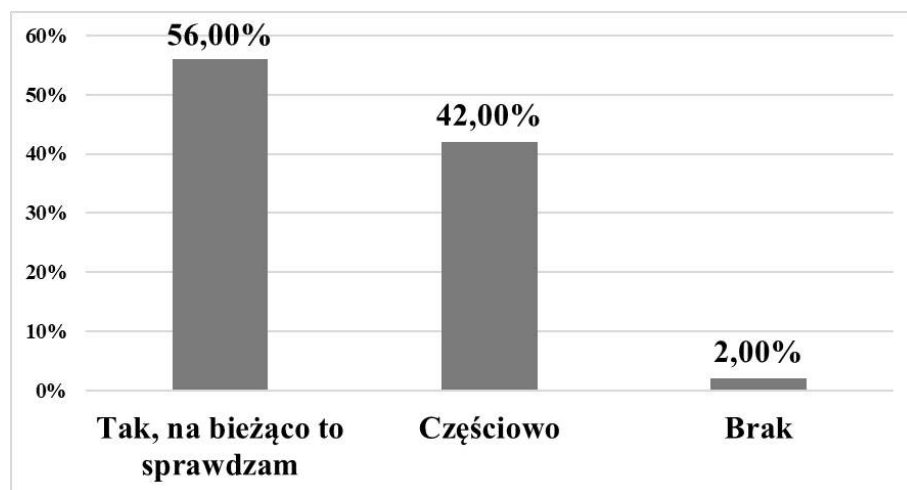
⁶ A. Wasiński, Ł. Tomczyk, *Aktywność młodzieży oraz rola rodziców w przestrzeni mediów sieciowych w perspektywie zagrożeń netoholizmem na przykładzie badań własnych*, 2011; s. 10-13.

⁷ J. Jarczyńska, *Problematyczne korzystanie z Internetu przez młodzież i młodych dorosłych – przegląd narzędzia do przesiewowej oceny tego zjawiska*, 2015; s. 119-136.

Wykorzystano dobór celowy, by dotrzeć do grupy ludzi posiadających co najmniej jedno dziecko.

Wyniki badań

Jak wskazują wyniki odpowiedzi (rys. 1) rodzice kontrolują to z jakimi treściami w sieci Internet mają styczność ich dzieci.

Rysunek 1. Kontrola rodziców dotycząca treści obecnych na urządzeniach dziecka (%)

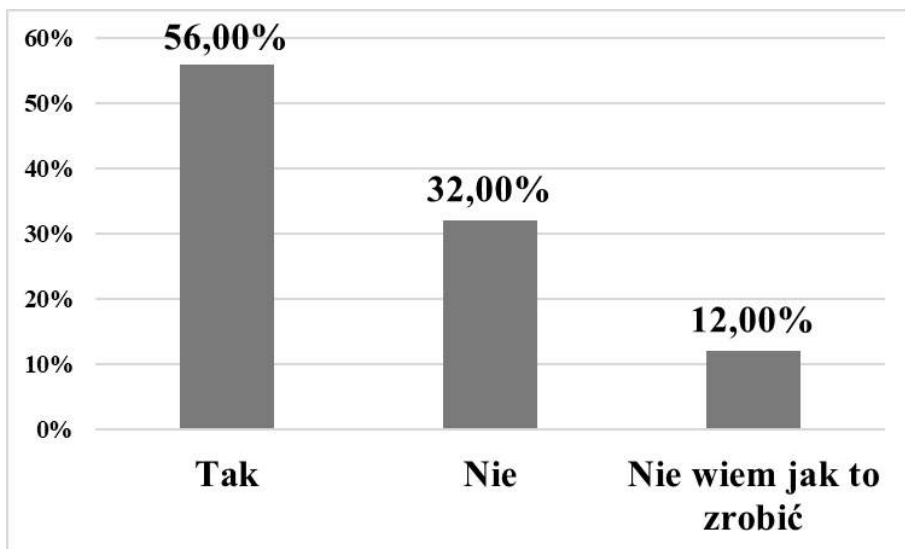
Figure 1. Parental control over content on children's devices (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Największa grupa badanych stanowiąca 56% monitoruje na bieżąco treści znajdujące się w telefonach, tabletach czy komputerach. 42% rodziców częściowo sprawdza urządzenia swoich dzieci, zaś 2% z nich nie monitoruje wcale.

Ponad połowa badanych (rys. 2) monitorując treści do jakich mają dostęp dzieci również wykorzystuje możliwości zastosowania ograniczeń wiekowych w aplikacjach multimedialnych.

Rysunek 2. Stosowanie ograniczeń wiekowych przez rodziców w aplikacjach multimedialnych (%)

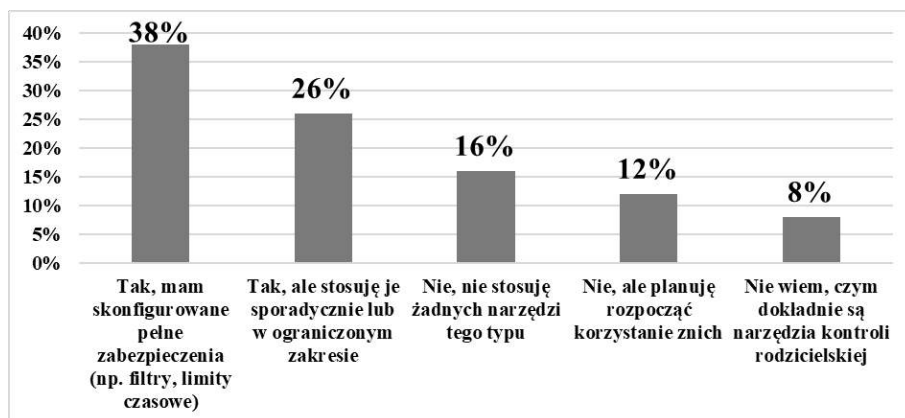
Figure 2. Parents' use of age restrictions in multimedia applications (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Najwięcej badanych – 56% – korzysta z możliwości ograniczeń w stosunku do swoich dzieci. 32% nie stosuje żadnych ograniczeń wiekowych. Natomiast aż 12% rodziców nie ma pojęcia, w jaki sposób te ograniczenia wprowadzić, co związane jest z szybkim postępem technologicznym.

Podobnie ponad połowa respondentów wykorzystuje różnego rodzaju zabezpieczenia do treści cyfrowych znajdujących się w urządzeniach dzieci (rys. 3).

Rysunek 3. Zastosowanie zabezpieczeń technicznych przez rodziców na urządzeniach użytkowanych przez dzieci (%)

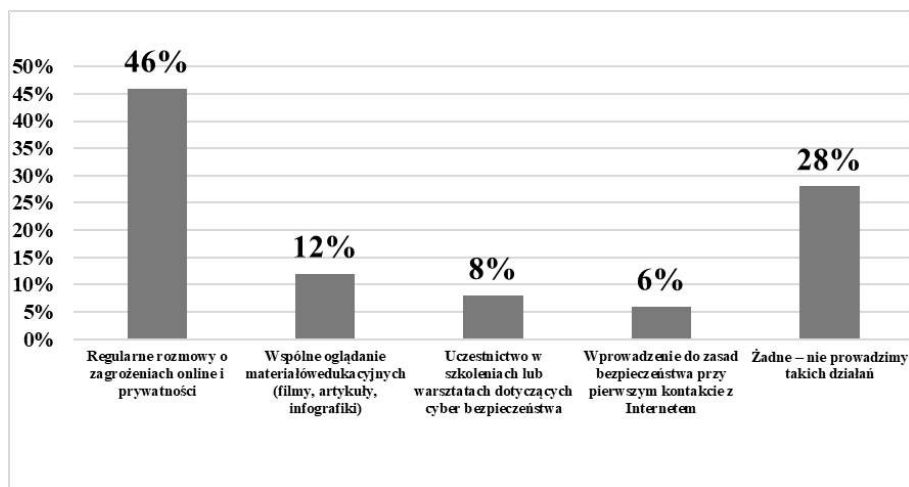
Figure 3. The use of technical safeguards by parents on devices used by children (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

38% respondentów zadeklarowało, iż ma skonfigurowane pełne zabezpieczenia, m.in. filtry czy limity czasowe. 26% rodziców potwierdziło, że wykorzystuje ograniczenia sporadycznie lub w ograniczonym zakresie. Opiekunowie, którzy nie stosują żadnych narzędzi stanowią 16% badanych. 12% respondentów zadeklarowało, iż nie korzysta z blokad, ale planuje rozpocząć wykorzystywanie ich. Natomiast 8% rodziców nie ma wiedzy odnoszącej się do tego, czym są narzędzia kontroli rodzicielskiej, w związku z czym nie mogą z nich korzystać na co dzień.

Większość rodziców obok samego monitorowania treści na urządzeniach ich dzieci, również podejmuje różnego rodzaju działania mające na celu edukowanie dzieci w zakresie bezpieczeństwa w sieci Internet (rys. 4).

Rysunek 4. Działania podejmowane przez rodziców w celu edukowania dzieci na temat bezpieczeństwa w sieci Internet (%)

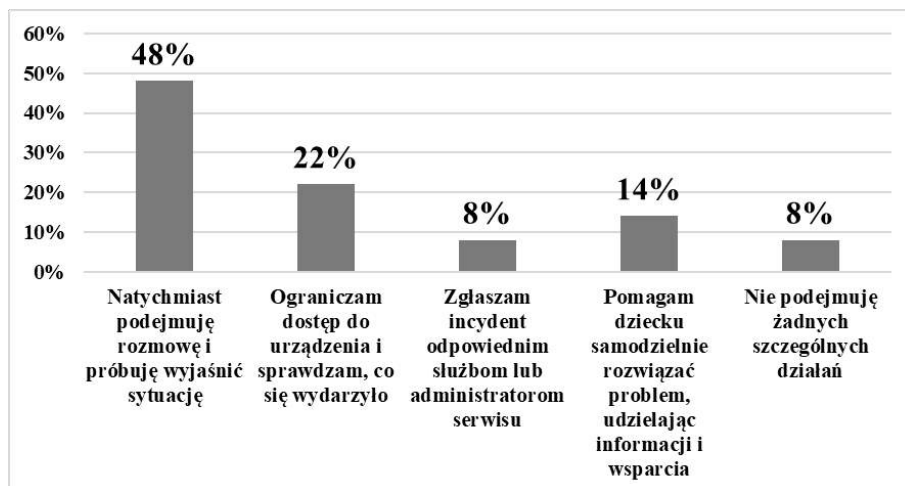
Figure 4. Actions taken by parents to educate their children about online safety (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

46% badanych przeprowadza regularne rozmowy dotyczące zagrożeń cyfrowych w Internecie oraz o zachowaniu prywatności. 28% respondentów nie prowadzi żadnych rozmów odnośnie niebezpiecznych sytuacji. 12% rodziców edukuje poprzez wspólne czytanie artykułów oraz oglądanie materiałów edukacyjnych, tj. filmy czy infografiki. 8% opiekunów uczestniczy w szkoleniach lub warsztatach dotyczących cyberbezpieczeństwa. Natomiast 6% z nich przeprowadza wprowadzenie do zasad bezpieczeństwa przy pierwszym kontakcie z siecią.

W przypadku stwierdzenia przez badanych zagrożeń dla bezpieczeństwa ich dzieci w sieci Internet, zdecydowana większość z nich podejmuje konkretne działania (rys. 5).

Rysunek 5. Podejmowane działania przez rodziców w przypadku stwierdzenia bezpieczeństwa ich dzieci w sieci Internet (%)

Figure 5. Actions taken by parents when they determine that their children are safe on the Internet (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Największą grupę stanowią respondenci, którzy natychmiast podejmują rozmowę i próbują wyjaśnić sytuację – 48%. 22% badanych ogranicza dostęp do urządzeń oraz sprawdza, co tak naprawdę się wydarzyło. 14% rodziców pomaga dziecku samodzielnie rozwiązać problem, udzielając odpowiednich informacji i wsparcia. Natomiast 8% opiekunów zarówno zgłasza incydent odpowiednim służbom lub administratorom serwisu, jak również nie podejmuje żadnych, szczególnych działań.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano szereg wniosków, tj.:

- Posiadanie mniejszej ilości dzieci wiąże się z większym kontrolowaniem ich bezpieczeństwa w Internecie.
- Poziom nadzoru nad kontaktami dziecka istotnie przewyższa jego brak.

- Zdecydowana większość rodziców jest zaznajomiona z treściami cyfrowymi, które są obecne na urządzeniach dziecka.
- Opiekunowie nie zawsze stosują ograniczenia wiekowe w aplikacjach multimedialnych swoich dzieci, często wynika to z ich niewiedzy.
- Znajomość zasad reagowania na zagrożenia w Internecie przez dzieci jest zadowalająca.
- Zdecydowana większość rodziców nie zna instytucji do zgłaszania niebezpiecznych sytuacji z sieci. Wymagana jest edukacja, by odpowiednio zaznajomić się z tematem.
- Zaangażowanie opiekunów w kontrolowanie aktywności swoich dzieci w Internecie jest mocno zróżnicowane. Istotne jest, by monitorować ich działalność z zachowaniem zaufania.
- Większość rodziców stosuje techniczne zabezpieczenia w urządzeniach swoich dzieci, m.in. limity czasowe, blokady wiekowe.
- Większość rodziców deklaruje, iż regularnie przeprowadza rozmowy z dziećmi odnośnie zagrożeń online oraz zachowaniu prywatności.
- Stosowanie rozszerzonych form ochrony dziecka w sieci przez rodziców jest mocno zróżnicowane. Wynika to przede wszystkim z braku edukacji opiekunów na temat niebezpieczeństw czyhających w Internecie.
- Zdecydowana większość rodziców podejmuje natychmiastowe działania w momencie pojawienia się niebezpiecznych incydentów online
- Rodzice nie wykazują dużego zaangażowania w zdobywaniu wiedzy na temat cyberzagrożeń.
- Nie wszyscy opiekunowie są przekonani do skuteczności realizowanych przez nich działań zwiększających bezpieczeństwo dzieci w sieci. Wymaga to aktywności, której celem będzie poprawa samoświadomości rodziców.

Bezpieczeństwo dzieci w Internecie odgrywa istotną rolę w dzisiejszych czasach. Młode osoby mają styczność ze światem cyfrowym już od najmłodszych lat, stąd narażone są na obecne w nim zagrożenia. Należy podkreślić, iż rodzice odgrywają fundamentalną rolę w zapewnieniu ochrony swojemu potomstwu.

Obecne zagrożenia w sieci, tj. hejt, grooming, pedofilia czy uzależnienie od mediów społecznościowych mogą dotknąć dzieci bez względu na wiek, jak

również pleć. Rodzice pełnią rolę opiekunów, którzy muszą zapobiegać tym incydentom, m.in. poprzez edukację. Wychowanie cyfrowe dzieci opiera się nie tylko na nauczaniu, ale również realizowaniu działań mających na celu zminimalizowanie ryzyka związanego z obecnością w Internecie. Kluczowe jest, by rodzice byli konsekwentni w swoich działaniach oraz sami edukowali się na temat bezpiecznego korzystania z sieci. Istotne w tym procesie jest wprowadzenie właściwych zasad użytkowania sprzętów technologicznych, a także monitorowanie aktywności online dzieci. Pomocne będą odpowiednie narzędzia umożliwiające ochronę przed nie stosownymi treściami czy interakcjami z nieznanymi.

Bibliografia

1. Zaworska-Nikoniuk D., *„Obys’ swoje dzieci uczył” – rodzice najmłodszych uczniów o edukacji zdalnej podczas pierwszej fazy pandemii COVID-19*, Problemy wczesnej edukacji 2(53)/2021.
2. Siemieniecki B., Kwiatkowska W., Wiśniewska-Nogaj L.: *Agresja – zjawisko, skutki, zapobieganie. Perspektywa pedagogiki kognitywistycznej, psychoprofilaktyki oraz edukacji moralnej*. Wyd. Naukowe UMK 2020.
3. Lichtańska K., *Hipermediatyzacja rzeczywistości – wzrastanie dziecka i nabywanie kompetencji medialnych w obliczu wyzwań współczesności*. Pedagogical Contexts, 2022.
4. Wojtasik Ł., *Rodzice wobec zagrożeń dzieci w Internecie. Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*. Fundacja Dzieci Niczyje 2009.
5. Wąsiński A., Tomczyk Ł., *Aktywność młodzieży oraz rola rodziców w przestrzeni mediów sieciowych w perspektywie zagrożeń netoholizmem na przykładzie badań własnych*, 2011.
6. Jarczyńska J., *Problematyczne korzystanie z Internetu przez młodzież i młodych dorosłych – przegląd narzędzia do przesiewowej oceny tego zjawiska*, 2015.

Zjawisko korupcji w instytucjach publicznych w opinii mieszkańców Ostrołęki

Arkadiusz Zduniak

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Wstęp

Korupcja, jako jedno z najpoważniejszych zagrożeń dla sprawiedliwości społecznej, integralności instytucji państwowych oraz funkcjonowania demokracji, stanowi temat o ogromnym znaczeniu zarówno w badaniach naukowych, jak i w praktyce zarządzania publicznego. Zjawisko to, polegające między innymi na nadużywaniu władzy publicznej dla prywatnych korzyści, ma wpływ na każdą sferę życia społecznego i gospodarczego, wpływając na rozwój kraju, zaufanie obywateli do instytucji publicznych oraz na jakość życia społeczeństwa. Korupcja jest zjawiskiem, które w różnych formach występuje na całym świecie, niezależnie od stopnia rozwoju państw, systemu politycznego czy struktury gospodarki. W szczególności, instytucje publiczne, do których należy administracja państwowa, organy ścigania, służby publiczne oraz jednostki samorządu terytorialnego, stanowią obszar szczególnego ryzyka dla występowania korupcji. Z racji swojego charakteru, w którym to osoby pełniące funkcje publiczne mają do czynienia z rozdzielaniem środków publicznych, podejmowaniem decyzji w imieniu obywateli oraz realizowaniem polityki państwa, stają się podatne na pokusy związane z nadużyciem władzy. Korupcja w tych instytucjach prowadzi do wielu negatywnych konsekwencji – osłabia zaufanie obywateli do państwa, podważa legitymację instytucji publicznych, a także generuje dodatkowe koszty ekonomiczne i społeczne, które mogą zahamować rozwój społeczny i gospodarczy.

W poniższej pracy zostanie omówione zjawisko korupcji w instytucjach publicznych w opinii mieszkańców Ostrołęki. Osoby biorące udział w badaniu zostały poproszone między innymi o wskazanie obszarów życia

publicznego, w których korupcja może występować najczęściej oraz wyrażenie swojej opinii o działaniach podejmowanych przez lokalne władze w celu jej zapobiegania.

Celem niniejszej pracy jest przybliżenie zjawiska korupcji w instytucjach publicznych, ze szczególnym uwzględnieniem jej rodzajów, przyczyn oraz konsekwencji. Omówione zostaną również obszary działalności publicznej szczególnie narażone na korupcję, wybrane mechanizmy przeciwdziałania i zwalczania korupcji, a także działania profilaktyczne podejmowane w celu ograniczenia ryzyka wystąpienia korupcji. Zrozumienie tych mechanizmów oraz podjęcie skutecznych działań w kierunku eliminowania korupcji jest niezbędne do budowania sprawiedliwego, przejrzystego i odpowiedzialnego państwa.

Słowo korupcja pochodzi z języka łacińskiego – *corruptio* – oznacza ono zepsucie, demoralizację¹. Według słownik języka polskiego korupcja to „demoralizacja urzędników instytucji państwowych lub społecznych objawiająca się łapownictwem i przekupnością”². Dokładniejszą definicję zawiera Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, która definiuje korupcję jako czyn: „1) polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu przez jakąkolwiek osobę, bezpośrednio lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści osobie pełniącej funkcję publiczną dla niej samej lub dla jakiejkolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji; 2) polegający na żądaniu lub przyjmowaniu przez osobę pełniącą funkcję publiczną bezpośrednio, lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści, dla niej samej lub dla jakiejkolwiek innej osoby, lub przyjmowaniu propozycji lub obietnicy takich korzyści, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji;...”. Pojęcie korupcji występuje w różnych obszarach teoretycznych. W literaturze zjawisko korupcji tłumaczone jest jako „niejawne odchylenie od ustalonego porządku lub od ustalonych norm zachowania”³.

Korupcja jest najczęściej klasyfikowana na dwie główne formy: czynną i bierną. Korupcja czynna polega na składaniu obietnicy korzyści lub oferowaniu jej w zamian za określone działania lub zaniechanie jakiegoś działania.

¹ D. Fleszer, *Z problematyki korupcji w administracji publicznej „Jak możliwy jest dialog?”* wyd. Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec, 2014, s. 286.

² B. Dunaj i inni [hasło:] Korupcja, [w:] *Słownik współczesnego języka polskiego*, wyd. Wilga, Warszawa, 1996, s. 417.

³ K. Tarchalski, *Korupcja i przywilej*, wyd. Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa, 2000, s. 182.

Z kolei korupcja bierna to sytuacja, w której funkcjonariusz publiczny żąda lub przyjmuje taką korzyść, a nawet po prostu ją akceptuje. Jednak bardziej adekwatne mogą być pojęcia przekupstwa oraz sprzedajności, ponieważ nie każda korupcja czynna wiąże się z aktywnością ze strony osoby oferującej korzyść. Korupcja bierna natomiast nie zawsze jest pozbawiona inicjatywy. Osoba piastująca funkcję publiczną, decydując o dokonaniu aktu korupcji, może nie czekać na próbę przekupstwa, lecz sama może w sposób subtelny lub jednoznaczny sygnalizować, że jej decyzja zależy od „odpowiedniego wynagrodzenia”. Trudno wtedy mówić o postawie biernej. Z kolei osoba oferująca łapówkę w tej sytuacji często działa w sposób bierny, podporządkowując się żądaniom przedstawiciela władzy. Choć tradycyjnie przyjęty podział na korupcję czynną i bierną znajduje odzwierciedlenie w licznych aktach prawnych, również międzynarodowych, jak np. w Konwencji prawnokarnej o korupcji, to warto pamiętać, że te definicje nie zawsze w pełni odzwierciedlają rzeczywistość. Należy je więc przyjąć, mając świadomość, że mogą one nie uwzględniać wszystkich niuansów takich sytuacji⁴.

Korupcja polityczna to zjawisko, które obejmuje wykorzystywanie wpływów władzy w zamian za korzyści, które pozwalają na zdobycie lub utrzymanie kontroli nad państwem. Przejawia się ono poprzez różne formy gratyfikacji, takie jak nagrody, stypendia, darowizny, sponsoring czy inne środki finansowe. Istotą tej korupcji jest oferowanie stanowisk, usług lub innych zasobów publicznych w zamian za poparcie polityczne. Może przybrać formę nieformalnego wynagrodzenia za wykorzystanie swojej pozycji do realizacji osobistych lub partyjnych interesów, takich jak obsadzanie miejsc w radach nadzorczych czy pobieranie pensji za fikcyjną pracę⁵. Korupcja polityczna w partiach często objawia się wykorzystywaniem stanowisk w administracji publicznej do zdobywania zasobów na rzecz własnych celów lub interesów partyjnych. Może to przybierać formę naruszania obowiązków zawodowych, by osiągnąć korzyści materialne czy osobiste, a także angażowania się w działania, które służą wyłącznie prywatnym interesom, a nie dobru publicznemu. Tego typu praktyki mogą przejawiać się w manipulacjach legislacyjnych, takich jak blokowanie ustaw za odpowiednią gratyfikacją finansową lub obsadzanie stanowisk publicznych „zaufanymi” osobami, które wcześniej „pomogły” politykom w realizacji ich celów. Często tego rodzaju działania stają się

⁴ L. Mańka, *Korupcja osób publicznych*, Praca magisterska napisana w Katedrze Kryminologii UAM pod kierunkiem Prof. dr. hab. H. Kóleckiego, Poznań, 2000, s. 13.

⁵ Ł. Szwejkowski, *Korupcja. Wybrane zagadnienia*, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2013, s. 9-10.

częścią gry politycznej, mającej na celu wyeliminowanie rywali z procesu decyzyjnego. Zjawisko to prowadzi do sytuacji, w której osoby pełniące wysokie funkcje publiczne, czując się bezkarne, wykorzystują swoją pozycję do osiągania prywatnych korzyści. Ta bezkarność, częściowo wynika z immunitetów politycznych, a częściowo z akceptacji społeczeństwa, które często traktuje korupcję na najwyższych szczeblach władzy jako coś naturalnego⁶.

Korupcja gospodarcza odnosi się do nielegalnych działań związanych z przekupstwem oraz sprzedażą, które występują w sferze działalności ekonomicznej państwa. Obszar ten jest szczególnie wrażliwy na wpływ decyzji instytucji publicznych, co sprzyja rozwojowi tego zjawiska. Tego rodzaju przestępstwa mają na celu wywarcie wpływów na osoby pełniące funkcje publiczne w celu realizacji własnych interesów i uzyskania korzyści materialnych z działalności gospodarczej. Charakteryzuje się tym, że może trwać przez długi czas, zależnie od długości współpracy między stronami zaangażowanymi w proceder. Często ukrywa się je pod przykrywką formalnych transakcji związanych z handlem, finansami czy gospodarką⁷.

Korupcja administracyjna, znana również jako urzędnicza, ma złożoną i różnorodną naturę. Może występować zarówno w strukturach administracji centralnej, jak i lokalnej, obejmując wszystkie poziomy hierarchii administracyjnej – zaczynając od urzędników niższego szczebla, aż po osoby zajmujące najwyższe stanowiska w państwie⁸. Ten rodzaj korupcji polega na wymianie usług między innymi w obszarze edukacji, opieki zdrowotnej oraz socjalnej, niezwiązanych bezpośrednio z działalnością ekonomiczną. Do typowych przykładów tego rodzaju nieprawidłowości należą: wywieranie wpływu na treść decyzji administracyjnych, udzielanie pożyczek, rejestracja pojazdów, wydawanie zezwoleń czy organizowanie egzaminów państwowych⁹. Omawiając korupcję urzędniczą należy odnieść się do art. 228 i art. 229 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. Zgodnie z art. 228 § 1 „Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy

⁶ L. Mańka, *Korupcja osób publicznych*, Praca magisterska napisana w Katedrze Kryminologii UAM pod kierunkiem Prof. dr. hab. H. Koleckiego, Poznań, 2000, s. 14-16.

⁷ Ł. Szwejkowski, *Korupcja. Wybrane zagadnienia*, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2013, s. 9.

⁸ L. Mańka, *Korupcja osób publicznych*, Praca magisterska napisana w Katedrze Kryminologii UAM pod kierunkiem Prof. dr. hab. H. Koleckiego, Poznań, 2000, s.16.

⁹ Ł. Szwejkowski, *Korupcja. Wybrane zagadnienia*, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2013, s.9.

do lat 8”¹⁰. Tak zwana sprzedajność urzędnicza to przestępstwo, które polega na przyjęciu od osoby trzeciej korzyści majątkowej lub osobistej, bądź jej obietnicy, w zamian za pełnienie obowiązków związanych z funkcją publiczną. Korzyść może zostać przyjęta przed lub po wykonaniu danej czynności służbowej, a w sytuacji, gdy wykonanie czynności jest uzależnione od wręczenia takiej korzyści, jej przyjęcie staje się warunkiem rozpoczęcia działania. Sprawcą może być zarówno osoba pełniąca funkcję publiczną, jak i funkcjonariusz publiczny zagraniczny¹¹. Ustawodawca różnicuje wymiar kary m.in. od wartości przyjętej, bądź obiecaniej korzyści, na przykład:

- w wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 228 § 2),
- w przypadku przyjęcia korzyści majątkowej znacznej wartości albo jej obietnicy, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15 (art. 228 § 5),
- w przypadku przyjęcia korzyści majątkowej wielkiej wartości albo jej obietnicy, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 3 do 20 (art. 228 § 5a)¹².

Drugim rodzajem korupcji urzędniczej jest przekupstwo, o którym mówi art. 229 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny „Kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnieniem tej funkcji, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”¹³. Przekupstwo to przestępstwo polegające na celowym wręczeniu korzyści majątkowej lub osobistej, bądź jej obietnicy, osobie sprawującej funkcje publiczne. Danie takiej korzyści może odbywać się zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio. Z kolei obietnica korzyści może być wyrażona na różne sposoby, np. poprzez powszechnie zrozumiałe gesty. Każdy może być sprawcą tego przestępstwa. Działanie osoby wręczającej korzyść jest drugą stroną sprzedajności. Osoba oferująca korzyść lub jej obietnicę ponosi odpowiedzialność karną na równi z osobą, która taką korzyść

¹⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 2024, poz.17 ze zm.)

¹¹ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Poradnik antykorupcyjny dla urzędników*, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2011, s. 17-18.

¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 2024, poz.17 ze zm.)

¹³ Tamże

przyjmuje¹⁴. Zróżnicowanie wymiaru kary wygląda w tym przypadku identycznie, jak w przypadku przestępstwa sprzedajności.

Warto wspomnieć o tym, że przyjęcie korzyści jest jednoznaczne z dokonaniem przestępstwa. W przypadku, gdy osoba pełniąca funkcję publiczną zdecyduje się zwrócić otrzymaną korzyść, przepisy dotyczące dobrowolnego odstąpienia od usiłowania nie mają już zastosowania. Przestępstwo zostało popełnione, a jedyną możliwością jest zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary, w zależności od postawy sprawcy¹⁵.

Wśród rodzajów korupcji można wymienić jeszcze korupcję informacyjną, korupcję w zakresie zamówień publicznych oraz korupcję wyborczą. Ta pierwsza polega na sprzedaży istotnych informacji, które znajdują się w rękach władz publicznych, a ich wcześniejsze przekazanie podmiotom gospodarczym może umożliwić im osiągnięcie nienależnych korzyści. Może to również odnosić się do sprzedaży informacji należących do prywatnych podmiotów (np.: spółki giełdowe, maklerzy czy zarządy spółek), których zatajone wykorzystanie może prowadzić do strat innych akcjonariuszy. Korupcja w obszarze zamówień publicznych jest jedną z najpowszechniej występujących form tego zjawiska. Opiera się na wręczaniu urzędnikom korzyści materialnych lub niematerialnych w zamian za przyznanie kontraktu lub zlecenia. Jest to rodzaj korupcji o złożonym charakterze, który może obejmować różne etapy realizacji zamówienia publicznego, od jego przygotowania po wykonanie¹⁶.

Zgodnie z przepisem zawartym w artykuale 250a kodeksu karnego, który penalizuje przejawy korupcji w kontekście wyborów, karalne są dwa rodzaje przestępstw. Pierwsze z nich to sprzedajność wyborcza (§ 1), która polega na przyjęciu lub zażądaniu korzyści majątkowej lub osobistej w zamian za zagłosowanie w umówiony sposób. Drugie to przekupstwo wyborcze (§ 2), które wiąże się z oferowaniem wyborcy korzyści w celu nakłonienia go do oddania głosu w preferowany sposób, bądź jako zapłatą za oddany głos. Dodatkowo, przepis ten przewiduje możliwość zastosowania łagodniejszych kar, jeśli przestępstwo ma charakter mniejszej wagi (§ 3) oraz umożliwia sądom złagodzenie kary lub jej całkowite odstąpienie wobec osób, które

¹⁴ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Poradnik antykorupcyjny dla urzędników*, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2011, s. 18-19.

¹⁵ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Wskazówki antykorupcyjne dla URZĘDNIKÓW*, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2015, s. 11.

¹⁶ Ł. Szwejkowski, *Korupcja. Wybrane zagadnienia*, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2013, s. 10-11.

zgłaszają przypadki korupcji wyborczej (§ 4). Ważnym elementem jest, aby istniał związek pomiędzy przyjęciem korzyści a konkretnym sposobem głosowania¹⁷.

Korupcja, niezależnie od jej formy, zawsze stanowi zagrożenie, które odbija się na całym społeczeństwie. To obywatele ponoszą ciężar jej negatywnych skutków. Zjawisko to jest niebezpieczne i przybiera różnorodne oblicza. Dla niektórych może być to działanie absolutnie nieakceptowalne, dla innych mieszczące się w granicach dopuszczalnych zasad. Korupcja jest czymś więcej niż tylko patologią czy nadużyciem – to zjawisko, które prowadzi do poważnych i niekorzystnych skutków, oddziałując na funkcjonowanie państwa i każdego obywatela z osobna. Doprowadza do błędnych decyzji, które szkodzą gospodarce i stabilności społecznej. Przemiany wywołane korupcją mają również negatywny wpływ na przestrzeganie praw człowieka. Jako obywatele mamy pełne prawo, a wręcz obowiązek, domagać się od osób piastujących stanowiska publiczne przestrzegania etycznych norm postępowania. Naszym prawem jest także dążenie do skutecznej walki z tym zjawiskiem na poziomie państwowym. Ostatecznie to od nas zależy, czy podejmiemy działania, które pomogą w ograniczaniu korupcji – nasze zaangażowanie może przynieść realne zmiany¹⁸.

Korupcja to problem o szerokim zakresie, który nie tylko destabilizuje instytucje państwowe, ale również negatywnie wpływa na rozwój społeczeństwa i gospodarki. Ze względu na trudność w stworzeniu jednolitej definicji tego zjawiska, próby jego określenia w nauce często przybierają formę wskazania konkretnych przykładów. Korupcja obejmuje bowiem nie tylko bezpośrednio kojarzone z nią czyny, takie jak łapownictwo czynne i bierne, które wiążą się z przekupstwem i sprzedajnością, ale również szereg innych negatywnych zjawisk, które mogą występować w obrocie publicznym i gospodarczym. Wśród nich można wymienić płatną protekcję, nadużycie funkcji, faworytyzm, nepotyzm, kumoterstwo, handel wpływami, lobbying polityczny, a także wypaczanie wyników publicznych przetargów, zamówień i kontraktów. Ponadto, korupcja obejmuje również świadome, niezgodne z prawem, dysponowanie środkami budżetowymi oraz majątkiem publicznym. Wszelkie

¹⁷ R.E. Dominiuk, *Korupcja wyborcza jako patologia relacji państwo – biznes*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały”, wyd. Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków, nr 1, 2017, s. 160-161.

¹⁸ Ł. Szwejkowski, *Korupcja. Wybrane zagadnienia*, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2013, s. 8.

te działania, choć różnią się formą, mają wspólny cel – wykorzystywanie władzy do osobistych korzyści¹⁹.

Poza klasycznymi przejawami korupcji, występuje szereg innych zjawisk, które tworzą sprzyjające warunki dla nadużyć władzy i wykorzystywania publicznych zasobów dla prywatnych korzyści. Do najistotniejszych zjawisk związanych z korupcją należą: faworytyzm, nepotyzm, kumoterstwo, szara strefa, lobbing polityczny, handel wpływami, poszukiwanie renty, a także pośrednictwo i prowokacja łapówek. Każde z tych zjawisk prowadzi do powstawania mechanizmów, które utrudniają transparentność działań administracji publicznej i zwiększają ryzyko dysfunkcji w sektorze publicznym²⁰.

Faworytyzm to praktyka, która polega na udzielaniu nieuzasadnionej przewagi jednej osobie w stosunku do innych równorzędnych podmiotów (np. kandydatów do pracy, uczestników przetargów czy konkursów). Przewaga ta nie opiera się na obiektywnych kryteriach, takich jak kwalifikacje czy zasługi, lecz wynika z osobistych korzyści, które osoba decydująca o przyznaniu przewagi może otrzymać. Faworytyzm jest przykładem działania, które wypacza zasadę sprawiedliwości, ponieważ osoby decyzyjne nie działają w interesie publicznym, lecz kierują się prywatnymi motywami, takimi jak chęć uzyskania korzyści materialnych czy innych przysług. W kontekście administracji publicznej faworytyzm może prowadzić do wielu negatywnych konsekwencji, takich jak obniżenie efektywności zarządzania, wprowadzenie nierówności w dostępie do stanowisk czy zamówień publicznych oraz zniechęcanie obywateli do współpracy z instytucjami państwowymi. W dłuższej perspektywie może to również doprowadzić do destabilizacji instytucji państwowych oraz osłabienia zaufania społeczeństwa do władz²¹.

Nepotyzm to szczególny przypadek faworytyzmu, w którym osoba sprawująca władzę lub posiadająca wpływy, wykorzystuje swoją pozycję do faworyzowania swoich krewnych. Polega to na obsadzaniu stanowisk w administracji publicznej, przedsiębiorstwach państwowych czy funduszach

¹⁹ A. Stankiewicz, *Korupcja jako przyczyna dysfunkcji w sektorze publicznym*, „Prokuratura i Prawo”, wyd. Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Warszawa, nr 5, 2022, s. 121.

²⁰ M. Wdowczyk, *Główne płaszczyzny występowania zjawiska korupcji we współczesnej działalności sportowej*, „Przegląd antykorupcyjny. Czasopismo Centralnego Biura Antykorupcyjnego”, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, nr 1(1), 2011, s. 106.

²¹ P. Sulowski, *Korupcja zagrożeniem dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica”, wyd. Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków, nr 8, 2012, s. 59.

z pominięciem obiektywnych kryteriów, na rzecz osób powiązanych rodzinie z decydentem. Nepotyzm jest praktyką szczególnie szkodliwą, ponieważ prowadzi do powstawania zamkniętych układów, które sprzyjają wykorzystywaniu władzy publicznej do prywatnych celów. Zjawisko nepotyzmu może mieć dalekosiężne konsekwencje dla jakości zarządzania w instytucjach publicznych. Obsadzanie stanowisk niekompetentnymi, lecz krewnymi osobami prowadzi do obniżenia efektywności instytucji, wprowadza nieuzasadnioną hierarchię oraz stwarza atmosferę braku przejrzystości. W takim systemie, osoby, które posiadają odpowiednie kwalifikacje, mogą zostać pominięte na rzecz osób mniej kompetentnych, co w dłuższej perspektywie osłabia instytucje publiczne i prowadzi do braku zaufania obywateli do struktur państwowych²².

Zjawisko kumoterstwa jest ściśle związane z nepotyzmem i faworytyzmem. Polega ono na faworyzowaniu osób na podstawie nieformalnych, osobistych powiązań, takich jak przyjaźń, lojalność czy przynależność do określonych grup politycznych czy społecznych. Kumoterstwo przejawia się w obsadzaniu stanowisk w administracji państwowej, agencjach, funduszach oraz przedsiębiorstwach państwowych według tzw. klucza politycznego, a nie na podstawie merytorycznych kwalifikacji kandydatów²³. W kontekście kumoterstwa, decyzje o obsadzeniu stanowisk są podejmowane nie na podstawie zasług czy kompetencji, ale z uwagi na powiązania osobiste lub polityczne. To zjawisko, choć może być mniej formalne niż nepotyzm, również prowadzi do powstawania układów, które nie służą dobru publicznemu, a jedynie interesom prywatnym. W praktyce kumoterstwo wpływa na efektywność administracji, powodując, że osoby decyzyjne nie podejmują obiektywnych, sprawiedliwych decyzji, lecz kierują się osobistymi więziami i interesami²⁴.

Szara strefa, czyli działalność gospodarczą prowadzoną poza oficjalnym obiegiem, jest jednym z najpoważniejszych zjawisk związanych z korupcją. To zjawisko obejmuje działalności, które nie są rejestrowane lub nie spełniają wymogów prawnych, co prowadzi do uniknięcia opodatkowania i pominięcia odpowiednich procedur regulacyjnych. Choć dla niektórych przedsiębiorców może być to sposób na obniżenie kosztów, dla gospodarki państwowej wiąże

²² B. Olszewski, Problem nepotyzmu w administracji publicznej, „Przegląd Prawa i Administracji”, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, t. LXXIX, 20009, s. 174.

²³ A. Stankiewicz, *Korupcja jako przyczyna dysfunkcji w sektorze publicznym*, „Prokuratura i Prawo”, wyd. Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Warszawa, nr 5, 2022, s. 121.

²⁴ P. Sulowski, *Korupcja zagrożeniem dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica”, wyd. Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków, nr 8, 2012, s. 59.

się to z poważnymi stratami, takimi jak zmniejszone dochody podatkowe czy zniekształcone mechanizmy konkurencji. Dodatkowo, szara strefa sprzyja powstawaniu nielegalnych powiązań, w których osoby i firmy oferujące „usługi na czarno” korzystają z układów, które mogą prowadzić do nadużyć władzy i korupcji²⁵.

Lobbing polityczny to działalność polegająca na wywieraniu wpływu na decyzje władz państwowych w interesie określonych grup lub środowisk. Choć lobbing jest często postrzegany jako element demokratycznego procesu, ponieważ umożliwia reprezentowanie interesów różnych grup społecznych, w praktyce często staje się narzędziem korupcyjnym, gdy wpływ wywierany jest w sposób nieuczciwy lub nieprzejrzysty. Lobbing może przybrać postać nieformalnych działań, mających na celu manipulację decyzjami politycznymi, w tym nielegalne przekonywanie decydentów do podejmowania działań sprzyjających danej grupie kosztem ogólnego dobra społecznego. To zjawisko może prowadzić do zniekształcenia procesów legislacyjnych, co ma negatywne konsekwencje dla całego społeczeństwa²⁶.

W.J. Wołpiuk definiuje lobbing jako „działalność, której celem jest zapewnienie wpływu na decyzje publiczne, zwłaszcza na ustawodawstwo, wykonywaną przez podmioty zainteresowane realizacją ich interesów, za pomocą swoistych metod i środków”²⁷. Ta definicja podkreśla, że lobbing nie jest tylko przypadkowym wpływem na procesy decyzyjne, ale świadomym działaniem mającym na celu realizację interesów konkretnych podmiotów. Przykładem takich działań mogą być rozmowy z politykami, prezentowanie danych technicznych czy koncepcji rozwiązań, które służą realizacji określonych interesów²⁸.

Prawnokarna konwencja o korupcji z dnia 27 stycznia 1999 r. w artykule 12 definiuje „handel wpływami” jako przestępstwo „polegające na obiecywaniu, wręczaniu lub proponowaniu, bezpośrednio lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści, komukolwiek, kto stwierdza lub potwierdza, że może

²⁵ S. Franciszkowska, *Zjawisko szarej strefy w Polsce – przyczyny, skutki i metody ograniczania*, „Finanse i Prawo Finansowe”, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, nr 4, 2019, s. 35.

²⁶ A. Stankiewicz, *Korupcja jako przyczyna dysfunkcji w sektorze publicznym*, „Prokuratura i Prawo”, wyd. Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Warszawa, nr 5, 2022, s. 121-122.

²⁷ W.J. Wołpiuk, *Lobbing. Próba ustalenia treści pojęcia i funkcji prawnopublicznych*, „Przegląd Sejmowy”, wyd. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa, nr 4, 2004, s. 18.

²⁸ M. Kalinowski, *Lobbing w świetle teorii wyboru publicznego*, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2016, s. 31-32.

w zamian za to wywrzeć wpływ na podjęcie decyzji przez którąkolwiek z osób wymienionych w artykułach 2, 4 do 6 i 9 do 11 (tj.: krajowych funkcjonariuszy publicznych, członków zgromadzeń przedstawicielskich, zagranicznych funkcjonariuszy publicznych, członków zagranicznych zgromadzeń przedstawicielskich, funkcjonariuszy organizacji międzynarodowych, członków międzynarodowych zgromadzeń parlamentarnych, sędziów i funkcjonariuszy sądów międzynarodowych), niezależnie od tego czy korzyść miałaby przypaść dla niego samego czy też dla jakiegokolwiek innej osoby, oraz polegających na żądaniu lub przyjmowaniu takich korzyści lub przyjmowaniu propozycji lub obietnicy tychże korzyści w zamian za wywarcie takiego wpływu, niezależnie od tego czy wpływ ten zostaje wywarty oraz od tego, czy przypuszczalny wpływ prowadziłyby do zamierzonego skutku”²⁹.

Poszukiwanie renty to zjawisko, które dotyczy osób sprawujących władzę publiczną i wykorzystujących swoje stanowisko do nielegalnego podziału zysków, jakie generuje działalność publiczna. Osoby zajmujące wysokie stanowiska mogą skupić się na wykorzystywaniu swojego położenia, aby zdobywać zyski z projektów publicznych, intratnych posad czy kontraktów. Tego rodzaju działania prowadzą do powstania tzw. „rentierskiej” postawy, w której urzędnicy koncentrują się na czerpaniu korzyści z pozycji w systemie, zamiast angażować się w rozwój i poprawę funkcjonowania administracji. W dłuższej perspektywie takie praktyki destabilizują systemy państwowe i utrudniają sprawiedliwy dostęp do zasobów publicznych³⁰.

Pośrednictwo i prowokacja łapówki to zjawiska, które mogą stanowić narzędzia w walce z korupcją, ale jednocześnie niosą ze sobą ryzyko związane z manipulowaniem sytuacją w sposób mogący prowadzić do niewłaściwego wykorzystywania władzy. Pośrednictwo polega na działaniach osoby trzeciej, która ułatwia zawarcie porozumienia między osobą oferującą łapówkę a tą, która ją przyjmuje. Może to obejmować prowadzenie negocjacji, współpracowanie z obiema stronami, a także pełnienie roli pośrednika działającego na rzecz jednej ze stron przestępstwa. Zazwyczaj jednak pośrednik jest bardziej związany z jedną ze stron niż z drugą. Pośrednictwo może także obejmować udzielanie pomocy jednej ze stron, niezależnie od drugiej, na przykład wskazywanie osoby, która mogłaby przekazać korzyść majątkową, lub udzielanie

²⁹ Prawnokarna konwencja o korupcji sporządzona w Strasburgu dnia 27 stycznia 1999 r. (Dz. U. 2005.29.249 ze zm.)

³⁰ A. Stankiewicz, *Korupcja jako przyczyna dysfunkcji w sektorze publicznym*, „Prokuratura i Prawo”, wyd. Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Warszawa, nr 5, 2022, s. 122-123.

porad w tej kwestii. W niektórych przypadkach pośrednik może być inicjatorem całej transakcji, organizując wręczenie i przyjęcie łapówki, działając niezależnie od pozostałych uczestników. W takich sytuacjach, jeśli jego działania są wystarczająco autonomiczne, może on ponosić odpowiedzialność karną za samo łapownictwo. Ważne jest, aby działanie pośrednika było świadome – jeśli osoba nieumyślnie przyczynia się do umożliwienia wręczenia lub przyjęcia łapówki, nie będzie uznawana za pośrednika. Prowokacja łapówki polega na stwarzaniu warunków, które skłaniają do wręczenia łapówki, w celu późniejszego ujawnienia tego procederu. Choć obie metody mają na celu wykrycie korupcji, ich stosowanie może być kontrowersyjne³¹.

Korupcja i związane z nią zjawiska stanowią poważne zagrożenie dla sprawności funkcjonowania sektora publicznego. Wymienione patologie, takie jak faworytyzm, nepotyzm, szara strefa czy lobbing polityczny, prowadzą do tworzenia układów, w których interesy jednostek lub grup dominują nad interesem publicznym. Zrozumienie i identyfikowanie tych zjawisk jest kluczowe dla wdrażania skutecznych polityk antykorupcyjnych i zapewnienia transparentności w działaniu administracji publicznej. Z kolei przeciwdziałanie tym praktykom wymaga zarówno zmiany w mentalności osób sprawujących władzę, jak i wdrożenia odpowiednich narzędzi prawnych i proceduralnych, które zminimalizują ryzyko nadużyć władzy³².

Aby pojąć istotę korupcji, konieczne jest poznanie jej przyczyn oraz czynników, które ją wywołują. Korupcja wynika przede wszystkim z pragnienia zdobycia władzy lub materialnych korzyści. Skala tego zjawiska jest silnie związana z normami kulturowymi, a także z organizacją życia społecznego, co w dużej mierze zależy od specyfiki danego społeczeństwa. Zjawisko to jest bardziej widoczne w krajach, gdzie demokracja jest młoda i opiera się na partyjnych lub rodowych tradycjach, a interes narodowy nie odgrywa kluczowej roli. Bliskość i zacieranie granic między życiem prywatnym a publicznym sprzyja rozprzestrzenianiu się korupcji, obejmując zarówno sferę gospodarczą, jak i polityczną. Korupcja rozkwita szczególnie w okresach przemian społecznych i kulturowych, które mogą prowadzić do niestabilności

³¹ B. Hołyst, *Korupcja jako plaga społeczna XXI wieku*, „Przegląd antykorupcyjny. Czasopismo Centralnego Biura Antykorupcyjnego”, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, nr 1, 2011, s. 25.

³² Tamże, s. 24.

politycznej i społecznej, nawet jeśli są one tylko tymczasowe. Im dłużej trwa taki okres, tym bardziej nasilają się nieprawidłowości³³.

Jedną z przyczyn występowania korupcji są niedoskonałości strukturalne oraz polityczne państwa. Jako czynniki korupcjogenne można wskazać między innymi: biurokrację, niewydolny system sądowniczy, występowanie monopolu, czy uznaniowość wydawanych decyzji. W państwach rozwijających się lub przechodzących przez zmiany ustrojowe do czynników sprzyjających korupcji należą także: trudności na rynku pracy oraz nieefektywne systemy nadzoru oraz kontroli. Wszystkie te problemy stanowią poważne wyzwanie w walce z korupcją. Wymagają one wprowadzenia istotnych zmian w strukturach państwowych oraz polityce³⁴.

Innym czynnikiem przyczynowym korupcji jest mylnie rozumiany interes. Interes ten obejmuje nie tylko potrzebę, ale również środki prowadzące do jego realizacji. Dotyczy to potrzeb, które mają negatywny wpływ na interes społeczny, jak np. zatajanie przestępstwa, fałszowanie dokumentów, czy życie ponad stan przy braku legalnych dochodów umożliwiających taki poziom życia. Sposób działania sprawcy, mający na celu zaspokojenie tych potrzeb, jest zawsze szkodliwy społecznie. Motywacją może być sama natura potrzeby lub presja zewnętrzna. Działając niezgodnie z prawem, sprawca dąży do usunięcia przeszkód stojących na drodze do realizacji swojej potrzeby³⁵.

Korupcja może wynikać także z chęci uzyskania korzyści majątkowych lub osobistych. Ludzie zajmujący ważne stanowiska w państwie czy samorządach mają szansę poprawić swoją sytuację finansową, wykorzystując swoją władzę do realizacji prywatnych celów. Istnieje również teoria, że niskie wynagrodzenie osób publicznych może prowadzić do korupcji, ponieważ pracownicy administracji mogą ulegać pokusie, aby zapewnić sobie i rodzinom lepszy poziom życia. Chodzi głównie o kraje rozwijające się, gdzie pensje w sektorze publicznym są często niewystarczające. Jednak samo podniesienie wynagrodzeń nie gwarantuje eliminacji korupcji, ponieważ ludzie o wysokich

³³ K. Dzietchyk, *Zjawisko korupcji jako element życia społecznego*, „SEMINARE”, wyd. Poligrafia Salezjańska, Warszawa, t. 37 nr 3, 2016, s. 114-115.

³⁴ L. Mańka, *Korupcja osób publicznych*, Praca magisterska napisana w Katedrze Kryminalistyki UAM pod kierunkiem Prof. dr. hab. H. Kolečkiego, Poznań, 2000 s. 22-23.

³⁵ E. Wancerz, *Korupcja w aspekcie społeczno-psychologicznym na przykładzie opinii i postaw studentów prawa*, praca licencjacka napisana pod kierunkiem dr Krystyny Wojciechowskiej, Chełm, 2003, s. 19.

dochodach również mogą dać się ponieść chęci zysku, co dowodzą liczne przypadki korupcji wśród zamożnych³⁶.

Kolejną przyczyną korupcji jest ludzka natura (przyczyny moralne). Otoczenie społeczne wpływa na kształtowanie osobowości jednostek, przekazuje im określone wartości oraz dostarcza wzorców do naśladowania³⁷. Korupcja zyskuje na sile, gdy koszty moralne podejmowanych działań są niskie, a system wartości społecznych osłabiony. Kiedy cena moralna związana z korupcją spada, na przykład w wyniku braku odpowiedniej edukacji młodzieży, zjawisko to staje się bardziej powszechne. Współczesna edukacja często koncentruje się na historiach o osobach, które osiągnęły sukces, choć były zamieszane w korupcję, a jako wzory do naśladowania przedstawia się osoby, które nie poniosły żadnych konsekwencji za swoje czyny. W ten sposób korupcja i przestępczość stają się ze sobą nierozzerwalnie związane³⁸.

Autorzy zajmujący się badaniem zjawiska korupcji często wskazują jeszcze na związki między tym zjawiskiem a dziedzictwem kulturowym różnych krajów. Uważa się, że w niektórych regionach, zwłaszcza w krajach afrykańskich i azjatyckich, istnieje głęboka tradycja obdarowywania przedstawicieli władz w zamian za świadczenie różnych usług. Jednak szczegółowe analizy dowodzą, że korupcja występuje również w krajach, gdzie takie zwyczaje nie są obecne, co podważa teorię, że korupcja ma wyłącznie podłoże kulturowe. Należy także oddzielić korupcję, która jest nieetyczna, od zwyczaju gościnności, ponieważ ich porównanie jest błędne i krzywdzące³⁹.

Warto dodać, że elementem, który odgrywa jedną z najistotniejszych ról w działaniach korupcyjnych jest bliska więź między osobami zaangażowanymi w te działania. Relacje między nimi są oparte na zaufaniu a ich podstawą jest troska o własne interesy. To zaufanie nie polega na przestrzeganiu norm moralnych czy prawnych, ale na tym, że każda ze stron liczy na przyszłe korzyści. To trochę jak układ: jedna strona ufa, że druga wywiąże się ze swojego zadania, a druga liczy, że obieca swoje zobowiązania. Chodzi tu raczej o realizację nieformalnych ustaleń, które mają pozostać w tajemnicy. Zasady takie

³⁶ L. Mańka, *Korupcja osób publicznych*, Praca magisterska napisana w Katedrze Kryminologii UAM pod kierunkiem Prof. dr. hab. H. Kolečkiego, Poznań, 2000 s. 23.

³⁷ E. Wancerz, *Korupcja w aspekcie społeczno-psychologicznym na przykładzie opinii i postaw studentów prawa*, praca licencjacka napisana pod kierunkiem dr. Krystyny Wojciechowskiej, Chełm, 2003, s. 21.

³⁸ Ł. Szwejkowski, *Korupcja. Wybrane zagadnienia*, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2013, s.12.

³⁹ L. Mańka, *Korupcja osób publicznych*, Praca magisterska napisana w Katedrze Kryminologii UAM pod kierunkiem Prof. dr. hab. H. Kolečkiego, Poznań, 2000 s. 24.

jak uczciwość, moralność czy praworządność tracą na znaczeniu, gdyż liczy się realizacja wspólnych celów. Niestety, takie podejście prowadzi do sytuacji, w której korupcja staje się normą, a to stanowi poważne zagrożenie dla prawidłowego zarządzania zaufaniem⁴⁰.

Konsekwencje zachowań korupcyjnych można podzielić na: moralne i kulturowe, społeczne, prawne, ekonomiczne oraz polityczne.

Konsekwencje moralne i kulturowe związane są ze spadkiem standardów etycznych w społeczeństwie oraz utratą zaufania między ludźmi. Korupcja ma także wpływ na pojawianie się problemu tzw. hazardu moralnego, gdzie na przykład wręczanie łapówek by przyspieszyć dany proces (np. uzyskiwanie pozwoleń) może w rzeczywistości sprawić, że cała procedura będzie jeszcze wolniejsza, ponieważ urzędnicy będą dążyć do większych łapówek. Korupcja wpływa także na etykę pracy, gdyż tworzy sytuację, w której zaniedbanie i opóźnienia mogą przynieść korzyści. Z biegiem lat takie praktyki stają się normą i mogą przyjąć cechy charakterystyczne dla całych grup społecznych czy nawet narodów. Skutek długotrwałej korupcji to sytuacja, w której negatywne cechy, jak bezwzględność, niemoralność czy brak szacunku, zaczynają być postrzegane jako sposób na osiąganie sukcesów. W efekcie spada zaufanie w społeczeństwie, co prowadzi do rozbicia jednolitych i zintegrowanych społeczności, a zamiast tego rośnie lojalność wobec małych grup czy plemion, co powoduje dezintegrację społeczną⁴¹.

Konsekwencje społeczne polegają na pogłębianiu oraz utrwalaniu nierówności społecznych. Środowisko, w którym dochodzi do korupcji wzmacnia pozycję osób znajdujących się u szczytu władzy umożliwiając im nie tylko wpływanie na decyzje, ale i wykorzystywanie sytuacji do szantażu. Korupcja sprawia, że mobilność społeczna jest ograniczona. Zamiast awansu na podstawie kompetencji i efektywności, wzrasta znaczenie więzi osobistych, takich jak relacje rodzinne, towarzyskie czy znajomości. Przezrzystość rynków i szans zawodowych maleje, a osoby mniej zasłużone, ale lepiej ustawione, zyskują na znaczeniu, podczas gdy ci, którzy są bardziej wykształceni czy utalentowani, tracą na wartości lub pozostają w stagnacji. Tego typu

⁴⁰ W. Walczak, *Źródła zachowań o charakterze korupcyjnym w praktyce zarządzania*, „Korupcja w administracji”, wyd. Fundacja Akademicka IPSO ORDO, Katowice, 2016, s. 81-82.

⁴¹ Ł. Szwejkowski, *Korupcja. Wybrane zagadnienia*, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2013, s.15.

zniekształcona mobilność społeczna nie wróży dobrze przyszłemu rozwojowi gospodarczemu i społecznemu państwa⁴².

Konsekwencje ekonomiczne występują w przypadku zachowań korupcyjnych, do których dochodzi w obszarach zamówień publicznych (np. pozyskanie rządowego kontraktu). Takie sytuacje prowadzą do wzrostu kosztów inwestycji oraz produkcji. Dzieje się tak, ponieważ procesy te obejmują dodatkowe wydatki, takie jak łapówki czy inne ukryte koszty związane z manipulacjami przy transakcjach. Tego rodzaju praktyki zmuszają do prowadzenia nielegalnej księgowości oraz utrzymywania tajemnicy przez długie okresy czasu. W konsekwencji całość transakcji staje się droższa, a efektywność gospodarcza spada. z czasem, gdy gospodarka staje się coraz bardziej złożona, negatywne skutki działań korupcyjnych są bardziej uciążliwe. Korupcja wpływa również na sposób realizacji projektów inwestycyjnych. Często prowadzi do ich nadmiernej rozbudowy lub braku opłacalności, gdyż duże projekty wiążą się z wyższymi łapówkami. W takich przypadkach wybiera się kosztowne inwestycje, które w praktyce są niepotrzebne i służą jedynie powiększeniu dochodów z korupcji. W rezultacie powstają tzw. „białe słonie” – projekty, które nigdy nie zostaną ukończone, np. niezakończone budowy szkoły, szpitali, czy dróg. Początkowo korupcja może sprzyjać wzrostowi inwestycji publicznych, kosztem sektora prywatnego. Wynika to z tego, że urzędnicy decyzyjni w sprawach inwestycyjnych są zainteresowani uzyskaniem korzyści z tych inwestycji. Jednak w dłuższej perspektywie rosnące wydatki bieżące w budżecie państwa ograniczają możliwość realizacji nowych projektów⁴³.

Przepisy prawne zostały wprowadzone, aby efektywnie przeciwdziałać korupcji poprzez nakładanie kar oraz odbieranie sprawcom korzyści uzyskanych w wyniku nielegalnych działań. Dodatkowo, mają one przestrzegać przed popełnianiem tego typu czynów, czyli pełnią rolę zapobiegawczą. Korupcja jest uznawana za przestępstwo, które podlega ściganiu z urzędu, a odpowiedzialność karna dotyczy zarówno osób dających, jak i przyjmujących łapówki. Wachlarz przewidzianych kar jest szeroki i obejmuje między

⁴² E. Wancerz, *Korupcja w aspekcie społeczno-psychologicznym na przykładzie opinii i postaw studentów prawa*, praca licencjacka napisana pod kierunkiem dr Krystyny Wojciechowskiej, Chełm, 2003, s. 23.

⁴³ Ł. Szwejkowski, *Korupcja. Wybrane zagadnienia*, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2013, s.16.

innymi: karę pozbawienia, bądź ograniczenia wolności, zakaz wykonywania zawodu, czy karę grzywny⁴⁴.

Korupcja podważa zaufanie do prawa, powoduje konieczność tworzenia nowych regulacji prawnych, w celu ujednolicenia interpretacji przepisów, bądź wypełnienia istniejących luk prawnych. Konsekwencje prawne korupcji odnoszą się także do degradacji pewności co do prywatnych praw własności. w krajach skorumpowanych inwestorzy, obawiający się korupcyjnych działań mogą zniechęcać się do inwestowania i oszczędzania, co prowadzi do niższej aktywności gospodarczej niż w państwach wolnych od korupcji⁴⁵.

Konsekwencje polityczne związane są z „systemem rządzenia”. Korupcja wpływa negatywnie na jego jakość i zmniejsza, bądź całkowicie likwiduje legitymację władz, zwłaszcza w reżimach dyktatorskich. W rezultacie wywiera długofalowy i destabilizujący wpływ polityczny. Nierzadko nie dostrzega się, jak negatywnie korupcja wpływa na próby uporządkowania i racjonalizacji struktur politycznych państwa. Rozprzestrzenienie w kraju korupcji na poziomie lokalnym, czyli w powiatach i gminach, znacząco utrudnia, a czasami wręcz uniemożliwia jego skuteczną decentralizację/federalizację. Potencjalne korzyści z decentralizacji mogą zostać całkowicie zniweczone przez straty społeczne wynikające z funkcjonowania lokalnych układów korupcyjnych⁴⁶.

Korupcja jest zjawiskiem powszechnym w życiu społecznym, które w różnym stopniu wpływa na różne państwa i ich gospodarki. Pomimo podejmowanych działań w celu jej ograniczenia, żadnemu państwu nie udało się całkowicie wyeliminować tego problemu. Prewencja i profilaktyka to kluczowe elementy w walce z korupcją. Aby skutecznie ją zwalczać, niezbędne jest zdiagnozowanie warunków sprzyjających jej powstawaniu, szczególnie w obszarach kluczowych dla bezpieczeństwa ekonomicznego państwa. Sektory, takie jak infrastruktura, zdrowie, energetyka, obronność, oraz wykorzystywanie funduszy unijnych, są szczególnie narażone na korupcję. Analizując zagrożenia, należy również uwzględnić kryzys gospodarczy, który może prowadzić do wzrostu przestępczości gospodarczej, w tym korupcji. Oczekuje się, że korupcja będzie częstsza w obszarze realizacji dużych projektów

⁴⁴ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Poradnik antykorupcyjny dla urzędników*, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2011, s. 30.

⁴⁵ E. Wancerz, *Korupcja w aspekcie społeczno-psychologicznym na przykładzie opinii i postaw studentów prawa*, praca licencjacka napisana pod kierunkiem dr Krystyny Wojciechowskiej, Chełm, 2003, s. 24.

⁴⁶ Ł. Szejnkowski, *Korupcja. Wybrane zagadnienia*, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2013, s.17.

finansowanych ze środków publicznych, takich jak budowa autostrad czy projekty energetyczne. Przedsiębiorcy, którzy rywalizują o ograniczoną liczbę kontraktów publicznych, mogą starać się uzyskać korzyści poprzez nielegalne działania, takie jak wpływanie na decyzje przetargowe. W sytuacji kryzysu gospodarczego rośnie ryzyko korupcji, szczególnie na szczeblu lokalnym, gdzie mniejsi przedsiębiorcy mogą próbować ustawiać przetargi. Zwiększona rywalizacja o kontrakty publiczne w połączeniu z ograniczonymi funduszami publicznymi prowadzi do ryzyka nieprawidłowości⁴⁷.

Przeprowadzone w Polsce badania wskazują na powszechne poczucie występowania korupcji. Transparency International – niezależna, międzynarodowa i pozarządowa organizacja – opublikowała wyniki Indeksu Percepcji Korupcji dotyczące 2024 roku. Zgodnie z tym Indekssem Polska uzyskała 53 na 100 punktów, przy czym zero oznacza największą korupcję, a 100 – najmniejszą. Zdaniem Transparency International obszary działalności publicznej najbardziej narażonych na korupcję to: oświata, służba zdrowia, pomoc społeczna, zamówienia publiczne a także administracja publiczna⁴⁸. Poniżej omówione zostaną niektóre obszary działalności publicznej, które są szczególnie narażone na korupcję, a mianowicie: zamówienia publiczne, służba zdrowia, administracja publiczna, sektor obrony oraz oświata.

Obszar, który jest najbardziej narażony na zachowania korupcyjne w większości krajów to zamówienia publiczne. Wynika to między innymi z dużych wartości zamówień, a co za tym idzie dużym zarobkiem dla realizującego takie zamówienie oraz możliwym nielegalnym zyskiem dla osoby odpowiedzialnej za udzielenia zamówienia publicznego⁴⁹. Zachowania korupcyjne mogą wystąpić na różnych etapach procedury udzielania zamówienia, zaczynając od jego planowania, przez przygotowanie, realizację, aż po rozliczenie⁵⁰.

Zgodnie z danymi udostępnianymi przez Urząd Zamówień Publicznych w trakcie realizacji zamówień publicznych dochodzi do różnych zjawisk patologicznych. Zjawiska te można podzielić na negatywne zjawiska systemowe oraz te naruszające przepisy ustawy Prawo zamówień publicznych. Do tych

⁴⁷ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Przewidywane zagrożenia korupcyjne w Polsce*, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2013, s. 6-8.

⁴⁸ Transparency International (2025), *Corruption Perceptions Index 2024*, [On-line]. Protokół dostępu: https://images.transparencycdn.org/images/Report_CPI2024_English.pdf

⁴⁹ L. Mańka, *Korupcja osób publicznych*, Praca magisterska napisana w Katedrze Kryminalistyki UAM pod kierunkiem Prof. dr. hab. H. Koleckiego, Poznań, 2000, s. 28.

⁵⁰ M. Kania, *Zwalczanie i zapobieganie korupcji w zamówieniach publicznych*, „Kontrola Państwowa”, wyd. Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa, nr 1, 2022, s. 159-160.

pierwszych zaliczamy między innymi: manipulowanie przetargami, przesadne wykorzystywanie trybów nie przetargowych, zerowa kontrola zamówień o małej wartości, czynności mające na celu obchodzenie przepisów ustawy, błędy w działaniach komisji przetargowych. Zachowania stanowiące naruszenie przepisów prawa to na przykład: zaniżanie wartości zamówień, błędny wybór trybu udzielenia zamówień, podział zamówienia na etapy w celu niestosowania przepisów ustawy, odstąpienie od zasady równego traktowania oferentów⁵¹.

W przypadku zamówień publicznych zachowań korupcyjnych dopuszczają się głównie urzędnicy – zarówno samorządowi jak i rządowi, firmy biorące udział w procedurze zamówienia oraz agenci tych spółek, a ponadto osoby, które sprawują pieczę nad realizacją danego zamówienia publicznego. Każda z wyżej wymienionych osób odgrywa różną negatywną rolę, na przykład urzędnicy – bardzo często pełnią kluczową rolę w procesie korupcji. Posiadają oni uprawnienia, które pozwalają im podejmować decyzje dotyczących udzielania zamówień, zatwierdzać faktury oraz wydawać różnego rodzaju licencje, co stwarza okazję do nadużyć. Dodatkowo urzędnicy wysokiego szczebla często pełnią rolę ochrony dla nierzetelnych wykonawców żądając w zamian udziału w korupcyjnych płatnościach, co stanowi poważne zagrożenie dla prawidłowego funkcjonowania systemu zamówień publicznych. Przedsiębiorcy krajowi i międzynarodowi, którzy są wykonawcami, bądź podwykonawcami mogą brać udział w nielegalnych współpracach, których celem jest podpisanie umowy na realizację zadania. W ramach takich działań pieniądze przeznaczone na realizację projektów są przekazywane urzędnikom związanym z danym przedsięwzięciem w formie łapówek, często ukrytych jako „uzasadnione” płatności, na przykład za usługę, prace budowlane lub dostawy. Nierzadko ci podwykonawcy pełnią tu rolę pośredników, przekazując korzyści majątkowe urzędnikom. Wielu wykonawców korzysta również z usług niezależnych agentów, którzy pośredniczą w nielegalnych transakcjach i zabezpieczają ich przed odpowiedzialnością prawną. Osoby nadzorujące realizację danej inwestycji są czasami zmuszani do zatwierdzenia prac, które nie spełniają obowiązujących norm. Może to działać również w drugą stronę, to znaczy decyzja o akceptacji wykonania zamówienia może

⁵¹ L. Mańka, *Korupcja osób publicznych*, Praca magisterska napisana w Katedrze Kryminologii UAM pod kierunkiem Prof. dr. hab. H. Koleckiego, Poznań, 2000, s. 29.

zostać uzależniona od otrzymania korzyści majątkowych lub osobistych przekazanych przez wykonawcę lub podwykonawcę⁵².

Problemy związane z finansowaniem systemu ochrony zdrowia, które wpływają na dostępność świadczeń medycznych, mogą prowadzić do wzrostu ryzyka korupcji oraz działań, które szkodzą interesom ekonomicznym państwa. Procesy zachodzące w toku realizacji zadań w tym sektorze wciąż dają dużą swobodę w interpretacji sposobu ich wykonywania. Może to w efekcie prowadzić do nadużyć i nieprawidłowego wydatkowania funduszy publicznych.

W tym kontekście zagrożenia korupcyjne mogą dotyczyć kilku obszarów. Przykładowo, problemy mogą pojawić się w związku z podziałem środków publicznych przez regionalne oddziały Narodowego Funduszu Zdrowia. Są one bowiem odpowiedzialne między innymi za kontraktowanie usług medycznych, zaopatrywanie w sprzęt ortopedyczny oraz refundację leków. Inne ryzyko to zlecanie zamówień publicznych na zakup sprzętu medycznego lub zlecanie świadczenia usług medycznych prywatnym podmiotom, co może sprzyjać korupcyjnym praktykom. Dodatkowo, firmy farmaceutyczne często sponsorują lekarzy i organizacje medyczne, co może prowadzić do konfliktu interesów⁵³. Najwyższa Izba Kontroli wskazuje na niepokojące powiązanie pomiędzy wyjazdami/ konferencjami zagranicznymi lekarzy finansowanymi przez prywatne firmy, które w następstwie są wykonawcami zadań określonych przez szpital w drodze zamówienia publicznego. Warto również wspomnieć, że do zachowań korupcyjnych zaliczamy wystawianie zaświadczeń lekarskich zawierających nieprawdziwe informacje. Zaświadczenia te mogą być następnie wykorzystywane w celu wyłudzenia świadczeń socjalnych, bądź na ich podstawie osoby prawomocnie skazane uchylają się od odbycia kary pozbawienia wolności⁵⁴.

Korupcja w sektorze ochrony zdrowia ma wiele wymiarów, a obok wspomnianych problemów z refundacją leków i kontraktowaniem usług

⁵² Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju/Grupa Banku Świadomego, *Świadomi nadużyć finansowych i korupcji*. Podręcznik dla urzędników zajmujących się zamówieniami publicznymi, 2015, s. 5.

⁵³ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Przewidywane zagrożenia korupcyjne w Polsce*, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2013, s. 35.

⁵⁴ Bil, *Obszary, mechanizmy, skala przestępstw korupcyjnych w życiu publicznym i gospodarczym oraz ewentualne kierunki ich ewaluacji*, „Korupcja i antykorupcja. Wybrane zagadnienia. Część III”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa 2012, s. 83-84.

medycznych, istotnym zagrożeniem pozostają kwestie związane z transplan-tacjami, zadłużeniem szpitali oraz ich ewentualną prywatyzacją⁵⁵.

Zjawisko korupcji w administracji – zarówno rządowej jak i samorządo-wej – jest ściśle związana z zakresami uprawnień, jakie posiadają urzędnicy. Korupcja bierna, czyli przyjmowanie łapówek, dotyczy urzędników posiada-jących określone kompetencje w danym organie, natomiast korupcja czynna, czyli oferowanie łapówek, może być popełniana przez każdego, kto stara się załatwić swoją sprawę. Sektor administracji daje wiele możliwości popełnia-nia przestępstw korupcyjnych. Urzędy administracji publicznej, te na pozio-mie centralnym, jak i samorządowym, mają duży wpływ na kształtowanie po-lityki gospodarczej danego regionu. To właśnie w tych instytucjach podejmowane są decyzje między innymi o udzieleniu koncesji, pozwoleń, gdzie może dochodzić do zachowań korupcyjnych. Tego rodzaju sytuacje są wynikiem działania zarówno urzędników, jak i petentów. Korupcja w sektorze admini-stracji może występować również pod postacią prowadzenia działalności go-spodarczej. Dzieje się tak, gdy podmioty samorządowe działają poza obsza-rem użyteczności publicznej, co stanowi naruszenie przepisów prawa⁵⁶.

Do najczęstszych przyczyn korupcji w tym sektorze zalicza się m.in. nie-właściwie sformułowane przepisy prawne dotyczące kadry w administracji, np. te dotyczące odpowiedzialności finansowej, wykorzystywanie przepisów dotyczących ochrony informacji niejawnych w celu ukrycia nadużyć, niskie wynagrodzenia urzędników, brak przejrzystości w systemie koncesyjnym dla działalności gospodarczej, przemysłowej i infrastrukturalnej, a także biuro-kracja. Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie przeprowadzonych kontroli, sklasyfikowała przyczyny oraz obszary korupcji w polskiej administracji. Jako mechanizmy sprzyjające korupcji NIK wskazała dużą dowolność działa-nia, konflikty interesów, niejawność procesów oraz niedostateczną kontrolę. Największe ryzyko korupcji w administracji występuje w przypadku: wyda-wania decyzji uznaniowych, zawierania kontraktów z podmiotami prywatnymi oraz przy rozdzielaniu przez władze dóbr deficytowych⁵⁷.

⁵⁵ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Przewidywane zagrożenia korupcyjne w Polsce*, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2013, s. 35.

⁵⁶ J. Bil, *Obszary, mechanizmy, skala przestępstw korupcyjnych w życiu publicznym i gospo-darczym oraz ewentualne kierunki ich ewaluacji*, „Korupcja i antykorupcja. Wybrane zagad-nienia. Część III”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legio-nowie, Warszawa, 2012, s. 82-83.

⁵⁷ A. Barczewska-Dziobek, *Kilka uwag o korupcji jako jednej z postaci patologii organizacyj-nych administracji publicznej*, „Zeszyty prawnicze”, wyd. Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa, t.24, nr 3, 2024, s. 35-36.

Ze względu na zakres korupcji występującej w tej części administracji, warto wspomnieć o niej odrębnie, chodzi mianowicie o administrację skarbową. Ta część administracji jest wyjątkowo podatna na zachowania korupcyjne, a jest to efekt obowiązywania skomplikowanych przepisów podatkowych oraz możliwością skorzystania z różnych ulg podatkowych. Uzyskanie „życzliwości” urzędnika skarbowego może przynieść korzyści na przykład w kwestii zrozumienia przepisów i wyboru najkorzystniejszej opcji podatkowej, ale również umożliwić skorzystanie z różnych ulg, umorzeń czy odpisów. Tego rodzaju sytuacje występują, gdy przepisy podatkowe przewidują dużą uznaniowość urzędnika skarbowego w kwestii przyznawania ulg, co daje mu możliwość decydowania, komu i w jakiej formie ulga zostanie udzielona. W teorii uznaniowość ta ma skłaniać do indywidualnego rozpatrzenia każdej sprawy, jednak w praktyce często prowadzi ona do zachowań mających na celu ukrycie korupcji⁵⁸.

W obszarze obronności istnieje szereg specyficznych zagrożeń korupcyjnych, które wykraczają poza te, z którymi boryka się administracja publiczna w innych dziedzinach. Sektor obronny jest szczególnie narażony na korupcję z powodu dużych ograniczeń w zakresie wolnego rynku, które wynikają z jego strategicznego znaczenia dla państwa. Dodatkowo, często stosowane są wyjątki od obowiązujących przepisów prawa ustawy Prawo zamówień publicznych, co daje przestrzeń dla korupcyjnych działań. Realizacja zamówień w tym obszarze wiąże się z wysokim ryzykiem nieprawidłowości. Przeszkodą w zapobieganiu takim sytuacjom jest ograniczona transparentność postępowań, wynikająca z konieczności ochrony informacji niejawnych oraz wymagań związanych z obronnością. Ponadto, duża wartość zamówień i ich wysoce specjalistyczny charakter utrudniają identyfikację potencjalnych zagrożeń. Wczesne etapy procesu polegającego na pozyskaniu uzbrojenia oraz sprzętu wojskowego, takie jak określenie potrzeb i zdefiniowanie wymagań, są szczególnie podatne na nadużycia. To właśnie na tych etapach (szczególnie w przypadku wyłączenia jawności) określane są wymagania, które mogą faworyzować konkretnych wykonawców. Zjawiskiem, które pogłębia ten problem, jest ograniczenie dostępu do informacji o przeprowadzanych postępowaniach, co jest efektem objęcia dokumentacji przetargowej ochroną. Podstawą do tej ochrony są przepisy o ochronie informacji niejawnych⁵⁹.

⁵⁸ L. Mańka, *Korupcja osób publicznych*, Praca magisterska napisana w Katedrze Kryminalistyki UAM pod kierunkiem Prof. dr. hab. H. Koleckiego, Poznań, 2000, s. 35.

⁵⁹ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Przewidywane zagrożenia korupcyjne w Polsce*, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2013, s.29.

Do zachowań korupcyjnych dochodzi także w sektorze oświaty. Zachowania te polegają przede wszystkim na przyjmowaniu przez nauczycieli różnego rodzaju korzyści, najczęściej materialnych, a następnie wystawianiu pozytywnych ocen, czy też zaliczeń. Korupcja w obszarze edukacji występuje również pod postacią łapownictwa, do którego dochodzi w celu przyjęcia na konkretny Uniwersytet, dany kierunek studiów, czy też zaakceptowania wybranego tematu badawczego. Do korupcji w tym sektorze dochodzi także w przypadku zamówień publicznych, w ramach których jednostki oświaty realizują swoje ustawowe obowiązki i uprawnienia⁶⁰.

Zjawisko korupcji jest problemem międzynarodowym, dlatego w jego zwalczanie zaangażowane są różne państwa. Komitet Ministrów Rady Europy przyjął w 1997 r. Rezolucję nr (97) 24 w sprawie Dwudziestu zasad wiodących w walce z korupcją. Ustalono w niej, by Państwa zobowiązały się:

- „1) Podejmować skuteczne działania zapobiegające korupcji i w tym celu zwiększać świadomość publiczną i promować etyczne wzorce postępowania.
- 2) Zapewniać skoordynowaną kryminalizację korupcji na poziomie krajowym i międzynarodowym.
- 3) Zapewniać, by osoby odpowiedzialne za zapobieganie, dochodzenie, ściganie i osądzanie przestępstw związanych z korupcją cieszyły się niezależnością i autonomią odpowiednią dla pełnionych przez nie funkcji, nie odczuwały szkodliwych nacisków oraz dysponowały skutecznymi środkami gromadzenia dowodów, ochrony osób współpracujących z władzami w walce z korupcją i zachowania poufnego charakteru postępowania.
- 4) Udostępniać odpowiednie środki służące zajmowaniu i konfiskacie zysków z przestępstw związanych z korupcją.
- 5) Udostępniać odpowiednie środki uniemożliwiające wykorzystywanie osób prawnych w celu osłaniania przestępstw związanych z korupcją.
- 6) Ograniczać immunitet chroniący przed dochodzeniami, ściganiem lub osądzaniem przestępstw związanych z korupcją, do zakresu niezbędnego w demokratycznym społeczeństwie.

⁶⁰ J. Bil, *Obszary, mechanizmy, skala przestępstw korupcyjnych w życiu publicznym i gospodarczym oraz ewentualne kierunki ich ewaluacji*, „Korupcja i antykorupcja. Wybrane zagadnienia. Część III”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2012, s. 84.

- 7) Wspierać specjalizację osób i organów odpowiedzialnych za walkę z korupcją i udostępniać im odpowiednie środki i szkolenia umożliwiające pełnienie takich obowiązków.
- 8) Zapewniać, by prawodawstwo podatkowe i władze odpowiedzialne za jego wdrażanie miały skuteczny i podlegający koordynacji udział w walce z korupcją, w szczególności poprzez uniemożliwianie w prawie lub w praktyce odliczania, dla celów podatkowych, łapówek i innych wydatków związanych z przestępstwami korupcyjnymi.
- 9) Zapewniać, by struktura organizacyjna, funkcjonowanie i procesy podejmowania decyzji w administracji publicznej uwzględniały konieczność walki z korupcją, w szczególności poprzez zapewnianie jak największej przejrzystości, z jednoczesnym zachowaniem koniecznej skuteczności.
- 10) Zapewniać, by zasady dotyczące praw i obowiązków urzędników publicznych uwzględniały wymogi walki z korupcją i przewidywały odpowiednie, skuteczne środki dyscyplinarne; oraz wspierać dalsze określanie wzorców postępowania oczekiwanego od urzędników publicznych za pomocą odpowiednich środków, jak kodeksy postępowania.
- 11) Zapewniać, by w działaniach administracji publicznej i sektora publicznego stosowane były odpowiednie procedury kontrolne.
- 12) Wspierać rolę, jaką procedury kontrolne mogą odegrać w zapobieganiu i wykrywaniu korupcji poza administracją publiczną.
- 13) Zapewniać, by system odpowiedzialności publicznej uwzględniał konsekwencje postępowania skorumpowanych urzędników publicznych.
- 14) Wprowadzać odpowiednio przejrzyste procedury zamówień publicznych, promujące uczciwą konkurencję i zniechęcające do stosowania praktyk korupcyjnych.
- 15) Zachęcać do przyjmowania przez obieranych przedstawicieli, kodeksów postępowania oraz promować takie zasady finansowania partii politycznych i kampanii wyborczych, które zniechęcają do stosowania praktyk korupcyjnych.
- 16) Zapewniać, by środki masowego przekazu mogły swobodnie otrzymywać i przekazywać informacje o sprawach związanych z korupcją, przy nałożeniu takich tylko ograniczeń i restrykcji, jakie są niezbędne w demokratycznym społeczeństwie.

- 17) Zapewniać, by prawo cywilne uwzględniało konieczność walki z korupcją, a w szczególności przewidywało skuteczne środki prawne dla osób, których prawa i interesy naruszane są przez praktyki korupcyjne.
- 18) Zachęcać do badań nad korupcją.
- 19) Zapewniać, by we wszystkich aspektach walki z korupcją uwzględniano ewentualne jej powiązania ze zorganizowaną przestępczością i praniem brudnych pieniędzy.
- 20) Nawiązywać w jak najszerszym zakresie międzynarodową współpracę we wszystkich dziedzinach walki z korupcją⁶¹.

Korupcja jest problemem wielowymiarowym, dlatego w walkę z nią zaangażowane są różne instytucje. W Polsce działania represyjne, kontrolne i prewencyjne w tym zakresie wykonują głównie: Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA), Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW), Policja, oraz Krajowa Administracja Skarbowa (KAS)⁶².

Najważniejszą rolę pełni tu Centralne Biuro Antykorupcyjne. Jest to służba specjalna utworzona w celu walki z korupcją w sektorze publicznym i gospodarczym. CBA zajmuje się również zwalczaniem różnorodnej działalności, która godzi w interesy ekonomiczne naszego kraju. Służba ta działa na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2006 roku o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym. Zakres podmiotowy działalności CBA obejmuje głównie instytucje państwowe oraz samorządowe. Zakres terytorialny działalności CBA obejmuje cały kraj. Funkcjonariusze CBA posiadają uprawnienia do przeprowadzania zarówno czynności operacyjno-rozpoznawczych jak i dochodzeniowo-śledczych. Wykonują także czynności kontrolne oraz analityczno-informacyjne. Warto dodać, że CBA to jedyna służba, która jest uprawniona do kontroli oświadczeń majątkowych, a także kontroli decyzji gospodarczych⁶³.

Do zadań Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) należy rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw korupcji osób pełniących funkcje publiczne, o których mowa w art. 1 i 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności *gospodarczej przez osoby pełniące*

⁶¹ Rezolucja Rady Europy Nr (97) 24 w sprawie *Dwudziestu zasad wiodących w walce z korupcją*, przyjęta przez Komitet Ministrów 6 listopada 1997r. na 101. sesji, Ośrodek Informacji Rady Europy, Centrum Europejskie UW, Biuletyn 3-4, 1999r., s. 144-145.

⁶² A. Stankiewicz, *Korupcja jako przyczyna dysfunkcji w sektorze publicznym*, „Prokuratura i Prawo”, wyd. Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Warszawa, nr 5, 2022, s. 134.

⁶³ S. Kołakowska, *Zadania i aktywność Centralnego Biura Antykorupcyjnego w obszarze przeciwdziałania korupcji w Polsce*, „Kwartalnik policyjny”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii CSP w Legionowie, Legionowo, nr 1 (56), 2021, s. 2-3.

*funkcje publiczne, jeśli może to godzić w bezpieczeństwo państwa*⁶⁴. Osobą pełniącą funkcję publiczną jest funkcjonariusz publiczny, członek organu samorządowego lub osoba pracująca w jednostce, w której wykorzystywane są środki publiczne (z wyłączeniem osób realizujących jedynie zadania usługowe). Do tej grupy zalicza się również osoby, których obowiązki i prawa związane z działalnością publiczną zostały określone przez prawo krajowe lub międzynarodowe umowy, które są wiążące dla Polski. Zakres działania Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w kontekście przeciwdziałania korupcji jest węższy niż Centralnego Biura Antykorupcyjnego. ABW skupia się na przeciwdziałaniu i zwalczaniu korupcji jedynie wśród osób zajmujących ważne stanowiska publiczne, które mają wpływ na bezpieczeństwo wewnętrzne kraju oraz jego gospodarkę⁶⁵.

Zwalczaniem korupcji zajmują się również funkcjonariusze Policji pełniący służbę w specjalnie powołanych do tego wydziałach. Wydziały do walki z korupcją funkcjonują w komendach wojewódzkich Policji oraz Komendzie Stołecznej Policji. Nadzór nad zadaniami tych wydziałów pełni Wydział do walki z Korupcją Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji. W toku wykonywania swoich zadań funkcjonariusze prowadzą czynności procesowe oraz operacyjne⁶⁶.

Tworzenie systemu przeciwdziałającego zachowaniom korupcyjnym powinno opierać się na podejściu procesowym. Główny cel tego systemu to zredukowanie ryzyka wystąpienia czynników korupcjogennych oraz zwiększenie efektywności aparatów kontrolnych. Kluczowe w tym procesie jest skupienie się na źródłach korupcji, a nie tylko na jej konsekwencjach. Budowa takiego systemu jest związana z wprowadzaniem zmian w strukturze i funkcjonowaniu danej organizacji⁶⁷. CBA wyróżnia sześć głównych elementów, które powinny zostać wzięte pod uwagę w każdej instytucji. Są to: zaangażowanie kierowników tych instytucji, ocena ryzyka wystąpienia korupcji, kwalifikacje oraz obowiązki pracowników zajmujących się przeciwdziałaniem

⁶⁴ Art. 5 ust. 1 pkt 2 lit. c ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz. U. 2024, poz. 812 ze zm.).

⁶⁵ Raport Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, *Korupcja w Polsce – próba analizy zjawiska*, 2008, s. 9-10.

⁶⁶ P. Kowalski, Rola Policji w zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości korupcyjnej w Polsce, „Kwartalnik policyjny”, ”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii CSP w Legionowie, Legionowo, nr 1 (56), 2021, s. 9-10.

⁶⁷ T. Szankin, *Doskonalenie rozwiązań antykorupcyjnych w Policji*, „Korupcja. Przeciwdziałanie zagrożeniom korupcyjnym w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2022, s. 79-81.

korupcji, programy szkoleniowe, efektywna polityka prezentowa (w tym funkcjonowanie rejestru korzyści), a także obserwacja potencjalnych zachowań korupcyjnych (mieści się w tym również ochrona, tak zwanych, sygnalistów). Wszystkie te elementy powinny tworzyć spójną całość.⁶⁸ W walce z korupcją ważne jest również ograniczenie immunitetów. Zwiększy to odpowiedzialności zarówno polityków jak i funkcjonariuszy. Zwiększenie nadzoru nad finansowaniem partii politycznych oraz wprowadzenie procedur zmniejszających ich wpływ na procesy legislacyjne byłoby również praktycznym krokiem w kierunku ograniczenia korupcji⁶⁹.

Istotnym czynnikiem zapewniającym efektywne przeciwdziałanie korupcji jest dobrze funkcjonujące prawo. Odpowiednie przepisy prawne to gwarancja bezpieczeństwa oraz stabilnego rozwoju obywateli. Skuteczne prawo zapewnia również poczucie sprawiedliwości w społeczeństwie. Tworzenie odpowiednich norm prawnych to wymagające zadanie, podczas którego jest konieczna współpraca wielu instytucji i organów⁷⁰. W literaturze popularnej jest jednak stanowisko, że nawet najlepiej opracowane przepisy prawne i duże zaangażowanie służb odpowiedzialnych za walkę z korupcją nie będą wystarczające do skutecznego zwalczania korupcji, jeżeli nie będą one miały silnego poparcia społeczeństwa. Skuteczność przeciwdziałania korupcji jest zależna od takich przestępstw, które w danym społeczeństwie są postrzegane jako mniej szkodliwe i są bardziej akceptowalne⁷¹.

W procesie przeciwdziałania korupcji istotną rolę pełnią działania profilaktyczne. Edukacja społeczeństwa o szkodliwości korupcji oraz sposobach jej zwalczania to ważny krok w budowaniu kultury społecznej opierającej się przede wszystkim na uczciwości. Zapewnienie uczciwego działania w różnych sferach życia publicznego wymaga wspólnego wysiłku i skoordynowanych działań. Świadomość społeczeństwa na temat korupcji oraz zmiana jego podejścia do tego zjawiska, może skutkować redukcją przypadków przestępstw

⁶⁸ S. Kołakowska, *Zadania i aktywność Centralnego Biura Antykorupcyjnego w obszarze przeciwdziałania korupcji w Polsce*, „Kwartalnik policyjny”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii CSP w Legionowie, Legionowo, nr 1 (56), 2021, s. 4.

⁶⁹ K. Dietczyk, *Zjawisko korupcji jako element życia społecznego*, „SEMINARE”, wyd. Poligrafia Salezjańska, Warszawa, t. 37 nr 3, 2016, s. 118.

⁷⁰ P. Chodak, *Wybrane uregulowania prawne dotyczące zwalczania korupcji*, „Journal of modern science”, wyd. Akademia Nauk Stosowanych WSGE im. A. De Gasperi w Józefowie, Józefów, t. 1/40, 2019, s. 213-214.

⁷¹ E. Wancerz, *Korupcja w aspekcie społeczno-psychologicznym na przykładzie opinii i postaw studentów prawa*, praca licencjacka napisana pod kierunkiem dr Krystyny Wojciechowskiej, Chełm, 2003, s. 29.

korupcyjnych.⁷² Podstawowym działaniem profilaktycznym mającym na celu zapobieganie korupcji jest proces wychowania, a konkretniej wychowania do życia w społeczeństwie. Społeczna dojrzałość powinna być kształtowana przez lata, tak aby przyszłe pokolenia były przygotowane do aktywnego uczestniczenia w życiu publicznym. Nieprzerwane oraz skonkretyzowane działania podejmowane w tym kierunku zaowocują w postaci pokolenia świadomych przedstawicieli narodu, co z kolei wpłynie na poprawę w funkcjonowaniu państwa⁷³.

Przykładem innych działań profilaktycznych są między innymi szkolenia pracowników oraz zatrudnianie doradców etycznych. Szkolenia realizowane przez różnego rodzaju instytucje mają na celu pogłębienie wiedzy w zakresie występowania korupcji oraz narzędzi dostępnych do jej zwalczania. Na takich szkoleniach powinny być również omówione aktualne rozwiązania prawne, niejednoznaczne i trudne do zinterpretowania przykładowe sytuacje do jakich może dochodzić w danej instytucji, a także przypadki, w których dochodzi do konfliktu interesów. W edukacji antykorupcyjnej nie wolno pomijać również zagadnień związanych z etyką danego zawodu. Istotną rolę odgrywają w tej kwestii doradcy do spraw etyki zatrudnieni w różnego rodzaju instytucjach. Ich zadaniem jest udzielenie wskazówek i rad pozostałym pracownikom w zakresie dotyczącym kwestii etycznych, np. w przypadku wątpliwości jak należy się zachować, gdy polecenie przełożonego jest niezgodne z prawem. W celu zwiększenia świadomości oraz wiedzy w zakresie przeciwdziałania zachowaniom korupcyjnym wśród urzędników powstała książka „Przejrzysty samorząd. Podręcznik dobrych praktyk” (pod redakcją Cezarego Trutkowskiego)⁷⁴.

Omawiając aspekt edukacyjny w kontekście działań profilaktycznych nie można pominąć pracy Centralnego Biura Antykorupcyjnego. CBA regularnie prowadzi szkolenia oraz publikuje materiały informacyjne na swojej stronie internetowej. „Poradnik antykorupcyjny dla urzędników” to jedna z wielu publikacji, która cieszy się dużą popularnością. W samym 2022 roku CBA przeszkoliło pracowników ponad 50 instytucji, w tym w administracji

⁷² E. Jakimiuk, *Antykorupcja – działania profilaktyczne*, „Korupcja. Przeciwdziałanie zagrożeniom korupcyjnym w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2022, s. 104.

⁷³ K. Dziecnyk, *Zjawisko korupcji jako element życia społecznego*, „SEMINARE”, wyd. Poligrafia Salezjańska, Warszawa, t. 37 nr 3, 2016, s. 118.

⁷⁴ A. Kubiak, *Działania antykorupcyjne – wybrane przykłady*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Oeconomica”, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, nr 288/2013, 2013, s. 51-53.

samorządowej (między innymi w urzędach marszałkowskich, urzędach gmin oraz urzędach miast), administracji rządowej (między innymi w Ministerstwie Sprawiedliwości, Urzędzie Komunikacji Elektronicznej i Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad), na uczelniach publicznych (w tym Wojskowej Akademii Technicznej), w służbach (takich jak ABW, czy Żandarmeria Wojskowa), a także w spółkach Skarbu Państwa (np. w PKP Intercity S.A). Należy dodać, że Centralne Biuro Antykorupcyjne jako pierwsza służba uruchomiła platformę e-learningową z bezpłatnymi szkoleniami dotyczącymi korupcji. Platforma ta jest dostępna dla każdego, kto interesuje się tematem szeroko rozumianej korupcji. Platforma zawiera trzy oddzielne moduły szkoleniowe: korupcja w administracji publicznej (omawia prawne i instytucjonalne narzędzia w walce z korupcją, przepisy antykorupcyjne oraz metody zapobiegania temu zjawisku), korupcja w biznesie (dostarcza informacji o aktualnych rozwiązaniach antykorupcyjnych oraz omawia ekonomiczne konsekwencje korupcji) oraz przeciwdziałanie korupcji (dotyczy działań antykorupcyjnych oraz omawia rolę organizacji pozarządowych w zwalczaniu korupcji)⁷⁵.

Działania profilaktyczne to także różnego rodzaju konkursy i akcje społeczne. Jako przykład można podać program skierowany do samorządów „Przejrzysta Polska”, w ramach którego należało, między innymi przygotować oraz wdrożyć w urzędzie kodeks etyki. Innym przykładem jest konkurs „Przyjazny Przedsiębiorca” organizowany przez Urząd Skarbowy, którego częścią jest badanie jakości obsługi podatnika, co pozwala ocenić działalność danego urzędu⁷⁶. **Ogólnopolski Dzień bez Łapówki – obchodzony 23 lutego – to przykład akcji społecznej, która ma na celu promocję pozytywnych postaw obywateli, a także wzrost świadomości w kwestii zagrożeń korupcji oraz jej następstw.**

Innym sposobem zapobiegania zachowaniom korupcyjnym jest wprowadzenie elektronicznego obiegu dokumentów. Dzięki niemu można na bieżąco monitorować przebieg danej sprawy i kontrolować jej poszczególne etapy. Systemy informatyczne mogą ograniczać ryzyko korupcji także w inny sposób, np. urzędy celne posiadają program, który losowo przydziela

⁷⁵ Centralne Biuro Antykorupcyjne (2022), *23 lutego – dzień bez łapówki* [On-line]. Protokół dostępu: <https://antykorupcja.gov.pl/ak/aktualnosci/14244,23-lutego-dzien-bez-lapowki.html>

⁷⁶ A. Kubiak, *Działania antykorupcyjne – wybrane przykłady*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica”, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, nr 288/2013, 2013, s. 55.

funkcjonariuszom stanowiska i bazę uprawnień, w efekcie czego tylko wybrane osoby posiadają uprawnienia decyzyjne⁷⁷.

W celu walki z korupcją tworzone są różnego rodzaju programy i strategie. Strategia antykorupcyjna jest dokumentem, który wyznacza kluczowe cele w walce z korupcją. Główne założenia tej strategii obejmują: zwiększenie efektywności w wykrywaniu zachowań korupcyjnych, wprowadzenie skutecznych mechanizmów przeciwdziałania korupcji w administracji, wzrost świadomości społeczeństwa na temat korupcji, promowanie etycznych zachowań.⁷⁸ Skuteczne opracowanie i realizacja strategii antykorupcyjnej wymaga uwzględnienia wielu istotnych aspektów, które wpływają na powodzenie tego procesu. Wiedza o tych elementach jest kluczowa dla stworzenia właściwych mechanizmów reform oraz dla określenia etapów ich wdrażania. Najistotniejszymi warunkami efektywnej realizacji danej strategii są:

1. podejście ukierunkowane na osiągnięcie sukcesu – opracowując strategię antykorupcyjną trzeba brać pod uwagę takie rozwiązania, które wszystkim osobom, zapewnią „poczucie sukcesu”. Do tych osób zaliczają się politycy, przedsiębiorcy, urzędnicy oraz obywatele. Politycy powinni zyskać miano tych odpowiedzialnych i uczciwych, przedsiębiorcy – warunki do prowadzenia działalności z zachowaniem zasady uczciwej konkurencji. Urzędnicy powinni zyskać poczucie bezpieczeństwa, ponieważ wprowadzenie tych regulacji zmniejszy ryzyko występowania korupcji, natomiast obywatele – pewność, że mieszkają w dobrze zarządzanym kraju, w którym mają jednakowy dostęp do usług i świadczeń publicznych;
2. dokładna analiza obecnej sytuacji oraz ocena dotychczas podjętych działań – etap tworzenia strategii powinien rozpocząć się od dogłębnej analizy aktualnej sytuacji. Ważne jest zidentyfikowanie kluczowych problemów oraz sposobów, w jakie dotychczas były one rozwiązywane. Równie ważna jest też ocena dotychczasowych działań antykorupcyjnych oraz przyczyn ich niepełnej skuteczności;
3. proces oraz partycypacja – powstanie strategii antykorupcyjnej powinno być efektem szeroko rozumianej konsultacji. Konsultacje te powinny się odbywać zarówno na etapie tworzenia strategii, jej wdrażania oraz

⁷⁷ Tamże, s. 54.

⁷⁸ E. Jakimiuk, *Antykorupcja – działania profilaktyczne*, „Korupcja. Przeciwdziałanie zagrożeniom korupcyjnym w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2022, s. 106.

monitorowania, a udział w nich powinni wziąć nie tylko politycy, ale także eksperci, przedstawiciele biznesu, organizacje społeczne oraz związki zawodowe. Społeczna debata na temat celów i kształtu strategii może pomóc w uzyskaniu szerokiego poparcia, a instytucje odpowiedzialne za wdrażanie strategii powinny być gotowe na ocenę postępów dokonywaną przez organizacje pozarządowe, media oraz społeczeństwo;

4. właściwe przywództwo polityczne – Skuteczna walka z korupcją wymaga silnego przywództwa politycznego. Liderzy polityczni muszą być przede wszystkim wiarygodni i zaangażowani w działania antykorupcyjne. Ich zaangażowanie powinno być widoczne, a ich postawa nie może budzić wątpliwości co do braku tolerancji dla korupcji. Osoba odpowiedzialna za wdrożenie strategii powinna być niezaprzeczalnym autorytetem moralnym, a dodatkowo nie powinna być kojarzona z konkretną partią polityczną;
5. czas – czas ma ogromne znaczenie w skutecznym wdrażaniu strategii. Należy odpowiednio wskazać ramy czasowe, ponieważ zmniejszenie poziomu korupcji i trwała zmiana postaw społecznych nie są możliwe do osiągnięcia w perspektywie kilku lat. Taka strategia powinna obejmować okres kilkunastu lat ciągłych działań.

Cele określone w danej strategii będą miały różną wagę i będą wymagały różnego stopnia zaangażowania, a ich realizacja może napotkać trudności, szczególnie w początkowej fazie wdrażania. Ważne jest, aby w początkowym etapie skupić się na obszarach, gdzie cele są łatwiejsze do osiągnięcia, co pozwoli zbudować fundamenty do dalszych działań⁷⁹.

W Polsce ostatnia strategia antykorupcyjna została uchwalona uchwałą Nr 207 Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 2017 r., na mocy której powstał *Rządowy Program Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018-2020*. Tworząc ten program wzięto pod uwagę wiedzę z przebiegu realizacji poprzednich programów: Program zwalczania korupcji – Strategia Antykorupcyjna I etap (z roku 2002), Program zwalczania korupcji – Strategia Antykorupcyjna – II etap wdrażania 2005 – 2009 (z roku 2005) oraz Rządowy Program Przeciwdziałania Korupcji na lata 2014-2019 (z roku 2013).

Rządowy Program Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018-2020 miał być narzędziem wykorzystywanym, zarówno przez służby jak i organy

⁷⁹ Tamże, s. 107-110.

państwowe, przy realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem korupcji⁸⁰. Jego głównym celem było *realne ograniczenie przestępczości korupcyjnej w kraju oraz podniesienie świadomości społecznej w zakresie przeciwdziałania zachowaniom korupcyjnym*. Poza celem głównym w RPPK określono także trzy cele szczegółowe i osiem zadań. Pierwszy z trzech celi szczegółowych to *wzmocnienie działań prewencyjnych i edukacyjnych*. W ramach tego celu zaplanowano trzy zadania, a mianowicie: *wzmocnienie jawności i przejrzystości życia publicznego, wdrożenie edukacji antykorupcyjnej do programów kształcenia i doskonalenia funkcjonariuszy publicznych oraz osób pełniących funkcje publiczne oraz kształtowanie świadomości społecznej przez edukację antykorupcyjną*. Drugim celem szczegółowym było doskonalenie mechanizmów monitorowania zagrożeń korupcyjnych oraz monitorowanie regulacji prawnych w zakresie przeciwdziałania przestępczości korupcyjnej. Ten cel również obejmował trzy zadania: *wypracowanie zasad osłony systemu stanowienia prawa, a także najważniejszych zamówień publicznych oraz monitorowanie wykonywania praw w zakresie komercjalizacji i konsolidacji mienia przez spółki o istotnym znaczeniu dla gospodarki, wzmocnienie przejrzystości i obiektywności procesu udzielania zamówień publicznych oraz wzmocnienie rozwiązań ograniczających możliwość korupcji w sektorze publicznym i prywatnym*. Ostatni cel szczegółowy to *zintensyfikowanie współdziałania i koordynacji działań pomiędzy organami ścigania, w ramach którego zaplanowano dwa zadania: wdrożenie rozwiązań dotyczących współdziałania oraz koordynacji organów ścigania w zakresie zwalczania korupcji i wzmacnianie współpracy międzynarodowej w zakresie przeciwdziałania i zwalczania korupcji*⁸¹.

Metodologia badań

Korupcja to problem o szerokim zakresie, który nie tylko destabilizuje instytucje państwowe, ale również negatywnie wpływa na rozwój społeczeństwa i gospodarki. Niezależnie od formy w jakiej występuje, zawsze stanowi zagrożenie, które odbija się na całym społeczeństwie. To obywatele ponoszą ciężar jej negatywnych skutków. Dla niektórych może być to działanie

⁸⁰ Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli. Realizacja Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018-2020, Warszawa, 2022, s. 8.

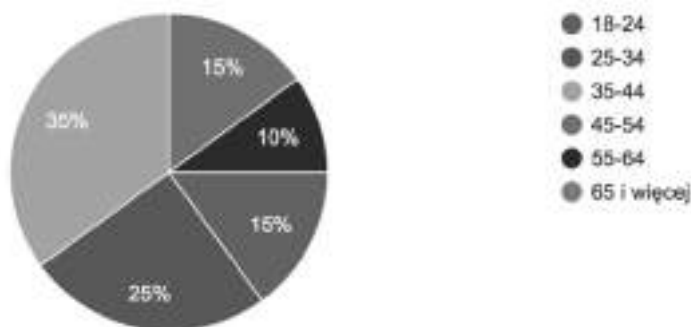
⁸¹ Uchwała nr 207 Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 2017 r. w sprawie Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018-2020 (M.P. 2018 poz. 12).

absolutnie nieakceptowalne, dla innych mieszczące się w granicach dopuszczalnych zasad. O odpowiedzi na pytania dotyczące zjawiska korupcji w instytucjach publicznych zostały poproszone osoby mieszkające na terenie miasta Ostrołęki. Specjalnie przygotowana do tego ankieta została udostępniona, w formie elektronicznej, w pierwszych dniach marca 2025 roku. Czas na wzięcie udziału w badaniu wynosił miesiąc.

W badaniu tym – dotyczącym zjawiska korupcji w instytucjach publicznych – wzięło udział 40 mieszkańców Ostrołęki. Badanie to zostało przeprowadzone w formie ankiety poprzez specjalnie przygotowany kwestionariusz zawierający 16 pytań zamkniętych (5 pytań charakteryzujących oraz 11 pytań merytorycznych). Pytania numer 6, 8, 12, 13, 15, 16 posiadały odpowiedzi: tak, nie, trudno powiedzieć. Pytanie 17 zawierało trzy możliwe odpowiedzi, a mianowicie: tak, w pełni wierzę, że jest to możliwe; tak, ale wymaga to długotrwałych i systematycznych działań; nie, korupcja jest zjawiskiem trudnym do wyeliminowania. Pozostałe pytania zawierały szereg możliwych odpowiedzi, z możliwością zaznaczenia kilku naraz. Pytanie numer 14 to pytanie otwarte – *Jeśli tak, to w jakim kontekście miało to miejsce? (Proszę opisać krótko)*, na które należało odpowiedzieć, w przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie numer 13 – *Czy kiedykolwiek spotkał/a się Pan/Pani z przypadkiem korupcji w Ostrołęce?*

Celem przedmiotowego badania jest uzyskanie odpowiedzi na pytania związane ze zjawiskiem korupcji w instytucjach publicznych w opinii respondentów.

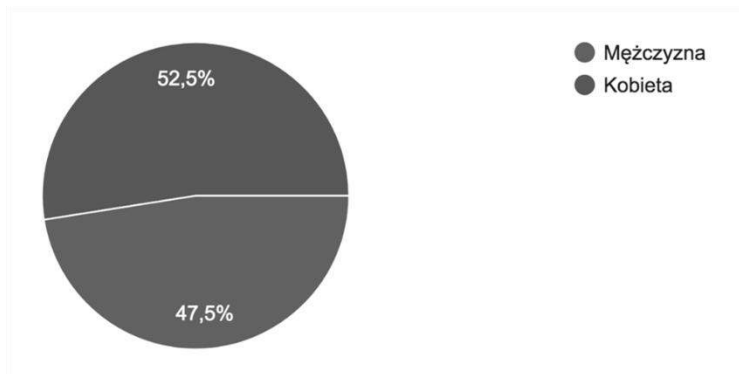
Charakterystyka próby badawczej zostanie zaprezentowana poniżej w formie wykresów procentowych wraz z ich krótkim omówieniem.

Wykres nr 1 – Struktura badanych pod względem wieku. [N-40]

Źródło: badanie własne.

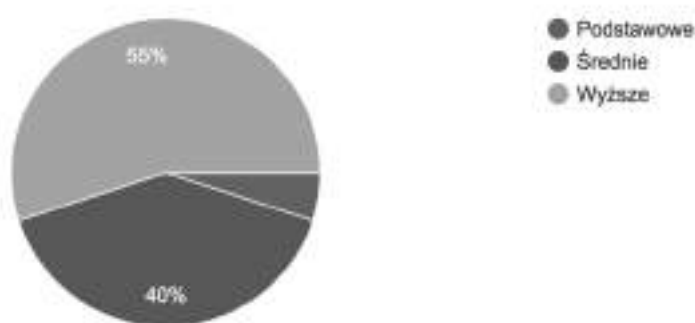
Warunkiem wzięcia udziału w badaniu było ukończenie 18 roku życia. Większość respondentów (35%) ma powyżej 35 i jednocześnie poniżej 44 lat. Drugą grupę (25%) stanowią respondenci w przedziale wiekowym 25-34 lata. Na trzecim miejscu (15%) znajdują się respondenci w dwóch grupach wiekowych: 45-54 lata oraz 18-24 lata. Najmniejszą grupę (10%) stanowią respondenci w wieku od 55 do 64 lat. W badaniu nie wzięły udziału osoby od 65 lat wzwyż.

Wykres nr 2 – Struktura badanych pod względem płci [N=40]

Źródło: badanie własne.

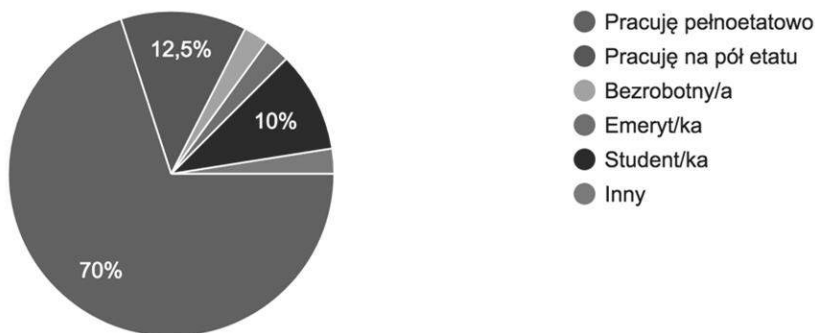
Powyższy wykres przedstawia procentowy udział kobiet i mężczyzn w przedmiotowym badaniu. Wynika z niego, że większość respondentów stanowiły kobiety. Mężczyźni, którzy wzięli udział w badaniu stanowią 47,5% respondentów, natomiast pozostałe 52,5% to kobiety.

Wykres nr 3 – Struktura badanych pod względem wykształcenia. [N=40]

Źródło: badanie własne.

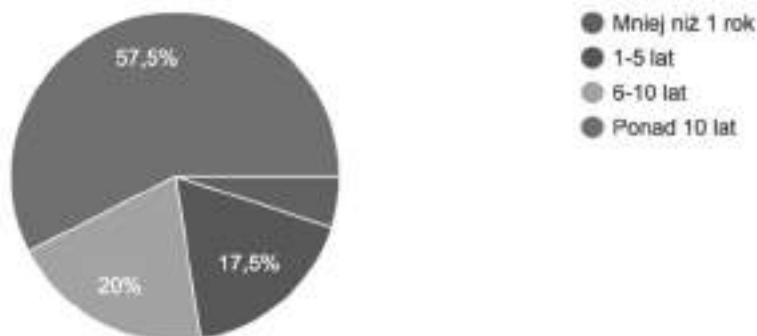
Ponad połowa respondentów – 55% to osoby posiadające wykształcenie wyższe. Drugą grupę (40%) stanowią respondenci z wykształceniem średnim, natomiast najmniej liczna grupa respondentów (5%) to osoby z wykształceniem podstawowym.

Wykres nr 4 – Struktura badanych pod względem aktywności zawodowej [N-40]

Źródło: badanie własne.

Zdecydowanie największa grupa to respondenci, którzy pracują na pełen etat – stanowią 70% wszystkich respondentów. Na drugim miejscu znajdują się respondenci pracujący na pół etatu (12,5%). Jedna dziesiąta wszystkich respondentów to studenci. Na pozostałe 7,5% składają się osoby bezrobotne, emeryci oraz inni.

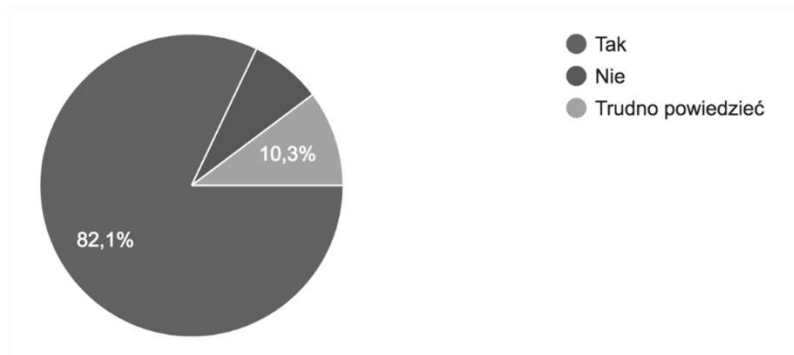
Wykres nr 5 – Struktura badanych pod względem okresu, w którym mieszkają w Ostrołęce [N-40]

Źródło: badanie własne.

Większość respondentów, bo aż 57,5% mieszka w Ostrołęce od ponad dziesięciu lat. Jedna piąta respondentów mieszka w Ostrołęce od co najmniej sześciu lat, jednak nie dłużej niż dziesięć lat. Trzecią grupę stanowią respondenci mieszkający w Ostrołęce od roku do pięciu lat. Osoby zamieszkujące Ostrołękę poniżej jednego roku stanowią 5% wszystkich respondentów.

Wyniki badań

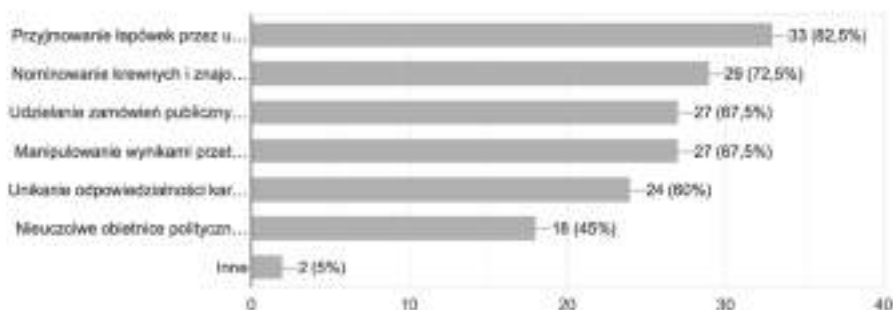
W celu otrzymania odpowiedzi na temat zjawiska korupcji w instytucjach publicznych w opinii mieszkańców Ostrołęki posłużono się analizą odpowiedzi udzielonych przez respondentów w specjalnie przygotowanym do tego kwestionariuszu. Wyniki te zostaną przedstawione poniżej, w postaci wskaźników procentowych wraz z ich krótkim omówieniem.

Wykres nr 6 – Znajomość zjawiska korupcji [N-39]

Źródło: badanie własne.

Na pytanie „Czy zjawisko korupcji jest Panu/Pani znane?” zdecydowana większość respondentów, bo aż 82,1% odpowiedziała twierdząco. Tylko 7,6% respondentów udzieliło odpowiedzi negatywnej, co oznacza, że nie znają takiego zjawiska jak korupcja. Dla 10,3% respondentów pytanie to stanowiło trudność i nie umieli odpowiedzieć na nie jednoznacznie. Jedna osoba biorąca udział w badaniu nie udzieliła odpowiedzi na pytanie dotyczące znajomości zjawiska korupcji.

Wykres nr 7 – Zjawiska stanowiące korupcję [N=40]

Źródło: badanie własne.

W pytaniu dotyczącym zjawisk uznawanych za formy korupcji należało zaznaczyć te odpowiedzi, w których – według respondenta – opisane były zachowania korupcyjne. Można było zaznaczyć kilka odpowiedzi, a brzmiały one następująco:

- przyjmowanie łapówek przez urzędników
- nominowanie krewnych i znajomych na stanowiska w instytucjach publicznych
- udzielanie zamówień publicznych firmom, które dają korzyści finansowe urzędnikom
- manipulowanie wynikami przetargów
- unikanie odpowiedzialności karnej w zamian za korzyści materialne
- nieuczciwe obietnice polityczne w zamian za poparcie wyborcze
- inne

Z powyższego wykresu wynika, że za najbardziej korupcyjne zachowanie respondenci uważają przyjmowanie łapówek przez urzędników (82,5% respondentów). Drugie miejsce zajmuje nominowanie krewnych i znajomych na stanowiska w instytucjach publicznych – uważa tak 72,5 % respondentów. Za tak samo korupcyjne zjawiska respondenci uznali udzielanie zamówień publicznych firmom, które dają korzyści finansowe urzędnikom oraz manipulowanie wynikami przetargów. Obie odpowiedzi zaznaczyło tyle samo respondentów (27 osób na 40 osób biorących udział w badaniu). Ponad połowa respondentów, bo aż 60% z nich, za formę korupcji uznaje unikanie

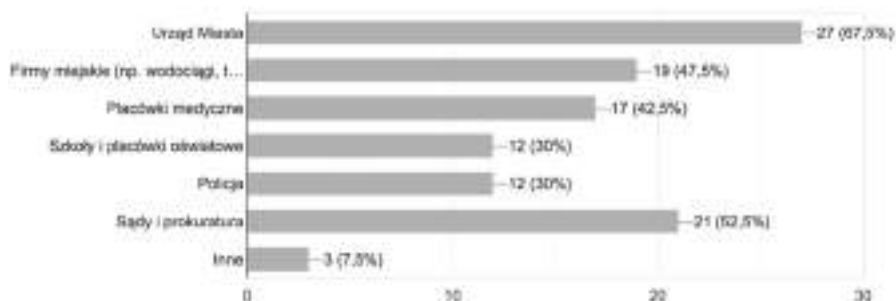
odpowiedzialności karnej w zamian za korzyści materialne. Natomiast niecała połowa respondentów (45%) za formę korupcji uważa składanie nieuczciwych obietnic politycznych w zamian za poparcie wyborcze.

Wykres nr 8 – Obecność korupcji w instytucjach publicznych [N=40]

Źródło: badanie własne.

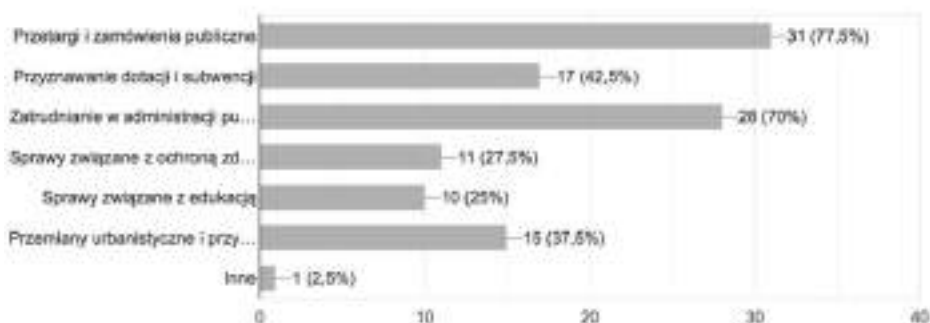
Mało optymistycznie przedstawiają się wyniki dotyczące obecności korupcji w instytucjach publicznych w Ostrołęce. Ponad połowa respondentów, a dokładniej 52,5% z nich, uważa że zjawisko korupcji występuje w ostrołęckich instytucjach publicznych. Tylko 5% respondentów uważa, że w tych samych instytucjach, korupcja nie występuje. Pozostałe 42,5% respondentów nie umie jednoznacznie określić, czy do korupcji w powyższych instytucjach dochodzi, czy też nie.

Wykres nr 9 – Instytucje publiczne najbardziej narażone na korupcję [N=40]

Źródło: badanie własne

Powyższy wykres przedstawia odpowiedzi na pytanie „Jakie instytucje publiczne w Ostrołęce uważa Pan/Pani za najbardziej narażone na korupcję?” Jako odpowiedzi wymienione zostały takie instytucje jak: Urząd Miasta, firmy miejskie (np. wodociągi, transport), placówki medyczne, szkoły i placówki oświatowe, policja, sądy i prokuratura, inne, przy czym można było zaznaczyć kilka z nich. Za instytucję najbardziej narażoną na zachowania korupcyjne respondenci uważają Urząd Miasta (67,5% respondentów). Ponad połowa osób biorących udział w badaniu za taką instytucję uważa sądy i prokuraturę – 52,5% respondentów. Trzecie miejsce, pod względem zagrożenia korupcją, zajmują firmy miejskie – takiej odpowiedzi udzieliło 19 osób (na ogółem 40 osób biorących udział w badaniu). Niewiele mniej, bo 17 osób, za instytucje najbardziej narażone na korupcję uważa również placówki medyczne. Według 30% respondentów ryzyko występowania zachowań korupcyjnych w szkołach i placówkach oświatowych jest takie samo jak w jednostkach policji. Trzy osoby jako odpowiedź wskazały „inne”.

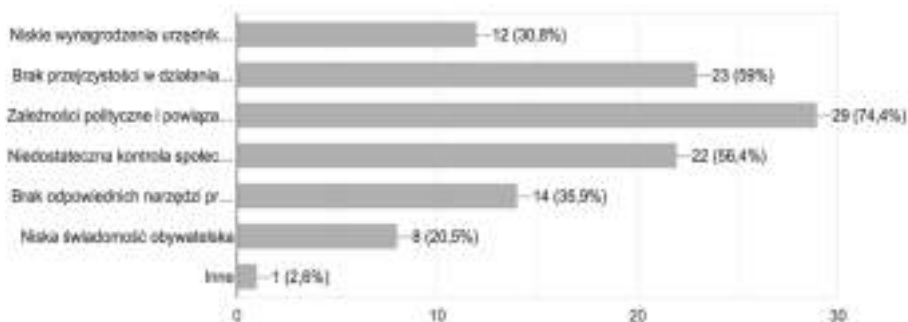
Wykres nr 10 – Obszary życia publicznego najbardziej narażone na korupcję [N=40]

Źródło: badanie własne

Kolejne pytanie w kwestionariuszu dotyczyło obszarów życia publicznego, w których korupcja może występować najczęściej. Tak jak w poprzednich pytaniach, każda osoba biorąca udział w badaniu mogła zaznaczyć tu kilka odpowiedzi. W proponowanych odpowiedziach jako obszary życia publicznego wymieniono: przetargi i zamówienia publiczne; przyznawanie dotacji i subwencji; zatrudnianie w administracji publicznej; sprawy związane

z ochroną zdrowia; sprawy związane z edukacją; przemiany urbanistyczne i przyznawanie pozwoleń na budowę oraz inne.

Za najbardziej narażone obszary życia publicznego większość respondentów uważa przetargi i zamówienia publiczne (77,5% respondentów) oraz zatrudnianie w administracji publicznej (70% respondentów). Obszar z wysokim ryzykiem wystąpienia korupcji, według 42,5% respondentów, związany jest z przyznawaniem dotacji i subwencji. Przemiany urbanistyczne i przyznawanie pozwoleń na budowę to – dla piętnastu osób – obszar szczególnie narażony na korupcję. Mniej niż 30% respondentów za obszary z dużym ryzykiem wystąpienia korupcji uważa sprawy związane z ochroną zdrowia (odpowiedziało tak 11 osób biorących udział w badaniu) oraz sprawy związane z edukacją (takiej odpowiedzi udzieliło 10 osób). Tylko jedna osoba wybrała odpowiedź „inne”.

Wykres nr 11 – Czynniki sprzyjające korupcji [N=39]

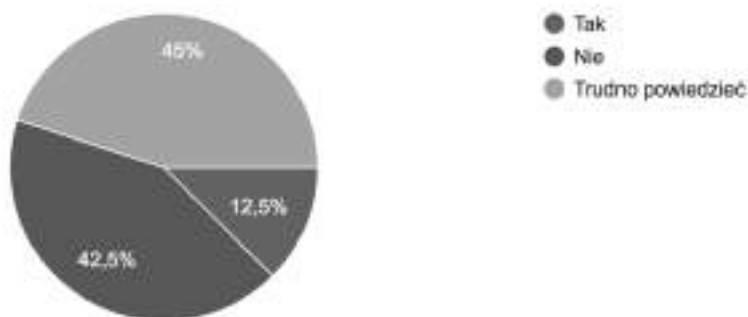
Źródło: badanie własne

W pytaniu dotyczącym czynników, które zdaniem respondentów, sprzyjają korupcji w Ostrołęce jak odpowiedź można było wybrać:

- niskie wynagrodzenia urzędników
- brak przejrzystości w działaniach administracji
- zależności polityczne i powiązania lokalne
- niedostateczna kontrola społeczna
- brak odpowiednich narzędzi prawnych
- niska świadomość obywatelska
- inne

Każda osoba biorąca udział w badaniu mogła zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

Za czynnik najbardziej korupcjogenny respondenci uznali zależności polityczne i powiązania lokalne (takiej odpowiedzi udzieliło 29 osób). Ponad połowa respondentów za czynnik sprzyjający korupcji uważa brak przejrzystości w działaniach administracji (59% respondentów) oraz niedostateczną kontrolę społeczną (56,4% respondentów). Czynnikiem sprzyjającym zachowaniom korupcyjnym, według 35,9% respondentów, jest brak odpowiednich narzędzi prawnych. Natomiast niskie wynagrodzenia urzędników to czynnik sprzyjający korupcji tylko dla dwunastu osób biorących udział w badaniu. Prawie co piąty respondent uważa, że niska świadomość obywatelska może wpływać negatywnie na ryzyko wystąpienia korupcji. Jedna osoba biorąca udział w badaniu nie udzieliła żadnej odpowiedzi na pytanie dotyczące czynników sprzyjających korupcji.

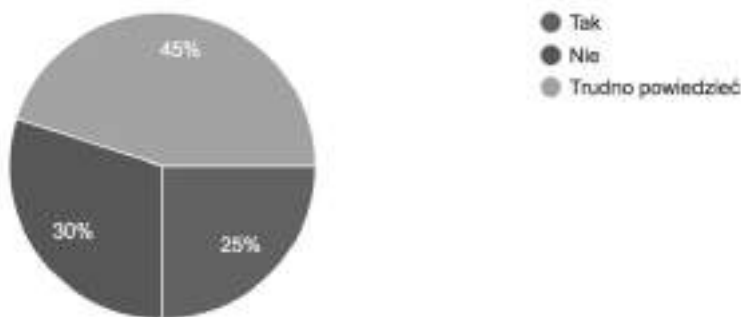
Wykres nr 12 – Skuteczność mechanizmów walki z korupcją [N-40]

Źródło: badanie własne

Nie najlepiej przedstawiają się opinie respondentów dotyczące oceny skuteczności mechanizmów wykorzystywanych do walki z korupcją w ostrołęckich instytucjach publicznych. Pytanie brzmiało: „Czy uważa Pan/Pani, że w Ostrołęce istnieją skuteczne mechanizmy walki z korupcją?”, a do wyboru były trzy odpowiedzi: tak, nie oraz trudno powiedzieć.

Tylko 12,5% osób biorących udział w badaniu pozytywnie ocenia skuteczność działań podejmowanych w celu zwalczania korupcji. Duża część respondentów – 42,5% – uważa natomiast, że podejmowane działania są nieskuteczne. Większość respondentów, bo aż 45%, jako odpowiedź wybrało

opcje „trudno powiedzieć”. Warto dodać, że wybór tej odpowiedzi nie oznacza jednocześnie, że respondenci negatywnie oceniają mechanizmy wykorzystywane do walki z korupcją.

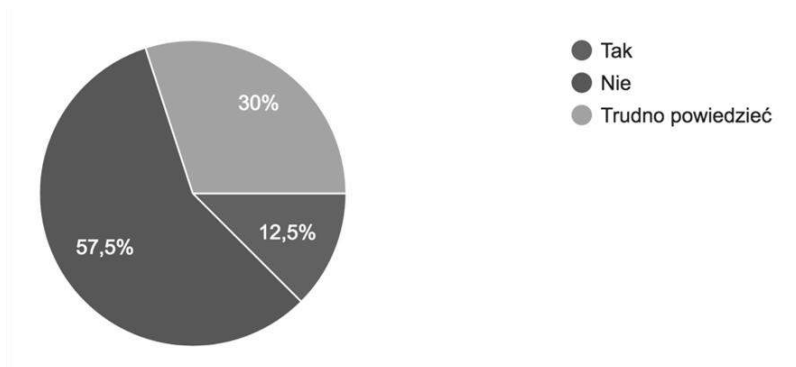

Wykres nr 13 – Przypadki korupcji [N=40]

Źródło: badanie własne

Kolejne pytanie w kwestionariuszu odnosiło się już do osobistych doświadczeń respondentów. Na pytanie: „Czy kiedykolwiek spotkał/a się Pan/Pani z przypadkiem korupcji w Ostrołęce?” można było odpowiedzieć: tak, nie, lub trudno powiedzieć. Prawie co trzecia osoba biorąca udział w badaniu (30% respondentów) wybrało odpowiedź negatywną, co oznacza, że nie spotkali się oni z przypadkiem korupcji w Ostrołęce. Najpopularniejszą odpowiedzią było „trudno powiedzieć” – udzieliło jej aż 45% respondentów. Trudności z odpowiedzią na to pytanie mogą być związane z brakiem pewności, czy daną sytuację można jednoznacznie określić jako korupcję. Co czwarta osoba biorąca udział w badaniu spotkała się z przypadkiem korupcji w Ostrołęce i udzieliła twierdzącej odpowiedzi na powyższe pytanie.

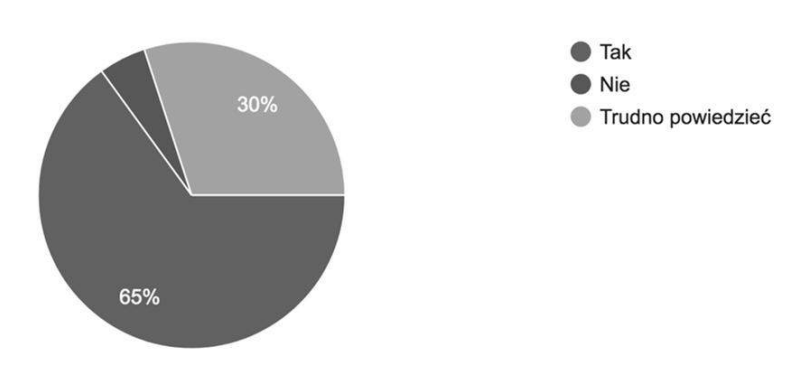
W przypadku odpowiedzi twierdzącej należało, w następnym pytaniu, krótko opisać w jakim kontekście zachowanie korupcyjne miało miejsce. Większość opisanych w tym pytaniu sytuacji dotyczy zatrudniania członków rodziny/znajomych. Jedna osoba doprecyzowała, że chodziło o *osadzanie członków rodziny na „fikcyjnych” stanowiskach urzędniczych z wysoką pensją*. Zgodnie z opisanymi sytuacjami, do niektórych przypadków korupcji dochodziło w szkołach. Jedna osoba wskazała na przypadek korupcji, w którym *posadę kierowniczą dostała osoba, która była związana z partią polityczną*.

Wykres nr 14 – Ocena skuteczności działań podejmowanych w celu zapobiegania korupcji [N-40]

Źródło: badanie własne

Powyższy wykres przedstawia odpowiedzi na pytanie: „Czy uważa Pan/Pani, że władze lokalne podejmują wystarczające działania w celu zapobiegania korupcji?”. Wyniki te nie są zadowalające. Ponad połowa respondentów (57,5%) uważa, że działania podejmowane przez lokalne władze nie są wystarczające, by skutecznie zapobiegać korupcji. Tylko 12,5% osób biorących udział w badaniu sądzi, że podejmowane działania są wystarczające. Odpowiedź „trudno powiedzieć” wskazało 30% respondentów.

Wykres nr 15 – Wpływ mieszkańców na kontrolowanie działań instytucji publicznych [N-40]

Źródło: badanie własne

Interesująco przedstawiają się odpowiedzi udzielone na pytanie dotyczące zwiększenia wpływu mieszkańców na kontrolowanie działań instytucji publicznych. Aż 65% respondentów chciałoby mieć większy wpływ na kontrolę działań publicznych, natomiast 5% osób biorących udział w badaniu nie chce, by mieszkańcy Ostrołęki mieli większy wpływ na kontrolowanie działań realizowanych w instytucjach publicznych. Prawie co trzeci respondent (30%) nie wie, czy mieszkańcy powinni mieć większy wpływ, czy też nie.

Wykres nr 16 – Możliwość całkowitego wyeliminowania korupcji [N-40]

Źródło: badanie własne

Optymistycznie przedstawiają się wyniki obrazujące możliwość całkowitego wyeliminowania korupcji. Zdecydowana połowa respondentów, bo aż 65% z nich, uważa że korupcję można całkowicie wyeliminować, przy czym 57,5% z nich jest zdania, że aby to osiągnąć konieczne jest podjęcie długotrwałych i systematycznych działań. Pozostałe osoby biorące udział w badaniu (35% respondentów) są zdania, że korupcja jest zjawiskiem trudnym do zwalczania, a jej całkowita eliminacja jest niemożliwa.

Podsumowanie i wnioski

Zjawisko korupcji w instytucjach publicznych jest jednym z najpoważniejszych wyzwań współczesnych społeczeństw. Korupcja, rozumiana jako nadużywanie władzy publicznej w celu osiągnięcia korzyści prywatnych, stanowi istotne zagrożenie dla sprawiedliwości społecznej, przejrzystości instytucji oraz efektywności administracji publicznej. W kontekście instytucji publicznych korupcja prowadzi do nieefektywnego zarządzania zasobami

publicznymi, zniekształca procesy decyzyjne i prowadzi do nieuczciwego przydzielania kontraktów oraz usług, co ma negatywny wpływ na gospodarkę i społeczeństwo. Korupcja w instytucjach publicznych może przybierać różne formy, od drobnych łapówek po bardziej złożone schematy, na przykład takie jak nepotyzm. Niejednokrotnie wynika ona z braku przejrzystości w procedurach administracyjnych, niedostatecznego nadzoru oraz niewłaściwego zarządzania finansami publicznymi. W wielu przypadkach przyczyną korupcji jest również niska pensja urzędników publicznych, która stwarza pokusę do podejmowania działań nieetycznych, a także słabe instytucje kontrolne, które nie są w stanie skutecznie egzekwować prawa.

Walka z korupcją wymaga kompleksowego podejścia, które obejmuje zarówno zmiany systemowe, jak i społeczne. Kluczowe jest wprowadzenie skutecznych procedur antykorupcyjnych, transparentność działań administracyjnych oraz rozwój instytucji kontrolnych i nadzorczych, takich jak agencje antykorupcyjne czy organy ścigania. Dodatkowo istotnym elementem jest edukacja obywatelska, której celem jest zwiększenie świadomości na temat szkodliwości korupcji i promowanie postaw społecznej odpowiedzialności. Współczesne technologie, takie jak e-administracja, mogą również odegrać kluczową rolę w zwalczaniu korupcji, umożliwiając zwiększenie przejrzystości i ułatwiając kontrolowanie procesów publicznych. Niemniej jednak, skuteczne zwalczanie korupcji w instytucjach publicznych wymaga zaangażowania wszystkich obywateli, organizacji pozarządowych, mediów oraz instytucji międzynarodowych.

Po zakończeniu analizy odpowiedzi udzielonych na wszystkie pytania kwestionariusza nasuwa się wniosek, że korupcja jest zjawiskiem znanym. Większość respondentów utożsamia ją głównie z przyjmowaniem łapówek przez urzędników (82,5% respondentów) oraz nominowaniem krewnych, bądź znajomych na stanowiska w instytucjach publicznych (72,5% respondentów). Za instytucje najbardziej narażone na wystąpienie zachowań korupcyjnych respondenci uważają Urząd Miasta (67,5% odpowiedzi) oraz sądy i prokuraturę (52,5% odpowiedzi). Jednocześnie jako czynniki sprzyjające korupcji wskazują głównie zależności polityczne i powiązania lokalne (74,4% odpowiedzi). Według osób biorących udział w badaniu duży wpływ na występowanie korupcji ma również niedostateczna kontrola społeczna (56,4% odpowiedzi) oraz brak przejrzystości w działaniach administracji (59% odpowiedzi). Tylko 12,5 % respondentów uważa, że w Ostrołęce istnieją skuteczne mechanizmy walki z korupcją, a co czwarty osobiście spotkał się z przypadkiem korupcji (25% respondentów). Dodatkowo ponad połowa

respondentów (57,5%) uważa, że działania podejmowane przez lokalne władze nie są wystarczające, by skutecznie zapobiegać korupcji. Interesujące jest to, aż 65% respondentów chciałoby mieć większy wpływ na kontrolę działań publicznych, wierząc że zmniejszyłoby to ryzyko wystąpienia zachowań korupcyjnych. Co ważne, zdecydowana większość respondentów, bo aż 92,5% z nich uważa, że możliwe jest całkowite wyeliminowanie korupcji.

Literatura

1. Barczewska-Dziobek A., *Kilka uwag o korupcji jako jednej z postaci patologii organizacyjnych administracji publicznej*, „Zeszyty prawnicze”, wyd. Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa, t. 24, nr 3, 2024.
2. Bil. J., *Obszary, mechanizmy, skala przestępstw korupcyjnych w życiu publicznym i gospodarczym oraz ewentualne kierunki ich ewaluacji*, „Korupcja i antykorupcja. Wybrane zagadnienia. Część III”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa 2012.
3. Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Poradnik antykorupcyjny dla urzędników*, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2011.
4. Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Przewidywane zagrożenia korupcyjne w Polsce*, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2013.
5. Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Wskazówki antykorupcyjne dla URZĘDNIKÓW*, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, 2015.
6. Centralne Biuro Antykorupcyjne (2022), *23 lutego – dzień bez łapówki* [On-line]. Protokół dostępu: <https://antykorupcja.gov.pl/ak/aktualnosci/14244,23-lutego-dzien-bez-lapowki.html>
7. Chodak P., *Wybrane uregulowania prawne dotyczące zwalczania korupcji*, „Journal of modern science”, wyd. Akademia Nauk Stosowanych WSGE im. A. De Gasperi w Józefowie, Józefów, t. 1/40, 2019.
8. Dominiuk R.E., *Korupcja wyborcza jako patologia relacji państwo – biznes*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały”, wyd. Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków, nr 1, 2017.

9. Dunaj B. i inni [hasło:] Korupcja, [w:] Słownik współczesnego języka polskiego, wyd. Wilga, Warszawa, 1996.
10. Dziecichy K., *Zjawisko korupcji jako element życia społecznego*, „SEMINARE”, wyd. Poligrafia Salezjańska, Warszawa, t. 37 nr 3, 2016.
11. Fleszer D., *Z problematyki korupcji w administracji publicznej „Jak możliwy jest dialog?”*, wyd. Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec, 2014.
12. Franciszkowska S., *Zjawisko szarej strefy w Polsce – przyczyny, skutki i metody ograniczania*, „Finanse i Prawo Finansowe”, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, nr 4, 2019.
13. Hołyst B., *Korupcja jako plaga społeczna XXI wieku*, „Przegląd antykorupcyjny. Czasopismo Centralnego Biura Antykorupcyjnego”, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, nr 1, 2011.
14. Jakimiuk E., *Antykorupcja – działania profilaktyczne*, „Korupcja. Przeciwdziałanie zagrożeniom korupcyjnym w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2022.
15. Kalinowski M., *Lobbing w świetle teorii wyboru publicznego*, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2016.
16. Kania M., *Zwalczanie i zapobieganie korupcji w zamówieniach publicznych*, „Kontrola Państwowa”, wyd. Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa, nr 1, 2022.
17. Kołakowska S., *Zadania i aktywność Centralnego Biura Antykorupcyjnego w obszarze przeciwdziałania korupcji w Polsce*, „Kwartalnik policyjny”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii CSP w Legionowie, Legionowo, nr 1 (56), 2021.
18. Kowalski P., *Rola Policji w zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości korupcyjnej w Polsce*, „Kwartalnik policyjny”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii CSP w Legionowie, Legionowo, nr 1 (56), 2021.
19. Kubiak A., *Działania antykorupcyjne – wybrane przykłady*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica”, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, nr 288/2013, 2013.
20. Mańka L., *Korupcja osób publicznych*, Praca magisterska napisana w Katedrze Kryminalistyki UAM pod kierunkiem Prof. dr. hab. H. Koleckiego, Poznań, 2000.

21. Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju/Grupa Banku Świadomego, *Świadomi nadużyć finansowych i korupcji*. Podręcznik dla urzędników zajmujących się zamówieniami publicznymi, 2015.
22. Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli. Realizacja Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018-2020, Warszawa, 2022.
23. Olszewski B., *Problem nepotyzmu w administracji publicznej*, „Przegląd Prawa i Administracji.”, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, t. LXXIX, 20009.
24. Prawnokarna konwencja o korupcji sporządzona w Strasburgu dnia 27 stycznia 1999 r. (Dz. U. 2005.29.249 ze zm.)
25. Raport Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, *Korupcja w Polsce – próba analizy zjawiska*, 2008.
26. Rezolucja Rady Europy Nr (97) 24 w sprawie *Dwudziestu zasad wiodących w walce z korupcją*, przyjęta przez Komitet Ministrów 6 listopada 1997 r. na 101. sesji, Ośrodek Informacji Rady Europy, Centrum Europejskie UW, Biuletyn 3-4, 1999 r.
27. Stankiewicz A., *Korupcja jako przyczyna dysfunkcji w sektorze publicznym*, „Prokuratura i Prawo”, wyd. Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Warszawa, nr 5, 2022.
28. Sulowski P., *Korupcja zagrożeniem dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica”, wyd. Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków, nr 8, 2012.
29. Szankin T., *Doskonalenie rozwiązań antykorupcyjnych w Policji*, „Korupcja. Przeciwdziałanie zagrożeniom korupcyjnym w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego”, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2022.
30. Szwejkowski Ł., *Korupcja. Wybrane zagadnienia*, wyd. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo, 2013.
31. Tarchalski K., *Korupcja i przywilej*, wyd. Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa, 2000.
32. Uchwała nr 207 Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 2017 r. w sprawie Rządowego Programu Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018-2020 (M.P. 2018 poz. 12).
33. Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz. U. 2024, poz. 812 ze zm.).

34. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 2024, poz. 17 ze zm.)
35. Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, art. 1 ust. 3a, (Dz. U. z 2024 poz. 184 t.j.).
36. Walczak W., *Źródła zachowań o charakterze korupcyjnym w praktyce zarządzania*, „Korupcja w administracji”, wyd. Fundacja Akademicka IPSO ORDO, Katowice, 2016.
37. Wancerz E, *Korupcja w aspekcie społeczno-psychologicznym na przykładzie opinii i postaw studentów prawa*, praca licencjacka napisana pod kierunkiem dr Krystyny Wojciechowskiej, Chełm, 2003.
38. Wdowczyk M., *Główne płaszczyzny występowania zjawiska korupcji we współczesnej działalności sportowej*, „Przegląd antykorupcyjny. Czasopismo Centralnego Biura Antykorupcyjnego”, wyd. Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Warszawa, nr 1(1), 2011.
39. Wołpiuk w. J., *Lobbing. Próba ustalenia treści pojęcia i funkcji prawnopublicznych*, „Przegląd Sejmowy”, wyd. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa, nr 4, 2004.

Spis tabel, wykresów

Wykres nr 1 – Struktura badanych pod względem wieku	93
Wykres nr 2 – Struktura badanych pod względem płci	94
Wykres nr 3 – Struktura badanych pod względem wykształcenia	94
Wykres nr 4 – Struktura badanych pod względem aktywności zawodowej	95
Wykres nr 5 – Struktura badanych pod względem okresu, w którym mieszkają w Ostrołęce	95
Wykres nr 6 – Znajomość zjawiska korupcji.....	96
Wykres nr 7 – Zjawiska stanowiące korupcje	97
Wykres nr 8 – Obecność korupcji w instytucjach publicznych	98
Wykres nr 9 – Instytucje publiczne najbardziej narażone na korupcję	98
Wykres nr 10 – Obszary życia publicznego najbardziej narażone na korupcję	99
Wykres nr 11 – Czynniki sprzyjające korupcji	102
Wykres nr 12 – Skuteczność mechanizmów walki z korupcją.....	103
Wykres nr 13 – Przypadki korupcji.....	104
Wykres nr 14 – Ocena skuteczności działań podejmowanych w celu zapobiegania korupcji	105
Wykres nr 15 – Wpływ mieszkańców na kontrolowanie działań instytucji publicznych.....	106
Wykres nr 16 – Możliwość całkowitego wyeliminowania korupcji.....	106

Część II

Instytucje bezpieczeństwa publicznego i zaufanie społeczne

Rola Straży Miejskiej w utrzymaniu bezpieczeństwa publicznego w mieście Łomża

Patrycja Pietraszewska

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Wstęp

W zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce szczególną rolę pełnią odpowiadające za to instytucje takie jak: Policja, Państwowa Straż Pożarna, Straż Graniczna, Żandarmeria Wojskowa, Straż Leśna, Straż Rybacka, czy w końcu straże miejskie. Każda instytucja ma inne zadania, które wykonuje podczas służby. Każda z wymienionych instytucji ma różne zadania, które realizuje podczas służby. W celu prowadzenia dokładnych działań często podejmują one współpracę. Dzięki zjednoczeniu sił instytucje te osiągają lepsze rezultaty swej pracy, a co za tym idzie wzrost bezpieczeństwa wśród społeczności.

Funkcjonowanie straży gminnych (miejskich) ma zasadniczo charakter porządkowy, a ich istnienie i sposób działania zależy od decyzji poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego. Oznacza to, że powołanie takiej formacji nie jest obligatoryjne – każda gmina lub miasto podejmuje samodzielną decyzję, kierując się lokalnymi potrzebami oraz możliwościami finansowymi. Podstawowy akt prawny regulujący funkcjonowanie straży gminnych to ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku, która dokładnie określa ich kompetencje, zadania oraz zasady współpracy z innymi organami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo¹.

Główne zadania straży gminnych (miejskich) obejmują ochronę porządku publicznego, kontrolę przestrzegania przepisów prawa miejscowego, a także zapobieganie wykroczeniom oraz reagowanie na nie. Strażnicy

¹ Ustawa o strażach gminnych..., tekst jednolity Dz.U. 1997, nr 123, poz. 779, art. 2-3.

miejscy mają prawo do nakładania mandatów, stosowania środków przymusu bezpośredniego, a także współpracy z Policją w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa obywateli. Często skupiają się na działaniach prewencyjnych, takich jak kontrola parkowania, ochrona mienia publicznego oraz eliminowanie zagrożeń związanych z ruchem drogowym i porządkiem na terenach publicznych. W niektórych miastach straże miejskie pełnią także funkcje wspierające, na przykład w zakresie monitoringu miejskiego czy działań na rzecz ochrony środowiska².

Zgodnie z Ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 roku o strażach gminnych (Dz. U. z 1997 roku Nr 123, poz. 779 z późn. zm.), straż gminna, znana w miastach jako straż miejska, jest umundurowaną i uzbrojoną formacją utworzoną przez radę gminy (lub miasta), której podstawowym zadaniem jest zapewnienie porządku publicznego na terenie danej jednostki samorządu terytorialnego. Ustawa określa, że organy gminy mają prawo do tworzenia tej formacji, która odpowiedzialna jest za realizację zadań wynikających z przepisów prawa oraz uchwał rady gminy.

Do zadań straży miejskich należą w szczególności:

- Ochrona spokoju i porządku w miejscach publicznych – strażnicy dbają o to, aby mieszkańcy mogli czuć się bezpiecznie w przestrzeni publicznej, interweniując w przypadku zakłóceń.
- Czuwanie nad porządkiem i kontrola ruchu drogowego – w zakresie określonym w przepisach o ruchu drogowym, co obejmuje m.in. monitorowanie przestrzegania przepisów przez kierowców oraz kontrolowanie parkingów.
- Współdziałanie z właściwymi podmiotami w zakresie ratowania życia i zdrowia obywateli, pomocy w usuwaniu awarii technicznych i skutków klęsk żywiołowych oraz innych miejscowych zagrożeń – straż miejska często współpracuje z policją, strażą pożarną oraz innymi służbami ratunkowymi.
- Zabezpieczenie miejsca przestępstwa, katastrofy lub innego podobnego zdarzenia – strażnicy mają za zadanie chronić miejsce zdarzenia przed dostępem osób postronnych, co jest kluczowe dla zachowania dowodów.

² Ustawa o strażach gminnych..., tekst jednolity Dz.U. 1997, nr 123, poz. 779, art. 11.

- Ochrona obiektów komunalnych i urządzeń użyteczności publicznej – straż miejska dba o bezpieczeństwo budynków i infrastruktury, aby zapobiegać ich zniszczeniu lub dewastacji.
- Współdziałanie z organizatorami i innymi służbami w ochronie porządku podczas zgromadzeń i imprez publicznych – ich obecność jest ważna dla zapewnienia bezpieczeństwa podczas wydarzeń masowych.
- Doprowadzanie osób nietrzeźwych do izby wytrzeźwień lub miejsca ich zamieszkania – strażnicy interweniują w sytuacjach, gdy osoby nietrzeźwe stwarzają zagrożenie dla siebie lub innych.
- Informowanie społeczności – straż miejska prowadzi działania edukacyjne, informując mieszkańców o zagrożeniach i sposobach ich minimalizacji³.

Te zadania pokazują, jak szeroki zakres obowiązków mają straże miejskie, a ich działania mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa i porządku w społeczności.

W dzisiejszych czasach, gdy bezpieczeństwo publiczne staje się coraz ważniejsze, rola straży miejskich w zapewnieniu porządku oraz ochrony obywateli jest nie do przecenienia. W ramach swoich zadań, straże miejskie dysponują określonymi prawami i uprawnieniami, które umożliwiają im skuteczne działanie w obszarze monitorowania i reagowania na zdarzenia w miejscach publicznych. Poniżej przedstawione są kluczowe aspekty tych uprawnień, które mają na celu zarówno ochronę społeczeństwa, jak i przestrzeganie praw obywateli.

W związku z realizacją swoich zadań, straże miejskie mają prawo do:

- obserwacji i rejestrowania zdarzeń w miejscach publicznych za pomocą środków technicznych, gdy jest to niezbędne do wykonywania ich obowiązków. Dotyczy to m.in.:
- utrwalania dowodów dotyczących przestępstw lub wykroczeń,
- przeciwdziałania zakłóceniom spokoju i porządku w miejscach publicznych,
- ochrony obiektów komunalnych oraz urządzeń użyteczności publicznej,
- przetwarzania danych osobowych, z zastrzeżeniem, że nie mogą być ujawniane informacje dotyczące pochodzenia, rasy, poglądów

³ Ustawa o strażach gminnych..., tekst jednolity Dz.U. 1997, nr 123, poz. 779, art. 11.

politycznych, przekonań religijnych, przynależności wyznaniowej, a także danych dotyczących zdrowia, w tym nałogów,

- korzystania z rejestrów, ewidencji i zbiorów zgodnie z zasadami określonymi w odpowiednich przepisach.
- Strażnik wykonując zadania ma prawo do:
- udzielania pouczeń, zwracania uwagi, ostrzegania lub stosowania innych środków oddziaływania wychowawczego,
- legitymowania osób w uzasadnionych przypadkach w celu ustalenia ich tożsamości,
- ujęcia osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia i niezwłocznego doprowadzenia do najbliższej jednostki Policji,
- dokonywania kontroli osobistej, przeglądania zawartości podręcznych bagaży osoby:
 - w przypadku istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary,
 - w związku z wykonywaniem czynności ujęcia osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia,
 - w związku z wykonywaniem czynności doprowadzania osób nietrzeźwych do izby wytrzeźwień lub miejsca ich zamieszkania, jeżeli osoby te zachowaniem swoim dają powód do zgorszenia w miejscu publicznym, znajdują się w okolicznościach zagrażających ich życiu lub zdrowiu albo zagrażają życiu i zdrowiu innych osób, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie, że osoba, wobec której czynności te są podejmowane, posiada przy sobie niebezpieczne przedmioty dla życia lub zdrowia ludzkiego,
- nakładania grzywien w postępowaniu mandatowym za wykroczenia określone w trybie przewidzianym przepisami o postępowaniu w sprawach o wykroczenia,
- dokonywania czynności wyjaśniających, kierowania wniosków o ukaranie do sądu, oskarżenia przed sądem i wnoszenia środków odwoławczych – w trybie i zakresie określonych w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia,

- usuwania pojazdów i ich unieruchamiania przez blokowanie kół w przypadkach, zakresie i trybie określonych w przepisach o ruchu drogowym,
- wydawania poleceń,
- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych i samorządowych,
- zwracania się w nagłych przypadkach o pomoc do jednostek gospodarczych, prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej oraz organizacji społecznych jak również do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy na zasadach określonych w ustawach⁴.

Dodatkowo, stráže miejskie podejmują działania edukacyjne, mające na celu zwiększenie świadomości mieszkańców na temat bezpieczeństwa. Organizowanie kampanii informacyjnych, szkoleń i spotkań z lokalną społecznością pozwala na budowanie zaufania i współpracy między strażami a obywatelami. Takie inicjatywy sprzyjają tworzeniu bezpieczniejszego środowiska, w którym mieszkańcy czują się odpowiedzialni za swoje otoczenie.

Trzeba przy tym dodać, że to współpraca między strażami miejskimi a Policją jest kluczowym elementem w zapewnieniu bezpieczeństwa publicznego oraz utrzymaniu porządku w miastach i gminach. Choć obie instytucje różnią się zakresem kompetencji i zadań, ich działania są zbieżne w dążeniu do wspólnego celu – ochrony obywateli i minimalizacji zagrożeń. Współpraca ta obejmuje między innymi wymianę informacji, koordynację działań oraz wspólne interwencje w sytuacjach kryzysowych. Dzięki takiej synergii, możliwe jest bardziej efektywne reagowanie na wykroczenia, przestępstwa oraz inne nieprawidłowości, co przyczynia się do zwiększenia bezpieczeństwa w lokalnych społecznościach.

Straż Miejska Łomży została powołana na podstawie uchwały nr 95/XIV, przyjętej przez Radę Miejską w dniu 26 czerwca 1991 roku, w odpowiedzi na rosnące potrzeby w zakresie poprawy porządku publicznego oraz bezpieczeństwa mieszkańców. Działalność rozpoczęła 15 września 1991 roku⁵. Początkowo Straż Miejska liczyła zaledwie kilku funkcjonariuszy, którym do dyspozycji oddano samochód marki Fiat 126p. Jednak wraz z rozwojem instytucji liczba strażników zwiększała się⁶.

⁴ *Straż Miejska Łomży*, <http://www.lomza.pl/index.php?wiad=108> [dostęp: 07.02.2025r]

⁵ *Straż Miejska Łomży*, <http://www.lomza.pl/index.php?wiad=108> [dostęp: 02.04.2025r]

⁶ P. Wądołowski, *Łomżyńska Straż Miejska obchodzi 30. rocznicę powstania*, <https://www.radio.bialystok.pl/wiadomosci/index/id/203766> [dostęp: 02.04.2025 r.].

Na wstępie swojej działalności, Straż Miejska Łomży skupiała się na podstawowych zadaniach, takich jak egzekwowanie przepisów porządkowych, kontrola ruchu drogowego oraz współpraca z Policją w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa publicznego. Z biegiem lat zakres obowiązków strażników rozszerzał się, obejmując działania edukacyjne dla młodzieży, kontrolę przestrzegania przepisów ochrony środowiska oraz monitorowanie przestrzeni miejskiej przy pomocy systemu kamer.

W 2016 roku pojawiły się propozycje likwidacji Straży Miejskiej Łomży, jednak ostatecznie formacja kontynuuje swoją działalność, dostosowując się do zmieniających się potrzeb społeczności lokalnej⁷.

Na podstawie rocznych sprawozdań Straży Miejskiej Łomży za lata 2022, 2023 i 2024, pragnę przedstawić zestawienie istotnych danych dotyczących zatrudnienia oraz wyników działalności tej jednostki (Tab. 1). Informacje te pochodzą z oficjalnych dokumentów dostępnych na stronie Urzędu Miejskiego w Łomży.

Tabela 1. Liczba etatów na poszczególnych stanowiskach w Straży Miejskiej Łomży w latach 2022-2024

Table 1. Number of positions in individual roles in the Lomza Municipal Police in 2022-2024

Stanowisko	2022	2023	2024
Komendant Straży	1	1	1
Zastępca Komendanta	1	1	1
Strażnicy miejscy	8	6	6
Pracownicy administracyjni	5	6	5
RAZEM	15	14	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Sprawozdanie z działalności Straży Miejskiej Łomży w 2022 roku, str. 4; Sprawozdanie dotyczące ewidencji prowadzonej przez Straż Miejską w Łomży w 2023 roku, str. 2; Sprawozdanie z działalności Straży Miejskiej Łomży w 2024 roku, str. 4.

Source: Own work based on: Report on the activities of the Lomza Municipal Police in 2022, p. 4; Report on the records kept by Lomza Municipal Police in 2023, p. 2; Report on the activities of the Lomza Municipal Police in 2024, p. 4.

⁷ K. Kruszewski, *Łomża: prezydent zlikwiduje straż miejską albo ją „wygasi”*, <https://wiadomosci.onet.pl/bialystok/lomza-prezydent-zlikwiduje-straz-miejska-albo-ja-wygasi/v42l3v3> [dostęp: 02.04.2025 r.].

Dane wskazują, że w latach 2022-2024 w Straży Miejskiej Łomży miało miejsce stopniowe zmniejszanie liczby etatów, co może sugerować istotne zmiany organizacyjne, kadrowe lub finansowe w tej instytucji. W 2022 roku zatrudniono łącznie 15 osób, w tym 8 strażników miejskich, 5 pracowników administracyjnych oraz 2 osoby zajmujące stanowiska kierownicze (komentanta i jego zastępcę). W roku 2023 liczba etatów spadła do 14, co było głównie efektem zmniejszenia liczby strażników miejskich z 8 do 6, mimo wzrostu etatów administracyjnych do 6. W 2024 roku zaobserwowano dalszy spadek, tym razem do 13 etatów bez zmiany w liczbie strażników, jednakże z redukcją jednego etatu administracyjnego. Warto podkreślić, że etaty kierownicze (komendant i jego zastępcę) pozostały niezmiennie obsadzone przez cały analizowany okres, co może świadczyć o stabilności zarządu jednostki.

Najwyraźniejszy spadek dotyczy liczby strażników miejskich, których liczba zmniejszyła się z 8 do 6 już w 2023 roku, a ten stan utrzymał się również w 2024 roku. Taki spadek może sugerować trudności kadrowe, brak nowych naborów, odejścia z służby lub ograniczenia budżetowe, które wymusiły redukcję liczby etatów operacyjnych. Wahania w liczbie pracowników administracyjnych, które miały miejsce w 2023 roku, kiedy to zatrudnienie wzrosło, a następnie wróciło do stanu wyjściowego w roku 2024, mogą wskazywać na tymczasowe potrzeby organizacyjne, takie jak realizacja projektów wewnętrznych czy urlopy stałych pracowników.

Tendencja spadkowa w ogólnej liczbie etatów (z 15 do 13 w ciągu trzech lat) może mieć wpływ na codzienne funkcjonowanie Straży Miejskiej oraz na skuteczność jej działań. W ramach dalszej analizy porównano te dane z wynikami działalności jednostki, aby sprawdzić, czy zmniejszenie kadry wpłynęło na liczbę oraz efektywność interwencji w mieście (Tab. 2).

Tabela 2. Ewidencja wyników działań Straży Miejskiej Łomży w latach 2022-2024

Table 2. Record of the results of the activities of the Lomza Municipal Police in 2022-2024

Rodzaj wykroczeń zawartych w:	2022	2023	2024
Ustawie – Kodeks wykroczeń	1384	2147	1847
Ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi	231	145	140
Ustawie o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych	15	37	55

Rodzaj wykroczeń zawartych w:	2022	2023	2024
Ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach	0	1	1
Ustawie o ochronie zwierząt	2	2	5
Ustawie o odpadach	24	36	25
Ustawie – Prawo o miarach	9	13	7
Ustawie o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczania chorób zakaźnych zwierząt	3	4	3
Akty prawa miejscowego (przepisy porządkowe)	0	0	1
innych	0	0	11
RAZEM	1668	2385	2095
Pozostałe wyniki działania			
Osoby doprowadzone do izby wytrzeźwień lub miejsca zamieszkania	57	23	28
Ujawnione przestępstwa	1	9	5
Zabezpieczenie miejsca przestępstwa, katastrofy lub innego podobnego zdarzenia albo miejsca zagrożonego takim zdarzeniem	19	18	12
Chronione obiekty komunalne i urządzenia użyteczności publicznej	1	1	1
Konwojowanie dokumentów, przedmiotów wartościowych lub wartości pieniężnych na potrzeby gminy (przewóz nieprofesjonalny)	30	0	0
Przyjęte zgłoszenia od mieszkańców	1105	748	539
Pozostałe zgłoszenia	175	82	42
RAZEM	1388	881	627

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Sprawozdanie z działalności Straży Miejskiej Łomży w 2022 roku, str. 11-13; Sprawozdanie dotyczące ewidencji prowadzonej przez Straż Gminną (Miejską) w 2023 roku, str. 5-7; Sprawozdanie z działalności Straży Miejskiej Łomży w 2024 roku, str. 12-14.

Source: Own work based on: Report on the activities of the Lomza Municipal Police in 2022, pp. 11-13; Report on the records kept by the Municipal (City) Guard in 2023, pp. 5-7; Report on the activities of the Lomza Municipal Police in 2024, pp. 12-14.

Na podstawie analizy danych dotyczących wykroczeń oraz działań Straży Miejskiej Łomży w latach 2022-2024, można dostrzec znaczące zmiany zarówno w zakresie liczby interwencji, jak i charakterze uchybień

w przestrzeganiu prawa. Owa analiza pozwala na zidentyfikowanie pewnych tendencji oraz sformułowanie wniosków dotyczących funkcjonowania tej jednostki w analizowanym okresie.

W 2023 roku liczba ogółu wykroczeń wzrosła w porównaniu do roku 2022, osiągając 2 385 przypadków w porównaniu do 1 668 z poprzedniego roku, co stanowi ponad 40% wzrost. Niemniej jednak w 2024 roku nastąpił spadek do 2 095, co wciąż pozostaje na wyższym poziomie niż w 2022 roku, świadcząc o nieprzerwanej aktywności straży w zakresie egzekwowania przepisów. Największa liczba naruszeń każdego roku dotyczyła przepisów zawartych w Kodeksie wykroczeń: 1 384 w 2022 roku, 2 147 w 2023 oraz 1 847 w 2024, co sugeruje, że działania Straży koncentrują się głównie na podstawowych wykroczeniach porządkowych i społecznych.

Zauważalny był również wyraźny spadek wykroczeń związanych z ustawą o wychowaniu w trzeźwości, które zmniejszyły się z 231 w 2022 roku do 140 w 2024. Taki trend może sugerować skuteczną prewencję, zmiany społeczne, wzrost świadomości mieszkańców lub mniejsze nasilenie problemów alkoholowych w przestrzeni publicznej. Z drugiej strony, liczba interwencji dotyczących palenia tytoniu w miejscach zabronionych wzrosła z 15 przypadków w 2022 roku do 55 w 2024. Wzrosła także liczba działań związanych z ochroną zwierząt, co może świadczyć o rosnącej wrażliwości społecznej w tym zakresie oraz o większej liczbie zgłoszeń od mieszkańców.

Również inne działania, niezwiązane bezpośrednio z wykroczeniami, wykazują istotne zmiany. W 2022 roku Straż Miejska przyjęła 1 105 zgłoszeń od mieszkańców, jednak liczba ta systematycznie malała: spadła do 748 w 2023 roku, a w 2024 roku wyniosła jedynie 539. Ten spadek może wskazywać na mniejsze zaangażowanie obywateli, ale też może odzwierciedlać poprawę porządku w przestrzeni publicznej lub ograniczone możliwości kontaktu z jednostką przy zmniejszającym się zatrudnieniu. Podobny trend dotyczy tzw. „pozostałych zgłoszeń”, których liczba spadła z 175 w 2022 roku do zaledwie 42 w 2024. Zredukowano także interwencje związane z doprowadzaniem osób nietrzeźwych do izby wytrzeźwień lub ich miejsca zamieszkania – z 57 w 2022 roku do 28 w 2024.

Dostrzegamy również zanik niektórych czynności: w 2022 roku miały miejsce 30 konwojów dokumentów lub wartości pieniężnych, natomiast w latach 2023 i 2024 nie odnotowano już żadnej takiej interwencji. Może to sugerować zmianę procedur wewnętrznych w urzędzie miasta lub przeniesienie tych obowiązków na inne jednostki. Spadła także liczba przypadków zabezpieczania miejsc przestępstw czy katastrof, z 19 do 12.

Podsumowując, lata 2022-2024 to czas dynamicznych przemian w działalności Straży Miejskiej Łomży. Mimo spadku zatrudnienia, w 2023 roku jednostka osiągnęła rekordową liczbę interwencji. Jednak w roku następnym zauważono znaczący spadek aktywności, zarówno w zakresie liczby wykroczeń, jak i działań prewencyjnych czy interwencyjnych. Może to być efektem zmniejszającej się liczby etatów, ograniczonych zasobów lub rzeczywistego spadku problemów w miejskiej przestrzeni. Te informacje podkreślają konieczność dalszego monitorowania zarówno efektywności funkcjonowania Straży, jak i jej zasobów kadrowych, aby zapewnić odpowiedni poziom bezpieczeństwa i porządku w mieście⁸⁹¹⁰.

Strażnicy są osobami z różnorodnym doświadczeniem zawodowym, które wynosi od kilku do kilkudziesięciu lat. W roku 2026 strażnik zajmujący się zabezpieczeniem Urzędu Miasta osiągnie wiek emerytalny i zakończy swoją pracę. Z kolei pracownicy monitoringu to zazwyczaj osoby z bogatym doświadczeniem, które wcześniej pracowały na podobnych stanowiskach w Komendzie Miejskiej Policji.

Obecna liczba pracowników pozwala jedynie na ograniczone wprowadzenie stałych rozwiązań operacyjnych. W takim stanie rzeczy nie ma możliwości długofalowego planowania szerszych działań, w tym współpracy z innymi jednostkami. Strażnik zajmujący się postępowaniami sądowymi oraz czynnościami wyjaśniającymi pracuje również na stanowisku dyżurnego, co powinno być jedynie rozwiązaniem tymczasowym. Aby skutecznie obsługiwać te zadania, potrzebne są dwie niezależne osoby. Obsługa zgłoszeń mieszkańców, zarządzanie pracą patrolującą w terenie oraz jednocześnie prowadzenie postępowań wyjaśniających i sądowych to zbyt duże obciążenie dla jednej osoby. Dodatkowo, obowiązujące przepisy nie zezwalają, aby sprawca wykroczenia był jednocześnie rozliczany przez tę samą osobę prowadzącą postępowanie.

W poprzednich latach dystrybucja patrolów na terenie miasta była planowana z odpowiednim wyprzedzeniem i dostosowywana w zależności od bieżących potrzeb. Utrzymanie minimum czterech patrolów, które pracowały od 6:00 do 22:00, w połączeniu z dzielnicowymi strażnikami nadzorującymi

⁸ P. Żebrowski, *Sprawozdanie z działalności Straży Miejskiej Łomży w 2022 roku*, <http://www.lomza.pl/index.php?wiad=12228> [dostęp: 06.05.2025r]

⁹ P. Żebrowski, *Sprawozdanie dotyczące ewidencji prowadzonej przez Straż Gminną (Miejską) w 2023 roku*, <http://www.lomza.pl/index.php?wiad=13553> [dostęp: 06.05.2025r]

¹⁰ P. Żebrowski, *Sprawozdanie z działalności Straży Miejskiej Łomży za 2024 rok*, <http://www.lomza.pl/plik.php?id=2782> [dostęp: 06.05.2025r]

przypisane osiedla oraz możliwością wspólnych patroli z policją, było niezbędne. System pracy w trybie zmianowym, od 7:30 do 15:30 (od poniedziałku do piątku) oraz od 14:00 do 22:00 (od wtorku do piątku i niektóre soboty), pozwala na większą dostępność strażników dla mieszkańców, co z kolei umożliwia bezpośredni kontakt. Niemniej jednak, wciąż występują sytuacje, w których z powodu nieprzewidzianych absencji chorobowych lub planowanych nieobecności strażników konieczne jest dostosowywanie harmonogramów.

W 2024 roku zmieniły się warunki funkcjonowania jednostki. W kwietniu do użytku został wprowadzony pojazd specjalistyczny, znany potocznie jako „Smogobus”. Pojazd ten jest przystosowany do badania jakości powietrza w czasie rzeczywistym, co umożliwia szybkie zidentyfikowanie potencjalnych źródeł zanieczyszczeń. Wyposażenie optyczne, w które jest wyposażony, może być również używane w celu współpracy z Policją podczas zabezpieczania imprez masowych oraz prowadzenia obserwacji. Należy jednak zaznaczyć, że z uwagi na niewielki stan kadrowy, nie jest możliwe pełne wykorzystanie tego sprzętu.

Zdecydowanie konieczne jest zatem podjęcie działań mających na celu wzmocnienie stanu osobowego straży, poprawę wyposażenia strażników oraz wymianę przynajmniej jednego z dwóch mocno wyeksploatowanych pojazdów służbowych wykorzystywanych do patrolowania miasta.

Strażnicy dysponują następującym wyposażeniem:

- cztery oznakowane samochody, które spełniają normy dla pojazdów uprzywilejowanych. Tylko jeden z nich ma wydzielony przedział do transportu osób nietrzeźwych i niebezpiecznych;
- cztery radiostacje przewoźne w pojazdach oraz stacja bazowa w siedzibie Straży,
- cztery przenośne radiotelefony,
- dostęp do bazy danych systemu Centralnej Ewidencji Pojazdów i Kierowców w biurze Straży,
- aplikacja „Źródło” (dostęp do bazy danych PESEL, RDO, RDK),
- aplikacja eMandat (rejestracja mandatów, blochków oraz windykacja; ewidencja interwencji; zestawienia i statystyki).

W ostatnich latach poziom bezpieczeństwa, porządku oraz spokoju publicznego w Łomży utrzymuje się na stabilnym poziomie. Coraz częściej

jednak mieszkańcy w swoich opiniach i ocenach wskazują na konkretne uciążliwości występujące w najbliższym otoczeniu – w pobliżu miejsca zamieszkania. Potwierdzają to nie tylko analizy prowadzone przez odpowiednie służby, ale również bezpośrednie kontakty z mieszkańcami, ich uwagi, wnioski oraz zgłoszenia kierowane do władz samorządowych. Istotnym elementem pracy Straży Miejskiej Łomży jest współpraca z innymi służbami i instytucjami, takimi jak na przykład Policja, czy Straż Pożarna. Dzięki tej współpracy możliwe jest skuteczne reagowanie na różnorodne zagrożenia, które mają na celu wsparcie lokalnej społeczności.

W tym kontekście Straż Miejska jest ważnym i niezbędnym narzędziem samorządu w skutecznym zarządzaniu miastem, odpowiadając na realne potrzeby i oczekiwania mieszkańców. Zgodnie z pierwotnym założeniem, formacja ta została powołana do reagowania na drobne naruszenia porządku publicznego – te, które mimo pozornej błahości, okazują się najbardziej dokuczliwe i uciążliwe w codziennym życiu lokalnej społeczności. Rola ta pozostaje aktualna i niezwykle istotna¹¹.

Cel, przedmiot i metoda badań

Celem przeprowadzonego badania było poznanie opinii mieszkańców Łomży na temat funkcjonowania straży miejskiej, jej skuteczności, komunikacji z mieszkańcami oraz wpływu na poziom bezpieczeństwa w mieście. Badanie miało na celu uzyskanie odpowiedzi na pytania dotyczące postrzegania roli straży miejskiej, jej współpracy z policją oraz potrzeby dalszego funkcjonowania tej instytucji.

Badanie zostało przeprowadzone za pomocą anonimowej ankiety online, co pozwoliło na zebranie opinii od szerokiej grupy mieszkańców. Wzięło w nim udział 71 osób, reprezentujących różne grupy wiekowe, status społeczny, miejsce zamieszkania i sytuację zawodową. Wśród respondentów znaleźli się zarówno młodsi mieszkańcy w wieku 18-26 lat, jak i osoby powyżej 60. roku życia. Większość uczestników badania mieszka w Łomży od ponad 10 lat, co pozwoliło na zebranie opinii osób dobrze zaznajomionych z działalnością straży miejskiej w mieście.

Respondenci mieszkali w różnych typach lokali – zarówno w domach jednorodzinnych, jak i w mieszkaniach w blokach. Wśród nich znajdowali się

¹¹ P. Żebrowski, *Sprawozdanie z działalności Straży Miejskiej Łomży za 2024 rok*, <http://www.lomza.pl/plik.php?id=2782> [dostęp: 06.05.2025r]

uczniowie, studenci, osoby pracujące, emeryci oraz osoby bezrobotne. To zróżnicowanie pozwoliło na uzyskanie szerokiego spektrum odpowiedzi, uwzględniającego różne perspektywy mieszkańców.

Kwestionariusz ankiety zawierał pytania zamknięte dotyczące oceny poziomu bezpieczeństwa w Łomży oraz skuteczności działań straży miejskiej. Respondenci mieli możliwość określenia, czy wiedzą, jakie zadania realizuje straż miejska, oraz ocenienia, na ile skutecznie te zadania są wykonywane. Istotnym elementem badania była także kwestia współpracy straży miejskiej z policją oraz ocena wpływu jej działań na poprawę bezpieczeństwa publicznego w ostatnich latach.

W ramach ankiety uwzględniono także zagadnienia związane z komunikacją straży miejskiej z mieszkańcami. Uczestnicy badania mieli możliwość wyrażenia swojej opinii na temat jej wystarczalności oraz wskazania preferowanych form kontaktu, takich jak telefon, aplikacja mobilna, strona internetowa czy osobista wizyta. Ostatnie pytanie dotyczyło oceny zasadności istnienia straży miejskiej – czy mieszkańcy uważają ją za potrzebną instytucję, czy też widzą potrzebę jej reformy lub likwidacji.

Dane uzyskane w badaniu zostały poddane analizie statystycznej, uwzględniającej częstość występowania poszczególnych odpowiedzi oraz zależności między nimi. W celu lepszego zobrazowania wyników zastosowano wizualizacje w postaci wykresów i tabel.

Ograniczeniem badania był fakt, że uczestnictwo w ankiecie było dobrowolne, co mogło wpłynąć na strukturę próby – osoby niezainteresowane tematem mogły w nim nie brać udziału. Dodatkowo, ankieta online mogła ograniczyć dostępność badania dla osób mniej zaznajomionych z technologią. Mimo tych ograniczeń wyniki badania dostarczają cennych informacji na temat postrzegania straży miejskiej przez mieszkańców Łomży i mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych analiz oraz ewentualnych rekomendacji dotyczących funkcjonowania tej instytucji.

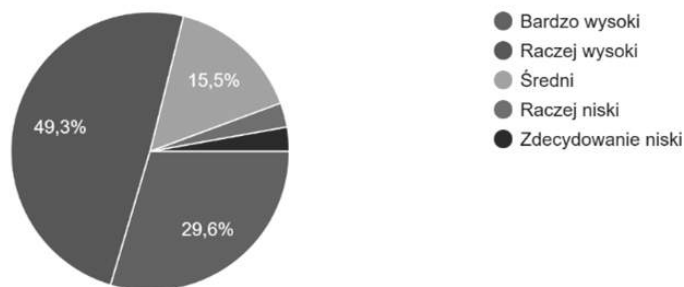
Wyniki badań

Przeprowadzone badanie ankietowe dostarczyło cennych informacji na temat postrzegania straży miejskiej przez mieszkańców Łomży. Analiza zebranych danych pozwala określić, jak oceniana jest skuteczność działań straży, czy mieszkańcy dostrzegają jej wpływ na poziom bezpieczeństwa w mieście oraz jakie mają oczekiwania względem tej instytucji. Również ta sama analiza pozwala wskazać obszary wymagające poprawy lub zmian. Wyniki badania zostały zaprezentowane w formie rysunków obrazujących dane ilościowe oraz ich interpretację, co umożliwi wyciągnięcie wniosków na temat społecznego odbioru pracy straży miejskiej.

Ocena poziomu bezpieczeństwa stanowi istotny wskaźnik skuteczności działań podejmowanych przez służby miejskie, w tym straż miejską. Udzielenie odpowiedzi w tym zakresie wynika ze zgromadzenia subiektywnych opinii mieszkańców na temat poczucia bezpieczeństwa w mieście (Rys. 1).

5. Jak ocenia Pan/Pani poziom bezpieczeństwa w Łomży?

71 odpowiedzi

Rysunek 1. Ocena poczucia bezpieczeństwa w Łomży przez mieszkańców (%)

Figure 1. Assessment of residents' sense of security in Lomza (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Większość respondentów ocenia poziom bezpieczeństwa w Łomży jako wysoki – 29,6% ankietowanych uznało go za „bardzo wysoki”, a 49,3% za „raczej wysoki”. Oznacza to, że niemal 80% mieszkańców ma pozytywne odczucia względem bezpieczeństwa w mieście. Jedynie 5,6% ankietowanych

uważa, że poziom bezpieczeństwa jest niski. Z wykresu wynika, że interwencje służb, w tym straży miejskiej, są skuteczne lub że mieszkańcy rzadko odczuwają zagrożenie w codziennym życiu.

Znajomość zakresu zadań straży miejskiej jest kluczowa, ponieważ stopień wiedzy mieszkańców może wpływać na ich subiektywne oceny działania straży miejskiej (Rys. 2).

6. Czy Pan/Pani wie, jakie zadania wykonuje Straż Miejska w Łomży?

71 odpowiedzi

Rysunek 2. Wiedza mieszkańców na temat zadań Straży Miejskiej Łomży (%)

Figure 2. Residents' knowledge of the tasks of the Lomza Municipal Police (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Wiedza mieszkańców na temat zadań straży miejskiej jest na dość wysokim poziomie – 45,1% respondentów, na pytanie dotyczące posiadania wiedzy o czynnościach wykonywanych przez tą instytucję odpowiedziało „tak”, a 49,3% „raczej tak”. Zaledwie 5,6% przyznało, że nie ma takiej wiedzy. To może świadczyć o dobrej rozpoznawalności zadań straży miejskiej, choć jednocześnie wskazuje, że nadal istnieje niewielka grupa mieszkańców, która nie jest świadoma jej obowiązków.

W dalszej kolejności podjęto analizę oceny skuteczności działań Straży Miejskiej Łomży (Rys. 3).

7. Jak Pan/Pani ocenia skuteczność działań podejmowanych przez Straż Miejską w Łomży?
71 odpowiedzi

**Rysunek 3. Ocena skuteczności działań
Straży Miejskiej Łomży (%)**

**Figure 3. Assessment of the effectiveness
of the Łomża Municipal Police (%)**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

W kwestii oceny skuteczności straży miejskiej opinie były podzielone, jednak z przewagą ocen pozytywnych – 33,8% respondentów uznało jej działania za „bardzo skuteczne”, a 31% za „raczej skuteczne”. Oznacza to, że ponad 64% mieszkańców ocenia pracę straży miejskiej pozytywnie. Jednocześnie 14% uczestników badania uznało ją za „raczej nieskuteczną” lub „zdecydowanie nieskuteczną”, natomiast 21,1% nie miało jednoznacznej opinii w tej kwestii. Może to wskazywać na różne doświadczenia mieszkańców w kontaktach z tą instytucją.

Następnie zbadano w jaki sposób respondenci oceniają zasadność współpracy Straży Miejskiej Łomży z Policją (Rys. 4).

8. Czy Pana/Pani zdaniem Straż Miejska w Łomży powinna współpracować z Policją w celu poprawy bezpieczeństwa?

71 odpowiedzi

**Rysunek 4. Ocena zasadności współpracy
Straży Miejskiej Łomży z Policją (%)**

***Figure 4. Assessment of the legitimacy of cooperation
between the Lomza Municipal Police and the Police (%)***

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

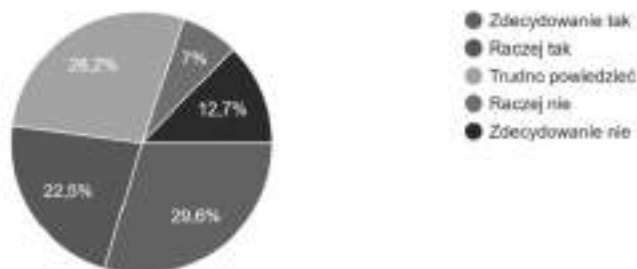
Source: Own survey on the basis of conducted research.

Zdecydowana większość respondentów uważa, że straż miejska powinna współpracować z Policją w celu poprawy bezpieczeństwa – 63,4% ankietowanych odpowiedziało „zdecydowanie tak”, a 23,9% „raczej tak”. Oznacza to, że niemal 90% mieszkańców popiera ścisłą współpracę tych służb. Jedynie 8,4% respondentów uważa, że taka współpraca nie jest konieczna.

Skuteczna komunikacja pomiędzy instytucjami a społeczeństwem odgrywa kluczową rolę. Dlatego też podjęto się analizy opinii respondentów w zakresie oceny komunikacji Straży Miejskiej Łomży z mieszkańcami (Rys. 5).

10. Czy według Pana/ Pani komunikacja Straży Miejskiej w Łomży z mieszkańcami jest wystarczająca?

71 odpowiedzi

Rysunek 5. Ocena komunikacji Straży Miejskiej Łomży z mieszkańcami (%)

Figure 5. Assessment of communication between the Lomza Municipal Police and residents (%)

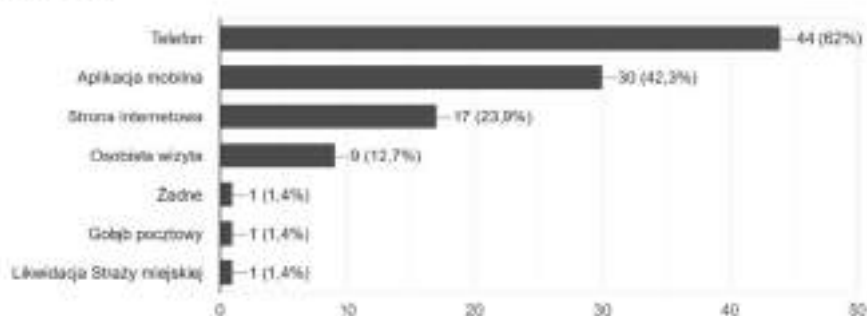
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Respondenci byli podzieleni w ocenie komunikacji straży miejskiej z mieszkańcami. 29,6% uznało ją za „zdecydowanie wystarczającą”, a 22,5% za „raczej wystarczającą”. Jednak aż 28,2% osób nie miało zdania na ten temat, co może świadczyć o braku wyraźnych doświadczeń z komunikacją straży. Negatywne oceny („raczej nie” oraz „zdecydowanie nie”) wskazało łącznie 19,7% ankietowanych, co sugeruje, że część mieszkańców uważa kontakt z tą instytucją za niewystarczający lub nieefektywny.

Efektywna i łatwo dostępna komunikacja między mieszkańcami a strażą miejską odgrywa kluczową rolę w szybkim reagowaniu na zagrożenia oraz w budowaniu zaufania do tej instytucji. W badaniu poznano też preferencje mieszkańców Łomży w zakresie oczekiwanych form komunikacji ze strażą miejską (Rys. 6).

11. Jakie formy komunikacji ze Strażą Miejską w Łomży byłyby dla Pana/Pani najbardziej wygodne? (możliwe kilka odpowiedzi)
71 odpowiedzi

Rysunek 6. Ocena preferowanych form komunikowania ze Strażą Miejską Łomży w opinii mieszkańców (%)

Figure 6. Assessment of preferred forms of communication with the Łomża Municipal Police in the opinion of residents (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Najbardziej preferowaną formą komunikacji ze strażą miejską okazał się telefon, który wskazało 62% respondentów. Drugą najpopularniejszą opcją była aplikacja mobilna (42,3%), co może sugerować rosnące zapotrzebowanie na nowoczesne kanały kontaktu. Strona internetowa została wskazana przez 23,9% uczestników badania, a osobista wizyta przez 12,7%. Warto zwrócić uwagę na nietypowe odpowiedzi w kategorii „inne” – pojedyncze osoby wskazały m.in. „gołębia pocztowego” czy „likwidację straży miejskiej”, co może być wyrazem krytycznego stosunku części mieszkańców do tej instytucji.

Finalnie poznano opinię respondentów w zakresie zasadności funkcjonowania Straży Miejskiej Łomży (Rys. 7).

12. Czy Pani/ Pana zdaniem instytucja Straży Miejskiej w Łomży jest potrzebna?
71 odpowiedzi

Rysunek 7. Ocena zasadności funkcjonowania Straży Miejskiej Łomży w opinii mieszkańców (%)

Figure 7. Assessment of the legitimacy of the Lomza Municipal Police in the opinion of residents (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Na pytanie o zasadność istnienia straży miejskiej większość respondentów odpowiedziała twierdząco – 43,7% uznało, że jest „zdecydowanie potrzebna”, a 33,8% – że „raczej potrzebna”. Oznacza to, że ponad 77% mieszkańców dostrzega sens funkcjonowania tej instytucji. Przeciwnicy istnienia straży stanowili mniejszość – 8,5% odpowiedziało „raczej nie”, a 11,3% „zdecydowanie nie”, co łącznie daje 19,8%. Niewielka grupa (2,8%) nie miała sprecyzowanej opinii.

Podsumowanie

Przeprowadzone badanie pozwoliło uzyskać cenne informacje na temat opinii mieszkańców Łomży dotyczących funkcjonowania straży miejskiej. Wyniki wskazują, że większość respondentów pozytywnie ocenia poziom bezpieczeństwa w mieście i dostrzega istotną rolę straży miejskiej w jego utrzymaniu. Jednocześnie zauważalne są pewne obszary, które mogą wymagać poprawy, szczególnie w zakresie komunikacji tej instytucji z mieszkańcami oraz zwiększenia skuteczności podejmowanych działań.

Większość respondentów oceniła poziom bezpieczeństwa w Łomży jako wysoki, co wskazuje na pozytywne odczucia mieszkańców względem ogólnej sytuacji w mieście. Ponad połowa badanych dostrzega poprawę bezpieczeństwa publicznego w ostatnich latach, co może świadczyć o skuteczności działań służb odpowiedzialnych za porządek, w tym straży miejskiej.

Podobnie, większość badanych mieszkańców uznało straż miejską za skuteczną. Oznacza to, że mimo ogólnie dobrych ocen, istnieje grupa osób, które nie są w pełni zadowolone z działalności tej instytucji. Część respondentów miało trudności z jednoznaczną oceną skuteczności straży, co może sugerować brak wystarczającej wiedzy na temat jej działań lub niewielką widoczność podejmowanych przez nią interwencji.

Znajomość zadań straży miejskiej wśród mieszkańców jest na stosunkowo wysokim poziomie. Oznacza to, że działania straży miejskiej są mieszkańcom znane, co może wynikać zarówno z jej obecności w przestrzeni publicznej, jak i z informacji docierających do społeczeństwa przez różne kanały komunikacyjne.

Zdecydowana większość ankietowanych uznała, że straż miejska jest potrzebna. Oznacza to, że mieszkańcy dostrzegają istotną rolę tej instytucji w zapewnianiu porządku publicznego i bezpieczeństwa. Zdecydowana większość respondentów popiera współpracę straży miejskiej z policją w celu poprawy bezpieczeństwa. Taki wynik wskazuje, że mieszkańcy dostrzegają potrzebę koordynacji działań obu służb, co może skutkować skuteczniejszymi interwencjami oraz lepszym reagowaniem na zagrożenia w mieście. Jedynie niewielka grupa ankietowanych uważa, że straż miejska powinna działać niezależnie lub że taka współpraca nie jest konieczna.

Jednym z obszarów wymagających poprawy jest komunikacja straży miejskiej z mieszkańcami. Choć ponad połowa respondentów uznało ją za wystarczającą, to jednocześnie część oceniło ją negatywnie, a jeszcze więcej osób nie miało w tej kwestii jednoznacznej opinii. Może to sugerować, że część mieszkańców nie ma wystarczającego kontaktu z tą instytucją lub nie otrzymuje odpowiednich informacji o jej działaniach. Preferowaną formą komunikacji pozostaje telefon. Coraz większe znaczenie zyskują także nowoczesne technologie, duża część respondentów chciałoby kontaktować się ze strażą miejską za pomocą aplikacji mobilnej, czy też przez stronę internetową. Wyniki te sugerują, że mieszkańcy oczekują ułatwienia dostępu do kontaktu z funkcjonariuszami i możliwości zgłaszania interwencji w sposób szybki i wygodny.

Wyniki przeprowadzonego badania wskazują, że straż miejska w Łomży jest instytucją postrzeganą raczej pozytywnie, a większość mieszkańców uważa jej funkcjonowanie za potrzebne. Większość respondentów ocenia poziom bezpieczeństwa w mieście jako wysoki, dostrzegając jego poprawę w ostatnich latach, co może świadczyć o skuteczności działań podejmowanych przez straż miejską.

Jednocześnie wśród mieszkańców istnieje grupa osób, które nie są w pełni przekonane o skuteczności tej instytucji lub nie zauważają efektów jej pracy. W związku z tym straż miejska powinna dążyć do zwiększenia swojej widoczności w przestrzeni publicznej oraz lepszego informowania mieszkańców o podejmowanych działaniach.

Na podstawie przeprowadzonych badań i ich analizy, można stwierdzić, że Straż Miejska w Łomży ma istotny wpływ na poprawę bezpieczeństwa publicznego. Działania strażników miejskich w zakresie zapobiegania przestępczości, dbania o porządek publiczny i współpracy z innymi służbami są zauważalne i doceniane przez mieszkańców. Niemniej jednak, wyniki badań wskazują na potrzebę dalszej pracy nad zwiększeniem efektywności działań, szczególnie w zakresie komunikacji z mieszkańcami oraz implementacji nowoczesnych technologii w codziennej pracy straży.

Podsumowując, Straż Miejska Łomży odgrywa znaczącą rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa publicznego, stanowiąc nieodłączny element kształtowania w tym zakresie lokalnych polityk, obejmujących nie tylko kwestie represji ale też prewencji. Zarówno obecność jak i poszczególne działania strażników są dostrzegane i zasadniczo dobrze oceniane przez mieszkańców, jednak ich oczekiwania wobec tej formacji wciąż rosną. Przyszłość funkcjonowania Straży Miejskiej Łomży jak również w innych miastach będzie zależała od umiejętności dostosowywania się do zmieniających się realiów społecznych oraz potrzeb obywateli, a także od skutecznej współpracy z innymi instytucjami umiejscowionymi w systemie bezpieczeństwa. Wnioski płynące z tej pracy wskazują, że w odpowiedni sposób przemyślane i zrównoważone działania straży miejskich/gminnych mogą też znacząco wpłynąć na poprawę jakości życia mieszkańców.

Bibliografia

Akty Prawne:

1. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych, Dz.U. 1997 nr 123 poz. 779.

Źródła internetowe:

1. K. Kruszewski, *Łomża: prezydent zlikwiduje straż miejską albo ją „wygasi”*, <https://wiadomosci.onet.pl/bialystok/lomza-prezydent-zlikwiduje-straz-miejska-albo-ja-wygasi/v42l3v3> [dostęp: 02.04.2025 r.].
2. P. Wądołowski, *Łomżyńska Straż Miejska obchodzi 30. Rocznicę powstania*, <https://www.radio.bialystok.pl/135wiadomosci/index/id/203766> [dostęp: 02.04.2025 r.].
3. P. Żebrowski, *Sprawozdanie z działalności Straży Miejskiej Łomży w 2022 roku*, <http://www.lomza.pl/index.php?wiad=12228> [dostęp: 06.05.2025 r.].
4. P. Żebrowski, *Sprawozdanie dotyczące ewidencji prowadzonej przez Straż Gminną (Miejską) w 2023 roku*, <http://www.lomza.pl/index.php?wiad=13553> [dostęp: 06.05.2025 r.].
5. P. Żebrowski, *Sprawozdanie z działalności Straży Miejskiej Łomży za 2024 rok*, <http://www.lomza.pl/plik.php?id=2782> [dostęp: 06.05.2025 r.].

Rola funkcjonariuszek w polskiej Policji

Agnieszka Zaorska

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Bartosz Murat

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Wstęp

Zakres zadań realizowanych przez Policję jednoznacznie wskazuje, że jest ona w Polsce jedną z fundamentalnych organizacji służących społeczeństwu. Policja jest przeznaczona i odpowiedzialna za ochronę bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymywanie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Funkcjonowanie państwa bez tej instytucji jest w zasadzie niemożliwe, a o jej obliczu w głównej mierze decydują ludzie – zarówno funkcjonariusze (mężczyźni) jak i funkcjonariuszki (kobiety).

Policja podobnie jak inne służby mundurowe w Polsce jest organizacją którą również obejmują trendy obserwowane w innych organizacjach życia publicznego, czego efektem jest m.in. coraz większa liczba kobiet wchodzących w ich struktury. Na wybór takiej profesji przez kobiety wpływa nie tylko wynagrodzenie finansowe, ale również poczucie bezpieczeństwa, stabilności zatrudnienia oraz stałych dochodów, ponieważ czynniki te z pewnością cechują stosunek pracy w służbach mundurowych¹.

Postrzeganie roli kobiet w szeregach służb mundurowych jest zjawiskiem różnorodnym, które wciąż ulega przemianom i wymaga permanentnej analizy. Różnice, które bierze się pod uwagę nie mogą być jedynie odzwierciedleniem

¹ M. Kordaczuk-Wąs, *Kobieta-funkcjonariusz policji. Motywy, oczekiwania i rola kobiety w służbie społeczeństwu*[w:] K. Dojwa, J. Maciejewski (red.) *Kobiety w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Socjologiczna analiza udziału i roli kobiet w wojsku, policji oraz innych grupach dyspozycyjnych*, Wrocław 2007.

danych statystycznych, odnoszących się do ilości zatrudnionych kobiet. Należy przede wszystkim dlatego skupić się na czynnikach jakościowych².

Służba kobiet w jakichkolwiek formacjach mundurowych związana była przede wszystkim z koniecznością przełamywania stereotypów. Najczęściej wiązały się one z podziałem zawodów przypisywanych mężczyznom (np. mechanik) oraz tych przypisywanych kobietom (np. pielęgniarka). W literaturze przedmiotu podkreśla się, że kobiety najlepiej radzą sobie w pracy charakteryzującej się wysokim poziomem postrzegalności oraz analitycznego myślenia. Współczesne realia umożliwiają większe włączanie kobiet w różne zawody – w tym także tych zaliczanych do służby publicznej³.

Uwarunkowania pracy kobiet w służbach mundurowych wiążą się z kwestiami biologicznymi (odmienna od mężczyzn budowa ciała), psychologicznymi (specyficzny sposób postępowania i zachowania, przyjmowane wartości) oraz społecznymi (role społeczne przypisywane kobietom). Aspekty te stanowią z jednej strony główne determinanty wykonywania przez kobiety zawodu policjantki. Z drugiej zaś są podstawowymi czynnikami różnicującymi je od mężczyzn-policjantów. Natomiast równość płci w tej grupie dyspozycyjnej nie jest wyrażana przez procentowy udział kobiet funkcjonujących w zdominowanej przez mężczyzn formacji, ale wiąże się z indywidualnymi predyspozycjami, kwalifikacjami czy umiejętnościami charakteryzującymi konkretną osobę. Praktyka wskazuje, że zarówno kobiety jak i mężczyźni mogą efektywnie pracować w tej samej grupie dyspozycyjnej⁴.

Wśród zadań realizowanych przez Policję należą takie, do których mężczyźni mają lepsze predyspozycje, i takie, w których kobiety są bardziej efektywne. Męskość i kobiecość są niespecyficznymi kompetencjami zawodowymi. Wiążą się one z naturalnymi zdolnościami i talentami do realizowania wymagań w ogóle, w także pracy. To czynniki charakteryzujące płć z jednej strony determinują sposób, w jaki pracownik wypełnia wymagania służbowe. Z drugiej zaś strony, na określonych stanowiskach pracy te niespecyficzne kompetencje wręcz są wymagane. Istotę stanowi właściwy dobór na

² M. Rudnicka, Specyfika rozwoju zawodowego kobiet w Policji – rola płci w strukturach dyspozycyjnych, „Społeczeństwo Edukacja Język”, Tom 5/2017, s. 251-259.

³ K. Kuśmerek: *Służba kobiet w siłach zbrojnych*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiectw” 2017, nr 1(2), s. 110.

⁴ D. Hryszkiewicz, J. Kubiak: *Kobiety w Policji. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2016, s. 49-56.

stanowiska pracy ponieważ stopień realizacji zadań zależy w dużej mierze od posiadania szeroko rozumianych kompetencji zawodowych⁵.

W przypadku Policji, jako formacji pełniącej szczególną rolę w obszarze bezpieczeństwa państwa, bardzo duże znaczenie ma wizerunek tej organizacji. Zatrudniani tam funkcjonariusze w zasadniczy sposób kształtują nie tylko wizerunek całej formacji, ale i zawodu. Uwarunkowane jest to w głównej mierze jakością wykonywanej przez policjantów pracy, co buduje opinię publiczną na temat tej instytucji. W ten sposób tworzony jest wizerunek funkcjonariusza Policji w świadomości społeczeństwa⁶.

Odnosząc się do wizerunku kobiet pracujących w omawianej formacji, nie jest on spójny, choć ulega systematycznej poprawie. Wynika to chociażby z sprzecznych przekazów medialnych, rozpowszechnianych głównie w sieci Internet poprzez portale społecznościowe. Z jednej strony, odnaleźć tam można wiele publikacji na temat przykładowo nieskutecznych interwencji przeprowadzanych z udziałem kobiet-policjantek. W takiej sytuacji najczęściej komentarze społeczne dotyczą tego, że praca w omawianej formacji nie jest dla kobiet – są za słabe fizycznie, za „miękkie”, mało stanowcze. Z drugiej zaś strony, komponując wizerunek kobiet zatrudnionych w Policji, podkreśla się także sukcesy odnoszone przez policjantki, awansujące na wyższe stanowiska służbowe. Aspekty te są następstwem wzorowo wykonywanych obowiązków służbowych. Tak prezentowany wizerunek najczęściej można dostrzec w branżowych środkach medialnego przekazu, gdzie przedstawia je jako kompetentne, wykształcone, zajmujące się trudnymi sprawami zawodowymi⁷.

Kluczowym problemem w tworzeniu wizerunku kobiet-policjantek jest stereotypowe do nich podejście. Podkreślić w tym miejscu należy, że wizerunek funkcjonariuszek nierozzerwalnie łączy się z wizerunkiem przypisywanym kobietom. Utarte w tym względzie schematy wynikają, co do zasady z ról społecznych, przypisywanych tej płci. W przypadku mężczyzn, powszechnie przyjęło się, że jest on symbolem władzy, siły i zdecydowania, z łatwością osiągający sukces zawodowy. Kobiety zaś w większości społeczeństw przedstawiane są, jako strażniczki „domowego ciepła”, których głównym celem jest macierzyństwo. Ich pozycja społeczno-zawodowa nie wynika z własnej pracy,

⁵ H. Jarosiewicz, *Kobiecość i męskość jako niespecyficzne kompetencje zawodowe* [w:], B. Bartosz (red.) *Kobiecość i męskość, Komunikacja, relacje, społeczeństwo*, Warszawa 2011.

⁶ S. Fijałkowski, K. Bieniek: *Wybrane psychologiczne aspekty funkcjonowania zawodowego kobiet w grupach dyspozycyjnych*, „Nowoczesne Systemy Zarządzania” 2018, nr 4, s. 179-180.

⁷ D. Hryszkiewicz, J. Kubiak: *Kobiety w Policji...* op. cit., s. 63.

a pozycji męża. Stereotypowo, kobietom przypisywane są także pewne cechy, budujące ich wizerunek, mianowicie:

- gotowość do poświęcania się (odnosi się to do rezygnowania z życia zawodowego dla założenia i opieki nad rodziną);
- są emocjonalne i delikatne;
- charakteryzują się czułością i łagodnością;
- przykładają dużo wagi do uczuć innych;
- mają problemy w samodzielnym podejmowaniu decyzji;
- stawiają na kompromis, także w kwestiach awansowania⁸.

Należy zauważyć, że nie uleganie schematycznemu wyobrażeniu o kobietach, nie jest łatwym zadaniem. Policjantki (jak i kobiety pracujące w innych zawodach), są mocniej obciążone pewnymi kwestiami, do których zalicza się narodziny dzieci, ich wychowanie itp. W tych kwestiach to kobiety najczęściej pełnią kluczową rolę. Czynniki te oddziałują na ich życie zawodowe, gdzie niejednokrotnie muszą one zmienić plany, a niekiedy nawet z nich rezygnować⁹.

Wraz z rozwojem cywilizacyjnym i zwiększającymi się oczekiwaniami względem takich instytucji, jak Policja, przeobrażeniom ulega także wizerunek kobiet pracujących w tej formacji. Wielu badaczy zgodnie wyraża pogląd, iż w ostatnich latach zaistniała pewna rewolucja w obszarze tworzenia obrazu funkcjonariuszek. Stają się one stałym i coraz częściej widocznym elementem struktur tej formacji. Zmiana ta odnosi się zarówno do ich współpracowników, jak i interesariuszy zewnętrznych¹⁰.

Funkcjonowanie kobiet w służbach mundurowych stało się bodźcem do realizowania licznych badań w tym zakresie. Wyniki badań wskazują z jednej strony na nieprzywiązywanie znaczenia do płci funkcjonariusza w zakresie oceny jakości wykonywanej pracy. Zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn kluczowe jest posiadanie przez policjanta takich cech, jak wiedza zawodowa, predyspozycje komunikacyjne, rzetelność, zaangażowanie oraz doświadczenie zawodowe. Jednakże z drugiej strony dostrzega się też pewne zróżnicowanie. Jednym z takich obszarów były zadania wymagające sprawności fizycznej,

⁸ M. Rybka: *Różne ale tacy sami? – stereotypy związane z płcią*, „Acta Universitatis Lodzensis” 2021, nr 55, s. 224.

⁹ L. Marszałek: Kulturowe uwarunkowania roli kobiety we współczesnym społeczeństwie, „Seminare” 2018, nr 25, s. 273.

¹⁰ D. Hryszkiewicz, J. Kubiak: *Kobiety w Policji...* op. cit., s. 66.

odporności na stres oraz konieczności narażania zdrowia, czy życia. Realizacja takich zadań przypisywana jest przede wszystkim mężczyznom. Natomiast działania w których należy wykazać się cierpliwością, empatią, czy wsparciem poszczególnych osób, częściej wskazywane są jako domena kobiet-policjantek. Wynika zatem z tego, że danej płci przypisywane są pewne atrybuty psychofizyczne, poprzez które najczęściej opiniowana jest zarówno jakość współpracy między funkcjonariuszami oraz funkcjonariuszkami, jak i ogólna efektywność służby¹¹.

Płeć przestaje być czynnikiem warunkującym ocenę jakości pracy, jednak nie oznacza to, że nie dostrzega się oczywistych różnic pomiędzy kobietą a mężczyzną. W Policji można zauważyć podjęcie starań mających na celu wykorzystania potencjału oraz naturalnych predyspozycji wynikających z przynależności do danej płci. Aktualnie, w postrzeganiu kobiet w polskiej Policji zarówno przez osoby niezwiązane z tą organizacją, jak i będące jej częścią, akcentuje się mocno potrzebę udziału kobiet w strukturach tej formacji. Inne, kobiece spojrzenie, jakie wnoszą one do tej instytucji, jest nieocelowanym wkładem, który gwarantuje wzrost efektywności w kompleksowej działalności Policji, co w konsekwencji przynosi widzę stabilnego i bezpiecznego państwa¹².

Początków zatrudnienia kobiet w służbie policyjnej na terenie Polski należy dopatrywać się w roku 1925 kiedy to do służby w Policji Państwowej przyjęto trzydzieści z nich. Wymaganiem stawianymi wówczas im w chwili zatrudnienia było posiadanie co najmniej średniego wykształcenia, dobrego zdrowia, sprawności fizycznej i nieposzlakowanego charakteru oraz doświadczenia w pracy w służbach publicznych, kobiety były w wieku 21-40 lat¹³. Kobiety policjantki realizowały zadania związane ze zwalczaniem handlu kobietami, sutenerstwem, zgwałceń, kontrolowaniem zjawiska prostytucji. W 1935 roku dodatkowo utworzono umundurowane oddziały kobiecej policji do spraw nieletnich¹⁴. Od tej pory kobiety służą nieprzerwanie w służbie policyjnej (także w Milicji Obywatelskiej w latach 1944-1990) do dnia dzisiejszego.

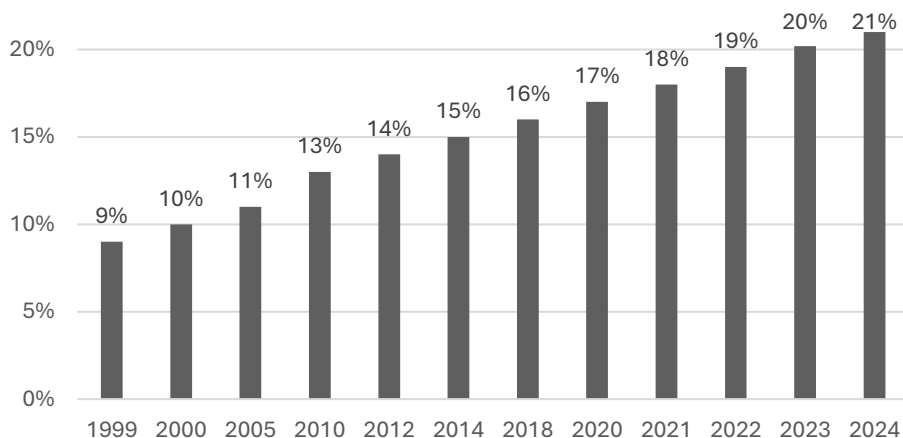
¹¹ A. Królikowska, K. Sklepowska: *Miejsce kobiet w Policji w opinii policjantek i policjantów* [w:] I. Nowicka, D. Hryszkiewicz (red.), *Zarządzanie kompetencjami kobiet w policji*, Szczytno 2015, s. 316-317.

¹² D. Hryszkiewicz, J. Kubiak: *Kobiety w Policji...* op. cit., s. 133-134.

¹³ S. Paleolog, *The Women Police of Poland*, Westminster 1957.

¹⁴ W. Trzeńska, *Kobiety w policji-zarys historyczny* [w:], I. Nowicka, D. Hryszkiewicz (red.) *Zarządzanie kompetencjami kobiet w policji*, Szczytno 2015, s.143-144.

Ostatnie ćwierć wieku pokazuje na stałą tendencję wzrostu ilości kobiet służących w polskiej Policji (rys. 1).

Rysunek 1. Udział kobiet w zatrudnieniu w polskiej Policji w latach 1999-2024 (%)

Figure 1. Percentage of women employed in the Polish Police between 1999 and 2024 (%)

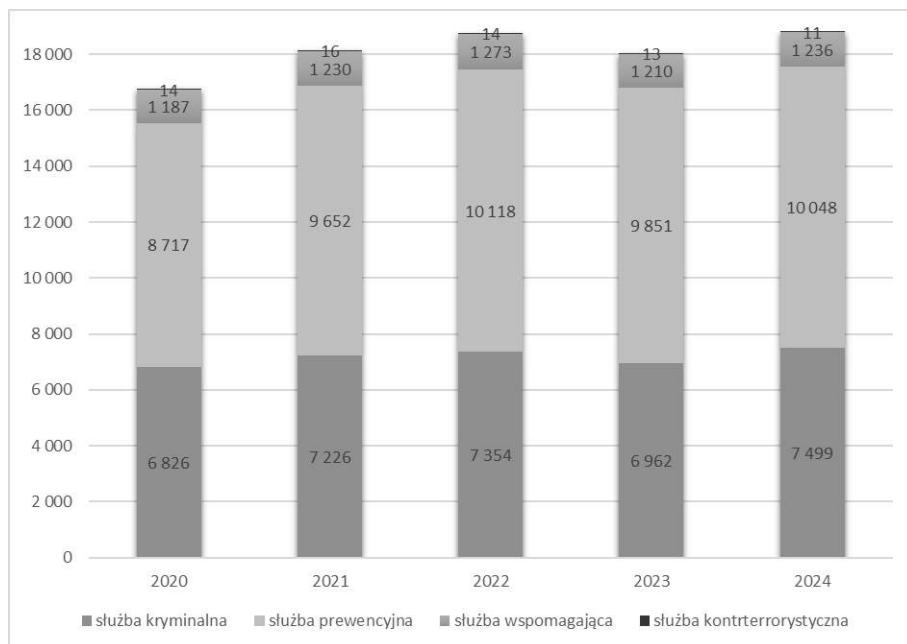
Źródło: S. Fijałkowski, K. Bieniek: Wybrane psychologiczne aspekty funkcjonowania zawodowego kobiet w grupach dyspozycyjnych, „Nowoczesne Systemy Zarządzania” 2018, nr 4, s. 179; Komenda Główna Policji, Plan równości płaci w Policji na lata 2023-2026, Warszawa 2022, s. 7; Serwis Rzeczypospolitej Polskiej gov.pl, *Policjanci – stan etatowy i stan zatrudnienia*, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/540,dane-kadrowe-policji/resource/66857/table>, [dostęp: 15.05.2025].

Source: S. Fijałkowski, K. Bieniek: *Selected psychological aspects of women's professional functioning in on-call groups*, “Modern Management Systems” 2018, no. 4, p. 179; Police Headquarters, *Police Equal Pay Plan for 2023-2026*, Warsaw 2022, p. 7, Website of the Republic of Poland gov.pl, *Police officers – permanent positions and employment status*, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/540,dane-kadrowe-policji/resource/66857/table>, [accessed: May 15, 2025].

Porównując 1999 rok do 2024 roku, liczba kobiet w tej formacji wzrosła o 12%. Na dzień 1.10.2025 r. w polskiej Policji zatrudnionych było 21 473 kobiet funkcjonariuszek w ogólnej liczbie 99 340 wszystkich policjantów¹⁵.

¹⁵ Serwis Rzeczypospolitej Polskiej gov.pl, *Policjanci – stan etatowy i stan zatrudnienia*, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/540,dane-kadrowe-policji/resource/66857/table>, [dostęp: 15.10.2025].

Kobiety współcześnie zajmują różnorodne stanowiska w Policji, od tych najniższych wykonawczych po kierownicze przykładowo na szczeblu komend wojewódzkich Policji czy szkół Policji. Podejmują one zatrudnienie we wszystkich rodzajach służb Policji. Najwięcej zatrudnionych funkcjonariuszek jest w służbie wspomagającej i prewencyjnej (rys. 2).

Rysunek 2. Liczba kobiet zatrudnionych w poszczególnych rodzajach służb Policji w latach 2020-2024 (%)

Figure 2. Number of women employed in various types of police services in 2020-2024 (%)

Źródło: Komenda Główna Policji, Plan równości płci w Policji na lata 2023-2026, Warszawa 2023, s. 7, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej gov.pl, *Policjanci – stan etatowy i stan zatrudnienia*, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/540,dane-kadrowe-policji/resource/66857/table>, [dostęp: 15.10.2025].

Source: Police Headquarters, *Gender Equality Plan in the Police for 2023-2026*, Warsaw 2023, p. 7; Website of the Republic of Poland gov.pl, *Police officers – permanent positions and employment status*, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/540,dane-kadrowe-policji/resource/66857/table>, [accessed: October 15, 2025].

Cel, przedmiot i metoda badań

Celem przeprowadzonych badań poznanie opinii funkcjonariuszy w zakresie roli kobiet w zawodzie policjantki, zarówno przez mężczyzn-funkcjonariuszy, jak i same kobiety-funkcjonariuszki Policji. Jako przedmiot badań przyjęto postrzeganie roli kobiet w polskiej Policji zarówno przez mężczyzn-funkcjonariuszy, jak i same kobiety-funkcjonariuszki Policji. Natomiast jako podmiot poznania wskazano funkcjonariuszy (kobiety i mężczyźni) zatrudnionych w Komendzie Miejskiej Policji w Łomży. Badania w założeniu miały charakter porównawczy do wyników badań przeprowadzonych w roku 2015 przez D. Hryszkiewicza i J. Kubiak wśród funkcjonariuszy Policji uczestniczących w szkoleniu oficerskim w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie¹⁶.

W badaniach posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiety i narzędzia, którym był anonimowy kwestionariusz ankiety (pytania były identyczne jak w kwestionariuszu ankiety w badaniach wśród respondentów WSPol. Szczytnie w roku 2015). Spełniając wymagania w zakresie realizacji badań opinii w Policji¹⁷, kwestionariusze ankiet w formie papierowej zostały doręczone bezpośrednio do Komendy Miejskiej Policji (KMP) w Łomży. W badaniu zrealizowanym w miesiącu sierpniu 2025 roku wzięło udział 38 funkcjonariuszy (30 mężczyzn i 8 kobiet).

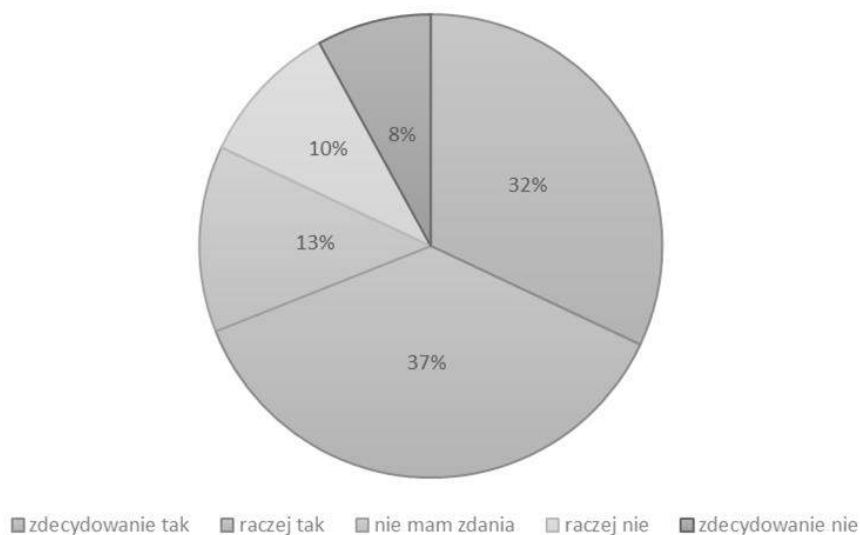
Wyniki badań

Uczestnicy badania poproszeni zostali o wyrażenie swojej opinii w odniesieniu do problematyki związanej ze służbą kobiet w Policji. W oparciu o wyniki wcześniej przywołanych badań przeprowadzonych w roku 2015 w sposób celowy wykorzystano pytania zawarte w opracowanym wcześniej kwestionariuszu ankiety, ale w odniesieniu do innej grupy respondentów (funkcjonariusze KMP w Łomży).

W procesie badań poznano opinię respondentów dotyczącą zasadności służby kobiet w Policji (rys. 3).

¹⁶ D. Hryszkiewicz, J. Kubiak: *Kobiety w Policji...* op. cit., s. 63.

¹⁷ Komenda Główna Policji, *Procedura postępowania z wnioskami o zgodę na realizację badań opinii w Policji – Procedury realizacji badań opinii w Policji*, Pobrano z: <http://bip.kgp.policja.gov.pl/kgp/procedury-realizacji-ba/18776,Procedura-postepowania-z-wnioskami-o-zgode-na-realizacje-badan-opinii-w-Policji>, [dostęp 30.03.2025].

Rysunek 3. Ocena zasadności służby kobiet w Policji (%)

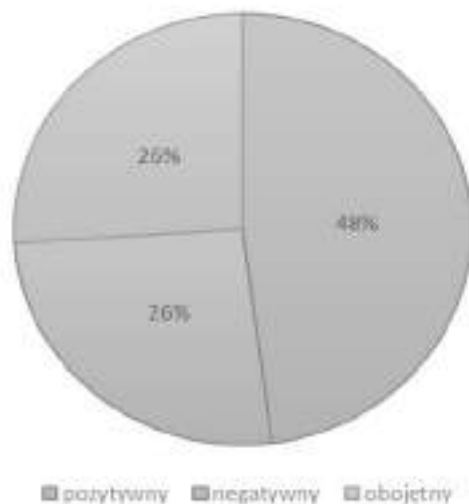
Figure 3. Assessment of the legitimacy of women serving in the police force (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Zdecydowana większość respondentów (69%) uważa za zasadne podjęcie się służby w Policji przez kobiety. Jednak prawie co piąty respondent nie jest przychylny takiemu rozwiązaniu.

Następnie podjęto próbę odpowiedzi na pytanie jaki jest stosunek respondentów do służby kobiet w Policji (rys. 4). Należy jednocześnie od razu nadmienić, że wszyscy respondenci w odpowiedzi na inne pytanie jednoznacznie wskazali, że kobiety pełniące służbę w Policji powinny spełniać takie same kryteria jak mężczyźni.

Rysunek 4. Stosunek respondentów do kobiet pełniących służbę w szeregach Policji (%)

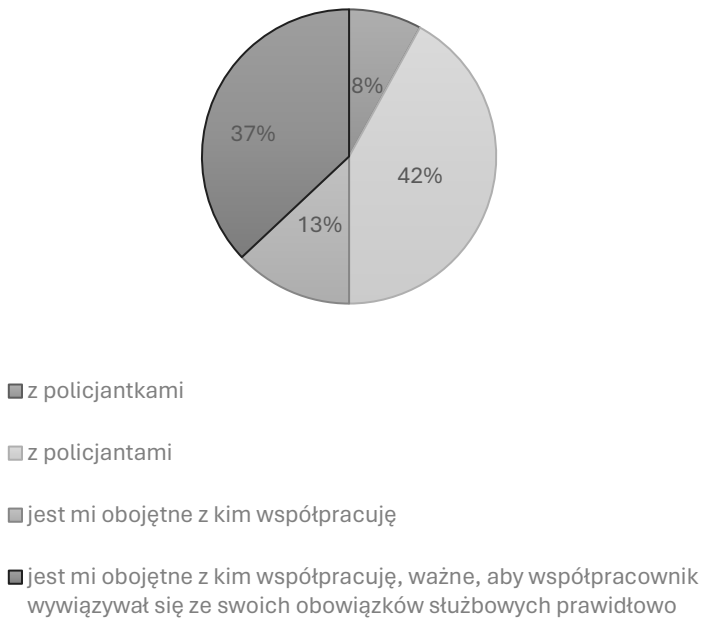
Figure 4. Respondents' attitudes toward women serving in the police force (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Blisko połowa (48%) respondentów zadeklarowała pozytywny stosunek względem policjantek. Natomiast praktycznie co czwarty respondent ma negatywny stosunek w tym zakresie, podobna ilość respondentów jest obojętna.

W badaniach poznano także opinię badanych respondentów w zakresie preferowanej płci współpracownika w codziennej służbie (rys. 5)

Rysunek 5. Preferowana płeć współpracownika w codziennej służbie (%)

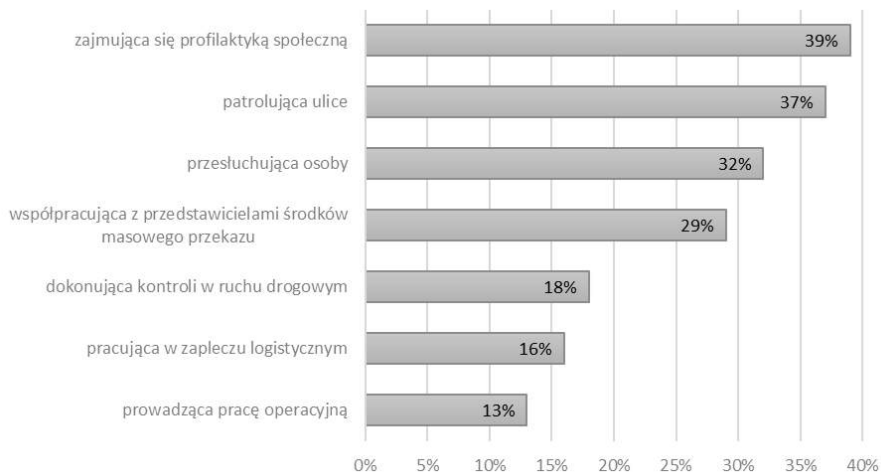
Figure 5. Preferred gender of a coworker in daily service (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Najliczniejsza grupa respondentów (42%) stwierdziła, że przy wykonywaniu swoich obowiązków woli współpracować z policjantami. Dla połowy grupy respondentów nie ma znaczenia z kim współpracują, w tym większość z nich (37%) podkreśla, że kluczowe dla nich jest, aby współpracownik wywiązywał się prawidłowo ze swoich obowiązków. Taki wynik wskazuje na korelację z wynikami odpowiedzi opisanymi wyżej.

Podjęto się także próby zdiagnozowania roli kobiety policjantki w zakresie realizowanych zadań służbowych (rys. 6).

Rysunek 6. Zadania służbowe kojarzone przez badanych z kobietami-policjantkami (%)

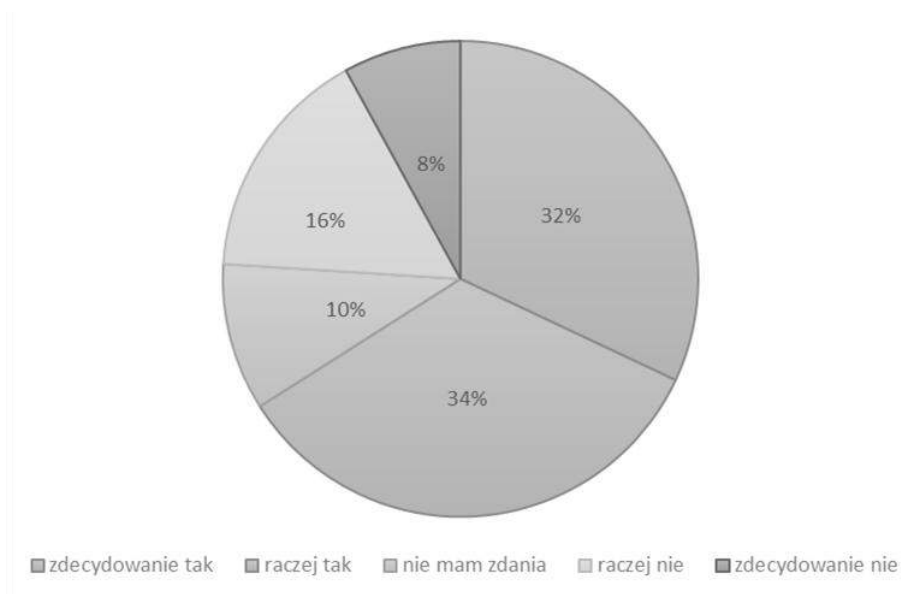
Figure 6. Work tasks associated by respondents with female police officers (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Odpowiedzi udzielone przez respondentów wskazują, że są one przede wszystkim wskazywane jako realizujące zadania w zakresie profilaktyki społecznej (39%), patrolowania ulic (37%), przesłuchiwanie osób (32%) oraz prowadzenia współpracy z przedstawicielami środków masowego przekazu (29%).

W dalszym etapie zweryfikowano opinię respondentów w zakresie oceny realizacji przez kobiety policjantki zadań w takim samym zakresie jak mężczyźni-policjanci (rys. 7).

Rysunek 7. Ocena możliwości realizacji zadań przez kobiety w zakresie odpowiadającym mężczyznom (%)

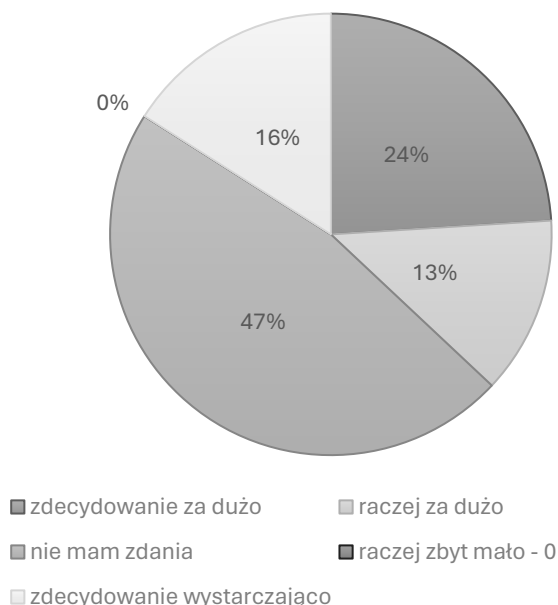
Figure 7. Assessment of women's ability to perform tasks to the same extent as men (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Większość respondentów (66%) jest zdania, że kobiety potrafią w sposób odpowiadający mężczyznom realizować te same zadania służbowe. Z kolei odmienne zdanie ma 24% badanych. Taki rozkład odpowiedzi może wiązać się z rodzajem wykonywanych zadań służbowych.

Finalnie poznano opinię respondentów w zakresie oceny liczebności kobiet pełniących służbę w Policji (rys. 8).

Rysunek 8. Ocena liczebności kobiet pełniących służbę w Policji (%)

Figure 8. Assessment of the number of women serving in the police force (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Prawie połowa badanych (47%) wskazało na brak zdania w tej kwestii aktualnej liczebności kobiet-funkcjonariuszek zatrudnianych w Policji. Aż 37% stwierdziło, że kobiet w Policji jest za dużo. To może też wynikać z zauważonego wcześniej w artykule trendu w zakresie rosnącej liczby kobiet w polskiej Policji. Zaznaczyć trzeba, że nikt z respondentów nie wybrał odpowiedzi, że kobiet w tej formacji jest raczej zbyt mało.

Dokonując porównania badań przeprowadzonych w 2015 roku i badań zrealizowanych na potrzeby niniejszej pracy, zauważa się, że na przestrzeni lat nie zmieniały się główne motywy wstępowania do Policji. W obu badaniach kobiety i mężczyźni decydowali się na pracę w tej formacji z powodu stałej pracy i stałego źródła utrzymania, możliwości przejścia na wcześniejszą emeryturę oraz z powodu chęci niesienia pomocy innym ludziom. Wynika zatem z tego, że osoby wstępujące w szeregi Policji – zarówno kobiety, jak

i mężczyźni, mają na uwadze w szczególności bezpieczeństwo socjalne (tak indywidualne, jak i rodzinne co dotyczy osób posiadających rodzinę).

W przypadku preferencji współpracy w miejscu zatrudnienia, zauważalne są pewne zmiany. W badaniach z 2015 roku respondenci wyrazili w większości pogląd, że jest im obojętne z kim współpracują, gdyż liczy się dla nich to, aby partner wykonywał właściwie swoje obowiązki. Natomiast w przypadku aktualnych badań, większość ankietowanych preferuje współpracę z mężczyznami-policjantami. Natomiast w obu badaniach mniej popularnymi odpowiedziami była obojętność względem tego z kim współpracują oraz preferencja współpracy z policjantkami. Zmiana preferencji ze względnej obojętności do osoby, z którą współpracowano na zwiększenie chęci pracy z mężczyznami, może świadczyć o przykładaniu większego znaczenia do takich kwestii, jak cechy osobowe, czy siła fizyczna. Natomiast niska chęć współpracy z policjantkami wyrażona w obu badaniach, może być powodowana niższym zaufaniem względem kobiet, czy przywiązaniami do stereotypów płci.

Badania z 2015 roku dowiodły pozytywnego stosunku względem kobiet wyrażonego odpowiedziami respondentów, co potwierdzono także w sondażu z 2025 roku. Drugą często wybieraną odpowiedzią było obojętne ustosunkowanie się do policjantek, a najmniej popularną odpowiedzią był negatywny stosunek. Pozytywny odbiór kobiet-funkcjonariuszek może świadczyć o zwiększającej się akceptacji dla ich wstępowania w szeregi Policji i obdarzaniu ich większym zaufaniem. Natomiast wyrażanie neutralnego podejścia do kobiet w tej formacji może być powodowane podejściem, iż płeć nie ma decydującego znaczenia przy wykonywaniu zadań służbowych.

W przypadku podejścia do spełniania identycznych kryteriów przez kobiety i mężczyzn w Policji, badani w 2015 roku w zdecydowanej większości (88%) wskazali, że w stosunku do obu płci powinny obowiązywać takie same kryteria. W badaniach przeprowadzonych w KMP w Łomży wszystkie ankietowane osoby również potwierdziły to stanowisko. Wnioskować można, że funkcjonariuszki nie chcą specjalnych względów i szczególnego traktowania, a zabiegają o partnerskie podejście. Zauważyć można, że mężczyźni-funkcjonariusze także wyrazili zbieżne opinie w tym zakresie.

Porównując wyniki obu badań, widoczna jest zmiana podejścia do zadań, z jakimi kojarzone są najczęściej kobiety. W 2015 roku respondenci stwierdzili, że utożsamiane są one z profilaktyką społeczną, pracą w zapleczu logistycznym, przesłuchiwaniami osób, czy współpracą z mediami. Natomiast w aktualnych badaniach kobiety w policji kojarzone są nie tylko

z profilaktyką społeczną, przesłuchiowaniem osób, ale też z patrolowaniem. Utożsamianie kobiet z profilaktyką społeczną świadczy o podejściu do nich, jako grupy bardziej życzliwej, empatycznej i komunikatywnej. Ponadto, w 2015 roku zauważalny jest pogląd, że kobiety kojarzone są z tzw. pracą za biurkiem, natomiast obecnie, utożsamia się je także z działaniami w terenie.

Zdaniem uczestników badania w 2015 roku i tych realizowanych na potrzeby pracy, zarówno kobiety, jak i mężczyźni są w stanie pogodzić życie zawodowe z życiem prywatnym. Zawód policjanta/policjantki przestał być traktowany, jako przeszkoda do pełnienia ról małżeńskich i rodzicielskich. Ponadto, świadczyć to może również o odchodzeniu od tradycyjnych stereotypów płciowych, typu, że kobieta powinna zajmować się ogniskiem domowym, a praca w Policji jest przeznaczona wyłącznie dla mężczyzn.

Reasumując, uczestnicy obu badań stwierdzili, że kobiety powinny pełnić służbę w Policji. Jediną różnicę stanowiło to, że w 2015 roku więcej ankietowanych opowiedziało się za odpowiedzią „zdecydowanie tak”, a w obecnym sondażu więcej respondentów wybrało „raczej tak”. Wskazywanie na potrzebę zatrudniania kobiet w szeregach Policji dowodzić może akceptacji ich obecności w szeregach tej formacji. Natomiast spadek stanowczości (wybieranie częściej odpowiedzi „raczej tak” w badaniach na potrzeby pracy), może być wyrazem konieczności podjęcia działań potwierdzających zasadność zatrudniania kobiet w Policji.

W obu porównywanych badaniach respondenci uznali, że kobiety zatrudniane w Policji są w stanie wykonywać nakładane na nie zadania służbowe, jak mężczyzna-policjant. Większy odsetek wyraził taką opinię w aktualnych badaniach. W obu ankietowaniach respondenci częściej wybierali odpowiedź „raczej tak” niż „zdecydowanie tak”. Na podstawie tych wyników wnioskować można, iż kompetencje zawodowe kobiet są doceniane w Policji. Odpowiedzi te także ponownie dowodzą odchodzenia od stereotypowego podejścia do kobiet.

Ostatnie pytanie związane z oceną liczebności kobiet w szeregach Policji, wskazuje na pewne różnice. W badaniach z 2015 roku respondenci wskazywali najczęściej, że kobiet w Policji jest zdecydowanie za dużo, lub raczej za dużo. Natomiast w aktualnym ankietowaniu, badani unikali jednoznacznej odpowiedzi, wskazując, że nie mają zdania w tej kwestii. Kolejną najczęściej wybieraną odpowiedzią było zdecydowanie za dużo. Wysoki odsetek odpowiedzi „nie mam zdania” w 2025 roku może dowodzić ostrożności w formułowaniu indywidualnych opinii na temat liczebności kobiet w Policji. Biorąc pod uwagę opinię badanych z 2015 roku, że kobiet w Policji jest

zdecydowanie za dużo oraz unikanie odpowiedzi w badaniu z 2025 roku, można stwierdzić, że występują pewne stereotypy względem kobiet w omawianej grupie zawodowej.

Podsumowanie

Służba w Policji wymaga szczególnych kwalifikacji, umiejętności oraz predyspozycji osobistych. Jej specyficzny charakter sprawia, że nie każda osoba jest do niej predysponowana. Przez lata stawało się to także powodem do tworzenia licznych stereotypów, w tym miejsca i roli kobiet w Policji. Aktualnie od wielu lat zauważyć można tendencję systematycznego wzrostu ilości kobiet służących w Policji. Bez względu na różnice fizyczne i osobowościowe w porównaniu do mężczyzn, kobiety są istotnym elementem struktury i działalności wskazanej formacji. Oprócz szczególnych cech (jak empatia, troskliwość itp.), policjantki podobnie jak funkcjonariusze, posiadają niezbędne oraz kluczowe umiejętności, wiedzę i kwalifikację w zakresie pracy w Policji.

W rezultacie wyniki badań pozwoliły na przyjęcie następujących wniosków:

- Kobiety pełniące służbę w Policji poprawiają w istotny sposób efektywność pracy tej formacji poprzez prawidłowe wykonywanie zadań służbowych. Duże znaczenie mają w tym zakresie determinanty osobowościowe charakteryzujące kobiety, jak wrażliwość, empatia czy dobra komunikatywność.
- Płeć osoby nie wpływa na sposób i jakość służby w Policji. Rozumie się przez to, że kobiety-funkcjonariuszki oddziałują na sposób i jakość służby Policji w takim samym stopniu jak mężczyźni-funkcjonariusze Policji.
- Problematyka poruszona w niniejszej pracy wskazuje, że zasadnym jest, aby również w innych garnizonach i jednostkach Policji zrealizować badania porównawcze, dzięki którym będzie można podejmować dalsze wnioski.

Bibliografia

Literatura:

1. Fijałkowski S., Bieniek K.: *Wybrane psychologiczne aspekty funkcjonowania zawodowego kobiet w grupach dyspozycyjnych*, „Nowoczesne Systemy Zarządzania” 2018, nr 4.
2. Hryszkiewicz D., Kubiak J.: *Kobiety w Policji. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2016.
3. Jarosiewicz H., *Kobiecość i męskość jako niespecyficzne kompetencje zawodowe* [w:], B. Bartosz (red.) *Kobiecość i męskość, Komunikacja, relacje, społeczeństwo*, Warszawa 2011.
4. Kordaczuk-Wąs M., *Kobieta-funkcjonariusz policji. Motywy, oczekiwania i rola kobiety w służbie społeczeństwu* [w:] K. Dojwa, J. Maciejewski (red.) *Kobiety w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Socjologiczna analiza udziału i roli kobiet w wojsku, policji oraz innych grupach dyspozycyjnych*, Wrocław 2007.
5. Królikowska A., Sklepkowska K., *Miejsce kobiet w Policji w opinii policjantek i policjantów* [w:] I. Nowicka, D. Hryszkiewicz (red.), *Zarządzanie kompetencjami kobiet w policji*, Szczytno 2015, s. 316-317.
6. Kuśmierek K.: *Służba kobiet w siłach zbrojnych*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych” 2017, nr 1(2).
7. Marszałek L.: *Kulturowe uwarunkowania roli kobiety we współczesnym społeczeństwie*, „Seminare” 2018, nr 25.
8. Paleolog S., *The Women Police of Poland*, Westminster 1957.
9. Rudnicka M.: Specyfika rozwoju zawodowego kobiet w Policji – rola płci w strukturach dyspozycyjnych, „Społeczeństwo. Edukacja. Język” 2017, nr 5.
10. Rybka M.: *Różne ale tacy sami? – stereotypy związane z płcią*, „Acta Universitatis Lodzensis” 2021, nr 55.
11. Trzcńska W., *Kobiety w policji – zarys historyczny* [w:], I. Nowicka, D. Hryszkiewicz (red.) *Zarządzanie kompetencjami kobiet w policji*, Szczytno 2015, s. 143-144.

Zasoby internetowe:

1. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej gov.pl, *Policjanci – stan etatowy i stan zatrudnienia*, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/540,dane-kadrowe-policji/resource/66857/table>, [dostęp: 15.10.2025].
2. Komenda Główna Policji, *Procedura postępowania z wnioskami o zgodę na realizację badań opinii w Policji – Procedury realizacji badań opinii w Policji*, <http://bip.kgp.policja.gov.pl/kgp/procedury-realizacji-ba/18776,Procedura-postepowania-z-wnioskami-o-zgode-na-realizacje-badan-opinii-w-Policji>, [dostęp: 30.03.2025].

Inne źródła:

3. Komenda Główna Policji, *Plan równości płci w Policji na lata 2023-2026*, Warszawa 2023.

Poczucie bezpieczeństwa i ocena pracy Policji wśród mieszkańców gminy Troszyn

Marcin Choromański

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Wstęp

Podłoże psychologiczne bezpieczeństwa ma swój odnośnik w osobliwych właściwościach podmiotu, indywidualnych cechach jego charakteru i intelektu – co jest wymiarem zupełnie obiektywnym, jak też w wymiarze subiektywnym, na który składają się dynamiczne i swoiste stany emocjonalne jednostki zależne od mnogich wpływów, którym poddaje się dany podmiot¹.

Zagrożeniem są okoliczności, w których dana sytuacja sprawia, że dany podmiot czuje się w jakiś sposób zagrożony, a ponad to powstaje pewne prawdopodobieństwo pojawienia się niebezpiecznej sytuacji dla otoczenia². Zagrożenia można powiązać z sytuacją, gdzie występuje swego rodzaju destabilizacja, gdzie pojawia się swoiste ryzyko utraty życia, zdrowia, pogorszenia się stanu majątkowego, utraty tożsamości narodowej i tym podobne³.

Poczucie bezpieczeństwa jest subiektywistycznym doświadczaniem przez jednostkę pewności oraz spokoju w przeróżnych aspektach życia. Można je łączyć ze świadomością podmiotu o uwarunkowaniach bezpieczeństwa, o tym, że przed jakimkolwiek działaniem mu zagrażającym istnieje skuteczna ochrona. Poczucie bezpieczeństwa stanowi źródło oceny skali odczuwanego psychologicznie bezpieczeństwa. Może ono być różne w odbiorze zależnie od indywidualnych doświadczeń – to, co dla jednych będzie komfortem

¹ E.M. Marciniak, *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa*, [w]: *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2009, s. 56.

² G. Kuzara, *Zagrożenie i bezpieczeństwo oraz ich współzależność*, Security, Economy & Law nr 3/2018, Kraków 2018, s. 110.

³ A. Szymonik, *Organizacja i funkcjonowanie systemów bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011, s. 160.

i poczuciem przebywania w sytuacji bezpiecznej, dla innych natomiast stanowiło będzie zagrożenie⁴.

Poczucie bezpieczeństwa zależy od wielu aspektów – obiektywnych i subiektywnych. Jednostka widzi swoje bezpieczeństwo w oparciu o różne czynniki, które wpływają na jej sposób postrzegania, spośród których można wymienić czynniki indywidualne dla danego podmiotu, czynniki społeczne, ekonomiczne, ekologiczne, jak również czynniki polityczne⁵.

Aspektami indywidualnymi, które mają swój wkład w postrzeganie własnego poczucia bezpieczeństwa są:

- niepowtarzalne doświadczenia życiowe danej jednostki (poziom odczuwanego poczucia bezpieczeństwa będzie zależny od sytuacji, jakich doświadczyła dana jednostka – jeśli ma ona w swoim bagażu doświadczeń życiowych wspomnienia związane z groźnymi niebezpieczeństwami, przemocą, to siłą rzeczy będzie ona charakteryzować się zwiększoną czujnością, a poczucie bezpieczeństwa będzie niższe, niż u osób bez takiego ciężaru doświadczeń)⁶,
- stan jej zdrowia psychicznego (zaburzenia psychiczne, lęki, depresja są znaczącym faktorem wpływającym na poziom poczucia bezpieczeństwa. Istnieje ryzyko, iż osoby cierpiące na zaburzenia psychiczne będą bardziej narażone na obniżenie poczucia bezpieczeństwa oraz na wystąpienie nawet nadmiernej reakcji na występujące rzeczywistości, bądź potencjalne zagrożenia)⁷,
- umiejętności, jakie wytworzyła podczas swojego życia do radzenia sobie z sytuacjami stresowymi (sprostanie sytuacjom trudnym to zachowywanie się przez człowieka w taki sposób, że dzięki swoim działaniom jest on w stanie przywrócić, na tyle, na ile to możliwe, stan względnego bezpieczeństwa i nie dopuścić do utraty tego bezpieczeństwa, a przynajmniej jego komfortowego poczucia⁸.

⁴ P. Gromek, *Poczucie bezpieczeństwa a badania w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie*, Zeszyty Naukowe SGSP 2021, Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Warszawa 2021, s. 39.

⁵ J. Szmyd, *Poczucie bezpieczeństwa jako wartość społeczna, etyczna i egzystencjalna. Rozważania podstawowe*, Państwo i Społeczeństwo 2014 (XI V) nr 2, s. 11.

⁶ Kuzara G., *Zagrożenie i bezpieczeństwo...*, poz. cyt., s. 107.

⁷ A. Florczak, *Psychologiczne mechanizmy bezpieczeństwa zdrowotnego*, De Securitate Et Defensione. O Bezpieczeństwie I Obronności, 2(2), Siedlce 2016, s. 99.

⁸ Niewiadomska I. Chwaszcz J., *Jak skutecznie zapobiegać karierze przestępczej*, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydawca Drukarnia TEKST, Warszawa 2010, s. 99.

Poczucie bezpieczeństwa wpływa w istotny sposób na jakość życia ludzi, tworzących społeczności lokalne. Zapewnienie optymalnego poziomu poczucia bezpieczeństwa pozwala na zaspokajanie pozostałych potrzeb człowieka. Niewątpliwie skuteczność działań policji może się przyczyniać do zwiększenia stopnia poczucia bezpieczeństwa.

Policja jest formacją służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego. Działania tej instytucji charakteryzują się szerokim spektrum i należą do nich zarówno zapobieganie jak i ściganie przestępstw oraz ich sprawców. Ponadto, Policja w swoim zakresie dba o utrzymanie porządku publicznego oraz prowadzi współpracę z innymi służbami. To funkcjonariusze Policji najczęściej jako pierwsi znajdują się na miejscu sytuacji kryzysowych⁹.

Istotną kwestią w świetle poruszonej problematyki jest funkcjonowanie posterunków Policji. Są one komórkami organizacyjnymi w strukturach w strukturach komend miejskich/powiatowych Policji. o Policji. Kluczowym powodem, dla którego tworzy się posterunki definiuje się chęć zwiększenia skuteczności w wykonywaniu podstawowych obowiązków i zadań Policji na obszarach wiejskich oraz miejskich, na których nie są dostępne komisariaty Policji. Celem działania posterunków są w głównej mierze: umożliwienie społeczności lokalnej zamieszkującej dany teren zgłaszania, bądź sygnalizacji Policji przypadków zagrażających ich zdrowiu, życiu, ich stanowi posiadania, bądź też porządkowi publicznemu, jak również umożliwienie i optymalizację warunków dla reagowania przez Policję na takie zgłoszenia¹⁰. Podjęcie decyzji o utworzeniu posterunku Policji jest poprzedzana wnikliwą oceną poziomu bezpieczeństwa na danym obszarze gminy lub miasta na prawach gminy, jak również rozmową z przedstawicielami lokalnych władz samorządowych. Przy planowaniu uruchomienia takiego posterunku istotne jest również uwzględnienie możliwości wsparcia ze strony samorządu oraz ich gotowości do współpracy na przykład w zakresie udostępnienia nieodpłatnego lokalu lub pomieszczenia na potrzeby sprawnego funkcjonowania jednostki.

Głównym zadaniem realizowanym przez posterunki Policji jest służba prewencyjna, która zapobiega przestępstwom i wykroczeniom w przestrzeni

⁹ D. Ciepliński, Poznaj wszystkie zadania i uprawnienia policji w Polsce – kompletny poradnik, Testy do Policji, <https://testy-do-policji.pl/poznaj-wszystkie-zadania-i-uprawnienia-policji-w-polsce-kompletny-poradnik>, (2024), [dostęp: 11.03.2025].

¹⁰ Departament Porządku i Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Informacja o wynikach kontroli, Funkcjonowanie Posterunków Policji, KPB.430.8.2023. Nr ewid. 118/2023/P/23/029/KPB, Warszawa 2023, s. 5.

publicznej. Identyfikuje i przeciwdziała wszelkim zjawiskom patologii społecznej, szczególnie wśród dzieci i młodzieży, realizuje zadania administracyjno-porządkowe oraz buduje pozytywny wizerunek Policji w społeczności lokalnej dzięki promowaniu działań na rzecz bezpieczeństwa oraz ładu publicznego. Każdy funkcjonariusz posterunku prowadzi dokumentację służbową zgodnie z przepisami oraz utrzymuje ciągły kontakt z dyżurnym jednostki policji. Policjant zobowiązany jest też do pełnienia służby w mundurze, chyba że sytuacja wymaga zmian w ubiorze w sytuacji tego wymagającej, zgodnie z regulacjami służbowymi¹¹.

Miejscem w którym zrealizowano badania jest gmina Troszyn, która usytuowana jest na obszarze powiatu ostrołęckiego mieszczącego się w województwie mazowieckim. Sąsiaduje ona z gminą Rzekuń oraz Czerwin. Według Głównego Urzędu Statystycznego z danych opublikowanych 22 stycznia 2025 roku, Troszyn w roku 2024 zamieszkiwało 4 488 osób, z czego 2 259 osób to mężczyźni, a 2 229 to kobiety¹². Troszyn stanowi jedną z jedenastu gmin w powiecie ostrołęckim, zajmując 7,45% jego całkowitej powierzchni. Na terenie gminy nie funkcjonuje żaden posterunek Policji, a zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa ludzi i porządku publicznego realizują funkcjonariusze Komendy Miejskiej Policji w Ostrołęce.

Cel, przedmiot i metoda badań

Jako problem badawczy wskazano: Czy ocena pracy Policji jest uwarunkowana poziomem subiektywnego poczucia bezpieczeństwa przedstawicieli społeczności lokalnej gminy?

Celem badań było zbadanie poziomu poczucia bezpieczeństwa i oceny pracy Policji wśród mieszkańców gminy Troszyn z uwzględnieniem subiektywnych opinii odnoszących się do tego w jakim stopniu działania Policji są skuteczne na tym obszarze.

¹¹ Biuro Prewencji Komendy Głównej Policji, Wytyczne Nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 sierpnia 2024 r. w sprawie zasad organizacji i funkcjonowania posterunku Policji, <https://policja.pl/pol/kgp/biuro-prewencji/wydzial-prewencji/dzielnicowi/74332,Wytyczne-nr-5-Komendanta-Glownego-Policji-z-dnia-20-sierpnia-2004-r-w-sprawie-za.html>, [dostęp: 26.03.2025].

¹² Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, www.bdl.stat.gov.pl, [dostęp: 24.03.2025].

Jako cele szczegółowe wskazano:

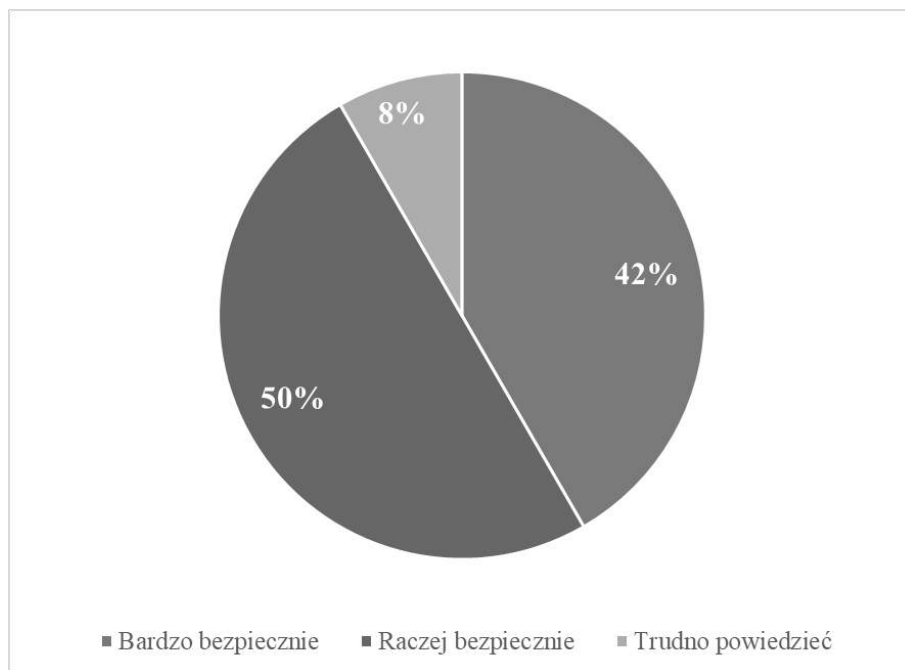
- Ocenę poziomu poczucia bezpieczeństwa mieszkańców gminy Troszyn zależnie od ich płci oraz wieku.
- Analizę postrzegania przez mieszkańców poczucia bezpieczeństwa w odniesieniu do ich opinii na temat poziomu skuteczności reagowania przez Policję na zgłoszenia oraz jej dostępności.

Na podstawie wymienionego problemu i celu postawiono i zweryfikowano następującą hipotezę badawczą: Ocena pracy Policji jest uwarunkowana subiektywnym poczuciem bezpieczeństwa przedstawicieli społeczności lokalnej gminy Troszyn.

Badania o charakterze jakościowym z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego i użyciu techniki ankiety przeprowadzone oparte zostały w grupie celowo obranej populacji respondentów. W badaniu wzięło udział 48 osób zamieszkujących różne miejscowości gminy Troszyn.

Wyniki badań

W badaniu podjęto się analizy ogólnego poczucia bezpieczeństwa w gminie Troszyn (rys. 1). Wyniki badania w tym zakresie pokazują, że mieszkańcy gminy Troszyn w zdecydowanej większości czują się bezpiecznie. Aż 92% respondentów zadeklarowało pozytywne odczucia względem bezpieczeństwa – w tym 42% uznało, że jest bardzo bezpiecznie, a 50% odpowiedziało, że raczej bezpiecznie. Jedynie 8% ankietowanych miało trudności z jednoznaczną oceną i zaznaczyło odpowiedź „trudno powiedzieć”. Warto zauważyć, że tę odpowiedź zaznaczyły wyłącznie kobiety, co może wskazywać na różnice w postrzeganiu bezpieczeństwa w zależności od płci.

Rysunek 1. Ocena poczucia bezpieczeństwa (%)

Figure 1. Assessment of sense of security (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Następnie podjęto się próby zdiagnozowania zagrożeń identyfikowanych przez mieszkańców na terenie ich gminy (rys. 2). Zagrożeniem jakie najczęściej wskazane było przez respondentów lokalnej społeczności to nadużywanie alkoholu (40%). Duża część mężczyzn w badaniu oznajmiła, że nadmierna prędkość kierujących pojazdami mechanicznymi stanowi dla nich największe zagrożenie. Sytuacje jakie doświadczyli lub zaobserwowali na drodze jednoznacznie wpłynęły na odpowiedź na to pytanie. Co ciekawe, przemoc domowa stanowiła (13% odpowiedzi) była wskazywana wyłącznie w odpowiedziach przez kobiety. Być może problem przemocy jest ściśle powiązany z nadużywaniem alkoholu w rodzinie.

Rysunek 2. Ocena zagrożeń występujących na terenie gminy Troszyn (%)

Figure 2. Assessment of hazards occurring in the municipality of Troszyn of sense of security (%)

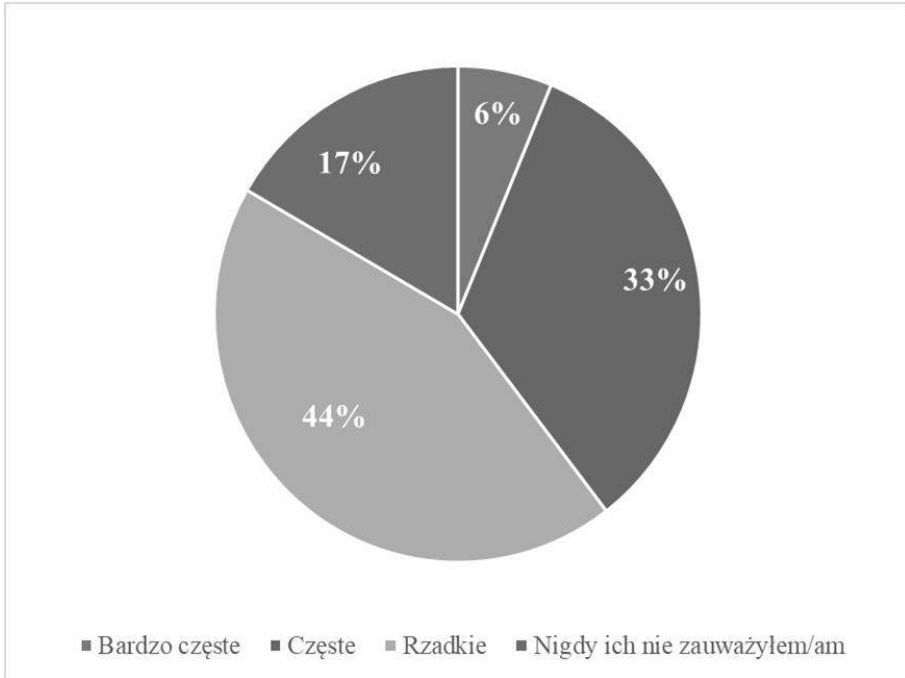
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

W dalszej kolejności podjęto się oceny działań Policji na terenie gminy Troszyn. W tym zakresie respondenci ocenili częstotliwość realizacji patroli Policji w gminie (rys. 3).

Większość respondentów (ponad 60%) zauważyło fakt niedostatecznej ilości patroli Policji w gminie Troszyn. Blisko połowa respondentów zauważyło, że patrole są wykonywane zbyt rzadko lub też są wręcz niewidoczne. Ankietowani, którzy udzielili takich odpowiedzi to przeważnie osoby pracujące, które ze względu na charakter i zmienowość swojej pracy, nie zawsze są w stanie obiektywnie to ocenić. Najczęściej patrol policji widziany jest jednak przez uczniów szkoły podstawowej oraz rencistów i emerytów. W przypadku grupy rencistów i emerytów może być to spowodowane tym, że mają oni więcej czasu, który w ciągu dnia spędzają w przestrzeni publicznej. Często wolny

czas spędzają na spacerach oraz przy lokalnym amfiteatrze, który znajduje się w samym centrum Troszyna. Jest to miejsce przyjazne i zachęcające mieszkańców oraz przyjezdnych do odpoczynku oraz wyciszenia się.

Rysunek 3. Ocena częstotliwości realizacji patroli przez policję na terenie gminy Troszyn zagrożeń występujących na terenie gminy Troszyn (%)

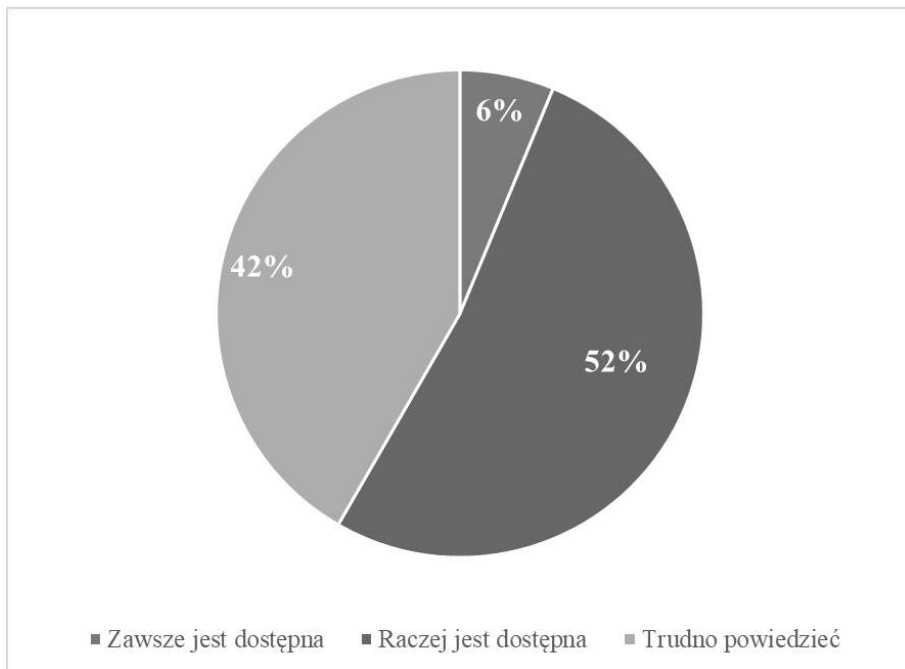
Figure 3. Assessment of the frequency of police patrols in the municipality of Troszyn of hazards occurring in the municipality of Troszyn of sense of security (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Pomimo jednak opisanej powyżej sytuacji zdecydowana większość respondentów (52%) uważa, iż policja jest w większości przypadkach dostępna w sytuacjach wymagających interwencji (rys. 4). Jednak tylko niewielki odsetek osób (6%) czuje się całkowicie pewny stałej dostępności służb mundurowych. Co ciekawe, są to osoby bezrobotne. Wysoki procent odpowiedzi

"trudno powiedzieć" (42%) może sugerować, że brakuje jednoznacznych doświadczeń z policją lub, że postrzeganie jej reakcji w różnych sytuacjach jest zróżnicowane.

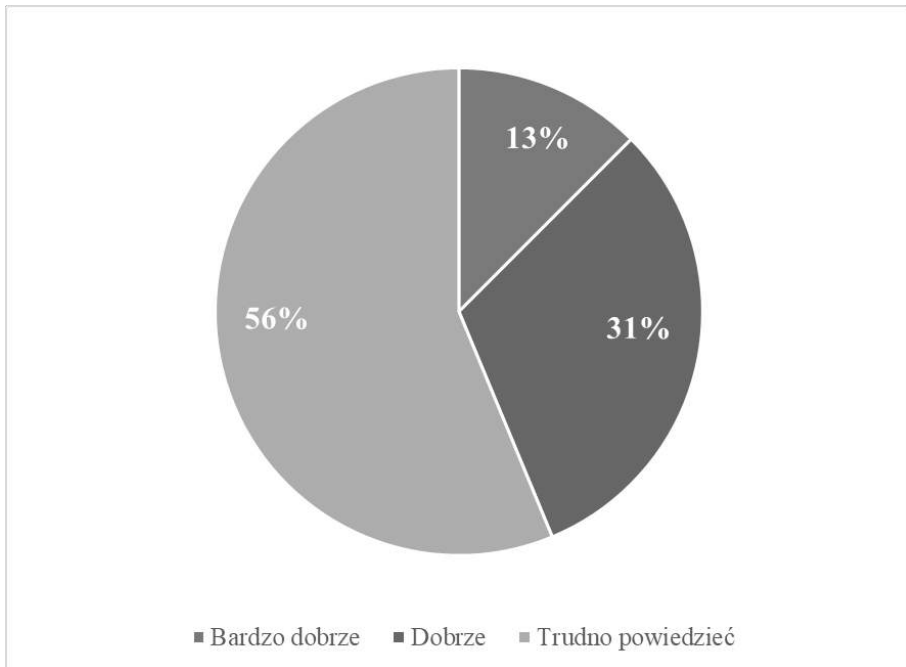
Rysunek 4. Ocena dostępności policji w sytuacjach wymagających interwencji (%)

Figure 4. Assessment of police availability in situations requiring intervention (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

W badaniu podjęto także problem oceny współpracy Policji z mieszkańcami (rys. 5). Zdecydowana większość (56%) ankietowanych nie jest w stanie jednoznacznie ocenić współpracy policji z lokalną społecznością. Sugeruje to o braku wystarczających doświadczeń z policją lub postrzeganie współpracy jako nieregularnej. Bardzo dobrze i dobrze współpracę ocenia łącznie 44% ankietowanych. Kobiety, które miały problem z przemocą domową pozytywnie wypowiedziały się przy tym pytaniu. Świadczy to o tym, że policja nie zbagatelizowała ich zgłoszeń i skutecznie rozwiązała problemy domowe.

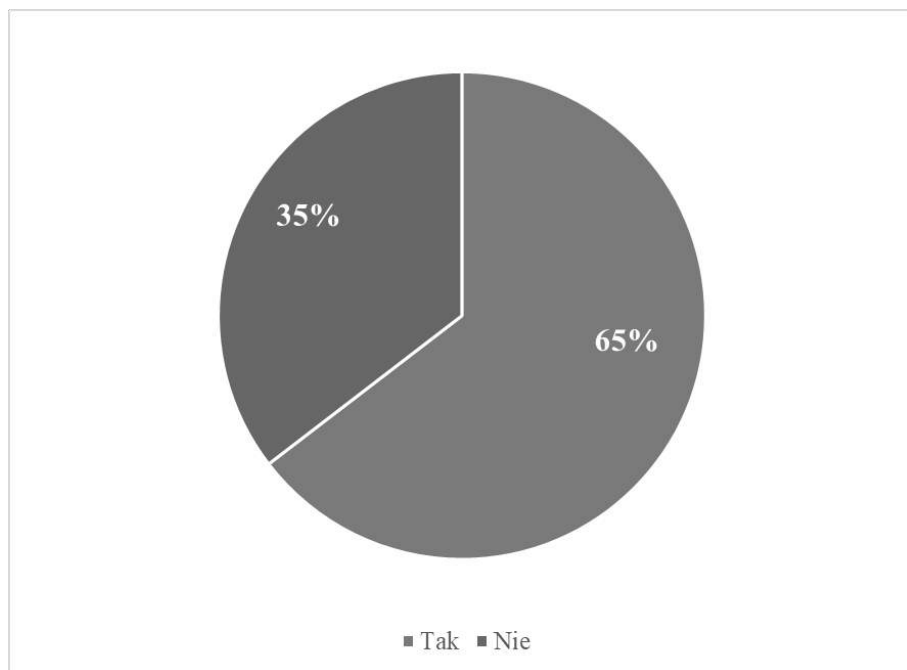
Rysunek 5. Ocena współpracy policji z mieszkańcami gminy Troszyn (%)

Figure 5. Assessment of cooperation between the police and residents of the municipality of Troszyn (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Mając na uwadze brak posterunku Policji na terenie gminy Troszyn, postanowiono w badaniu uwzględnić ten fakt w relacji znaczenia dla bezpieczeństwa społeczności lokalnej (rys. 6). Większość (65%) mieszkańców uważa, że brak posterunku ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa, co może oznaczać, że społeczność oczekuje bardziej stałej obecności policji w swojej okolicy.

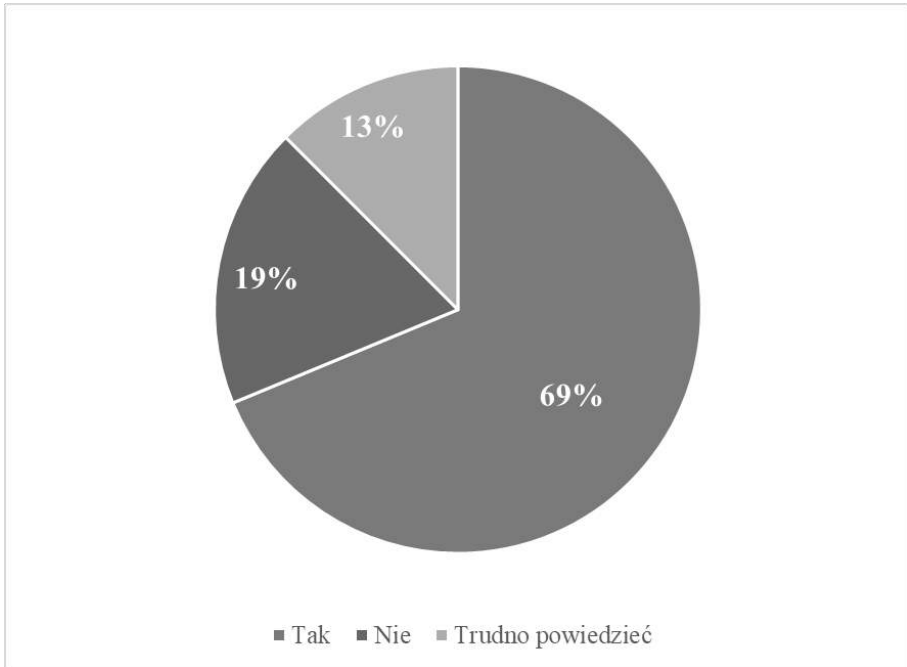
Rysunek 6. Ocena braku funkcjonowania posterunku Policji na terenie gminy Troszyn (%)

Figure 6. Assessment of the lack of a police station in the municipality of Troszyn (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Poznana opinia respondentów w zakresie ostatniego z wymienionych problemów znalazła odzwierciedlenie w ocenie zasadności funkcjonowania posterunku Policji w gminie Troszyn (rys. 7). Zdecydowana większość respondentów uważa, że istnieje potrzeba funkcjonowania posterunku policji w gminie Troszyn. Zdecydowana większość ankietowanych, która udzieliła takiej odpowiedzi to kobiety pracujące.

Rysunek 7. Ocena zasadności funkcjonowania posterunku Policji w gminie (%)

Figure 7. Assessment of the legitimacy of the police station in the municipality of Troszyn (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania dotyczące poczucia bezpieczeństwa mieszkańców gminy Troszyn pozwoliło na sformułowanie kilku istotnych wniosków.

Najczęściej wskazywanymi zagrożeniami przez mieszkańców jest nadużywanie alkoholu, a także nadmierna prędkość kierowców. Na podstawie uzyskanych danych można stwierdzić, że kobiety z gminy Troszyn czują się zdecydowanie mniej bezpiecznie niż mężczyźni, zwłaszcza te młodsze, wykazując większą ostrożność i częściej mają trudność z jednoznaczną oceną. Kobiety poniżej czterdziestego roku życia, które częściej niż inni zgłaszały przeżycia sytuacji niebezpiecznych, są w dużym stopniu narażone na przestępstwa związane z przemocą w rodzinie oraz nadużyciem alkoholu. Może to wynikać

z większej podatności tej grupy na przemoc fizyczną, werbalną lub molestowanie, zwłaszcza w przestrzeni publicznej i ma to wpływ na ich bardziej negatywne ocenianie poziomu bezpieczeństwa oraz działalności Policji. Nadużywanie alkoholu, które w konsekwencji często prowadzi do przemocy domowej i agresywnego zachowania, zostały wskazane jako główne problemy w gminie. Bez wątpienia wskazuje to na potrzebę zwiększenia aktywności profilaktycznej i edukacyjnej w tym zakresie. Respondenci często wskazywali natomiast, że patrole policji są zbyt rzadkie lub wręcz niewidoczne. Niedostateczna obecność funkcjonariuszy obniża subiektywne poczucie bezpieczeństwa i wpływa negatywnie na ocenę ich dostępności.

Analizując opinię mieszkańców gminy Troszyn, można zauważyć, że mimo wszystko pozytywnie oceniają oni skuteczność działań Policji oraz jej reakcję na zgłoszenia. Pomimo to, wielu z nich podkreśla, że ich poczucie bezpieczeństwa, wzrosłoby znacząco w sytuacji reaktywacji posterunku Policji w gminie. Stała obecność Policji gwarantuje szybszą interwencję w sytuacjach zagrożenia. W związku z tym, należy rozważyć możliwość ponownego przywrócenia posterunku jako elementu wzmacniającego bezpieczeństwo publiczne oraz zaufanie mieszkańców gminy do instytucji odpowiedzialnych za ich ochronę.

Zgromadzone informacje jednoznacznie wskazują, że ocena pracy Policji jest ściśle powiązana z subiektywnym poczuciem bezpieczeństwa mieszkańców gminy Troszyn. Im wyższy jest poziom poczucia bezpieczeństwa, tym wyższa jest ocena działań Policji i odwrotnie, ponieważ osoby doświadczające zagrożeń mają bardziej krytyczne podejście do efektywności służb. Mieszkańcy mają świadomość, że jeśli wydarzy się jakaś niebezpieczna sytuacja, to poinformowana policja zareaguje.

Aby poprawić poczucie bezpieczeństwa wśród mieszkańców gminy Troszyn, warto podjąć szereg działań zarówno w zakresie infrastruktury, jak i aktywności społecznych. Kluczowym elementem jest zwiększenie obecności funkcjonariuszy Policji w przestrzeni publicznej, a zwłaszcza w miejscach najbardziej uczęszczanych, takich jak szkoły, przystanki autobusowe czy place zabaw, mogą znacznie wpłynąć na poczucie bezpieczeństwa. Jednym z efektywnych sposobów wsparcia tych działań jest instalacja kamer monitoringu w miejscach szczególnie narażonych na akty wandalizmu lub przestępczości. Dodatkowo, warto rozważyć utworzenie straży gminnej oraz wzmocnienie współpracy z istniejącymi już służbami.

W celu skutecznego przeciwdziałania nadmiernego przekraczania prędkości, dobrym rozwiązaniem jest zamontowanie progów zwalniających

w obrębie szkół i miejsc szczególnie uczęszczanych przez młodzież oraz lepsze, bardziej widoczne oznakowanie przejść dla pieszych. Zamontowanie tablic informujących o aktualnej prędkości nadjeżdżających pojazdów, które przypominają kierowcom o konieczności jej ograniczenia znacząco ograniczy wykroczenia przez nich popełniane.

Innym ważnym problemem wpływającym na poziom bezpieczeństwa jest nadużywanie alkoholu. W tym zakresie konieczne są zarówno działania profilaktyczne, jak i wsparcie dla osób borykających się z tym problemem. Urząd gminy może zorganizować kampanie edukacyjne skierowane do młodzieży i dorosłych. Warto również zadbać o lepszy dostęp do wsparcia psychologicznego i terapeutycznego dla osób uzależnionych oraz ich rodzin.

Istotne jest kontrolowanie i monitorowanie punktów, w których sprzedawany jest alkohol, szczególnie podczas lokalnych wydarzeń, które warto organizować jako imprezy bezalkoholowe, skierowane dla całych rodzin.

Inwestowanie w rozwój lokalnych społeczności, wspierając rady sołectkie, organizując regularne spotkania z mieszkańcami oraz wdrażając narzędzia do łatwego zgłaszania incydentów na przykład za pomocą krajowej mapy zagrożeń, znacząco ułatwi współpracę mieszkańców z władzami gminy czy też policją. Polepszeniu bezpieczeństwa sprzyja także dobre oświetlenie uliczne, zwłaszcza w rejonach mniej uczęszczanych, oraz organizacja szkoleń z zakresu udzielania pierwszej pomocy czy samoobrony. Gmina powinna też angażować w podejmowane działania profilaktyczne i edukacyjne organizacje pozarządowe.

Wspólne projekty skierowane do młodzieży, takie jak zajęcia sportowe czy artystyczne, oferują innowacyjne sposoby na spędzenie wolnego czasu oraz pomagają w kształtowaniu zdrowych wzorców w zachowaniu.

Wnioski te powinny zostać uwzględnione w przyszłych działaniach lokalnych władz oraz innych instytucji, w tym też Policji, w celu poprawy realnego i subiektywnego poczucia bezpieczeństwa mieszkańców.

Bibliografia

Literatura:

1. Departament Porządku i Bezpieczeństwa Wewnętrznego, *Informacja o wynikach kontroli, Funkcjonowanie Posterunków Policji*, KPB.430.8.2023. Nr ewid. 118/2023/P/23/029/KPB, Warszawa 2023.
2. Florczak, A., *Psychologiczne mechanizmy bezpieczeństwa zdrowotnego, De Securitate Et Defensione. O Bezpieczeństwie i obronności*, 2(2), Siedlce 2016.
3. Gromek P., *Poczucie bezpieczeństwa a badania w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie*, Zeszyty Naukowe SGSP 2021, Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Warszawa 2021.
4. Kuzara G., *Zagrożenie i bezpieczeństwo oraz ich współzależność*, Security, Economy & Law nr 3/2018, Kraków 2018.
5. Marciniak E.M., *Psychologiczne aspekty poczucia bezpieczeństwa*, [w]: *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2009.
6. Niewiadomska I. Chwaszcz J., *Jak skutecznie zapobiegać karierze przestępczej*, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydawca Drukarnia TEKST, Warszawa 2010.
7. Szmyd J., *Poczucie bezpieczeństwa jako wartość społeczna, etyczna i egzystencjalna. Rozważania podstawowe*, Państwo i Społeczeństwo 2014 (XI V) nr 2.
8. Szymonik A., *Organizacja i funkcjonowanie systemów bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.

Zasoby internetowe:

1. Biuro Prewencji Komendy Głównej Policji, Wytoczne Nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 sierpnia 2024 r. w sprawie zasad organizacji i funkcjonowania posterunku Policji, <https://policja.pl/pol/kgp/biuro-prewencji/wydzial-prewencji/dzielnicowi/74332,Wytoczne-nr-5-Komendanta-Glownego-Policji-z-dnia-20-sierpnia-2004-r-w-sprawie-za.html>, [dostęp: 26.03.2025].

2. Ciepliński D., Poznaj wszystkie zadania i uprawnienia policji w Polsce – kompletny poradnik, Testy do Policji, <https://testy-do-policji.pl/poznaj-wszystkie-zadania-i-uprawnienia-policji-w-polsce-kompletny-poradnik>, (2024), [dostęp: 11.03.2025].
3. Główny Urząd Statystyczny, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/teryt/tablica>, [dostęp: 24.03.2025].

Część III

Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa a postawy obywatelskie

Motywacja młodych ludzi do wstępowania do wojska, a ich wpływ na bezpieczeństwo wewnętrzne – analiza na przykładzie Wojskowego Centrum Rekrutacji w Łomży

Lukasz Wierzbowski

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Wstęp

Bezpieczeństwo wewnętrzne jest jednym z fundamentów prawidłowego funkcjonowania każdego państwa. Stabilność polityczna, społeczna i gospodarcza nie byłaby możliwa bez odpowiednio funkcjonującego systemu bezpieczeństwa wewnętrznego, którego kluczowym elementem są Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej. Współczesne zagrożenia takie jak konflikty zbrojne w najbliższym sąsiedztwie, niestabilność międzynarodowa, cyberataki, działania hybrydowe czy zagrożenia terrorystyczne wymagają stałej troski o rozwój i modernizację struktur odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera kwestia rekrutacji do służby wojskowej oraz odpowiedniego doboru kandydatów posiadających zarówno predyspozycje psychofizyczne, jak i właściwe motywacje do pełnienia wymagającej służby na rzecz państwa.

Poruszona problematyka stanowi istotny obszar badań naukowych i praktycznych, szczególnie w kontekście aktualnych zmian zachodzących w strukturach Sił Zbrojnych RP oraz systemie bezpieczeństwa państwa. Właściwe zrozumienie mechanizmów motywacyjnych młodego pokolenia może w znacznym stopniu przyczynić się do udoskonalenia systemu rekrutacji oraz budowy profesjonalnych i zaangażowanych kadr, których rola w utrzymaniu bezpieczeństwa wewnętrznego Polski jest nie do przecenienia.

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, jako kluczowy element systemu bezpieczeństwa narodowego, wymagają stałego dopływu nowych, odpowiednio wykwalifikowanych żołnierzy i specjalistów. Proces rekrutacji do wojska nie jest jedynie formalnością administracyjną, lecz ma fundamentalne znaczenie dla zdolności operacyjnych armii oraz jej gotowości do realizacji zadań obronnych i stabilizacyjnych. Wojskowe Centra Rekrutacji (WCR) stanowią kluczowy element w systemie rekrutacji do Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Ich zadaniem jest nie tylko prowadzenie procesu selekcji kandydatów do różnych form służby wojskowej, w tym zawodowej, dobrowolnej zasadniczej służby wojskowej, Wojsk Obrony Terytorialnej oraz służby kandydackiej w akademiach wojskowych, ale również promocja kariery wojskowej wśród młodych ludzi. Współczesne wyzwania związane z rekrutacją wymagają nowoczesnych metod selekcji oraz dostosowania procedur do dynamicznie zmieniającego się rynku pracy i oczekiwań społeczeństwa.¹

W obliczu rosnących wyzwań związanych z bezpieczeństwem międzynarodowym oraz zmianami społecznymi i demograficznymi, skuteczność WCR staje się coraz ważniejsza. Efektywność działań WCR ma bezpośredni wpływ na liczebność oraz jakość kadr wojskowych, co z kolei przekłada się na poziom bezpieczeństwa narodowego. Rola WCR w tym procesie obejmuje prowadzenie kwalifikacji wojskowej, ocenę predyspozycji kandydatów, organizację kampanii informacyjnych oraz współpracę z placówkami edukacyjnymi. Celem niniejszego podrozdziału jest szczegółowa analiza zadań WCR oraz wyzwań, z jakimi mierzą się w kontekście pozyskiwania nowych rekrutów.

Wojskowe Centra Rekrutacji są jednostkami organizacyjnymi podlegającymi **Centralnemu Wojskowemu Centrum Rekrutacji (CWCR)**, które koordynuje procesy naboru w skali całego kraju. Każde WCR działa na określonym obszarze administracyjnym i obsługuje kandydatów z danego regionu².

WCR realizują szereg zadań, których celem jest skuteczna selekcja kandydatów do różnych form służby wojskowej. Do podstawowych obowiązków WCR należą:

¹ Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz. U. z 2024 r. poz. 248, art. 28-35.

² Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 1 marca 2024 r. w sprawie Centralnego Wojskowego Centrum Rekrutacji oraz Wojskowych Centrów Rekrutacji, Dz. U. 2024, poz. 313, art. 1-3.

- **Przeprowadzanie kwalifikacji wojskowej** – obejmuje rejestrację kandydatów, analizę ich predyspozycji psychofizycznych oraz ocenę zdolności do pełnienia służby wojskowej (Ustawa o obronie Ojczyzny, Dz. U. 2024.248 t.j.)³.
- **Selekcja kandydatów** – organizacja testów sprawnościowych, badań lekarskich i psychologicznych oraz weryfikacja dokumentów potwierdzających spełnienie wymagań formalnych⁴.
- **Promocja służby wojskowej** – organizacja spotkań rekrutacyjnych, udział w targach pracy oraz kampanie informacyjne skierowane do młodzieży⁵.
- **Współpraca z placówkami oświatowymi** – koordynacja działań promujących służbę wojskową w szkołach średnich i na uczelniach wyższych, realizacja programów edukacyjnych związanych z obronnością⁶.
- **Prowadzenie dokumentacji rekrutacyjnej** – gromadzenie i przetwarzanie danych osobowych kandydatów, monitorowanie postępów w procesie rekrutacyjnym⁷.

W związku z modernizacją sił zbrojnych, coraz większą rolę odgrywa także rekrutacja specjalistów do nowych formacji, takich jak Wojska Obrony Cyberprzestrzeni czy specjalistyczne jednostki operacyjne⁸.

Współczesne Wojsko Polskie stoi przed wyzwaniem dostosowania procesów rekrutacyjnych do zmieniających się oczekiwań młodych ludzi oraz wymagań nowoczesnego pola walki. Tradycyjne metody naboru, oparte na obowiązkowej kwalifikacji wojskowej i stacjonarnych punktach rekrutacyjnych, są stopniowo uzupełniane przez **cyfrowe narzędzia rekrutacyjne**, kampanie w mediach społecznościowych oraz nowoczesne formy marketingu skierowane do młodych pokoleń.

³ Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz. U. z 2024 r. poz. 248, art. 56.

⁴ Ibidem, art. 68.

⁵ Ministerstwo Obrony Narodowej, "Zostań Żołnierzem RP", dostęp: <https://www.wojsko-polskie.pl/> (dn. 22.01.25r.).

⁶ Nowak K., *System rekrutacji do Sił Zbrojnych RP*, Wydawnictwo MON, Warszawa 2023, s. 45-67.

⁷ Kowalski B., *Współczesne wyzwania rekrutacyjne w Wojsku Polskim*, Rocznik Bezpieczeństwa Narodowego, 2023, nr 5, s. 120-135.

⁸ Decyzja Nr 3 Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 stycznia 2022 r. w sprawie Wojsk Obrony Cyberprzestrzeni, Dz. Urz. MON 2022 poz. 11, §2.

Do głównych metod stosowanych przez WCR należą:

1. **Kampanie informacyjne i rekrutacyjne** – regularnie organizowane wydarzenia promujące służbę wojskową, takie jak „Zostań Żołnierzem RP”, które mają na celu dotarcie do jak najszerszej grupy odbiorców.
2. **Cyfrowa rekrutacja** – rozwój platform internetowych umożliwiających składanie wniosków online, co znacząco ułatwia proces aplikacyjny i zwiększa dostępność dla kandydatów.
3. **Współpraca z instytucjami edukacyjnymi** – klasy mundurowe, programy akademickie oraz współpraca z uczelniami wojskowymi pozwalają na skuteczne pozyskiwanie młodych ludzi do służby.

Skuteczność rekrutacji wojskowej ma bezpośrednie przełożenie na bezpieczeństwo państwa. Braki kadrowe w siłach zbrojnych mogą prowadzić do osłabienia zdolności obronnych i zmniejszenia gotowości operacyjnej w sytuacjach kryzysowych⁹. Jak podkreśla M. Zimny, liczebność i jakość personelu wojskowego są kluczowe dla utrzymania zdolności bojowych oraz skuteczności działań obronnych i odstraszających¹⁰.

Polska, jako kraj graniczący z obszarami potencjalnych konfliktów, musi dbać o utrzymanie odpowiedniego poziomu rekrutacji i rozwój sił zbrojnych. W tym kontekście Wojskowe Centra Rekrutacji pełnią rolę strategiczną, zapewniając stały dopływ nowych kadr, które wzmacniają potencjał obronny państwa.

Proces rekrutacji do Wojska Polskiego przeszedł liczne zmiany na przestrzeni lat. Od systemu opartego na poborze obowiązkowym, charakterystycznym dla PRL-u i pierwszych lat III RP, po stopniowe przechodzenie na model zawodowy. Kluczowym momentem w tej ewolucji była reforma z 2022 r., wprowadzona na mocy Ustawy o obronie Ojczyzny. Przepisy te doprowadziły do zastąpienia Wojskowych Komend Uzupełnień (WKU) nowymi strukturami – Wojskowymi Centrami Rekrutacji (WCR). Wprowadzenie WCR miało na celu uproszczenie procedur rekrutacyjnych oraz dostosowanie procesu naboru do współczesnych wyzwań w zakresie budowania profesjonalnej armii.

Wojskowe Centra Rekrutacji nie działają w izolacji – ich skuteczność zależy od współpracy z innymi podmiotami. W szczególności duże znaczenie ma kooperacja z akademiami wojskowymi oraz uczelniami cywilnymi,

⁹ Bartosz S., *Przyszłość sił zbrojnych: kadry i modernizacja*, Rocznik Obrony Narodowej, 2024, nr 3, s. 55-95.

¹⁰ Zimny M., *Zmiany w Siłach Zbrojnych jako skutek udziału Wojska Polskiego we współczesnych interwencjach militarnych*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, 2007, s. 239.

w ramach której realizowane są programy takie jak Legia Akademicka¹¹. Ponadto WCR współpracują z Ministerstwem Edukacji Narodowej, promując klasy mundurowe, co pozwala na wychowanie przyszłych żołnierzy już na etapie szkoły średniej. Coraz większe znaczenie ma również partnerstwo z sektorem prywatnym – przykładem może być rekrutacja specjalistów IT do Wojsk Obrony Cyberprzestrzeni, gdzie zachęty finansowe i atrakcyjne warunki pracy mają na celu przyciągnięcie ekspertów w tej dziedzinie.

Cyfryzacja procesu rekrutacji stanowi jedno z kluczowych wyzwań stojących przed WCR. Wprowadzenie platform rekrutacyjnych online, aplikacji mobilnych oraz chatbotów informacyjnych pozwala na bardziej efektywne docieranie do potencjalnych kandydatów. Ponadto coraz większą rolę odgrywa wykorzystanie sztucznej inteligencji w analizie predyspozycji kandydatów – testy psychometryczne i narzędzia analityczne pozwalają na dopasowanie profilu rekruta do odpowiedniej jednostki wojskowej. Automatyzacja procesów administracyjnych, takich jak elektroniczny obieg dokumentów, znacząco skraca czas procedur i poprawia ich efektywność.

Obecna sytuacja geopolityczna, zwłaszcza wojna na Ukrainie, wpłynęła na wzrost zainteresowania służbą wojskową w Polsce. WCR odnotowały znaczny przyrost liczby zgłoszeń po 2022 r. Szczególnie dużym zainteresowaniem cieszy się ochotnicza służba w Wojskach Obrony Terytorialnej, która pozwala na połączenie codziennego życia zawodowego z obowiązkiem obronnym. W sytuacjach kryzysowych istotnym wyzwaniem pozostaje szybkie powoływanie ochotników i dostosowanie procedur rekrutacyjnych do ewentualnej mobilizacji.

Rekrutacja do wojska to nie tylko weryfikacja sprawności fizycznej, ale także ocena predyspozycji psychologicznych. Idealny kandydat powinien cechować się odpornością na stres, zdolnością do pracy zespołowej oraz wysokim poziomem dyscypliny. WCR stosują testy psychologiczne mające na celu określenie profilu osobowościowego i ocenę zdolności adaptacyjnych interesantów. Wymaga to nowoczesnych metod promocji. Kampanie medialne, takie jak "Zostań żołnierzem RP", wykorzystują social media, w tym TikTok i Facebook, do docierania do młodych ludzi. Wzrost liczby zgłoszeń pokazuje, że Wojsko Polskie coraz skuteczniej dostosowuje swoje strategie do oczekiwań nowego pokolenia. Analiza skuteczności takich kampanii pozwala określić, które formy przekazu są najbardziej efektywne.

¹¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. z 2024 r. poz. 1571, art. 404.

Z uwagi na dynamicznie zmieniającą się sytuację polityczną i technologiczną, system rekrutacji do Wojska Polskiego będzie wymagał dalszych reform. Jednym z rozważanych kierunków jest ponowne wprowadzenie krótko-terminowego przeszkolenia wojskowego dla młodych ludzi, co mogłoby wzmocnić rezerwy strategiczne. Ponadto można spodziewać się dalszej cyfryzacji procesu rekrutacji rozwój platform online do zgłaszania kandydatur, aplikacji mobilnych oraz wykorzystanie chatbotów do selekcji kandydatów i zwiększenia roli sztucznej inteligencji poprzez wykorzystanie AI do analizy profili kandydatów, ich predyspozycji psychofizycznych oraz oceny potencjalnej przydatności w różnych specjalizacjach wojskowych. Udoskonalenie metod selekcji, w tym wykorzystanie technologii wirtualnej rzeczywistości (VR), oraz symulacji taktycznych do oceny zdolności rekrutów w warunkach zbliżonych do rzeczywistych działań bojowych. Zwiększenie roli rezerwistów, poprzez rozbudowę programów szkoleniowych i regularne ćwiczenia w ramach aktywnej rezerwy.

Wojsko Polskie, jako szczególny element struktury państwowej, podlega nieustannym wpływom zarówno czynników społecznych, jak i kulturowych. Armia nie funkcjonuje w oderwaniu od reszty społeczeństwa – wręcz przeciwnie: jest ściśle powiązana z rzeczywistością społeczną, gospodarczą, polityczną oraz kulturową kraju. Zmiany zachodzące w otoczeniu społeczno-kulturowym wpływają na kształt, strukturę, zadania oraz sposób funkcjonowania Sił Zbrojnych RP.

Jednym z kluczowych uwarunkowań kształtujących dzisiejszy obraz Wojska Polskiego są przemiany społeczne, które zaszły w Polsce na przestrzeni ostatnich dekad. Szczególnie istotnym momentem było zawieszenie obowiązkowej zasadniczej służby wojskowej w 2009 roku, co skutkowało przejściem na model armii zawodowej¹². W praktyce oznaczało to radykalną zmianę profilu kandydatów wstępujących do służby oraz nowy charakter procesów rekrutacyjnych i szkoleniowych.

Obecnie służba wojskowa jest wyborem dobrowolnym, co sprawia, że do wojska trafiają osoby świadomie decydujące się na tę ścieżkę zawodową. Główne motywacje kandydatów dzielą się zwykle na dwie grupy: materialno-ekonomiczne oraz ideowo-patriotyczne. Wśród tych pierwszych dominuje potrzeba stabilizacji zatrudnienia, atrakcyjnego i pewnego wynagrodzenia,

¹² Baranowska A., *Socjologia wojska w Polsce – pytania o przeszłość, teraźniejszość i przyszłość subdyscypliny*, Roczniki Historii Socjologii, Warszawa: Polskie Towarzystwo Socjologiczne / Instytut Socjologii UW, 2017 s. 19.

dostępu do świadczeń socjalnych, zabezpieczenia emerytalnego, a także możliwości korzystania z benefitów mieszkaniowych i zdrowotnych¹³. Drugą kategorię stanowią motywy wyższego rzędu: służba ojczyźnie, realizacja wartości patriotycznych, kontynuacja rodzinnych tradycji wojskowych oraz chęć osobistego rozwoju zawodowego w ramach struktury państwowej¹⁴.

Analizując dane demograficzne, można zauważyć, że do wojska wstępuje przede wszystkim młodzież w wieku 18-30 lat, najczęściej z wykształceniem średnim lub wyższym. Wojsko przyciąga absolwentów szkół mundurowych, klas o profilu wojskowym oraz uczelni cywilnych i wojskowych, np. Akademii Wojsk Lądowych, Akademii Marynarki Wojennej, Akademii Sztuki Wojennej czy Lotniczej Akademii Wojskowej. Stopniowo zwiększa się również liczba osób posiadających wyższe wykształcenie cywilne, którzy decydują się na służbę w Wojsku Polskim w ramach naborów na specjalistyczne stanowiska¹⁵.

Istotnym i coraz wyraźniejszym zjawiskiem społecznym zachodzącym w Wojsku Polskim jest wzrastający udział kobiet. Jeszcze kilkanaście lat temu udział kobiet w armii był marginalny, natomiast obecnie panie stanowią już blisko 8% wszystkich żołnierzy zawodowych¹⁶. Kobiety pełnią służbę zarówno na stanowiskach administracyjnych, jak i w bezpośrednich strukturach bojowych, obejmując także funkcje dowódcze. Ich rosnąca obecność wpisuje się w globalne trendy równościowe i emancypacyjne, a także wynika z działań legislacyjnych i edukacyjnych podejmowanych przez państwo oraz samą armię.

Na decyzję o wstąpieniu do wojska często wpływa środowisko rodzinne i lokalne. W wielu przypadkach służba wojskowa jest kontynuacją rodzinnych tradycji i wzorców wychowawczych. Badania wskazują, że dzieci żołnierzy i funkcjonariuszy służb mundurowych chętniej wybierają podobną drogę zawodową. Istotną rolę odgrywa także pozytywny wizerunek wojska w mediach, kampaniach promocyjnych oraz rosnące zaufanie społeczne do instytucji sił zbrojnych, które w Polsce utrzymuje się na jednym z najwyższych poziomów wśród instytucji państwowych¹⁷.

¹³ *Wpływ przemian demograficznych na Siły Zbrojne RP – analiza*, Defence24.pl, <https://www.defence24.pl/>, (dostęp dn. 05.03.25r.),

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Filaszkiewicz O., Majer A., *Spoleczno-kulturowe i historyczno-prawne uwarunkowania pracy kobiet w wojsku*, Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2023, s. 42.

¹⁶ Ibidem, s. 56.

¹⁷ Ibidem, s. 81.

Na funkcjonowanie Wojska Polskiego w dużym stopniu wpływa także specyfika kultury organizacyjnej, ukształtowanej przez wielowiekową tradycję wojskową oraz współczesne realia funkcjonowania w strukturach NATO i UE. Fundamentem kultury wojskowej pozostają wartości takie jak: honor, lojalność, dyscyplina, patriotyzm, koleżeństwo oraz bezwzględny szacunek dla przełożonych i podwładnych¹⁸.

Tradycje i ceremoniał wojskowy odgrywają nie tylko funkcję reprezentacyjną, ale także integracyjną i tożsamościową. Przysięga wojskowa, umundurowanie, system odznaczeń, symbole i święta wojskowe stanowią fundament poczucia przynależności do wspólnoty żołnierskiej. Kultura wojskowa kształtowana jest już od momentu wcielenia rekruta do służby – podczas szkoleń podstawowych żołnierze przyswajają zarówno zasady regulaminowe, jak i etos wojskowy, który towarzyszy im przez cały okres służby.

Jak zauważa L. Henderson, dla współczesnych kandydatów do służby wojskowej coraz większe znaczenie mają wartości takie jak autonomia, rozwój osobisty oraz poczucie sensu misji, co wpływa na redefinicję wojskowej kultury organizacyjnej¹⁹. Obserwuje się powolną transformację stylu dowodzenia w kierunku przywództwa bardziej partnerskiego, otwartego na dialog i konstruktywną wymianę opinii, bez naruszania wojskowej dyscypliny²⁰.

Znaczącym czynnikiem kulturowym są także zmiany wynikające z aktywności międzynarodowej. Członkostwo Polski w NATO oraz udział w misjach zagranicznych wymusza na żołnierzach rozwój kompetencji międzykulturowych i językowych. Umiejętność pracy w środowisku wielonarodowym, wrażliwość na różnice kulturowe oraz umiejętność adaptacji do warunków operacyjnych innych państw stają się nieodłączną częścią szkolenia współczesnych żołnierzy²¹.

Warto zauważyć, że Wojsko Polskie nie funkcjonuje w próżni kulturowej — jest odbiciem norm, wartości i problemów całego społeczeństwa. Z jednej strony armia wciąż dba o kultywowanie etosu żołnierza, z drugiej jednak musi stale dostosowywać się do wymagań społeczeństwa informacyjnego,

¹⁸ Kacała B., Michaluk A., *Rozwój kadr a kultura organizacyjna w dobie profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2010, s. 8.

¹⁹ Henderson L., *Recruiting the Modern Soldier: Motivations, Expectations and Identity*, Palgrave Macmillan, London 2024, s. 102.

²⁰ Ibidem, s. 18.

²¹ Nowakowska M., *Kompetencje kulturowe w siłach zbrojnych państw NATO w XXI wieku. Stan badań*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, 15(2) 2021, DOI: 10.34862/rbm.2021.2.6, s. 11.

globalizacji, mediów społecznościowych, zmiany roli kobiet oraz coraz większego znaczenia wartości demokratycznych, praw człowieka i transparentności działań instytucji państwowych.

Uwarunkowania społeczne i kulturowe w istotny sposób determinują nie tylko strukturę personalną Wojska Polskiego, ale również charakter dowodzenia, sposób organizacji służby oraz priorytety szkoleniowe. Polska armia łączy dziś bogate tradycje wojskowe z koniecznością dostosowania się do dynamicznych zmian społecznych i kulturowych zachodzących zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym. Świadomość tych uwarunkowań jest niezbędna dla właściwego zarządzania zasobami kadrowymi, efektywności operacyjnej oraz utrzymania wysokiego zaufania społecznego wobec sił zbrojnych.

Cel, przedmiot i metoda badań

W celu weryfikacji problematyki badawczej oraz uzyskania empirycznych danych na temat uwarunkowań i czynników wpływających na decyzje młodych ludzi o wstępowaniu do służby wojskowej, przeprowadzono badania ankietowe wśród przedstawicieli Wojskowych Centrów Rekrutacji, którzy na co dzień realizują zadania związane z naborem i selekcją kandydatów do Sił Zbrojnych RP. Dobór takiej grupy respondentów wynikał z faktu, iż rekruterzy dysponują unikalną wiedzą wynikającą z wieloletniej pracy z kandydatami, obserwacji procesów rekrutacyjnych oraz bezpośrednich rozmów prowadzonych podczas kwalifikacji wstępnych.

Podstawowym celem przeprowadzonych badań było poznanie opinii i doświadczeń rekruterów na temat:

- najczęstszych motywacji wstępowania kandydatów do służby wojskowej,
- trudności pojawiających się w procesie rekrutacyjnym,
- barier psychologicznych, zdrowotnych i formalnych występujących u kandydatów,
- poziomu przygotowania kandydatów do służby,
- czynników społecznych i kulturowych wpływających na decyzję o wstąpieniu do armii,

- obserwowanych zmian w zainteresowaniu służbą wojskową na przestrzeni ostatnich lat.

Wyniki badań pozwoliły uzyskać obiektywny obraz aktualnej sytuacji rekrutacyjnej w Siłach Zbrojnych RP oraz wyciągnąć wnioski dotyczące kierunków zmian i wyzwań stojących przed systemem rekrutacyjnym.

Badaniem objęto łącznie 109 rekruterów zatrudnionych w różnych Wojskowych Centrach Rekrutacji na terenie województwa podlaskiego. Dobór próby miał charakter celowy, a warunkiem udziału w badaniu była aktywna praca na stanowisku związanym z prowadzeniem naboru do służby wojskowej. Badani posiadali zróżnicowany staż służby – od kilku do kilkunastu lat – co pozwoliło na uzyskanie przekrojowych danych, uwzględniających różne doświadczenia oraz perspektywy czasowe.

W badaniach zastosowano autorski kwestionariusz ankiety składający się z 20 pytań, zarówno zamkniętych, jak i otwartych. Struktura ankiety obejmowała następujące bloki tematyczne:

- dane demograficzne rekruterów,
 - ocena motywacji kandydatów do służby,
 - najczęściej wskazywane przeszkody w trakcie kwalifikacji,
 - ocena wiedzy i przygotowania kandydatów,
 - opinie na temat zmian w zainteresowaniu służbą wojskową w ostatnich latach,
 - subiektywne refleksje na temat skuteczności działań rekrutacyjnych.
- Kwestionariusz ankiety został przygotowany w taki sposób, aby umożliwiał zarówno analizę statystyczną odpowiedzi zamkniętych, jak i pogłębianą analizę jakościową odpowiedzi otwartych, w których rekruterzy mogli formułować własne spostrzeżenia i komentarze.

Badania ankietowe zostały przeprowadzone w formie anonimowej, co zapewniało swobodę wypowiedzi i eliminowało obawy respondentów przed konsekwencjami wyrażanych opinii.

Całość procesu badawczego odbywała się w okresie od marca do maja 2025 roku, co pozwoliło na zebranie aktualnych danych odnoszących się do bieżącej sytuacji rekrutacyjnej w Wojsku Polskim, uwzględniającej w szczególności zmiany systemowe po wejściu w życie Ustawy z dnia 11 marca 2022 roku o obronie Ojczyzny.

W trakcie realizacji badań napotkano również pewne ograniczenia, które należy uwzględnić w interpretacji wyników. Po pierwsze, badanie objęło wyłącznie rekruterów zatrudnionych w województwie wschodniej Polski, co ogranicza możliwość pełnej generalizacji wyników na skalę całego kraju. Po drugie, badanie oparło się na subiektywnych opiniach i ocenach rekruterów, które – mimo profesjonalizmu badanych – mogą być częściowo obciążone ich indywidualnymi doświadczeniami i przekonaniami.

Pomimo tych ograniczeń, uzyskane dane dostarczyły wartościowego materiału badawczego i umożliwiły wskazanie wielu istotnych tendencji oraz problemów w obszarze rekrutacji do Wojska Polskiego.

Wstępna analiza materiału empirycznego wykazała, że rekruterzy dostrzegają wyraźną dominację motywacji ekonomicznych wśród kandydatów, przy czym rośnie również świadomość potrzeby stabilności zatrudnienia w niepewnych czasach. Jednocześnie badani podkreślali, że nadal widoczna jest grupa kandydatów kierujących się motywacjami patriotycznymi i tradycyjnym etosem służby wojskowej.

Zwracano także uwagę na wzrost trudności związanych z kwalifikacją zdrowotną kandydatów, na co wpływają zarówno zmiany standardów medycznych, jak i kondycja fizyczna współczesnej młodzieży. Część rekruterów wskazywała na zjawisko „kandydatów nieprzygotowanych mentalnie” — osób zgłaszających się do wojska bez pełnej świadomości specyfiki służby wojskowej i jej obowiązków.

W ramach realizacji badań własnych podjęto decyzję o włączeniu do analizy materiału empirycznego również danych statystycznych dotyczących rekrutacji do Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Celem tego działania było zapewnienie szerszego kontekstu badawczego, umożliwiającego zestawienie subiektywnych opinii respondentów (rekruterów i żołnierzy) z danymi ilościowymi opisującymi rzeczywiste tendencje i zjawiska obserwowane w skali krajowej. Analiza danych statystycznych stanowiła tym samym istotne uzupełnienie dla przeprowadzonych badań ankietowych i wywiadów indywidualnych.

Zgromadzone dane pozwoliły na określenie charakterystyki procesów rekrutacyjnych w ujęciu ilościowym, umożliwiając między innymi identyfikację najważniejszych kierunków zmian w systemie naboru oraz określenie, jakie czynniki mają kluczowy wpływ na efektywność i skuteczność pozyskiwania kandydatów do służby wojskowej. W szczególności analizowano:

- roczną liczbę kandydatów aplikujących do różnych form służby wojskowej (w tym zawodowej, dobrowolnej zasadniczej służby wojskowej, służby przygotowawczej i Terytorialnej Służby Wojskowej),
- wskaźniki rezygnacji i odrzuceń na poszczególnych etapach procesu kwalifikacyjnego,
- strukturę demograficzną kandydatów (ze względu na wiek, płeć, poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania),
- główne powody niepowodzeń rekrutacyjnych (np. niespełnienie wymogów zdrowotnych, formalnych, brak motywacji),
- skuteczność działań promocyjnych i informacyjnych prowadzonych przez WCR oraz MON,
- zmiany w dynamice naboru w kontekście uwarunkowań geopolitycznych i reform legislacyjnych.

Podstawowymi źródłami danych statystycznych były oficjalne raporty i zestawienia publikowane przez Ministerstwo Obrony Narodowej, Biuro ds. Programu „Zostań Żołnierzem Rzeczypospolitej”, a także dokumenty wewnętrzne i roczne sprawozdania z działalności poszczególnych Wojskowych Centrów Rekrutacji, ze szczególnym uwzględnieniem WCR w Łomży. Dodatkowo wykorzystano materiały informacyjne i analityczne dostępne na stronach internetowych instytucji państwowych, takich jak Główny Urząd Statystyczny, Rządowe Centrum Bezpieczeństwa oraz Biuletyn Informacji Publicznej MON.

Analiza danych statystycznych została zaplanowana jako narzędzie wspierające interpretację wyników badań jakościowych i ilościowych, stanowiąc istotne źródło porównawcze. Dane te umożliwiły również określenie, na ile opinie i obserwacje rekruterów są zbieżne z realnymi tendencjami występującymi w całym systemie rekrutacyjnym Wojska Polskiego. Pozwoliło to na bardziej kompleksową ocenę skuteczności funkcjonujących rozwiązań organizacyjnych, identyfikację barier i potencjału rekrutacyjnego w różnych regionach kraju, a także na sformułowanie rekomendacji dotyczących możliwych kierunków rozwoju polityki kadrowej Sił Zbrojnych RP.

Warto zaznaczyć, że wykorzystywane w analizie dane statystyczne miały charakter wtórny, co wiąże się z określonymi ograniczeniami badawczymi. Dane te zostały opracowane na potrzeby instytucji państwowych i nie zawsze w pełni odpowiadały założeniom przyjętym w niniejszym projekcie badawczym. W związku z tym, w interpretacji wyników uwzględniono ich ramowy

charakter oraz ewentualne różnice metodologiczne w sposobie ich pozyskiwania i prezentacji.

W celu uzupełnienia i pogłębienia danych uzyskanych na etapie badań ankietowych, przeprowadzono również badania jakościowe w formie wywiadów indywidualnych. Rozmowy zostały przeprowadzone z dwiema wyodrębnionymi grupami respondentów: pracownikami Wojskowych Centrów Rekrutacji (WCR) odpowiedzialnymi za prowadzenie procesu naboru oraz żołnierzami świeżo wcielonymi do służby wojskowej. Wybór tych dwóch grup badanych umożliwił uzyskanie szerokiej perspektywy na zagadnienia związane z aktualnym funkcjonowaniem systemu rekrutacji oraz pozwolił poznać zarówno spojrzenie organizacyjne, jak i indywidualne doświadczenia kandydatów.

Pracownicy WCR, posiadający kilkuletnie doświadczenie w pracy na stanowiskach rekrutacyjnych, wskazywali na wyraźne zmiany, jakie zaszły w systemie rekrutacyjnym w ostatnich latach. Zwracali uwagę na rosnącą liczbę kandydatów zainteresowanych służbą zawodową, co związane jest m.in. z dynamiczną sytuacją geopolityczną, zwiększonym poczuciem zagrożenia w społeczeństwie, ale również korzystnymi zmianami legislacyjnymi, które ułatwiły dostęp do różnych form służby wojskowej.

Rekruterzy zwracali uwagę, że motywacje kandydatów są zróżnicowane. W zdecydowanej większości dominuje czynnik ekonomiczny i socjalny, tj. poszukiwanie stabilnego zatrudnienia, stałego dochodu, świadczeń socjalnych oraz perspektywy wcześniejszego przejścia na emeryturę. Niemniej jednak, według relacji pracowników WCR, około 16% kandydatów przejawiało wyraźnie widoczną motywację wynikającą z poczucia misji, patriotyzmu i chęci służenia ojczyźnie. Dla tej grupy szczególnie ważna była możliwość realizacji tradycji rodzinnych, przynależności do grupy oraz odgrywania konkretnej roli w zapewnianiu bezpieczeństwa państwa.

Podkreślali także, że wciąż widocznym problemem w procesie rekrutacyjnym pozostają kwestie administracyjne i organizacyjne. Wskazywali na czasochłonność niektórych procedur komisji lekarskich i psychologicznych oraz na niedobory kadrowe w niektórych WCR-ach, co wpływa na tempo realizacji poszczególnych etapów postępowania kwalifikacyjnego. Dodatkowym utrudnieniem, ich zdaniem, jest również niewystarczająca cyfryzacja niektórych elementów procesu rekrutacyjnego oraz utrudniony dostęp kandydatów do bieżącej informacji o statusie ich sprawy w toku postępowania.

Nowo wcieleni żołnierze, którzy wzięli udział w wywiadach, prezentowali własne spojrzenie na proces rekrutacyjny oraz początkowy okres służby

wojskowej. Wielu z nich przyznało, że pozytywną rolę odegrały kampanie promocyjne prowadzone w Internecie i mediach społecznościowych. To właśnie dzięki dynamicznym filmom promującym życie żołnierskie, nowoczesne szkolenia i ćwiczenia taktyczne, wielu z nich zaczęło interesować się wstąpieniem do armii. Znaczną rolę odegrały także rozmowy z rodziną oraz rekomendacje znajomych, którzy wcześniej podjęli służbę.

Nowi żołnierze podkreślali również, że motywacją do podjęcia decyzji były nie tylko aspekty finansowe, ale także realne możliwości rozwoju zawodowego w strukturach wojskowych. Wielu z nich wskazywało na możliwość uzyskania dodatkowych kwalifikacji, ukończenia kursów specjalistycznych, zdobycia doświadczenia dowódczego czy udziału w misjach zagranicznych. Część z nich deklarowała również chęć kontynuacji kształcenia w ramach studiów wojskowych, kursów oficerskich czy studiów finansowanych przez wojsko.

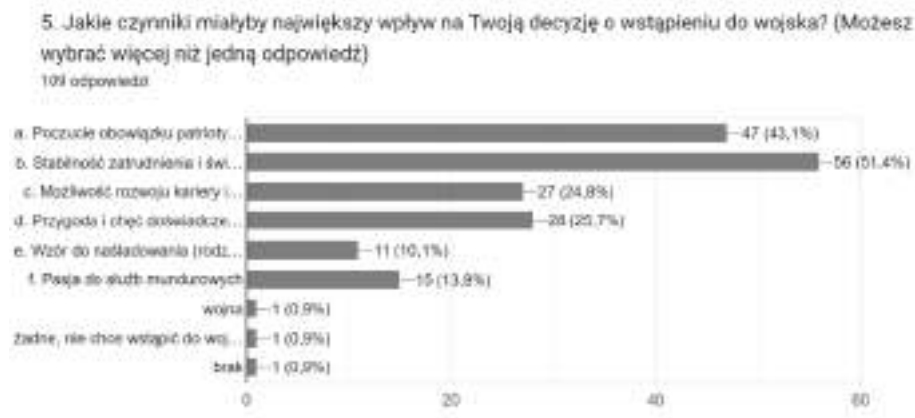
Wśród barier, które wskazywali nowo wcieleni żołnierze, pojawiały się także trudności związane z pewną rozbieżnością pomiędzy oczekiwaniami wykreowanymi przez kampanie medialne a rzeczywistością służby. Niektórzy przyznawali, że wymagania dotyczące dyscypliny, organizacji czasu, a także intensywności szkoleń poligonowych były dla nich większym wyzwaniem, niż początkowo zakładali. Wskazywano również, że czas oczekiwania na przejście całej ścieżki kwalifikacyjnej był dla wielu kandydatów demotywujący i w niektórych przypadkach prowadził do rezygnacji w trakcie procesu rekrutacyjnego.

Wyniki badań

Celem przeprowadzonego badania sondażowego z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety było pogłębione rozpoznanie czynników motywacyjnych, które wpływają na decyzję młodych ludzi o podjęciu służby wojskowej w Siłach Zbrojnych RP. W tym miejscu zaprezentowana zostanie analiza wyników uzyskanych w ramach pięciu kluczowych pytań ankietowych, które dotyczyły zarówno czynników pozytywnych, zachęcających do służby wojskowej, jak również czynników negatywnych i zniechęcających potencjalnych kandydatów do podjęcia tej ścieżki zawodowej.

W odpowiedzi na pytanie dotyczące głównych czynników wpływających na decyzję o wstąpieniu do służby wojskowej, respondenci wskazywali przede wszystkim na aspekty ekonomiczne i stabilizacyjne, w tym m.in.

możliwość wcześniejszego przejścia na emeryturę, system zabezpieczenia socjalnego dla żołnierzy zawodowych, dodatki mieszkaniowe, opieka medyczna oraz wsparcie rodzin (rys. 1). Dla wielu młodych osób perspektywa objęcia stabilnych świadczeń emerytalnych już po 25 latach służby wojskowej stanowiła bardzo istotny argument.

Rysunek 1. Czynniki mające największy wpływ na decyzję o wstąpieniu do wojska (%)

Figure 1. Factors that have the greatest influence on the decision to join the military (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Największy odsetek badanych (ok. 51%) za istotny czynnik uznał stabilność zatrudnienia i pewność zatrudnienia w długiej perspektywie czasu. W obliczu niestabilnej sytuacji na rynku pracy, zagrożenia bezrobociem oraz trudności z utrzymaniem stałej pracy w sektorze cywilnym, wojsko jawi się jako stabilny i bezpieczny pracodawca.

Znacząca część respondentów (ok. 25%) wskazywała również na możliwość rozwoju zawodowego, awansu oraz zdobywania nowych kwalifikacji w toku służby wojskowej. Dla tej grupy żołnierzy atrakcyjne okazały się różnorodne szkolenia specjalistyczne, kursy dowódcze, studia oficerskie oraz możliwość służby w jednostkach specjalistycznych, takich jak wojska obrony cyberprzestrzeni czy logistyka wojskowa.

Jednym z kluczowych elementów badania było rozpoznanie znaczenia wartości patriotycznych w procesie podejmowania decyzji o służbie wojskowej (rys. 2). W badaniu 58% respondentów uznało, że patriotyzm i poczucie obowiązku wobec ojczyzny są bardzo ważnym lub istotnym elementem ich decyzji o wstąpieniu do armii. Dla tej grupy służba wojskowa stanowiła nie tylko zawód, ale również wyraz osobistego zaangażowania w bezpieczeństwo i niepodległość państwa.

4. W jakim stopniu uważasz, że patriotyzm i chęć służenia ojczyźnie są ważnymi motywacjami do wstąpienia do wojska?

109 odpowiedzi

Rysunek 2. Znaczenie patriotyzmu i chęci służenia ojczyźnie jako czynników motywujących do wstąpienia do wojska (%)

Figure 2. The importance of patriotism and the desire to serve one's country as motivating factors for joining the military (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Część badanych (ok. 35%) zadeklarowała, że patriotyzm pełni w ich decyzji rolę umiarkowaną, tzn. stanowi element dodatkowy, ale nie był decydującym czynnikiem wpływającym na wybór kariery wojskowej. Dla pozostałych respondentów motywy patriotyczne nie odgrywały większej roli i nie były decydującym impulsem do podjęcia służby wojskowej.

Warto zauważyć, że mimo dominacji czynników materialnych, poczucie służby wobec ojczyzny wciąż odgrywa istotną rolę w decyzjach części kandydatów, zwłaszcza wśród osób wychowywanych w rodzinach o tradycjach wojskowych oraz w środowiskach, gdzie wartości patriotyczne są silnie zakorzenione.

III.8. Motywacja młodych ludzi do wstępowania do wojska, a ich wpływ...

W dalszej kolejności zbadano w jakim stopniu sytuacja społeczno-ekonomiczna w państwie wpływa na podjęcie decyzji o wstąpieniu do wojska (rys. 3).

12. W jakim stopniu Twoje decyzje o przyszłości wpływają przez sytuację społeczno-ekonomiczną w kraju (np. bezrobocie, perspektywy zawodowe)?
109 odpowiedzi

Rysunek 3. Wpływ sytuacji społeczno-ekonomicznej w państwie na podjęcie decyzji o wstąpieniu do wojska (%)

Figure 3. The impact of the socio-economic situation in the country on the decision to join the military (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Służba wojskowa jawi się w oczach wielu młodych ludzi jako bezpieczna i przewidywalna ścieżka zawodowa, zwłaszcza w kontekście rosnących kosztów życia oraz braku pewności w przyszłości ekonomicznej wielu branż cywilnych. Dla tej grupy kandydatów wojsko oferuje konkretne zabezpieczenia: gwarancję pensji, dodatki socjalne, przewidywalną ścieżkę awansu oraz możliwość wcześniejszego zabezpieczenia emerytalnego.

Jednakże zdecydowana większość badanych (ok. 40%) uznała, że sytuacja gospodarcza kraju miała dla nich mniejsze znaczenie, a o podjęciu decyzji o służbie wojskowej przesądzały inne czynniki, takie jak rozwój zawodowy, zainteresowania militarne czy wartości rodzinne.

W badaniu analizowano również potencjalne wady i zagrożenia, które mogą zniechęcać młodych ludzi do podjęcia decyzji o wstąpieniu do wojska (rys. 4).

Rysunek 4. Czynniki ograniczające motywację na podjęcie decyzji o wstąpieniu do wojska (%)

Figure 4. Factors limiting motivation to join the military (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

W badaniu analizowano również potencjalne wady i zagrożenia, które mogą zniechęcać młodych ludzi do podjęcia decyzji o wstąpieniu do wojska. Najczęściej wskazywaną przez respondentów barierą była ograniczenie życia prywatnego (40%) oraz wysokie wymagania fizyczne (25%). Młodzi ludzie obawiają się konieczności wielokrotnego przenoszenia do różnych jednostek, co utrudnia życie rodzinne i planowanie długoterminowej stabilizacji mieszkaniowej.

Kolejnym istotnym problemem wskazywanym przez 18% badanych był stres i ryzyko związane z charakterem służby, w tym konieczność udziału w szkoleniach poligonowych, wyjazdach zagranicznych oraz potencjalne ryzyko związane z misjami bojowymi.

Istotny odsetek respondentów (11%) wskazywał również na rygorystyczną dyscyplinę wojskową oraz podporządkowanie hierarchii służbowej, które dla części młodych ludzi stanowią barierę w decyzji o podjęciu służby. Część ankietowanych zwracała także uwagę na ograniczoną możliwość prowadzenia równoległej kariery cywilnej w przypadku wyboru służby wojskowej.

Ostatnim analizowanym w badaniu zagadnieniem były szeroko rozumiane czynniki społeczne i kulturowe wpływające na decyzję o wyborze służby wojskowej (rys. 5).

15. Jakie czynniki społeczne lub kulturowe wpływają na Twoją decyzję o wstąpieniu do wojska?
(np. oczekiwania społeczne, wzorce w rodzinie, prestiż zawodu)
109 odpowiedzi

Rysunek 5. Czynniki społeczno-kulturowe wpływające na decyzję o podjęciu służby wojskowej (%)

Figure 5. Socio-cultural factors influencing the decision to join the military (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Aż 57% badanych wskazało, że istotną rolę odgrywa tutaj chęć przeżycia przygody oraz specyfika wojska jako wyjątkowego środowiska dającego możliwość zdobywania niecodziennych doświadczeń. Dla wielu młodych ludzi wojsko jawi się jako atrakcyjna alternatywa wobec przewidywalnych i monotonnych ścieżek cywilnych, oferując możliwość uczestnictwa w ćwiczeniach poligonowych, szkoleniach specjalistycznych, wyjazdach zagranicznych czy służby w strukturach NATO.

Z kolei 18% respondentów zwróciło uwagę na wpływ opinii społecznej i prestiż zawodu żołnierza w środowisku lokalnym. Wojsko jest postrzegane jako zawód szanowany i dający poczucie bycia częścią elitarnej grupy. Niektórzy ankietowani wskazywali również, że presja środowiskowa, np. ze strony rodziny lub rówieśników, odgrywała pewną rolę w podjęciu decyzji o zgłoszeniu się do służby.

Dla pozostałych badanych czynniki kulturowe miały znaczenie drugorzędne lub żadne, a decyzja o służbie wojskowej wynikała z innych, indywidualnych kalkulacji i preferencji zawodowych.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania wśród respondentów dostarczyły szerokiego spektrum informacji na temat motywacji młodych ludzi do wstąpienia do wojska oraz ich wpływu na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Analiza uzyskanych danych pozwoliła na wyodrębnienie kluczowych czynników decyzyjnych, identyfikację obaw i oczekiwań kandydatów, a także ocenę funkcjonowania obecnego systemu rekrutacyjnego.

Wyniki badań jednoznacznie wskazują, że decyzje młodych ludzi o podjęciu służby wojskowej są determinowane przez różnorodne, często nakładające się na siebie motywy. Wśród najczęściej wymienianych znalazły się: poczucie obowiązku patriotycznego, stabilność zatrudnienia, atrakcyjne świadczenia socjalne, możliwość rozwoju kariery oraz perspektywa awansu zawodowego. Aspekty patriotyczne i ideowe odgrywają istotną rolę, zwłaszcza wśród osób, które postrzegają służbę wojskową jako formę realizacji wartości prospołecznych i obywatelskich.

Znaczący udział czynników finansowych i socjalnych w motywacjach respondentów świadczy o ich pragmatycznym podejściu do wyboru ścieżki zawodowej. Stabilność zatrudnienia, gwarancja wynagrodzenia, dostęp do świadczeń zdrowotnych oraz emerytalnych stanowią ważne argumenty na rzecz wyboru służby wojskowej. Jednocześnie jednak, dla wielu badanych, elementy te nie są wyłącznie celem samym w sobie, lecz stanowią wsparcie dla realizacji głębszych wartości, takich jak służba na rzecz państwa i społeczeństwa.

Pomimo licznych korzyści płynących ze służby wojskowej, badani wskazywali również na występowanie istotnych obaw. Do najczęściej wymienianych należą: wysoki poziom stresu związany z wykonywaniem obowiązków, presja służbowa, ryzyko uczestnictwa w działaniach bojowych oraz długotrwała rozłąka z rodziną. Część respondentów wskazywała również na obawy związane z wymaganiami fizycznymi oraz niepewnością wyniku kwalifikacji wojskowej, co często przedłuża cały proces rekrutacyjny i budzi dodatkowe napięcia.

Jednakże, pomimo istnienia tych barier, zdecydowana większość badanych deklarowała gotowość do podjęcia służby wojskowej, traktując wskazane trudności jako naturalny element specyfiki zawodu żołnierza, a nie jako czynnik odwołujący od decyzji.

Wyniki ankiety uwydatniły także rolę, jaką odgrywa otoczenie społeczne w procesie podejmowania decyzji o wstąpieniu do wojska. Znaczącym czynnikiem były tu opinie i rekomendacje rodziny oraz znajomych, które w wielu przypadkach wzmacniały pozytywne nastawienie do służby. Wsparcie emocjonalne i moralne ze strony bliskich uznawane jest przez kandydatów za istotny element ułatwiający podjęcie decyzji.

Równie ważnym źródłem informacji są internet czy media społecznościowe. Młodzi ludzie często czerpią wiedzę o warunkach służby, możliwościach rozwoju i wymaganiach rekrutacyjnych właśnie z tych źródeł. Profesjonalnie prowadzona kampania promocyjna wojska ma kluczowe znaczenie w budowaniu pozytywnego wizerunku służby wojskowej oraz w przeciwdziałaniu funkcjonującym stereotypom i uprzedzeniom.

System rekrutacyjny odgrywa istotną rolę w kształtowaniu potencjału obronnego państwa. Skuteczna i sprawnie funkcjonująca rekrutacja, dostosowana do oczekiwań młodego pokolenia, pozwala na pozyskiwanie dobrze zmotywowanych i przygotowanych kandydatów, którzy zasilają szeregi Sił Zbrojnych RP. Wysoka jakość zasobów ludzkich przekłada się na efektywność operacyjną wojska, jego zdolności mobilizacyjne oraz gotowość bojową, co w bezpośredni sposób wpływa na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa.

Analiza przeprowadzonych badań wskazała również na istotne problemy i bariery organizacyjne w funkcjonowaniu obecnego systemu naboru. Do najważniejszych wyzwań należą: wydłużone procedury kwalifikacyjne, ograniczona liczba dostępnych etatów, niewystarczająca elastyczność systemu informacyjnego oraz brak pełnej przejrzystości w przebiegu całego procesu.

Dodatkowo, istotnym problemem pozostaje długi czas oczekiwania na wyniki badań lekarskich oraz decyzję organów wykonawczych, które często dezorganizuje plany kandydatów i wpływa negatywnie na ich motywację. Wskazywano również na niedostateczną komunikację na etapie odwołań od decyzji komisji lekarskich, co może rodzić frustrację i poczucie bezradności wśród aplikujących.

Przeprowadzone badania umożliwiły kompleksowe spojrzenie na motyw, oczekiwania i doświadczenia młodych ludzi podejmujących decyzję o wstąpieniu do służby wojskowej. Uzyskane wyniki jasno pokazują, że decyzja o podjęciu służby wynika z kombinacji czynników ideowych

i pragmatycznych, przy jednoczesnym istnieniu szeregu wyzwań systemowych, których eliminacja może znacząco podnieść efektywność i atrakcyjność procesu rekrutacyjnego. Wnioski te stanowią solidną podstawę do sformułowania szczegółowych rekomendacji praktycznych, które zostaną przedstawione w kolejnej części pracy.

Rekomendacje dla Wojskowego Centrum Rekrutacji

W oparciu o przeprowadzone badania oraz wnioski płynące z analizy czynników wpływających na decyzję o podjęciu służby wojskowej, możliwe jest sformułowanie szerokiego katalogu rekomendacji, mających na celu usprawnienie funkcjonowania Wojskowego Centrum Rekrutacji (WCR) oraz podniesienie efektywności procesu rekrutacyjnego.

Pierwszym kluczowym obszarem wymagającym zmian jest optymalizacja i przyspieszenie procedur kwalifikacyjnych. W celu zmniejszenia długości procesu rekrutacyjnego rekomenduje się:

- zwiększenie liczby komisji lekarskich i psychologicznych,
- wprowadzenie systemu priorytetowych terminów dla osób już zakwalifikowanych formalnie,
- cyfryzację dokumentacji medycznej i psychologicznej,
- wdrożenie monitoringu etapów postępowania, tak aby kandydat mógł na bieżąco śledzić status swojego wniosku.

Takie rozwiązania wpłyną pozytywnie na płynność całego procesu i ograniczą liczbę rezygnacji wynikających z przeciągających się terminów.

Istotnym czynnikiem podnoszącym jakość procesu rekrutacyjnego jest przejrzysta i sprawna komunikacja z kandydatami. Rekomenduje się:

- stworzenie platformy internetowej umożliwiającej sprawdzenie statusu sprawy,
- prowadzenie szkoleń dla pracowników WCR z zakresu profesjonalnej obsługi kandydata,
- wprowadzenie dedykowanych infolinii lub doradców ds. rekrutacji.

Poprawa komunikacji zmniejszy poziom frustracji kandydatów oraz zwiększy zaufanie do instytucji wojskowej.

Z uwagi na dużą rolę internetu i mediów społecznościowych w kształtowaniu decyzji młodych ludzi, kluczowe jest:

- rozwijanie nowoczesnych form reklamy multimedialnej,
- przedstawianie autentycznych historii żołnierzy,
- angażowanie influencerów i środowisk akademickich w kampanie informacyjne,
- prezentowanie konkretnych ścieżek kariery i rozwoju w strukturach wojskowych.

Takie działania pozwolą na skuteczniejsze dotarcie do potencjalnych kandydatów i kreowanie pozytywnego wizerunku służby wojskowej.

Rekomenduje się również pogłębianie współpracy WCR z placówkami edukacyjnymi, w tym:

- organizację cyklicznych spotkań informacyjnych w szkołach i na uczelniach,
- rozwój programów klas mundurowych,
- wdrożenie programów stypendialnych dla uczniów i studentów zainteresowanych służbą.

Dzięki temu już na wczesnym etapie edukacji młodzież będzie miała możliwość świadomego planowania kariery wojskowej.

Ograniczona liczba dostępnych miejsc w jednostkach wojskowych wymaga wprowadzenia bardziej dynamicznego planowania etatów:

- bieżące analizowanie liczby wakatów i zapotrzebowania jednostek,
- przewidywanie rotacji kadrowej,
- umożliwienie wcześniejszego podpisywania decyzji powołania, zabezpieczających miejsca dla kandydatów oczekujących na zakończenie procedur.

Takie rozwiązania zmniejszą ryzyko utraty zmotywowanych kandydatów.

Rekomenduje się rozwinięcie systemu wsparcia dla żołnierzy rozpoczynających służbę:

- organizacja szkoleń adaptacyjnych,
- dostęp do konsultacji psychologicznych,
- tworzenie grup wsparcia dla nowych żołnierzy,

- rozwój programów mentoringowych wewnątrz jednostek wojskowych.

Takie działania zwiększą trwałość motywacji oraz pozwolą na efektywniejsze wdrożenie w realia służby.

Ważnym elementem jest także wprowadzenie klarownych i szybkich procedur odwoławczych od decyzji komisji lekarskich i psychologicznych:

- skrócenie terminów rozpatrywania odwołań,
- zapewnienie kandydatom dostępu do pełnej dokumentacji orzeczniczej,
- transparentność decyzji i możliwość zasięgnięcia opinii niezależnych ekspertów.

Dzięki temu kandydaci poczują większą sprawiedliwość proceduralną i będą mniej narażeni na poczucie bezsilności.

W celu efektywnego wykorzystania doświadczenia i kwalifikacji osób posiadających już wcześniejsze doświadczenie służbowe (np. służba przygotowawcza, służba w formacjach mundurowych, NSR, WOT, służba kandydacka), rekomenduje się wprowadzenie uproszczonej ścieżki rekrutacyjnej, obejmującej:

- ograniczenie do minimum formalności administracyjnych w zakresie dokumentacji potwierdzającej zdolność do służby,
- uznawanie wcześniej zaliczonych egzaminów sprawnościowych, psychologicznych i lekarskich (jeżeli nie upłynął istotny okres czasu),
- możliwość szybszego włączania do systemu szkolenia specjalistycznego z pominięciem części ogólnej przygotowawczej,
- indywidualne wyznaczanie terminów powołań dostosowane do możliwości i potrzeb kandydata.

Takie rozwiązanie pozwoliłoby na płynniejsze przechodzenie wyszkolonych osób między różnymi formami służby, zwiększając elastyczność systemu rekrutacyjnego i efektywniej zagospodarowując dostępny potencjał ludzki.

Podsumowując, wdrożenie powyższych rekomendacji może znacząco podnieść efektywność i atrakcyjność procesu rekrutacyjnego realizowanego przez Wojskowe Centrum Rekrutacji, a tym samym przełożyć się na wzmocnienie potencjału obronnego i bezpieczeństwa wewnętrznego państwa.

Propozycje usprawnień rekrutacyjnych w kontekście potrzeb bezpieczeństwa wewnętrznego

Analiza wyników przeprowadzonych badań, jak również szersza ocena aktualnej sytuacji w systemie rekrutacji do Sił Zbrojnych RP, pozwalają sformułować szereg propozycji usprawniających proces naboru w kontekście rosnących potrzeb bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. W obliczu dynamicznych zmian geopolitycznych oraz rosnących wyzwań dla bezpieczeństwa Polski, niezbędne staje się zwiększenie efektywności i elastyczności mechanizmów pozyskiwania kandydatów do służby wojskowej.

Jednym z podstawowych wniosków płynących z badań jest fakt, iż wielu młodych ludzi pozyskuje informacje na temat służby wojskowej głównie poprzez Internet, media społecznościowe oraz rekomendacje bliskich. Z tego względu konieczne jest rozszerzenie i profesjonalizacja kampanii informacyjnych, które będą w sposób atrakcyjny i nowoczesny prezentować ofertę służby wojskowej, jej możliwości rozwoju kariery, stabilność zatrudnienia oraz dostęp do szerokiego pakietu świadczeń socjalnych. Kluczowe jest również większe zaangażowanie żołnierzy zawodowych w działania promocyjne w środowiskach lokalnych, szkolnych i akademickich, w formie np. prelekcji, warsztatów czy otwartych spotkań.

Wielu kandydatów zwraca uwagę na długotrwałość i skomplikowanie procedur rekrutacyjnych, w szczególności w zakresie kwalifikacji zdrowotnej (RWKL) oraz procesów odwoławczych. Skrócenie czasu oczekiwania na decyzje komisji, większa liczba dostępnych terminów badań, a także wprowadzenie systemów elektronicznej obsługi kandydata mogłyby znacząco zwiększyć efektywność procesu naboru oraz ograniczyć zniechęcenie potencjalnych ochotników.

W kontekście rosnącego zainteresowania służbami ochotniczymi (Dobrowolna Zasadnicza Służba Wojskowa, WOT), wskazane jest stworzenie bardziej elastycznych mechanizmów pozwalających na szybkie i płynne przechodzenie żołnierzy z tych form służby do zawodowej służby wojskowej. Ułatwienia proceduralne, uwzględniające już odbyty czas służby i wyszkolenie wojskowe, skróciłyby czas adaptacji i umożliwiły szybkie włączenie wykwalifikowanego personelu w struktury zawodowe.

Istotnym elementem procesu rekrutacyjnego powinno być zwiększenie wsparcia psychologicznego oraz adaptacyjnego dla kandydatów, szczególnie w początkowej fazie służby. Wielu młodych ludzi deklaruje obawy związane ze stresem i presją, jakie wiążą się ze służbą wojskową. Dobrze funkcjonujący

system wsparcia może znacząco obniżyć ryzyko rezygnacji ze służby już na etapie adaptacji oraz poprawić długofalowe funkcjonowanie żołnierzy w strukturach Sił Zbrojnych RP.

Zasadniczym problemem pozostaje kwestia dostępności etatów w strukturach wojskowych, która często nie nadąża za aktualnym poziomem zainteresowania służbą. Wprowadzenie elastycznych limitów etatowych, uzależnionych od bieżących analiz potrzeb kadrowych oraz potencjału naborowego, mogłoby zmniejszyć czas oczekiwania na powołanie i pozwolić na pełniejsze wykorzystanie potencjału zgłaszających się kandydatów.

Badania wskazują również na pewne trudności w zakresie komunikacji na linii kandydat – organy kwalifikacyjne, szczególnie w przypadku postępowań odwoławczych. Usprawnienie przekazywania informacji, bardziej transparentny system odwołań oraz wyznaczenie koordynatorów ds. kontaktu z kandydatami mogą pozytywnie wpłynąć na wizerunek procesu i zwiększyć zaufanie do instytucji wojskowych.

Rekrutacja powinna w większym stopniu brać pod uwagę specyfikę demograficzną poszczególnych regionów kraju. W województwach, w których notuje się większe zainteresowanie służbą wojskową, należy zapewnić odpowiednią dostępność terminów kwalifikacji oraz zwiększyć limity miejsc. Natomiast w regionach o niższym zainteresowaniu powinno się zintensyfikować działania promocyjne i edukacyjne.

Bibliografia

1. Baranowska A., *Socjologia wojska w Polsce – pytania o przeszłość, teraźniejszość i przyszłość subdyscypliny*, Roczniki Historii Socjologii, Warszawa: Polskie Towarzystwo Socjologiczne / Instytut Socjologii UW, 2017.
2. Bartosz S., *Przyszłość sił zbrojnych: kadry i modernizacja*, Rocznik Obrony Narodowej, 2024, nr 3.
3. Filaszkiewicz O., Majer A., *Spoleczno-kulturowe i historyczno-prawne uwarunkowania pracy kobiet w wojsku*, Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2023.
4. Henderson L., *Recruiting the Modern Soldier: Motivations, Expectations and Identity*, Palgrave Macmillan, London 2024.

5. Kacała B., Michaluk A., *Rozwój kadr a kultura organizacyjna w dobie profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2010.
6. Kowalski B., *Współczesne wyzwania rekrutacyjne w Wojsku Polskim*, Rocznik Bezpieczeństwa Narodowego, 2023.
7. Nowak K., *System rekrutacji do Sił Zbrojnych RP*, Wydawnictwo MON, Warszawa 2023.
8. Nowakowska M., *Kompetencje kulturowe w siłach zbrojnych państw NATO w XXI wieku. Stan badań*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, 15(2) 2021.
9. Zimny M., *Zmiany w Siłach Zbrojnych jako skutek udziału Wojska Polskiego we współczesnych interwencjach militarnych*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, 2007.

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz. U. z 2024 r. poz. 248.
2. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. z 2024 r. poz. 1571, art. 404
3. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 1 marca 2024 r. w sprawie Centralnego Wojskowego Centrum Rekrutacji oraz Wojskowych Centrów Rekrutacji, Dz. U. 2024, poz. 313.
4. Decyzja Nr 3 Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 stycznia 2022 r. w sprawie Wojsk Obrony Cyberprzestrzeni, Dz. Urz. MON 2022.

Zasoby internetowe

1. Ministerstwo Obrony Narodowej, „Zostań Żołnierzem RP”, <https://www.wojsko-polskie.pl/> (dostęp dn. 22.01.25 r.).
2. Wpływ przemian demograficznych na Siły Zbrojne RP – analiza, Defence24.pl, <https://www.defence24.pl/>, (dostęp dn. 05.03.25 r.).

Część IV

Kryzys migracyjny i bezpieczeństwo regionalne

Kryzys migracyjny na przykładzie kryzysu na granicy polsko-białoruskiej. Opinie Polaków

Kamila Kaczanowska

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Wstęp

Kryzysy migracyjne od dawna stanowią jedno z najpoważniejszych wyzwań społeczno-politycznych współczesnego świata. W obliczu globalizacji, zmieniającej się sytuacji geopolitycznej oraz rosnących konfliktów zbrojnych, liczba osób zmuszonych do opuszczenia swoich domów stale wzrasta. Migracja, choć jest naturalnym procesem poszukiwania lepszych warunków życia, często staje się źródłem napięć i wyzwań dla państw przyjmujących. W szczególności, kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej, który rozwinął się w ostatnich latach, stanowi istotny przykład tych problemów.

W artykule podjęta została próba analizy kryzysu migracyjnego na polsko-białoruskiej granicy z perspektywy opinii polskiego społeczeństwa. Zbadanie postaw obywateli, ich reakcji na napływ migrantów oraz ocena polityki rządu w tym zakresie stanowi główny cel badawczy. Istotnym elementem rozważań będzie także wpływ kryzysu na bezpieczeństwo narodowe oraz relacje międzynarodowe, szczególnie w kontekście polityki Unii Europejskiej i działań Białorusi.

W czerwcu 2021 roku władze Białorusi w odpowiedzi na nałożone sankcje przez Unię Europejską zawiesiły udział w Partnerstwie Wschodnim i zapowiedziały, że nie będą powstrzymywać migrantów, handlarzy ludźmi, przemytników narkotyków i materiałów jądrowych przed wjazdem do UE. Było to zapowiedzią instrumentalnego wykorzystywania migrantów w celach politycznych, organizując ich tranzyt z Iraku, Afganistanu i Syrii. Początkowo wzmożony napływ migrantów dotknął Litwę, a później również Polskę i Łotwę, które doświadczyły zwiększonego przekraczania granicy UE przez osoby

o nieuregulowanym statusie¹. Do 2021 roku przepływ migrantów do Europy odbywał się kilkoma głównymi szlakami: wschodnim śródziemnomorskim (do Grecji, Cypru i Bułgarii), zachodnim śródziemnomorskim (do Hiszpanii, w tym Ceuty i Melilli w Afryce Północnej), środkowym śródziemnomorskim (do Włoch i Malty) oraz zachodnim afrykańskim (na Wyspy Kanaryjskie). Zewnętrzną granicę UE przekraczano również zachodnim szlakiem bałkańskim (przez Bałkany Zachodnie do Chorwacji, Słowenii i Węgier), wschodnioeuropejskim (przez Ukrainę i Białoruś do Polski, Litwy i Łotwy) oraz murmańskim (przez Rosję do Finlandii i Norwegii). W drugiej połowie 2021 roku szczególne znaczenie zyskał szlak wschodnioeuropejski przez Białoruś, gdzie władze tego kraju wywierały presję migracyjną na granicę z Polską, Litwą i Łotwą w odpowiedzi na unijne sankcje po wyborach prezydenckich². Niektórzy badacze uważają, że działania Białorusi w 2021 roku były kontynuacją „Operacji Śluza” z lat 2010-2011, mającej na celu wywołanie napięcia migracyjnego w celu uzyskania pomocy finansowej od UE na uszczelnienie granicy. Reżim Łukaszenki chciał wymusić zniesienie sankcji oraz ukarać kraje UE, zwłaszcza Polskę i Litwę, za poparcie białoruskiej opozycji. Władze Białorusi organizowały tranzyt migrantów z państw trzecich, współpracując z biurami podróży oferującymi kosztowne pakiety turystyczne, które miały ułatwić przejście przez granicę UE³.

Od połowy 2021 roku Białoruscy pogranicznicy intensyfikowali agresję na granicy, stosując napaść słowną, rzucając kamieniami i przedmiotami wydzielającymi dym, a także używając petard, by ogluszyć polskich funkcjonariuszy. Dodatkowo, oślepiali polskie służby silnym światłem stroboskopowym oraz używali latarek i laserów. Białoruskie służby strzelały w powietrze oraz wystrzeliły pocisk sygnałowy, który spadł po polskiej stronie granicy w pobliżu posterunku SG w Białowieży⁴. W okolicach Terespoła doszło do zniszczenia masztów oświetleniowych, ustawionych przez polskich żołnierzy, w wyniku strzałów z broni pneumatycznej. Kolejna prowokacja miała miejsce, gdy na terytorium Polski wkroczyły trzy uzbrojone osoby w mundurach. Po próbie kontaktu przez polski patrol, przeładowali broń i wycofali się

¹ O. Tkachuk, Znaczenie kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej dla polityki imigracyjnej i azylowej Unii Europejskiej, Polska 2022, s.107.

² E. Lesiewicz, *Strefa Schengen w dobie kryzysu imigracyjnego*, „Przegląd Politologiczny” 2016, nr 4, s. 186.

³ O. Tkachuk, Znaczenie..., op. cit., s. 108-109.

⁴ L. Elak, *Ochrona granicy polsko-białoruskiej w obliczu wojny hybrydowej*, Warszawa 2024, s. 84-85.

w stronę Białorusi⁵. W odpowiedzi na prowokacyjne działania Białorusi, 2 września 2021 r. wprowadzono stan wyjątkowy w pasie przygranicznym, obejmujący 115 miejscowości w woj. podlaskim i 68 w woj. lubelskim. 1 października 2021 r., po zgodzie Sejmu, Prezydent RP przedłużył stan wyjątkowy do 30 listopada. Od 1 grudnia 2021 r. do 1 marca 2022 r. wprowadzono czasowy zakaz przebywania w strefie przy granicy z Białorusią.

W związku z narastającymi atakami i śmiercią żołnierza w maju 2024 r., od 13 czerwca 2024 r. na 90 dni zakazano przebywania na odcinku granicznym o długości 60,67 km, w rejonie placówek Straży Granicznej w Narewce, Białowieży, Dubiczach Cerkiewnych i Czeremsze. Na większości odcinka strefa ma szerokość 200 m, a w rejonach rezerwatów – około 2 km. 9 września 2024 r. szef MSWiA przedłużył zakaz o kolejne 90 dni, obowiązujący od 11 września 2024 r.⁶. Na niektórych odcinkach granicy, szczególnie w rejonach Białowieży i Dubicz Cerkiewnych, polskie służby są atakowane przez migrantów rzucających kamieniami i płonącymi gałęziami. Mimo incydentów, sytuacja jest monitorowana, a wprowadzenie strefy buforowej zmniejszyło liczbę prób przekroczeń. W rejonie Puszczy Białowieskiej wprowadzono zakaz przebywania dla wzmocnienia kontroli. Codziennie udaremniane są próby forsowania bariery granicznej i zatrzymywane osoby wspierające nielegalne przekroczenia⁷.

Nielegalna migracja jest poważnym wyzwaniem dla bezpieczeństwa państwa i często postrzegana jako zagrożenie w przepływach migracyjnych. Kontrola graniczna osób wjeżdżających na terytorium jest kluczowym elementem suwerenności. W związku z tym nielegalna migracja bywa traktowana jako atak na suwerenność, zagrażając zdolności państwa do kontroli nad swoim terytorium⁸. Kryzys na polsko-białoruskiej granicy jest narzędziem nacisku politycznego o dwóch wymiarach: lokalnym, gdzie Białoruś dąży do ustępstw Zachodu i złagodzenia sankcji, oraz globalnym, w którym Rosja narzuca swoje zasady UE i NATO, dążąc do nowego ładu światowego. Kryzys dzieli się na dwie fazy. W pierwszej, w 2020 r., litewska straż graniczna zatrzymała 80 osób, a w 2021 r. liczba ta wzrosła do ponad 4 tys. Druga faza skierowana była głównie przeciw Polsce. Białoruś złagodziła prawo, znosząc

⁵ M. Oskierko, *Kryzys migracyjny na polsko-białoruskiej granicy państwowej*, Chelń-Warszawa 2022, s. 213.

⁶ L. Elak, *Ochrona granicy...*, op. cit., s. 85-86.

⁷ Ibidem, s. 86- 87.

⁸ A. Kukula, *Ochrona granicy państwowej przez siły zbrojne RP w warunkach nielegalnej migracji*, „Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono” 2022, nr 1 (1), s. 350.

m.in. kary za przebywanie w strefie przygranicznej, a w czerwcu 2021 r. zawiesiła umowę o readmisji z UE. Latem 2021 r. około 2100 osób próbowało siłowo przekroczyć polską granicę. Zjawisko to zostało określone jako instrumentalizacja migracji, gdzie państwo trzecie zachęca do migracji w celu destabilizacji Unii lub państw członkowskich. Reżim Łukaszenki wykorzystał to, aby sprawdzić zdolności Polski, Litwy i Łotwy do ochrony granic oraz skuteczność reakcji UE⁹. Z powodu systemowego charakteru kryzysu migracyjnego i działań destabilizacyjnych reżimu Łukaszenki, na polsko-białoruskiej granicy zbudowano ogrodzenie o długości 187 km. Ta strategiczna inwestycja kosztowała Polskę 1,6 mld zł (ponad 372 mln euro)¹⁰. Ogrodzenie graniczne nie wyeliminowało prób jego sforsowania ani nielegalnego przekraczania granicy, ale utrudnia migrantom przejście i pozwala Straży Granicznej oraz żołnierzom szybciej reagować.

Skutki kryzysu na granicy polsko–białoruskiej przejawiają się w następujących wymiarach:

- wymiar humanitarny. Wraz z eskalacją kryzysu migracyjnego sytuacja osób uwięzionych w przygranicznych lasach stała się coraz bardziej dramatyczna, przybierając charakter humanitarny. Migranci, zwabieni obietnicami łatwego dotarcia do Europy Zachodniej, znaleźli się w skrajnie niebezpiecznych warunkach. Po przybyciu na Białoruś doświadczali przemocy i brutalności, byli zmuszani do przekraczania granicy w nielegalnych miejscach, co narażało ich życie i zdrowie. Pozbawiano ich podstawowych środków do życia, takich jak woda i jedzenie. Polskie służby, wdrażając ustawę „wywózkową”, rozpoczęły działania, które obejmowały transport zatrzymanych osób na granicę i zmuszanie ich do opuszczenia Polski, co skutkowało zakazem wjazdu do strefy Schengen. W efekcie tego konfliktu migranci stali się zakładnikami politycznej rozgrywki między reżimem Łukaszenki a Polską i UE, błakając się po lasach bez schronienia i dostępu do pomocy medycznej, co groziło poważnymi konsekwencjami zdrowotnymi. Na koniec listopada 2021 r. odnotowano co najmniej 14 zgonów, w tym dzieci i osoby dorosłe, choć oficjalnie potwierdzono 12 przypadków. W trakcie pełnienia służby przy granicy zginęło również dwóch polskich żołnierzy, a w styczniu 2022 r.

⁹ L. Elak, *Ochrona granicy...*, op. cit., 88-89.

¹⁰ Ustawa z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej, Dz. U. 2021 poz. 1992.

w okolicach Białowieży doszło do śmierci trzeciego żołnierza. Nieoficjalna liczba ofiar po stronie białoruskiej pozostaje nieznana.¹¹

- wymiar logistyczno-finansowy. Oprócz ludzkiego dramatu, kryzys migracyjny wiąże się z ogromnymi kosztami finansowymi. Wprowadzenie stanu wyjątkowego wymagało zwiększenia liczby służb zabezpieczających obszar graniczny, angażując około 20 tysięcy mundurowych, w tym około 4 tysiące funkcjonariuszy Straży Granicznej, 14 tysięcy żołnierzy oraz 2 tysiące policjantów. Koszty logistyczne i finansowe, obejmujące zakwaterowanie, wyżywienie oraz delegowanie służb, sięgały ponad 25 milionów złotych miesięcznie. Dodatkowo poniesiono wydatki na tłumaczenia w postępowaniach administracyjnych i karnych oraz na leczenie szpitalne. W ramach zabezpieczenia granicy ułożono na odcinku około 113 km zasieki spiralne z drutu „concertina” oraz zbudowano płot na odcinku około 124 km, co wraz z przygotowaniem gruntów mogło kosztować około 200 milionów złotych. Powstały również posterunki obserwacyjno-ochronne, a dodatkowe techniczne zabezpieczenia granicy uzupełnia budowa zapory, której koszt oszacowano na 1,615 miliarda złotych, z czego 1,5 miliarda przeznaczono na budowę fizycznej bariery, a 115 milionów na urządzenia techniczne. Wysokie nakłady finansowe na ochronę granicy polsko-białoruskiej stale rosną, a przedłużający się kryzys będzie generował kolejne koszty, obciążając budżet państwa¹².
- wymiar informacyjno-psychologiczny. Od początku kryzysu migracyjnego białoruskie i rosyjskie media państwowe intensywnie prowadziły działania dezinformacyjne i propagandowe skierowane przeciwko Polsce, Unii Europejskiej oraz NATO. Polska była przedstawiana jako niewiarygodne państwo, zagrażające suwerenności Białorusi i wywołujące niebezpieczeństwa w Europie. W białoruskich mediach często pojawiały się groźby, w tym zapowiedź wstrzymania dostaw gazu do Polski w odpowiedzi na nowe sankcje związane z kryzysem granicznym. Inne komunikaty miały na celu zdyskredytowanie polskich służb granicznych, podkreślając ich niezdolność do skutecznej kontroli granicy oraz oskarżając je o niehumanitarne traktowanie uchodźców. Przekazom tym

¹¹ A. Wawrzusiszyn, *Kryzys migracyjny...*, op. cit., s. 58-59.

¹² Ibidem, s. 59–60.

towarzyszyły opisy dramatycznych sytuacji oraz krzywd doświadczanych przez migrantów ze strony polskich służb¹³.

Cel, przedmiot i metoda badań

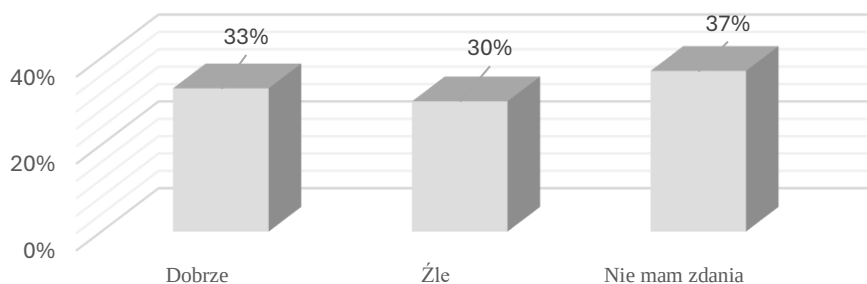
Punktem odniesienia do badań własnych było zbadanie opinii polskiego społeczeństwa na temat kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej, uwzględniając aspekty związane z polityką rządu, pomocą humanitarną oraz bezpieczeństwem narodowym.

Badania do pracy dyplomowej zostały przeprowadzone za pomocą kwestionariusza ankiety poprzez udostępnienie jego za pomocą sieci Internet. Ankietę przeprowadzono w dniach od 01.12.2024 r. do 22.01.2025 r. w tym czasie udało się dotrzeć do 100 respondentów, które odpowiedziały na zadane pytania.

Wyniki badań

Na pytanie o ocenę działań polskiego rządu 33% respondentów odpowiedziało, że ocenia je dobrze. Jednocześnie 30% uznało te działania za złe, a największy odsetek – 37% – nie miał zdania, co może wskazywać na brak wystarczającej wiedzy lub obojętność w tej kwestii (rys. 1).

¹³ Ibidem, s. 60.

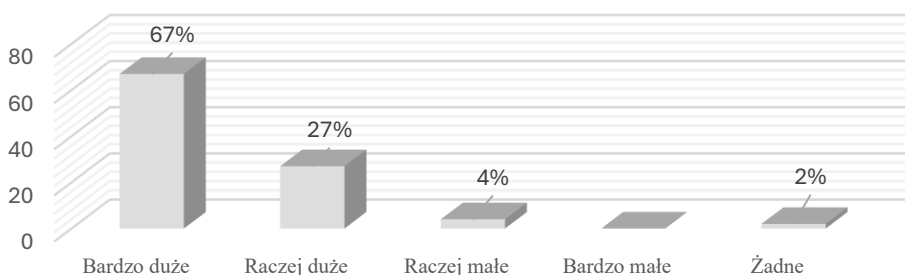
Rysunek 1. Ocena działań polskiego rządu w odpowiedzi na kryzys na granicy polsko białoruskiej (%)

Figure 1. Assessment of the Polish government's response to the crisis on the Polish-Belarusian border (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Na pytanie o zagrożenie ze strony migrantów 67% respondentów wskazało, że jest ono bardzo duże, a 27% uznało je za raczej duże. Załedwie 4% oceniło zagrożenie jako raczej małe, 2% uznało, że go nie ma, a nikt nie wskazał odpowiedzi „bardzo małe” (rys. 2).

Rysunek 2. Ocena zagrożenia ze strony migrantów dla państwa polskiego (%)

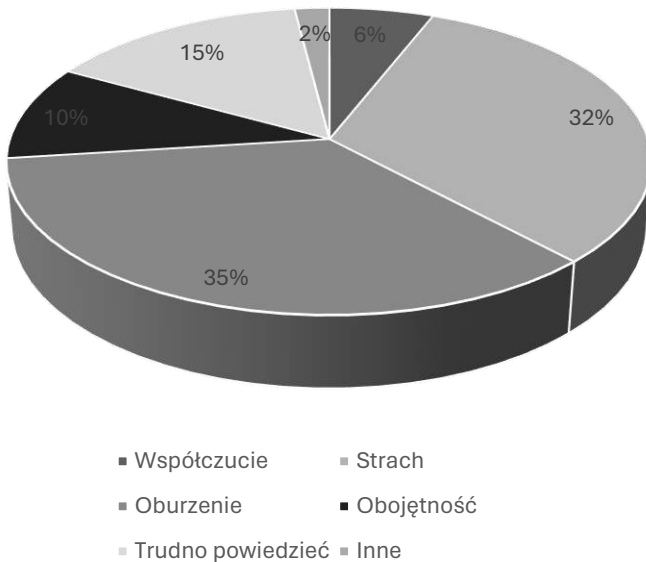
Figure 2. Assessment of the threat posed by migrants to the Polish state (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Z kolei najczęściej wyrażanym uczuciem przez respondentów wobec migrantów było oburzenie (35%) oraz strach (32%). Współczucie zadeklarowało tylko 6% badanych, a 10% było obojętnych (rys. 3). Dodatkowe odpowiedzi to m.in. trudno powiedzieć (15%), a 2% badanych wskazało inne odczucia, np.:

- „Chęć pomocy w powrocie do krajów, z których przybyli” – 1%.
- „Nie jest mi ich szkoda” – 1%.

Rysunek 3. Ocena zagrożenia ze strony migrantów dla państwa polskiego (%)

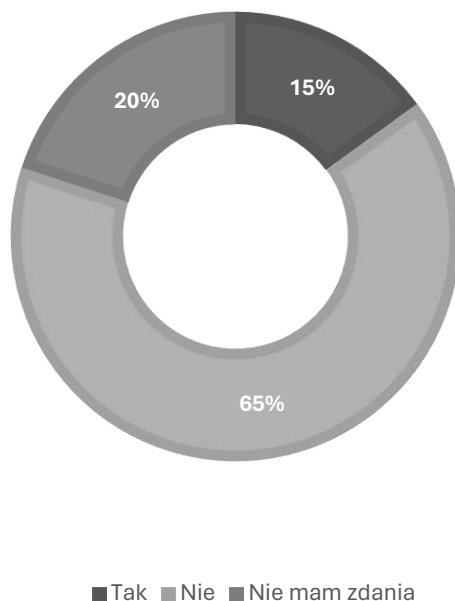
Figure 3. Assessment of the threat posed by migrants to the Polish state (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

65% respondentów odpowiedziało, że Polska nie powinna udzielać pomocy humanitarnej migrantom, co wskazuje na dominującą niechęć społeczeństwa do zaangażowania w jakąkolwiek pomoc. Jedynie 15%

opowiedziało się za wsparciem humanitarnym, a 20% nie miało zdania, co może oznaczać brak jednoznacznej opinii lub wiedzy na ten temat (rys. 4).

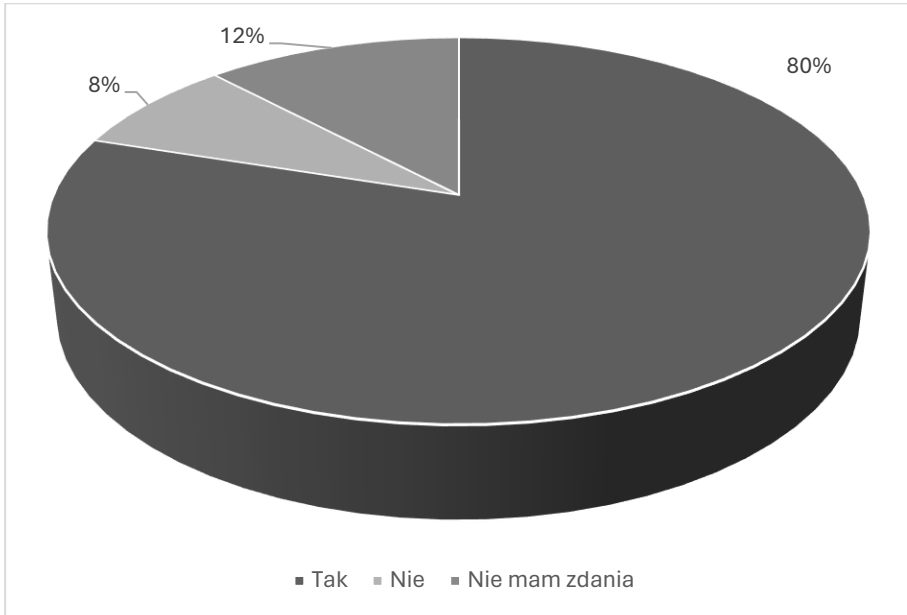
Rysunek 4. Ocena potrzeby zapewnienia migrantom pomocy humanitarnej przez państwo polskie (%)

Figure 4. Assessment of the need for the Polish state to provide humanitarian aid to migrants (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Aż 80% respondentów uznało, że UE powinna zwiększyć swoje zaangażowanie w pomoc w zarządzaniu kryzysem migracyjnym. Jedynie 8% badanych było przeciwnych takiemu wsparciu, a 12% nie miało zdania, co może świadczyć o ich neutralnym podejściu do tej kwestii (rys. 5).

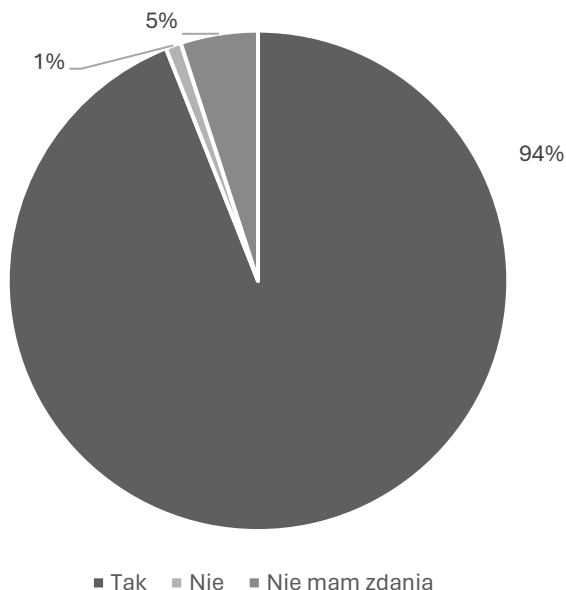
Rysunek 5. Ocena potrzeby wspierania Polski w zarządzaniu kryzysem migracyjnym przez Unię Europejską (%)

Figure 5. Assessment of the need for the European Union to support Poland in managing the migration crisis (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Na pytanie o wpływ kryzysu migracyjnego na bezpieczeństwo Polski 94% respondentów odpowiedziało twierdząco, co wskazuje na powszechne poczucie zagrożenia wynikające z sytuacji na granicy. Jedynie 1% uznało, że kryzys nie wpływa na bezpieczeństwo, a 5% badanych nie miało zdania w tej sprawie (rys. 6).

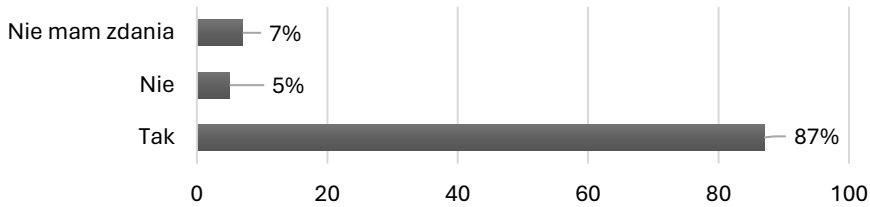
Rysunek 6. Ocena wpływu kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej na bezpieczeństwo (%)

Figure 6. Assessment of the impact of the migration crisis on the Polish-Belarusian border on Poland's security (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Również zdecydowana większość respondentów (87%) dostrzega wpływ kryzysu migracyjnego na sytuację gospodarczą Polski. Jedynie 5% badanych uznało, że kryzys nie wpływa na gospodarkę, a 7% nie miało zdania na ten temat (rys.7).

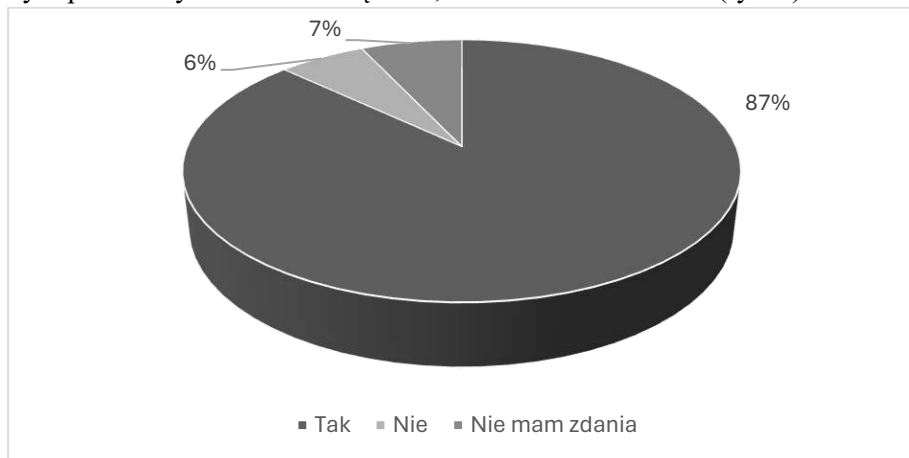
Rysunek 7. Ocena wpływu kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej na gospodarkę Polski (%)

Figure 7. Assessment of the impact of the migration crisis on the Polish-Belarusian border on the Polish economy (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Na pytanie dotyczące zwiększenia środków finansowych na ochronę granic 87% respondentów odpowiedziało twierdząco, co wskazuje na szerokie poparcie dla większych nakładów na bezpieczeństwo graniczne. 6% badanych było przeciwnych temu rozwiązaniu, a 7% nie miało zdania (rys. 8).

Rysunek 8. Opinia badanych w zakresie potrzeby zwiększenia przez Polskę środków finansowych na ochronę granic (%)

Figure 8. Respondents' opinion on the need for Poland to increase funding for border protection (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Source: Own survey on the basis of conducted research.

Podsumowanie

Wyniki wskazują, że kryzys migracyjny jest przez większość badanych postrzegany jako poważne zagrożenie dla Polski, co znajduje odzwierciedlenie w dominujących opiniach na temat potrzeby wzmacniania ochrony granic oraz zwiększenia nakładów finansowych na działania zabezpieczające.

Spółeczeństwo wyraża zdecydowaną niechęć do wpuszczania migrantów przekraczających granicę z Białorusi. Respondenci wyraźnie popierają stanowcze działania, takie jak budowa muru granicznego, który jest postrzegany jako kluczowy element zapewnienia bezpieczeństwa narodowego. Jednocześnie ankietowani zwracają uwagę na potrzebę większego zaangażowania Unii Europejskiej w pomoc Polsce w zarządzaniu kryzysem, co podkreśla poczucie, że problem migracyjny nie może być rozwiązany wyłącznie na poziomie krajowym.

Respondenci w większości uznają, że kryzys ma poważny wpływ nie tylko na bezpieczeństwo kraju, ale również na jego gospodarkę. Wskazuje to na szeroką świadomość społeczeństwa co do wielowymiarowości tego problemu. Zauważalna jest jednak ograniczona gotowość do udzielania pomocy humanitarnej migrantom – wiele osób postrzega tę kwestię jako niepotrzebne obciążenie, zamiast jako moralny obowiązek. Tylko nieliczni badani wyrażali współczucie wobec migrantów, co kontrastuje z wysokim odsetkiem osób odczuwających strach lub oburzenie wobec ich obecności na granicy.

Zdecydowana większość respondentów czerpie informacje o kryzysie z Internetu, co podkreśla znaczenie tego medium w kształtowaniu opinii publicznej, ale jednocześnie może wskazywać na potencjalne zagrożenie związane z dezinformacją.

W rezultacie wyniki badania ukazują obraz społeczeństwa, które jest zaniepokojone kryzysem migracyjnym i widzi go przede wszystkim przez pryzmat zagrożeń – zarówno dla bezpieczeństwa, jak i dla gospodarki. Badani oczekują stanowczych działań ze strony władz krajowych, jak również większej odpowiedzialności ze strony Unii Europejskiej, jednocześnie wykazując ograniczoną gotowość do bardziej otwartego podejścia wobec migrantów. Wyniki podkreślają, że kryzys migracyjny postrzegany jest jako poważne wyzwanie zarówno na poziomie lokalnym, jak i międzynarodowym, które wymaga współpracy między państwami oraz skutecznego zarządzania przez władze.

Bibliografia

1. Elak L., *Ochrona granicy polsko-białoruskiej w obliczu wojny hybrydowej*, Warszawa 2024.
2. Kukuła A., *Ochrona granicy państwowej przez siły zbrojne RP w warunkach nielegalnej migracji*, „Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono” 2022, nr 1 (1).
3. Lesiewicz E., *Strefa Schengen w dobie kryzysu migracyjnego*, „Przegląd Politologiczny” 2016, nr 4.
4. Oskierko M., *Kryzys migracyjny na polsko-białoruskiej granicy państwowej*, Chełm-Warszawa 2022.
5. Tkachuk O., *Znaczenie kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej dla polityki migracyjnej i azylowej Unii Europejskiej*, Polska 2022.
6. Wawrzusiszyn A., *Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski*, Olsztyn 2022.

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej, Dz.U. 2021 poz. 1992.

Nielegalna imigracja z Białorusi a subiektywne poczucie bezpieczeństwa mieszkańców strefy przygranicznej

Agnieszka Łapińska

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Marcin Koda

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Wstęp

Zjawisko migracji ludności towarzyszy historii człowieka od zarania dziejów, jednak współcześnie jego znaczenie oraz skala nabierają nowych wymiarów. W globalizującym się świecie, w którym granice państw coraz częściej stają się przestrzenią intensywnych kontaktów międzykulturowych, migracje nie są już jedynie naturalnym procesem przemieszczeń ludności, lecz także zjawiskiem budzącym liczne kontrowersje i wyzwania społeczne, gospodarcze oraz polityczne. Problematyka migracyjna jest szczególnie istotna w regionach przygranicznych, gdzie mieszkańcy bezpośrednio doświadczają konsekwencji napływu ludności z krajów sąsiednich, zarówno w sposób legalny, jak i nielegalny.

W ostatnich latach Polska stanęła przed nowym wyzwaniem związanym z nielegalną migracją z Białorusi. Proces ten, będący wypadkową zarówno sytuacji politycznej w tym kraju, jak i owych działań destabilizacyjnych, wpłynął na zmianę społecznych oraz gospodarczych realiów terenów przygranicznych. Napływ nielegalnych migrantów, presja na lokalne społeczności, a także konieczność reakcji ze strony służb państwowych wzbudziły liczne dyskusje na temat wpływu tego zjawiska na bezpieczeństwo narodowe, życie mieszkańców i stosunki międzynarodowe. Autorzy w niniejszym artykule postanowili przeanalizować jaki jest wpływ nielegalnej imigracji z Białorusi na subiektywne poczucie bezpieczeństwa mieszkańców terenów

przygranicznych Polski, w tym ich odczucia związane z zagrożeniem, zaufaniem do instytucji państwowych oraz codziennym funkcjonowaniem w warunkach zwiększonej obecności służb granicznych i potencjalnych incydentów.

Zakres wiedzy dotyczącej współczesnej rzeczywistości społecznej wciąż pozostaje w dużym stopniu ograniczony i nie w pełni uporządkowany, co wynika z jej zmiennego oraz dynamicznego charakteru. Kluczowe znaczenie dla obecnych przemian mają procesy globalizacyjne i postępująca intensyfikacja rozwoju technologicznego, które w istotny sposób przekształcają codzienne funkcjonowanie jednostek oraz cały społeczeństw. W obliczu tych zmian prowadzenie systematycznych badań empirycznych staje się nieodzowne, gdyż odpowiadają one na podstawową potrzebę poznawczą człowieka w kontekście zrozumienia otaczającego go świata.

Współczesne procesy migracyjne, zarówno imigracja, jak i emigracja, stanowią jedno z najważniejszych wyzwań dla Europy. Zjawiska te, o uniwersalnym oraz ponadczasowym charakterze, niezmiennie towarzyszą rozwojowi cywilizacji, wpływając na sferę gospodarczą, społeczną i kulturową. Ich rosnąca intensywność wymaga stałego monitoringu oraz reakcji politycznej. Jednocześnie swobodny przepływ osób jest jednym z fundamentów Unii Europejskiej (ang. *European Union*), gwarantującym obywatelom prawo do przemieszczania się, osiedlania i podejmowania pracy w dowolnym kraju Wspólnoty. Migracja pozostaje więc zjawiskiem o podwójnym wymiarze, stanowi zarówno szansę rozwoju, jak również źródło wyzwań, wymagających odpowiedzialnej polityki migracyjnej¹.

Współczesne migracje stanowią złożone i powszechne zjawisko o charakterze globalnym, którego konsekwencje odczuwalne są w wymiarze ogólnoludzkim. Przemieszczanie się ludności ma obecnie charakter wielokierunkowy, intensywny i dynamiczny, co odzwierciedla różnorodność motywacji oraz form migracji. Literatura przedmiotu wskazuje, że ponad 200 milionów osób przebywa poza granicami swojego kraju ojczystego przez okres przekraczający jeden rok, co najczęściej wiąże się z poszukiwaniem korzystniejszych warunków ekonomicznych. Coraz większe znaczenie zyskują również migracje czasowe i krótkoterminowe, co oznacza, że współcześni migranci nie

¹ I. Pietrzyk, *Jednolity rynek europejski jako fundament i motor integracji*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia. Sectio H” 2015, Vol. 49, No. 2, s. 139.

planują trwałego osiedlenia się poza krajem pochodzenia, lecz traktują mobilność jako element strategii życiowej lub zawodowej².

Jednocześnie trudno jednoznacznie prognozować kierunki oraz natężenie przyszłych przepływów migracyjnych, gdyż są one uzależnione od wielu zmiennych – zarówno strukturalnych, jak i sytuacyjnych. W krajach wysoko rozwiniętych przemiany demograficzne oraz społeczne, w tym starzenie się populacji i niedobory siły roboczej, generują rosnące zapotrzebowanie na pracowników pochodzących z zagranicy. Imigranci są tam postrzegani jako istotne wsparcie dla lokalnych gospodarek, przyczyniając się do ich rozwoju, łagodzą okresowe niedobory kadrowe oraz wspierają utrzymanie dynamiki wzrostu w obliczu globalnych zmian na rynkach pracy³.

W literaturze naukowej panuje powszechna zgodność co do tego, iż migracja stanowi zjawisko o złożonej i wielopłaszczyznowej naturze, co znajduje odzwierciedlenie w różnorodnych podejściach definicyjnych oraz w identyfikacji jej kluczowych uwarunkowań, a także sposobach klasyfikacji. Proces migracyjny analizowany jest z perspektywy interdyscyplinarnej, uwzględniającej liczne czynniki wpływające na jego przebieg i charakter. Istotnym elementem w analizie głównych aspektów migracji są motywy determinujące decyzję o przemieszczeniu. Obejmują one zarówno indywidualne przesłanki, takie jak sytuacja osobista czy rodzinna jednostki, jak i czynniki wynikające z kontekstu społeczno-politycznego, w tym między innymi napięcia etniczne, ograniczenia swobód obywatelskich, uwarunkowania ekonomiczne czy konflikty zbrojne. Równie ważne są zmiany w strukturze demograficznej społeczeństw oraz aktualna kondycja gospodarki kraju pochodzenia lub docelowego. W niektórych przypadkach motywacje religijne również odgrywają istotną rolę w podejmowaniu decyzji migracyjnych. Tak szerokie spektrum determinantów potwierdza konieczność kompleksowego ujęcia migracji jako zjawiska społecznego, ekonomicznego i kulturowego⁴.

Ze względu na rosnącą skalę oraz znaczenie procesów migracyjnych dla globalnego porządku społeczno-gospodarczego, pojawiła się potrzeba wypracowania jednolitych, szeroko akceptowanych definicji tego zjawiska. Pomimo licznych prób, nie udało się jednak osiągnąć pełnej zgodności

² E. Kacperska, M. Kacprzak, D. Kmieć, A. Król, K. Łukasiewicz, *Migracje międzynarodowe w Europie. Trendy. Problemy. Wyzwania*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Warszawa 2019, s. 52.

³ G.F. Tataru, *Migration – an overview on terminology, causes and effects*, “Logos University Mentality Education Novelty: Law” 2019, Vol. 7, Iss. 2, s. 12.

⁴ J. Och, *Wielowymiarowość migracji jako zjawiska badawczego*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2021, nr 2(29), s. 9-11.

terminologicznej w tym zakresie. Migranta najczęściej określa się jako jednostkę, która przemieszcza się z dotychczasowego miejsca pobytu do innej lokalizacji na określony minimalny okres czasu. Takie podejście, choć funkcjonalne, pozostawia znaczną przestrzeń do interpretacji i nie obejmuje wszystkich aspektów tego złożonego fenomenu. Precyzyjne definiowanie oraz typologizacja migracji odgrywają kluczową rolę w porządkowaniu wiedzy naukowej i umożliwiają prowadzenie pogłębionych analiz w kontekście politycznym, demograficznym oraz społecznym⁵.

Zjawisko migracji stanowi obszar badań licznych, często odrębnych dyscyplin naukowych, z których każda kładzie nacisk na odmienne aspekty tego procesu. Współczesne podejście badawcze ma wyraźnie interdyscyplinarny charakter, co umożliwia uchwycenie jego złożoności i wielowymiarowości. Migracja analizowana jest z różnych perspektyw, począwszy od instytucjonalno-administracyjnej, przez kulturową i ekonomiczną, aż po społeczną oraz psychologiczną. Wśród dziedzin aktywnie zajmujących się tym tematem znajdują się między innymi: nauki o administracji publicznej, antropologia, ekonomia, geografia społeczna, nauki polityczne, prawo, psychologia oraz socjologia. Tak szerokie spektrum zainteresowań naukowych potwierdza, że migracja nie jest jedynie ruchem ludności, lecz złożonym zjawiskiem społecznym o licznych implikacjach lokalnych i globalnych.

Shmuel N. Eisenstadt postrzega migrację jako proces polegający na fizycznym przemieszczeniu się jednostki bądź grupy społecznej z jednego systemu społecznego do innego. Tego rodzaju zmiana wiąże się najczęściej z koniecznością opuszczenia znanego i dotychczasowego kontekstu społecznego oraz adaptacją do odmiennej struktury społeczno-kulturowej. W swojej koncepcji Eisenstadt wyróżnił trzy zasadnicze etapy, które składają się na pełny cykl migracyjny⁶:

- podjęcie decyzji o migracji będące efektem zarówno uwarunkowań zewnętrznych, jak i subiektywnych ocen jednostki lub grupy co do oczekiwanych korzyści oraz kosztów zmiany miejsca pobytu,

⁵ A. Górny, P. Kaczmarczyk, *Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Studiów Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. Seria: Prace Migracyjne” 2003, z. 49, s. 7.

⁶ S.N. Eisenstadt, *Analysis of patterns of immigration and absorption of immigrants*, “Population Studies” 1953, No. 2, s. 80.

- fizyczne przemieszczenie się do miejsca docelowego, które może obejmować różnorodne formy mobilności przestrzennej, w tym przekraczanie granic państwowych,
- proces integracji w nowym społeczeństwie – rozumiany jako stopniowe przystosowanie się do obowiązujących norm, wartości i struktur społecznych w środowisku przyjmującym, przy czym poziom asymilacji może być zróżnicowany w zależności od kontekstu kulturowego oraz instytucjonalnego.

Zgodnie z koncepcją Rinusa Penninx, zaangażowanie środowiska naukowego w tworzenie typologii migracyjnych wynika z potrzeby weryfikacji oraz doskonalenia istniejących modeli teoretycznych w kontekście zróżnicowanych form i uwarunkowań przemieszczania się ludności. Dążenie do wypracowania coraz bardziej precyzyjnych klasyfikacji umożliwia skuteczniejsze rozpoznawanie oraz analizowanie tej wieloaspektowej problematyki, co ma istotne znaczenie zarówno dla teorii, jak i praktyki badawczej. Analogicznie do trudności związanych z jednoznacznym definiowaniem migracji, również proces systematyzacji jej rodzajów opiera się głównie na kryteriach funkcjonalnych. Wśród nich szczególne znaczenie przypisuje się podziałom terytorialnym, uwzględniającym zakres przestrzenny migracji, np. wewnętrzne i zewnętrzne przemieszczenia ludności. Tego rodzaju podejście pozwala nie tylko uporządkować istniejące dane empiryczne, lecz także lepiej zrozumieć dynamikę oraz strukturę współczesnych procesów migracyjnych⁷.

W świetle definicji sformułowanej przez Europejski Urząd Statystyczny (Eurostat, ang. *European Statistical Office*), migracje wewnętrzne rozumiane są jako przemieszczenia ludności skutkujące zmianą miejsca zamieszkania, tymczasowego bądź stałego, przy jednoczesnym przekroczeniu granic administracyjnych jednostki terytorialnej szczebla gminnego. Obejmują one zarówno relokacje związane z przeniesieniem pobytu z jednej gminy do drugiej, jak i sytuacje, w których następuje zmiana charakteru zameldowania z czasowego na stały w danej miejscowości, o ile wcześniejszy adres zamieszkania znajdował się poza granicami administracyjnymi tej samej gminy. Tego rodzaju podejście statystyczne umożliwia identyfikację oraz analizę

⁷ R. Pennix, B. Garces-Mascareñas, *Integration processes and policies in Europe. Contexts, Levels and Actors*, Springer Open, London 2016, s. 177.

wewnątrz krajowych ruchów migracyjnych z uwzględnieniem podziału terytorialnego państwa⁸.

Migracje zewnętrzne odnoszą się do przemieszczania jednostek lub grup ludności pomiędzy terytoriami należącymi do różnych państw. Tego rodzaju mobilność może przyjmować różne formy, zależnie od kierunku ruchu oraz jego uwarunkowań. W literaturze przedmiotu najczęściej wyróżnia się takie kategorie jak emigracja, imigracja, reemigracja, deportacja, repatriacja oraz uchodźstwo. Emigracja oznacza opuszczenie kraju pochodzenia w celu podjęcia pobytu w innym państwie, natomiast imigracja to przyjazd osoby z zagranicy na terytorium danego kraju, zwykle z intencją osiedlenia się lub podjęcia pracy. Reemigracja stanowi powrót migranta do ojczyzny po pewnym czasie spędzonym poza jej granicami – niezależnie od przyczyn wyjazdu. Deportacja rozumiana jest jako przymusowe usunięcie jednostki z terytorium danego państwa, zazwyczaj w wyniku naruszenia przepisów imigracyjnych, co skutkuje odesłaniem do kraju pochodzenia. Z kolei repatriacja dotyczy powrotu osób przymusowo wysiedlonych, np. z powodów politycznych lub wojennych, do państwa, którego są obywatelami lub z którym posiadają silną więź narodową. Niektórzy badacze wskazują również na konieczność wyodrębnienia uchodźstwa jako specyficznej formy migracji przymusowej, wynikającej z zagrożenia dla życia, wolności lub integralności jednostki, szczególnie w sytuacjach prześladowań o charakterze politycznym, religijnym, etnicznym lub społecznym⁹.

Koncepcja migracji może być analizowana z perspektywy różnych uwarunkowań klasyfikacyjnych, które umożliwiają wielowymiarowe ujęcie tego zjawiska. Wśród podstawowych kryteriów wykorzystywanych w typologii migracji wyróżnia się między innymi aspekt przestrzenny (związany z kierunkiem i zasięgiem przemieszczeń), charakter zmiany miejsca zamieszkania (tymczasowy bądź trwały), wymiar temporalny (odnoszący się do długości trwania migracji), a także cel lub forma aktywności podejmowanej przez osoby migrujące. Zastosowanie tych kryteriów pozwala na bardziej precyzyjne uchwycenie złożoności procesów migracyjnych oraz ich zróżnicowanego charakteru.

W kontekście kryterium przestrzennego, uznawanego za jedno z najbardziej fundamentalnych w analizach dotyczących mobilności ludności,

⁸ H. Dmochowska, *Mały Rocznik Statystyczny Polski*, Wydawnictwo Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa 2014, s. 408–409.

⁹ W. Małachowski, *Migracje we współczesnym świecie. Implikacje dla Polski*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2010, s. 16.

migracja jawi się jako zjawisko nierozzerwalnie powiązane z przemieszczeniem jednostek w obrębie przestrzeni geograficznej. Obejmuje ono zarówno zmianę lokalizacji w ujęciu fizycznym, a także pokonywanie określonych dystansów. W sytuacjach, gdy ruch ten przekracza granice administracyjne państw, mamy do czynienia z migracją o charakterze międzynarodowym. Tego rodzaju przemieszczenia mają istotne implikacje nie tylko na poziomie jednostkowym, lecz również w wymiarze społecznym, politycznym oraz gospodarczym¹⁰.

Z perspektywy regulacji prawnych, migracje można sklasyfikować według statusu zgodności z obowiązującym porządkiem prawnym danego państwa. W tym ujęciu wyróżnia się migracje legalne, nielegalne oraz sytuacje określane mianem pobytu nieuregulowanego. Migracja legalna odnosi się do przemieszczania się osób poza granice państwowe w sposób zgodny z obowiązującymi normami prawnymi, co zazwyczaj oznacza posiadanie ważnych dokumentów uprawniających do wjazdu i pobytu, takich jak wiza, zezwolenie na pracę lub karta pobytu. Przypadki migracji nielegalnej dotyczą natomiast osób, które przekraczają granice lub przebywają na terytorium innego państwa bez wymaganych dokumentów albo wbrew przepisom migracyjnym. Trzecia kategoria, określana jako pobyt nieuregulowany, odnosi się do sytuacji, w której pierwotnie legalny pobyt cudzoziemca traci swoją podstawę prawną – na przykład w wyniku wygaśnięcia wizy lub zezwolenia, bez jednoczesnego podjęcia działań mających na celu jego przedłużenie lub legalizację¹¹.

Reasumując, problematyka typologii migracji stanowi złożony i wieloaspektowy obszar badań, który obejmuje szerokie spektrum zjawisk związanych z przemieszczaniem się ludności w przestrzeni geograficznej. W literaturze naukowej obserwuje się ciągle podejmowanie prób systematyzacji tego fenomenu poprzez tworzenie coraz bardziej szczegółowych klasyfikacji, opartych na zróżnicowanych kryteriach analitycznych. Takie typologiczne ujęcia migracji służą nie tylko uporządkowaniu badanego zjawiska, lecz przede wszystkim umożliwiają pogłębioną eksplorację jego uwarunkowań, dynamiki oraz skutków. W rezultacie, właściwie skonstruowane typologie stanowią niezbędne narzędzie w prowadzeniu porównań empirycznych oraz w formułowaniu całościowych analiz procesów migracyjnych, co z kolei przekłada się

¹⁰ A. Maksimczuk, L. Sidorowicz, *Ochrona granic i obsługa ruchu granicznego*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2007, s. 22.

¹¹ R. Suduł, *Definicje i uwarunkowania nielegalnej imigracji*, „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2013, t. 8-9, z. 1, s. 374.

na skuteczniejsze projektowanie polityk migracyjnych w wymiarze globalnym.

Od zarania dziejów migracje ludności były nieodłącznym elementem funkcjonowania społeczeństw, wynikającym z konieczności zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych, a także z uwarunkowań ekonomicznych, politycznych i religijnych. Proces ten zyskał na intensywności w okresie industrializacji, kiedy to w XIX wieku obserwowano masowe przemieszczenia ludności wiejskiej do miast, napędzane potrzebą znalezienia zatrudnienia poza rolnictwem. Rozwój ośrodków przemysłowych oraz postęp technologiczny, w tym upowszechnienie środków transportu, znacząco przyspieszyły ten proces, umożliwiając mobilność na niespotykaną wcześniej skalę¹².

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że kluczowym determinantem procesów migracyjnych są przesłanki natury ekonomicznej. Migracja postrzegana jest w tym kontekście jako efekt racjonalnej oceny potencjalnych korzyści i kosztów, związanych z relokacją do innej przestrzeni geograficznej. Fundamentem tej decyzji jest dążenie jednostki do poprawy własnych warunków materialnych oraz jakości życia, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i rodzinnym. W praktyce oznacza to poszukiwanie możliwości osiągnięcia wyższych dochodów oraz lepszych perspektyw zatrudnienia w porównaniu do oferty dostępnej w miejscu dotychczasowego zamieszkania¹³.

Klasyczne ujęcie teoretyczne procesów migracyjnych interpretuje przepływy ludności jako mechanizm sprzyjający wyrównywaniu dysproporcji na rynkach pracy, traktując migrację jako narzędzie prowadzące do osiągnięcia równowagi gospodarczej. W tym modelu przyjmuje się, że jednostki podejmujące decyzje o przemieszczaniu się kierują się chęcią maksymalizacji swoich dochodów, posiadają pełną informację o dostępnych możliwościach oraz nie napotykają przeszkód formalnych i instytucjonalnych ograniczających mobilność. Co więcej, zakłada się homogeniczność potrzeb oraz kwalifikacji wszystkich uczestników rynku pracy. Perspektywę tę rozwija podejście neoklasyczne, akcentując dodatkowo istnienie segmentów rynku pracy, które w warunkach strukturalnych zmian gospodarczych mogą generować grupy osób tracących pozycję ekonomiczną. Neoklasycy podkreślają, iż migracja jest rezultatem indywidualnych kalkulacji korzyści i kosztów podejmowanych

¹² B. Paliś, *Polityka migracyjna...*, op. cit., s. 18.

¹³ M. Adamowicz, P. Siedlanowski, *Migracja jako uwarunkowanie rynku pracy w Polsce*, Wydawnictwo Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2021, s. 26.

przez jednostki, które dążą do maksymalizacji dobrobytu przy jednoczesnym uwzględnieniu barier i obciążeń związanych z relokacją¹⁴.

W piśmiennictwie dotyczącym migracji przestrzennej od dawna wskazuje się na istnienie fundamentalnych reguł opisujących dynamikę przemieszczania się ludności. Szczególne znaczenie w tym kontekście przypisuje się koncepcji sformułowanej w II połowie XIX wieku przez Ernsta Georga Ravensteina, która do dziś pozostaje istotnym punktem odniesienia dla analiz procesów migracyjnych. Zbiór zasad opracowanych przez Ravensteina jest powszechnie określany mianem „praw migracji” i obejmuje on szereg obserwacji empirycznych dotyczących schematów motywacji oraz uwarunkowań migracji. Badacz ten zakładał, iż¹⁵:

- natężenie przepływów migracyjnych maleje wraz ze wzrostem dystansu przestrzennego pomiędzy miejscem pochodzenia migranta a miejscem docelowym. W praktyce oznacza to, iż zdecydowana większość migracji zachodzi na relatywnie krótkich dystansach, podczas gdy migracje długodystansowe koncentrują się wokół dużych aglomeracji przemysłowych i handlowych, pełniących rolę głównych ośrodków przyciągania ludności,
- przemieszczanie się migrantów ma etapowy charakter. Proces ten ma zazwyczaj kierunek progresywnych, a więc od obszarów peryferyjnych ku coraz większym oraz lepiej rozwiniętym ośrodkom miejskim, aż do opuszczenia granic państwa macierzystego. Zjawisko to pociąga za sobą również efekt „domino”, gdyż wakaty powstałe po migracji ludności z terenów wiejskich są następnie wypełniane przez osoby przybywające z jeszcze odleglejszych, często mniej zurbanizowanych regionów,
- istnieją tzw. przepływy pierwotne (ang. *counter-current*), które naturalnie towarzyszą każdemu istotnemu ruchowi migracyjnemu, stanowiąc swoistą przeciwwagę dla dominującego kierunku migracji,
- występuje zróżnicowanie skłonności migracyjnych w zależności od miejsca zamieszkania. Jednostki z obszarów wiejskich wykazują wyraźnie wyższą mobilność w porównaniu do populacji miejskiej, co wiąże się

¹⁴ J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, D.S. Massey, A. Pellegrino, J.E. Taylor, *Theories of international migration: review and appraisal*, “Population and Development Review” 1993, Vol. 19, s. 449-450.

¹⁵ M. Anacka, A. Fihel, *Selektywność emigracji i migracji powrotnych Polaków – o procesie „wyplukiwania”*, Central and Eastern European Migration Review” 2012, Vol. 1, No. 1, s. 57-58.

z mniejszymi możliwościami ekonomicznymi oraz ograniczonymi perspektywami rozwoju na wsi,

- migrację należy różnicować ze względu na płeć. W przypadku migracji na krótkie dystanse przeważają kobiety, które częściej podejmują decyzje o relokacji w obrębie regionów bliskich geograficznie,
- rozwój infrastruktury transportowej oraz innowacje techniczne znacząco ułatwiają migrację, obniżając jej koszty i czasochłonność, a tym samym stymulując wzrost zjawiska skali,
- istnieją tzw. „czynniki wypychające” (ang. *push factors*), do których należy zaliczyć w szczególności: niekorzystne warunki społeczno-ekonomiczne, represyjne regulacje prawne, wysokie obciążenia fiskalne, przymusowe przesiedlania czy nieatrakcyjny klimat. Choć aspekty te odgrywają ważną rolę w inicjowaniu migracji, to zdaniem Ravensteina podstawowym motywem determinującym migrację są dążenia do poprawy życia oraz chęć osiągnięcia lepszych warunków bytowych.

Stephen Castles i Mark J. Miller zwracają uwagę, iż dynamiczny wzrost mobilności jednostek oraz złożoność migracyjnych trajektorii prowadzą do stopniowego rozmywania się dychotomicznego podziału na kraje „emisyjne” oraz „receptyjne”. W ich ujęciu, klasyczne rozróżnienie pomiędzy państwami pełniącymi funkcję źródła emigracji a tymi, które są głównymi destynacjami migracyjnymi, traci swoją analityczną przydatność w warunkach coraz bardziej wielowymiarowych i wzajemnie powiązanych procesów przepływu ludności. Złożona natura współczesnych migracji, obejmująca zarówno ruchy czasowe, tranzytowe, jak i cyrkulacyjne, sprawia, że wiele państw jednocześnie występuje w podwójnej roli, zarówno jako obszary opuszczane przez migrantów, a także atrakcyjne miejsca docelowe dla napływu nowych grup migracyjnych¹⁶.

Współczesna Polska, mimo rosnącej liczby imigrantów, pozostaje jednym z najbardziej homogenicznych etnicznie państw w skali globalnej. Dane demograficzne wskazują, iż populacja cudzoziemców przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oscyluje wokół miliona osób, co stanowi nieco ponad 1% ogółu mieszkańców naszego kraju. Pomimo rosnącej

¹⁶ S. Castles, M.J. Miller, *Migracje we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 21.

dynamiki napływu migrantów w ostatnich latach, skala tego zjawiska pozostaje relatywnie niewielka w porównaniu z państwami Europy Zachodniej¹⁷.

Tabela 1 zawiera zestawienie statystyczne opracowane na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, ilustrujące główne państwa pochodzenia osób migrujących do Polski.

Tabela 1. Największy odsetek migrantów w latach 2012-2020

Narodowość	2012	2016	2020	Dynamika 2016 → 2020
Ukraińcy	15 728	79 009	245 460	210,68%
Białorusini	5563	7 192	28 649	297,96%
Rosjanie	8 018	8 256	12 537	51,91%
Niemcy	15 625	23 637	20 491	13,31%
Wietnamczycy	6 315	6123	7722	26,15%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza struktury narodowościowej imigrantów wykazuje wyraźną dominację obywateli Ukrainy, którzy stanowią ponad połowę ogółu populacji cudzoziemców osiedlających się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, co jeszcze zintensyfikowało się w ostatnich trzech latach wskutek agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. W dalszej kolejności istotną liczebnie grupę tworzą migranci z Białorusi, Rosji, Niemiec oraz Wietnamu. Zróżnicowanie etniczne przybyszów pozostaje jednak ograniczone, co potwierdza tezę o regionalnym charakterze migracji do Polski, skoncentrowanej głównie na obszarach położonych na wschód od granic państwa. Dominująca rola migrantów z Europy Wschodniej wynika zarówno z bliskości geograficznej, jak i czynników społeczno-ekonomicznych oraz kulturowych, ułatwiających adaptację w polskich realiach. Pomimo zmian postępujących w strukturze migracyjnej, Rzeczpospolita wciąż utrzymuje status państwa o wysokim poziomie spójności etnicznej.

¹⁷ M. Górczyńska, *Polska jako kraj imigracji – kto i w jakim celu przyjeżdża do Polski? Fakty o migracjach na XXI wiek*, <https://migracje.ceo.org.pl/materialy-merytoryczne/polska-jako-kraj-imigracji-kto-i-w-jakim-celu-przyjezdza-do-polski>, dostęp: 05.02.2025 r.

Skutki nielegalnej migracji z Białorusi dla terenów przygranicznych oraz polskiego społeczeństwa

Relacje polityczno-dyplomatyczne między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białorusi od końca lat 90. XX wieku charakteryzowały się niestabilnością oraz zmiennością uwarunkowaną czynnikami wewnętrznymi i międzynarodowymi. Polska, jako państwo członkowskie struktur euroatlantyckich, konsekwentnie realizowała strategię tzw. krytycznego zaangażowania, polegającą na prowadzeniu dialogu z władzami Białorusi przy równoczesnym wyraźnym sprzeciwie wobec praktyk autorytarnych oraz łamania zasad państwa prawa. Ważnym aspektem dwustronnych relacji pozostawały kwestie dotyczące sytuacji polskiej mniejszości narodowej na terytorium naszego wschodniego sąsiada, jak również aktywne wsparcie, jakie Polska udzielała środowiskom białoruskiej opozycji demokratycznej w kraju oraz na emigracji¹⁸.

Po akcesji do struktur Unii Europejskiej, Rzeczpospolita dostosowała swoją politykę wschodnią do wspólnej strategii unijnej, aktywnie uczestnicząc w kreowaniu spójnych działań wobec państw sąsiednich, w tym Białorusi. W ramach unijnego mechanizmu reagowania na naruszenia praw człowieka i zasad demokracji, Polska popierała i aktywnie współtworzyła inicjatywy sankcyjne wobec reżimu w Mińsku. Jednocześnie władze Rzeczpospolitej prowadziły działania wspierające społeczeństwo obywatelskie i niezależne media, czego głównym przejawem było między innymi: wdrożenie programu stypendialnego im. Konstantego Kalinowskiego skierowanego do represjonowanych studentów narodowości białoruskiej oraz współorganizacja niezależnej stacji telewizyjnej Belsat TV. Ponadto, Polska odegrała także kluczową rolę w zainicjowaniu Partnerstwa wschodniego, a więc formatu współpracy mającego na celu zbliżenie sześciu państw Europy Wschodniej, w tym Białorusi do struktur politycznych, gospodarczych oraz do wartości wyznawanych w ramach europejskiej wspólnoty¹⁹.

Kulminacja napięć w relacjach pomiędzy Rzeczpospolitą Polską w Republiką Białorusi nastąpiła po wyborach prezydenckich w 2010 roku, które były szeroko krytykowane przez międzynarodową społeczność, przede wszystkim z uwagi na ich niedemokratyczny przebieg oraz represje wobec

¹⁸ L. Dalinczuk, *Stosunki polsko-białoruskie po 2015 roku. Aspekt bezpieczeństwa*, [w:] R.S. Kondracki, M.R. Matejuk, *Wyzwania bezpieczeństwa na początku trzeciej dekady XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2021, s. 24.

¹⁹ J. Stańczyk, *Geneza i założenia programu Partnerstwo Wschodnie*, „Doctrina. Studia społeczno-polityczne” 2011, nr 8, s. 191.

uczestników powyborczych manifestacji. Odpowiedzią władz w Mińsku na krytykę płynącą ze strony polskiego rządu były działania o charakterze konfrontacyjnym, w tym wydalenie ambasadorów Polski oraz pozostałych krajów UE z Białorusi i intensyfikacja antyzachodniej retoryki w białoruskich mediach państwowych. Pomimo dyplomatycznego zaangażowania Warszawy i wielu unijnych instytucji, w tym prób inicjowania dialogu politycznego oraz wsparcia dla białoruskiego społeczeństwa obywatelskiego, strukturalne uwarunkowania autorytarnego reżimu na Białorusi pozostały niezmienione, zaś perspektywa demokratyzacji naszego wschodniego sąsiada nie uległa znaczącej poprawie²⁰.

Po 2015 roku nastąpił krótkotrwały okres normalizacji relacji dwustronnych pomiędzy Polska a Białorusią, zapoczątkowany przez decyzję władz z Mińska o zwolnieniu części więźniów politycznych. Zbliżeniu sprzyjała intensyfikacja kontaktów na szczeblu dyplomatycznym i parlamentarnym, co dawało istotne nadzieje na stopniowe otwarcie przestrzeni do dialogu. Jednakże, po kontrowersyjnych wyborach prezydenckich w sierpniu 2020 roku oraz brutalnym tłumieniu protestów społecznych przez autorytarny reżim Aleksandra Łukaszenki, relacje polsko-białoruskie uległy ponownej, głębokiej degradacji. Rzeczpospolita, zdecydowanie krytykując działania władz białoruskich przyjęła strategię opartą na internacjonalizacji problematyki łamania praw człowieka oraz na uruchomieniu bezpośrednich mechanizmów pomocy dla represjonowanych osób, między innymi w ramach programu „Solidarni z Białorusią”. W odpowiedzi na te działania, reżim w Mińsku eskalował wrogą narrację wobec Rzeczpospolitej, zarzucając polskim władzom ingerencję w wewnętrzne sprawy nieswojego kraju. Wobec utrwalającej się autorytarnej struktury władzy na Białorusi, możliwości odbudowy bilateralnych relacji pozostaje obecnie wysoce ograniczone²¹.

Status geopolityczny Białorusi, wynikający z jej ścisłych więzi strategicznych z Federacją Rosyjską oraz członkostwo w Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUB), w znacznym stopniu ogranicza możliwość prowadzenia niezależnej polityki bezpieczeństwa narodowego. Zależność ta przejawia się nie tylko na poziomie decyzji polityczno-wojskowych, lecz także w sferze finansowej. Jak zauważa Anna Maria Dyer, chroniczne niedobory budżetowe uniemożliwiają Białorusi samodzielną modernizację

²⁰ A.M. Dyer, *Wyzwania dla białoruskiej polityki bezpieczeństwa*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2018, nr 11(1584), s. 4-5.

²¹ L. Dalinczuk, *Stosunki polsko-białoruskie...*, op. cit., s. 26.

potencjału obronnego oraz realizację kompleksowych programów szkoleniowych. Oficjalna doktryna wojskowa Białorusi z 2016 roku jednoznacznie identyfikuje integrację Białorusi i Federacji Rosyjskiej w ramach OUBZ jako fundament narodowego systemu bezpieczeństwa, postulując ścisłą synchronizację działań obronnych i wspólne wykorzystywanie zasobów infrastruktury militarnej z państwami sojusznymi²².

Zawarte w 2017 roku bilateralne porozumienie między Białorusią i Federacją Rosyjską umożliwiło stronie rosyjskiej rozmieszczenie infrastruktury wojskowo-technicznej na terytorium naszego wschodniego sąsiada w ramach oficjalnych zobowiązań sojuszniczych. Jak podkreśla A.M. Dyner, mechanizmy funkcjonujące w ramach OUBZ służą Federacji Rosyjskiej jako narzędzie utrzymywania kontroli nad polityką obronną państw członkowskich²³. W tym kontekście relacje polsko-białoruskie w zakresie bezpieczeństwa pozostają ograniczone oraz pozbawione głębszej współpracy. Niemniej jednak, z geostrategicznego punktu widzenia, Białoruś odgrywa istotną rolę w architekturze bezpieczeństwa Europy Wschodniej. Andrzej Zapałowski wskazuje, że państwo to pełni funkcję swego rodzaju bufora stabilizującego regionalny ład, zwłaszcza w kontekście przedłużającego się konfliktu zbrojnego na Ukrainie. W przypadku bezpośredniej konfrontacji militarnej między NATO a Federacją Rosyjską, obszary Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Białorusi znalazłyby się w epicentrum działań wojennych, co znacząco zwiększa ich znaczenie strategiczne²⁴.

W kontekście współpracy polsko-białoruskiej w zakresie bezpieczeństwa militarnego istotnym elementem pozostaje podpisana w 2004 roku bilateralna umowa, której celem było pogłębienie wzajemnego zaufania poprzez wdrożenie dodatkowych środków transparentności. Porozumienie to, będące rozszerzeniem zapisów Dokumentu Wiedeńskiego, wprowadzało między innymi bardziej rygorystyczne ograniczenia dotyczące liczby personelu wojskowego oraz sprzętu pancernego, uczestniczącego w ćwiczeniach, a także ustanawiało obowiązek obecności zagranicznych obserwatorów podczas manewrów. W opinii A.M. Dyner, Rzeczpospolita Polska powinna kontynuować działania na rzecz modernizacji mechanizmów kontroli zbrojeń, w tym zabiegać o wsparcie Mińska dla reform mających na celu zwiększenie jawności aktywności wojskowej, zwłaszcza odniesieniu do obowiązkowego zgłaszania oraz

²² A.M. Dyner, *Wyzwania dla białoruskiej...*, op. cit., s. 6.

²³ Ibidem, s. 6.

²⁴ A. Zapałowski, *Geopolityczne wyzwania dla polsko-białoruskiej polityki bezpieczeństwa*, „Polityka Polska” 2017, nr 3(23), s. 16.

monitorowania niezapowiedzianych ćwiczeń zbrojnych. Wzmacnianie takiej współpracy mogłoby przyczynić się do redukcji napięć w regionie oraz budowy stabilniejszego systemu bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej²⁵.

W kontekście strategii wzmacniania bezpieczeństwa wschodniej granicy UE oraz NATO, władze Rzeczypospolitej Polskiej konsekwentnie dążą do zachowania dialogu z państwami sąsiadującymi, również w wymiarze militarnym. Z perspektywy geopolitycznej, utrzymanie kanałów komunikacji z Białorusią mogłoby, jak zauważa Żmicer Mickiewicz, sprzyjać budowie regionalnej architektury stabilności i umocnieniu pozycji Polski jako aktywnego aktora polityki bezpieczeństwa na poziomie europejskim. Wskazuje się, iż możliwe pola współpracy obejmują nowoczesne technologie wojskowe, w tym między innymi systemy bezzałogowe, zaawansowaną robotykę czy też rozwiązania inżynieryjne w zakresie transportu wojskowego. Niemniej jednak, z uwagi na głęboki kryzys zaufania oraz utrzymującą się wrogość w relacjach politycznych, perspektywy realizacji wspólnych projektów w tych dziedzinach należy uznać za wysoce ograniczone²⁶.

Analizując ewolucję stosunków politycznych i dyplomatycznych między Polską a Białorusią od 2015 roku, należy wskazać na ich niestabilny i podatny na kryzysy charakter. Kierunki polskiej polityki zagranicznej względem Mińska, kontynuujące założenia tzw. dialogu krytycznego, były w dużej mierze uwarunkowane kwestiami dotyczącymi ochrony praw polskiej mniejszości narodowej i wsparciem dla środowisk demokratycznych na Białorusi. Pomimo prób zainicjowania nowego otwarcia po zmianie władzy w Polsce w 2015 roku, długofalowe skutki dotychczasowej strategii pozostały widoczne. Kulminacja napięć nastąpiła po wyborach prezydenckich w 2020 roku, które doprowadziły do zaostrzenia retoryki białoruskich władz wobec Polski oraz dalszego pogorszenia relacji dwustronnych, szczególnie w kontekście oskarżeń o ingerencję w wewnętrzne sprawy Białorusi.

W relacjach polsko-białoruskich dostrzegalne są liczne przeszkody strukturalne oraz kulturowo-polityczne, które skutecznie ograniczają możliwość pogłębionej współpracy bilateralnej. Po stronie białoruskiej utrudnienia te wynikają przede wszystkim z niejednoznacznej i słabo zakorzenionej tożsamości narodowej, dominującego dystansu wobec struktur euroatlantyckich, w tym

²⁵ A.M. Dyner, *Wyzwania dla białoruskiej...*, op. cit., s. 7.

²⁶ Ż. Mickiewicz, *Perspektywy współpracy Polski i Białorusi w dziedzinie przemysłu obronnego*, „Polityka Narodowa” 2018, nr 19, s. 78.

NATO, a także utrzymywania konserwatywnego kursu w polityce gospodarczej i braku konsensusu w kwestiach bezpieczeństwa międzynarodowego. Z kolei czynnikiem hamującym rozwój relacji z perspektywy Polski pozostaje jednoznaczne zakotwiczenie w zachodnich strukturach polityczno-obronnych, ograniczone instrumentarium oddziaływania w ramach polityki wschodniej oraz silna krytyka reżimu autorytarnego w Mińsku formułowana przez polskie elity polityczne, a także różnego rodzaju państwowe instytucje²⁷.

Przyczyny migracji z Białorusi

Wybory prezydenckie przeprowadzone w Republice Białorusi w 1994 roku, które zakończyły się zwycięstwem Aleksandra Łukaszenki, były jedynym przypadkiem w historii tego państwa, gdy proces wyborczy został uznany powszechnie przez międzynarodowych obserwatorów za zgodny z demokratycznymi standardami. Kolejne elekcje charakteryzowały się systematycznym odchodzeniem od zasad przejrzystości i politycznego pluralizmu, co znalazło swoje apogeum w wydarzeniach prezydenckich z sierpnia 2020 roku. Liczne doniesienia o manipulacjach wyborczych, jak również brutalne tłumienie prodemokratycznych protestów spotkały się z jednoznaczną krytyką ze strony międzynarodowych instytucji, a także rządów innych państw demokratycznych. Symbolicznym wyrazem radykalizacji autorytarnych działań reżimu była operacja przeprowadzona w maju 2021 roku, w ramach której pod pretekstem zagrożenia terrorystycznego, do lądowania w Mińsku zmuszono samolot linii Ryanair, lecący na trasie Ateny-Wilno. Głównym celem incydentu było zatrzymanie Ramana Pratasiewicza, działacza opozycyjnego i dziennikarza krytycznego wobec władz, którego oficjalnie oskarżono o działalność ekstremistyczną²⁸.

W obliczu pogłębiającej się autorytarnej polityki władz białoruskich oraz systemowych naruszeń norm prawa międzynarodowego, Unia Europejska wdrożyła stopniową strategię represji ekonomiczno-politycznych wobec Białorusi. Kluczowym elementem tej polityki było sukcesywne wprowadzanie restrykcji, które z założenia miały wywierać presję zarówno na decydentów

²⁷ J. Tymanowski, *Rola i znaczenie Republiki Białoruś we współczesnej Europie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 99

²⁸ A. Wawruszyn, *Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2022, nr 2(33), s. 48-49.

politycznych, jak i wspierające ich struktury gospodarcze. Początkowa faza działań ograniczających koncentrowała się na zastosowaniu sankcji personalnych, obejmujących zamrożenie aktywów finansowych oraz restrykcje wizowe wobec wysokich rangą urzędników państwowych i przedsiębiorstw powiązanych z elitami władzy. W miarę intensyfikacji represji wewnętrznych, zakres sankcji został istotnie poszerzony. Szczególny nacisk położono na ograniczenie dostępu Białorusi do europejskiej przestrzeni powietrznej oraz infrastruktury lotniskowej, co uderzyło w narodowych przewoźników oraz sektor transportowy. Kolejne etapy sankcji objęły krytyczne segmenty gospodarki białoruskiej, jak np. przemysł petrochemiczny, sektor rafineryjny, usługi finansowe, telekomunikację, przemysł zbrojeniowy. Istotnym aspektem restrykcji stały się także ograniczenia w obszarze handlu towarami o podwójnym zastosowaniu, które ze względu na swój charakter mogą być wykorzystane zarówno w celach cywilnych, jak również militarnych²⁹. W odpowiedzi na rosnącą presję międzynarodową, władze Białorusi, na czele z prezydentem Aleksandrem Łukaszenką, wdrożyły działania o charakterze hybrydowym. Jednym z najbardziej kontrowersyjnych instrumentów tej strategii było zorganizowanie zinstytucjonalizowanego procederu transferu migrantów z regionów Bliskiego Wschodu oraz Afryki na terytorium Białorusi. Migranci ci, wprowadzeni w błąd obietnicami łatwego przedostania się do UE byli następnie kierowani w stronę granic Rzeczypospolitej, Republiki Litewskiej oraz Republiki Łotewskiej. Tak zainicjowana kampania stanowiła przykład tzw. instrumentalizacji migracji, a więc wykorzystania przepływów ludności jako narzędzia destabilizacji otoczenia geopolitycznego oraz formy presji wywieranej na państwa członkowskie UE. Omawiana taktyka wpisywała się w szerszy kontekst działań asymetrycznych, mających na celu podważenie spójności europejskiej polityki wobec Białorusi, a także wywarcie wpływu na jej decyzje polityczne³⁰.

W odpowiedzi na zaostrzające się relacje z UE oraz w celu wymuszenia ustępstw politycznych, władze Białorusi, kierowane przez Aleksandra Łukaszenkę, powróciły do praktyk opracowanych już na początku drugiej dekady XXI wieku. Kluczowym elementem tej polityki było zastosowanie koncepcji wymuszonego ruchu migracyjnego jako narzędzia presji międzynarodowej – mechanizmu wywodzącego się z doświadczeń tzw. „Operacji Śluza”, a więc

²⁹ Z. Śliwa, A.K. Olech, *Wyzwania w kontekście migracji i kryzys na granicy polsko-białoruskiej*, „Wiedza Obronna” 2022, Vol. 278, No. 21, s. 93-94.

³⁰ A. Wawruszyn, *Kryzys migracyjny...*, op. cit., s. 49.

działań przeprowadzonych w latach 2010-2011. Inicjatywa ta, koordynowana przez struktury Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białorusi (biał. *Камітэт дзяржаўнай бяспекі Рэспублікі Беларусь*) oraz wyspecjalizowane jednostki wojsk ochrony pogranicza, opierała się na celowym stymulowaniu przepływów migracyjnych w kierunku granic państw członkowskich UE. Głównym celem operacji było wywarcie presji na instytucje unijne w zakresie finansowego wsparcia ochrony białoruskich granic. Strategia przyniosła wówczas wymierne korzyści materialne dla Mińska, przekładając się na pozyskanie wielomilionowych funduszy z Brukseli, które oficjalnie przeznaczono na wzmocnienie infrastruktury granicznej³¹.

Sukces operacji sprzed ponad dekady stanowił bezpośrednią inspirację dla reaktywacji podobnych działań w 2021 roku, po incydencie wymuszenia lądowania samolotu cywilnego w Mińsku, który spotkał się z międzynarodowym potępieniem oraz sankcjami ze strony UE. W nowej odsłonie strategii, reżim Łukaszenki wykorzystał zinstytucjonalizowane mechanizmy przerzutu migrantów, pozyskując ich głównie z obszarów Azji Zachodniej oraz Afryki Północnej, oferując fałszywe obietnice łatwego dostępu do terytorium UE. Opisywane działania należy postrzegać w kategoriach wojny hybrydowej, w której migracja przestaje być zjawiskiem o wyłącznie humanitarnym charakterze, stając się narzędziem politycznej manipulacji oraz destabilizacji sąsiadujących państw. Białoruska strategia instrumentalizacji migracji stanowiła celową próbę naruszenia integralności granic UE oraz wymuszenia na niej określonych reakcji politycznych i finansowych, powielając wzorce skuteczne we wcześniejszych dziesięcioleciach, lecz dostosowane do aktualnych uwarunkowań geopolitycznych³².

Kluczową rolę w organizacji tego proceduru odegrały transnarodowe grupy przestępcze zajmujące się przemytem ludzi, działające w ścisłej koordynacji z białoruskimi służbami bezpieczeństwa. Grupy te oferowały płatne usługi „bezpiecznego przejazdu”, wzmacniając tym samym iluzję legalności i realności proponowanych tras migracyjnych. W celu zwiększenia wiarygodności tych narracji, intensywnie wykorzystywano media społecznościowe jako narzędzie propagacji sfabrykowanych materiałów. Publikowano w nich treści przedstawiające zainscenizowane sukcesy migrantów, którym udało się

³¹ M. Konieczny, *Operacja „Śluza” – kryzys uchodźczy związany z przerzutem nielegalnych migrantów przez polsko-białoruską granicę*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2022, nr 20, z. 2, s. 89-102.

³² K. Dolińska, J. Makaro, *Migranci z Białorusi w Polsce. Potrzeby i oczekiwania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2024, s. 19-20.

rzekomo bez przeszkód pokonać granice UE. Kampania dezinformacyjna przybrała szczególną intensywność w środowiskach arabskojęzycznych na platformach takich jak Facebook i Telegram. To właśnie za pośrednictwem tych narzędzi tworzone zamknięte grupy oraz kanały pełniące funkcję nieformalnych forów wymiany wiedzy na temat organizacji podróży przez Białoruś. Znaczną część odbiorców stanowili również Kurdowie z Iraku i to właśnie w tej społeczności zaobserwowano gwałtowny wzrost zainteresowania białoruską trasą migracyjną, co w krótkim czasie przełożyło się na zwiększenie liczby osób podejmujących próbę nielegalnego przekroczenia wschodnich granic UE³³.

W początkowej fazie kryzysu migracyjnego, osoby dążące do przedostania się do UE były zmuszone do podejmowania wyczerpujących oraz niebezpiecznych podróży lądowych, przemierzając w nieuregulowany sposób terytoria Turcji oraz państw bałkańskich. Wielodniowe, często prowizorycznie zorganizowane trasy wiązały się z licznymi zagrożeniami oraz wysokimi kosztami. Sytuacja uległa zasadniczej zmianie wraz z dynamicznym rozwojem połączeń lotniczych łączących stolicę Białorusi z irackimi miastami. U uruchomienie bezpośrednich rejsów między Mińskiem a Bagdadem czy Irbilem znacząco obniżyło barierę dostępu do białoruskiego terytorium, czyniąc migrację znacznie szybszą, tańszą oraz relatywnie bezpieczniejszą dla osób decydujących się na taki ruch³⁴. Pomimo szeregu międzynarodowych interwencji i nacisków dyplomatycznych, skutkujących ograniczeniem częstotliwości lotów z Iraku do Białorusi, cały proceder nie został zatrzymany, lecz uległ geograficznej rekonfiguracji. Migranci zaczęli korzystać z alternatywnych korytarzy powietrznych, w tym rejsów przez Dubaj, Stambuł oraz połączeń czarterowych z Damaszku, co pozwoliło omijać formalne restrykcje. Organizacją napływu migrantów zajmowały się podmioty bezpośrednio powiązane z białoruskim aparatem państwowym. Kluczową rolę w tym zakresie pełniła spółka Centrkurort, działająca pod auspicjami administracji prezydenckiej. Współpracując z irackimi biurami podróży, firma ta oferowała kompleksowe usługi obejmujące przelot, uzyskanie wizy, zakwaterowanie w obiektach hotelowych w Mińsku oraz transport w rejon przygraniczny. Cena tych

³³ W. Repetowicz, *Atak reżimu Łukaszenki na Polskę i cyniczne wykorzystanie kryzysu afgańskiego*, <https://infosecurity24.pl/atak-rezimu-lukaszenki-na-polske-i-cyniczne-wykorzystanie-kryzysu-afganskiego-opinia>, dostęp: 15.04.2025 r.

³⁴ A. Szachon-Pszenny, A. Zaręba, *Etapowość instrumentalizacji migrantów na przykładzie granicy z Białorusią – wyzwania współczesności*, „Przegląd Geopolityczny” 2024, nr 49, s. 49–68.

„pakietów turystycznych” oscylowała w granicach 3-5 tysięcy dolarów, w zależności od zakresu świadczonych usług. Ponadto, w ramach dodatkowo płatnych opcji, migranci mogli uzyskać precyzyjne współrzędne geolokalizacyjne (GPS, ang. *global positioning system*) oraz wsparcie przewodników umożliwiających skuteczniejsze pokonywanie zewnętrznej granicy UE. Po przylocie do Białorusi, migranci byli umieszczani czasowo w hotelach, skąd w godzinach nocnych organizowano ich przewóz w bezpośrednie sąsiedztwo granicy z Polską, Litwą lub Łotwą, co finalnie miało umożliwić im nielegalne przekroczenie granicy UE³⁵.

Główne zagrożenia i skutki płynące z imigracji z Białorusi

Zjawisko nielegalnej imigracji przez terytorium Białorusi do Polski oraz Unii Europejskiej nabrało w ostatnich latach szczególnego znaczenia, stając się elementem szerszych procesów geopolitycznych oraz hybrydowych działań destabilizacyjnych. Migracja ta charakteryzuje się nie tylko dynamicznym wzrostem, lecz również wielowymiarowością skutków, oddziałujących zarówno na Polskę, państwa graniczna, jak i całą wspólnotę europejską.

Proces migracyjny z Białorusi do Rzeczypospolitej Polskiej posiada złożony charakter i jest efektem oddziaływania zarówno czynników wewnętrznych (endogenicznych), jak również zewnętrznych (egzogenicznych), które determinują kierunki oraz natężenie przemieszczania się ludności. Współczesna literatura przedmiotu wskazuje, że zjawisko to powinno być analizowane w kontekście synergii przesłanek politycznych, ekonomicznych, społecznych i kulturowych³⁶.

Jednym z najistotniejszych czynników kształtujących migrację z Białorusi do Polski jest traktowanie terytorium RP jako przestrzeni tranzytowej, prowadzącej do docelowych państw Europy Zachodniej, w szczególności Niemiec, Francji czy Niderlandów. Wynika to z dwóch fundamentalnych przesłanek³⁷:

³⁵ K. Momo, *Migranci na granicy z Białorusią. Operacja pod kryptonimem „Śluza”*, <https://tvn24.pl/swiat/migranci-u-granic-polski-i-litwy-dziennikarz-tadeusz-gicz-an-o-operacji-sluza-st5330470>, dostęp: 16.04.2025 r.

³⁶ P. Olbrycht, *Imigracja w Polsce – sytuacja prawna cudzoziemców oraz charakterystyka wybranych grup*, „Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego” 2015, nr 2, s. 40.

³⁷ O. Tkachuk, *Znaczenie kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej dla polityki imigracyjnej i azylowej Unii Europejskiej*, „Wschodnioznawstwo” 2022, nr 16, s. 103-122.

- po pierwsze, rynek pracy w państwach zachodnioeuropejskich cechuje się wyższym poziomem płac, bardziej rozwiniętym systemem zabezpieczenia społecznego oraz większą liczbą ofert zatrudnienia w sektorach niskokwalifikowanych,
- po drugie, geograficzne położenie Polski czyni ją naturalnym punktem przejściowym na szlaku migracyjnym prowadzącym z Europy Wschodniej do centrum Unii Europejskiej.

W efekcie, Polska staje się pierwszym krajem strefy Schengen, do którego próbują przedostać się migranci, z zamiarem kontynuowania podróży na zachód.

Znaczną grupę migrantów z Białorusi stanowią osoby zmuszone do opuszczenia ojczyzny z powodu prześladowań politycznych, nasilających się szczególnie po kryzysie wyborczym w 2020 roku, który doprowadził do fali represji wobec opozycji, działaczy społecznych oraz niezależnych dziennikarzy. Towarzyszy temu pogarszająca się sytuacja gospodarcza Białorusi, która jest związana bezpośrednio z międzynarodowymi sankcjami i chroniczną stagnacją ekonomiczną, skutkującą wzrostem bezrobocia oraz spadkiem jakości życia. Osoby te często ubiegają się o status uchodźcy w Polsce, postrzegając nasz kraj jako przestrzeń relatywnego bezpieczeństwa politycznego i społeczno-ekonomicznego³⁸.

Polska, jako gospodarka rozwijająca się dynamicznie od lat 90. XX wieku, boryka się z ciągłym niedoborem siły roboczej w takich sektorach jak: budownictwo, transport i logistyka, rolnictwo, ogrodnictwo, a także opiera nad osobami starszymi. Migranci z Białorusi, podobnie jak ludność ukraińska, stanowią istotne uzupełnienie braków kadrowych, znajdując zatrudnienie głównie w zawodach wymagających niskich kwalifikacji, a także segmentach, gdzie niezbędne są specjalistyczne umiejętności techniczne³⁹. Choć większość migracji z Białorusi do Polski dotyczy niskowykwalifikowanej siły roboczej, nie należy pomijać zjawiska imigracji wysoko wykwalifikowanych specjalistów. Inżynierowie, programiści, lekarze oraz specjaliści branż technicznych i IT znajdują zatrudnienie w polskich firmach oraz międzynarodowych korporacjach działających na terenie RP. Migracja ta jest

³⁸ T. Iwanow, *Kształtowanie polityki integracyjnej wobec imigrantów z Białorusi oraz potencjał ich zaangażowania społeczno-politycznego na przykładzie Wrocławia*, „Sprawy Międzynarodowe” 2021, t. 74, nr 2, s. 40-63.

³⁹ M. Narbut, *Społeczne i demograficzne cechy procesu migracji z Białorusi do Polski w latach 2016-2020*, „Studia Migracyjne. Przegląd polonijny” 2023, nr 3(189), s. 147-174.

ściśle związana z poszukiwaniem lepszych warunków pracy, stabilizacji zawodowej oraz rozwoju kompetencji⁴⁰.

Z roku na rok obserwuje się również wzrost liczby obywateli Białorusi podejmujących studia na polskich uczelniach wyższych. Kluczowe znaczenie mają tutaj: niższe koszty nauki w porównaniu do Europy Zachodniej, bliskość kulturowa i językowa oraz wyższy poziom bezpieczeństwa politycznego i społeczno-ekonomicznego. Polska staje się atrakcyjną destynacją edukacyjną dla młodzieży białoruskiej, co sprzyja procesom długoterminowej integracji⁴¹.

Jednocześnie, należy mieć na uwadze, że nieuregulowany napływ migrantów przez granicę białorusko-polską generuje szereg poważnych zagrożeń o transnarodowym charakterze. Wśród najistotniejszych należy wymienić⁴²:

- wzrost zagrożeń o charakterze terrorystycznym – niekontrolowany przepływ osób może być wykorzystywany przez organizacje ekstremistyczne do infiltracji państw członkowskich UE,
- aktywność zorganizowanych grup przestępczych, które czerpią zyski z nielegalnego przetrzutu osób oraz przemycania zakazanych towarów, w tym w szczególności: narkotyków, alkoholu, papierosów, broni czy towarów o podwójnym zastosowaniu,
- instrumentalizację migracji jako narzędzia presji politycznej – przypadek Białorusi pokazuje, iż przepływy migracyjne mogą być wykorzystywane w ramach działań hybrydowych, destabilizujących sytuację wewnętrzną państwa granicznych oraz testujących spójność polityki migracyjnej Unii Europejskiej,
- obciążenie systemów ochrony granic i polityki azylowej – wzmożony napływ nielegalnych migrantów wymusza zwiększenie nakładów na infrastrukturę graniczną, służby porządkowe oraz procedury administracyjne, co generuje istotne koszty budżetowe,

⁴⁰ J. Własiuk, *Migracja elity intelektualnej z Białorusi: przyczyny i konsekwencje społeczno-polityczne*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 2(72), s. 297-307.

⁴¹ E. Michna, D. Praszałowicz, *Migracje studentów z Białorusi na krakowskie, wyższe uczelnie publiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, s. 18-23.

⁴² K. Orzech, *Zagrożenia dla Polski kreowane przez Republikę Białorusi w kontekście sytuacji kryzysowej na granicy polsko-białoruskiej*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” 2021, nr 22, s. 55-68.

- eskalację napięć społecznych oraz politycznych – narastający problem nielegalnej imigracji prowadzi do polaryzacji opinii publicznej, wzrostu nastrojów ksenofobicznych oraz spadku zaufania do instytucji państwowych.

Długofalowe skutki nielegalnej migracji z kierunku białoruskiego obejmują nie tylko wymiar bezpieczeństwa, ale także aspekty społeczno-gospodarcze oraz polityczne. W przypadku Polski, państwa pierwszego kontaktu, oznacza to konieczność podejmowania złożonych działań na poziomie krajowym i unijnym, w tym: adaptacji polityki migracyjnej do zmieniających się realiów geopolitycznych; wzmocnienia współpracy z państwami członkowskimi UE w zakresie ochrony granic zewnętrznych; rozwoju narzędzi zwalczania nielegalnych sieci przemytniczych; prowadzenia skutecznej polityki integracyjnej wobec legalnych imigrantów, a także przeciwdziałania dezinformacji oraz propagandzie wykorzystującej kwestie migracyjne.

Wpływ nielegalnej imigracji z Białorusi na regiony przygraniczne i ich mieszkańców w świetle badań własnych

Badanie zostało przeprowadzone w maju 2025 roku, wśród losowej grupy osoby. Głównym kryterium doboru próby było zamieszkanie w rejonie przygranicznym z Białorusią. W związku z tym, odrzucono wszystkie odpowiedzi osób, które wskazały, iż nie zamieszkują w bliskim sąsiedztwie granicy. Wzięło w nim udział 81 respondentów, z czego 56,8% stanowiły kobiety, zaś 43,2% mężczyźni. Uzyskane wyniki przedstawiono na wykresie 1.

Najwięcej badanych to osoby między 34. a 41. rokiem życia – stanowiły one 27,2% wszystkich ankietowanych. W przypadku pozostałych kategorii wiekowych, ich liczebność jest do siebie zbliżona. Co piąty respondent to osoba (19,8%), która ukończyła 50 lat. Dodatkowo, 18,5% to osoby w wieku między 18. a 25. rokiem życia oraz w wieku 26-33 lata. Pozostałe 16% zadeklarowało wiek w przedziale od 42 do 49 lat.

Zdecydowanie największy odsetek w badanej grupie stanowiły osoby legitymujące się wykształceniem wyższym – 48,1%. Z kolei, co piąty badany (19,8%) zadeklarował posiadanie wykształcenia średniego technicznego. Natomiast 17,3% to respondenci o wykształceniu średnim ogólnokształcącym, a 13,6% wskazało, iż ma wykształcenie zawodowe. Pozostałe 1,2% to respondenci deklarujący posiadanie podstawowego.

Ponad połowa wszystkich ankietowanych to osoby, które mieszkają niezwykle długo w strefie przygranicznej z Białorusią – 45,7% wskazało, iż zamieszkują te tereny „od urodzenia”, a kolejne 16% dłużej niż 20 lat. Co ósmy

pytany (17,3%) zadeklarował, że zamieszkuje strefę przygraniczną od co najmniej 11 lat, lecz nie dłużej, aniżeli 20 lat. Z kolei, 8,6% zadeklarowali, iż mieszkają w omawianej strefie między 5 a 10 lat, zaś 12,3% krócej niż 5 lat.

Ankietowanych poproszono o dokonanie oceny aktualnego poczucia bezpieczeństwa w ich miejscu zamieszkania. Badani odpowiadali iż czują się bezpiecznie w swoim aktualnym miejscu zamieszkania. Największy odsetek (39,5%) stwierdził, iż czuje się bardzo bezpiecznie, zaś kolejne 29,6% raczej bezpiecznie. Uśrednioną opinię wyraziło 26% ogółu deklarując, że mają mieszane uczucie co do bezpieczeństwa w swoim miejscu zamieszkania – czasami czują się bezpiecznie, a czasami nie. Pozostałe 4,9% orzekło, że raczej nie czują się bezpiecznie. Żaden z badanych nie wybrał odpowiedzi „czuję się zdecydowanie niebezpiecznie”.

Ankietowanych poproszono także o wskazanie z jakich źródeł czerpią najczęściej wiedzę na temat bieżącej sytuacji na granicy z Białorusią. Najczęściej wskazywanym źródłem informacji były internetowe portale informacyjne, które uzyskały 61,7% wskazań. Wynik ten potwierdza dominującą rolę mediów cyfrowych jako podstawowego kanału pozyskiwania informacji o bieżących wydarzeniach. Wysokie znaczenie tych mediów może być tłumaczone zarówno ich szerokim zasięgiem, szybkością przekazu oraz różnorodnością prezentowanych treści. Na drugim miejscu plasowały się media społecznościowe, które wskazało 53,1% respondentów. Tak wysoki odsetek odpowiedzi podkreśla rosnącą rolę nieformalnych i interaktywnych form komunikacji, umożliwiających użytkownikom nie tylko bierne odbieranie informacji, ale również ich komentowanie, udostępnianie oraz współtworzenie. Media społecznościowe stają się istotnym narzędziem kształtowania opinii publicznej, zwłaszcza w kontekście tematów budzących silne emocje społeczne, jakim niewątpliwie jest kwestia nielegalnej migracji. Trzecią najczęściej wskazywaną odpowiedzią była telewizja publiczna (24,7%), co świadczy o utrzymującym się zaufaniu społeczeństwa do tradycyjnych mediów państwowych jako źródła informacji o wydarzeniach mających strategiczne znaczenie dla bezpieczeństwa. Telewizje komercyjne były wskazywane rzadziej (16%), co może wynika z odmiennego profilu prezentowanych treści oraz większego nacisku na komercjalizację przekazu. Znacząca rola została przypisana także bezpośrednim relacjom z lokalną społecznością. Rozmowy z sąsiadami oraz społecznością lokalną były źródłem informacji dla 22,2% respondentów, a rozmowy w gronie rodzinnym dla 17,3% badanych. Wyniki te wskazują na istotną rolę tzw. „kanałów nieformalnych”, które odgrywają szczególne znaczenie w mniejszych społecznościach, zwłaszcza w kontekście zagrożeń

bezpośrednio dotyczących miejsca zamieszkania. Mniejszy odsetek odpowiedzi uzyskały radio (11,1%) oraz prasa drukowana (8,6%). Podobny wynik odnotowano w przypadku specjalistycznych publikacji naukowych (8,6%), co może świadczyć o ich niszowym charakterze i ograniczonej dostępności dla przeciętnego odbiorcy, a także o percepcji tych źródeł jako mniej przydatnych w odniesieniu do bieżących wydarzeń o dynamicznym charakterze. Najczęściej wskazywanym źródłem informacji były „źródła własne oraz przyjaciele”, które uzyskały jedynie 1,2% wskazań. Wynik ten sugeruje ograniczoną rolę indywidualnych obserwacji oraz bezpośrednich relacji towarzyskich jako wiarygodnego źródła wiedzy o sytuacji na granicy.

Badanych zapytano również o to, w jaki stopniu zauważają, że przekaz medialny i polityczny wpływają na ich postrzeganie nielegalnej imigracji. Ankieterzy w zróżnicowany sposób odbierają wpływ przekazu medialnego i politycznego dotyczącego nielegalnej imigracji z Białorusi oraz jej wpływu na ich percepcję tego zjawiska. Największy odsetek respondentów (28,4%) stwierdził, iż przekaz ten w bardzo dużym stopniu wpływa na ich postrzeganie. Kolejne 22,2% skonstratowało, że w pewnym stopniu oddziałuje on na ich podświadomość. Z kolei 18,5% jest zdania, iż ma to miejsce jedynie w niewielkim stopniu. Przeciwnie uważa 21% ogółu pytanym, według których przekazy medialne i polityczne dotyczące nielegalnej imigracji nie mają żadnego wpływu na kształtowanie ich światopoglądu w tym obszarze. Pozostałe 9,9% nie udzieliło jednoznacznego wskazania.

Badanych zapytano również o to, w jaki ich zdaniem sposób, obecność nielegalnych imigrantów przy granicy wpływa na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców regionu. Zdecydowana większość badanych uważa, iż obecność nielegalnych imigrantów na granicy polsko-białoruskiej ma negatywny wpływ na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców regionu – według 44,4% w znacznym stopniu sytuacja ta pogarsza poczucie bezpieczeństwa, a zdaniem 30,9% czyni to w pewnym stopniu. Odmiennie uważa natomiast 13,6% według których stan ten w pewnym stopniu poprawia sytuację społeczną, np. poprzez pomoc humanitarną płynącą do regionu przygranicznego. Pozostałe 11,1% nie zajęło jednoznacznego stanowiska.

Ankieterzy zapytano następnie, czy kiedykolwiek zetknęli się bezpośrednio lub pośrednio z sytuacją obecności nielegalnych imigrantów w swojej okolicy, np. widzieli te osoby lub słyszeli o takich zdarzeniach podczas rozmów z rodziną, sąsiadami. Uzyskane wyniki wskazują, iż niemal co trzeci respondent (29,6%) deklaruje osobisty kontakt z nielegalnymi imigrantami w swojej okolicy. Dane te potwierdzają, że dla znacznej części

mieszkańców badanych terenów zjawisko to przestało mieć wyłącznie wymiar medialny czy abstrakcyjny, a przybrało formę realnego doświadczenia, które mogło wpłynąć na subiektywne poczucie bezpieczeństwa. Jeszcze wyższy odsetek respondentów (34,6%) wskazał, że zetknął się z problematyką nielegalnej imigracji pośrednio – poprzez relacje członków rodziny lub znajomych. Świadczy to o silnym oddziaływaniu tego zjawiska w lokalnym kontekście społecznym, gdzie informacje o incydentach granicznych krążą w obrębie społeczności, budując wspólną narrację dotyczącą bezpieczeństwa i zagrożeń. Warto zwrócić uwagę, że 27,2% badanych nie miało styczności z sytuacjami związanymi z nielegalną imigracją, ani osobiście, ani poprzez relacje z otoczenia. Niemniej, odsetek ten nie przekracza jednej trzeciej próby, co oznacza, że dla przeważającej części mieszkańców problem ten jest obecny w ich świadomości, przynajmniej na poziomie relacji społecznych. Stosunkowo niewielka grupa respondentów (8,6%) zadeklarowała brak pewności, co do swojej wiedzy oraz doświadczeń w tym zakresie. Może to wynikać z trudności w jednoznacznym zidentyfikowaniu sytuacji związanych z nielegalną imigracją lub braku wystarczająco wiarygodnych źródeł informacji w ich najbliższym otoczeniu.

Badanych zapytano także o to, w jakim stopniu zgadzają się z następującym stwierdzeniem – „Obecność wojska i służb mundurowych w regionie przygranicznym zwiększa moje poczucie bezpieczeństwa”. Nieco ponad połowa ogółu respondentów zadeklarowała, iż zdecydowanie zgadza się ze stwierdzeniem, iż obecność wojska oraz służb mundurowych w regionie przygranicznym zwiększa ich poczucie bezpieczeństwa. Takiej odpowiedzi udzieliło 50,7% wszystkich badanych. Dodatkowo, 29,6% stwierdziło, że raczej zgadza się z taką tezą. Odmiennie uważa natomiast 1,2%, które zadeklarowało, iż raczej się z nią nie zgadza oraz 14,8%, zdecydowanie się z nią nie zgadza. Pozostałe 3,7% nie miało zdania na ten temat.

Ankietowanych zapytano również o to, jakie działania służb mundurowych w związku z kryzysem migracyjnym są według nich najbardziej potrzebne. Dane nie sumują się do 100%, bowiem każdy pytany mógł zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi. Zdecydowana większość badanych (69,1%) wskazała wzmocnienie granicy jako kluczowy postulat. Wynik ten jednoznacznie potwierdza, iż mieszkańcy strefy przygranicznej postrzegają ochronę granicy państwowej jako podstawowy filar zapewnienia bezpieczeństwa, zarówno w wymiarze praktycznym (fizyczna bariera), jak i symbolicznym (poczucie suwerenności oraz kontroli). Na kolejnej pozycji uplasowały się postulaty dotyczące regularnych patroli i zwiększonej obecności służb

mundurowych (55,6%). Oczekiwanie to wskazuje na potrzebę stałej i widocznej aktywności funkcjonariuszy w przestrzeni lokalnej, co z jednej strony ma znaczenie prewencyjne, z drugiej zaś wzmacnia subiektywne poczucie bezpieczeństwa mieszkańców. Stosunkowo wysoki odsetek respondentów (43,2%) zwrócił uwagę na konieczność reagowania na przypadki nielegalnych przekroczeń granicy w sposób szybki, lecz zgodny z prawem międzynarodowym. Może to świadczyć o świadomości badanych dotyczącej potrzeby balansowania między skutecznością działań a poszanowaniem norm prawnych i humanitarnych, co ma szczególne znaczenie w kontekście międzynarodowego wizerunku państwa. Wysoko oceniono również znaczenie sprawnej oraz przejrzystej komunikacji z mieszkańcami o sytuacji i zagrożeniach (39,5%). Oczekiwanie to odzwierciedla potrzebę transparentnych działań informacyjnych oraz redukcji niepewności i lęku związanego z napływem nielegalnych imigrantów. Zbliżone wyniki uzyskały także postulaty przeciwdziałania dezinformacji i panice w mediach społecznościowych (38,3%) oraz szkoleń dla lokalnej ludności z zakresu zachowań w sytuacjach kryzysowych (38,3%). Świadczy to o rosnącej świadomości zagrożeń informacyjnych oraz konieczności budowania odporności społecznej na różnorodne formy kryzysów, zarówno rzeczywistych, jak i wizerunkowych. Relatywnie mniejszy, lecz nadal istotny odsetek badanych (32,1%) wskazał na potrzebę działań humanitarnych, a także udzielania podstawowej pomocy migrantom, co potwierdza obecność wrażliwości społecznej i gotowości do poszanowania praw człowieka, nawet w kontekście narastających napięć granicznych. Wyniki dotyczące współpracy z lokalnymi samorządami, sołectwami i organizacjami (29,6%) podkreślają znaczenie zintegrowanego podejścia do zarządzania kryzysowego, opartego na koordynacji działań na poziomie lokalnym. Stosunkowo najmniej wskazań uzyskały postulaty dotyczące współpracy z organizacjami międzynarodowymi w zakresie monitorowania sytuacji (13,6%) oraz zapewnienia wsparcia psychologicznego dla mieszkańców dotkniętych stresem i/lub niepokojem (23,5%). Może to świadczyć o niższej percepcji skuteczności działań o charakterze zewnętrznym oraz niedostatecznym uświadomieniu potrzeby systemowego wsparcia psychologicznego w sytuacjach kryzysowych.

Ankietowanych zapytano również o to, jakie emocje towarzyszą im najczęściej w kontekście sytuacji na granicy z Białorusią. Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ każdy z pytany mógł udzielić maksymalnie trzech wskazań. Analiza deklarowanych emocji towarzyszących mieszkańcom strefy przygranicznej w kontekście sytuacji migracyjnej na granicy z Białorusią

wskazuje, iż dominującymi odczuciami są złość na sytuację polityczną i brak skutecznych rozwiązań (53,1%), a także strach o bezpieczeństwo własne i bliskich (45,7%) oraz niepokój i niepewność o przyszłość (42,0%). Wskazuje to na silne poczucie zagrożenia oraz frustrację wynikającą z oceny działań władz i skali problemu. Jednocześnie, emocje o charakterze empatycznym, takie jak współczucie wobec imigrantów (19,8%) czy nadzieja na poprawę sytuacji (19,8%), uzyskały wyraźnie niższy poziom wskazań, co może świadczyć o wtórnym znaczeniu wymiaru humanitarnego wobec poczucia własnego bezpieczeństwa. Relatywnie niskie wartości dotyczą również lęku przed eskalacją konfliktu (21,0%) oraz poczucia bezradności (17,3%). Z kolei poczucie zaufania do państwa i służb (1,2%), obojętność (4,9%) oraz poczucie zmęczenia tematem (1,2%) pozostają marginalne, co wskazuje, iż kryzys migracyjny jest wciąż postrzegany jako problem wymagający aktywnej reakcji, jak również nie został zbanalizowany w świadomości mieszkańców regionów przygranicznych.

Badanych zapytano też o to, w jakim stopniu ich zdaniem obecność nielegalnych imigrantów może wpływać na lokalną gospodarkę, a więc przede wszystkim rolnictwo, handel oraz turystykę. Ponad połowa ogółu respondentów wskazała, iż ich zdaniem obecność nielegalnych imigrantów bardzo negatywnie wpływa na lokalną gospodarkę, odstrasza inwestorów, turystów i utrudniając szeroko rozumianą działalność biznesową. Takiej odpowiedzi udzieliło 51,9% wszystkich badanych. Dodatkowo, 25,9% uznało, że obecność nielegalnych imigrantów oddziałuje raczej w negatywny sposób powodując zakłócenia, jednak nie są one znaczne. Zdaniem 9,9% oddziaływanie to jest neutralne, gdyż nie ma zauważalnych skutków. Z kolei, według 7,4% nielegalni migranci raczej pozytywnie oddziałują na lokalną gospodarkę, dając przede wszystkim możliwość zatrudnienia kolejnych osób. Pozostałe 4,9% nie zajęło jednoznacznego stanowiska w przedmiotowej kwestii.

Badanych zapytano również o to, w jaki sposób oceniają działania władz centralnych w zakresie zarządzania kryzysem migracyjnym na granicy z Białorusią. Jedynie 6,2% ogółu badanych ocenia działania władz centralnych w zakresie zarządzania kryzysem migracyjnym na granicy z Białorusią jako bardzo dobre. Dodatkowo, 28,4% wszystkich pytanых stoi na stanowisku, iż są one dobre. Odmiennego zdania było 49,4%, przy czym 24,7% stwierdziło, że działania te są raczej złe, a drugie tyle, iż są one bardzo złe. Pozostałe 16% nie miało zdania na ten temat.

Ankietowanych zapytano również o to, czy ich zdaniem lokalna społeczność została w odpowiedni sposób przygotowana na skutki obecnej sytuacji

na granicy z Białorusią. Analiza opinii mieszkańców strefy przygranicznej dotyczących przygotowania lokalnej społeczności na skutki kryzysu migracyjnego wskazuje na dominację ocen krytycznych. Blisko jedna trzecia respondentów (32,1%) uważa, iż społeczność została pozostawiona sama sobie, a kolejne 17,3% wskazuje na chaotyczny przepływ informacji i brak jasnych procedur. Niespełna 36% badanych dostrzega wprawdzie pewne działania, jednak ocenia je jako niewystarczające i wymagające usprawnienia. Jedynie 7,4% respondentów deklaruje, że czuje się odpowiednio poinformowana i zabezpieczona. Wyniki te świadczą o niskim poziomie poczucia przygotowania lokalnej społeczności oraz o potrzebie poprawy w zakresie koordynacji działań i komunikacji kryzysowej.

Badanych zapytano także o to, jakie zmiany zauważyli w swoim codziennym życiu od początku kryzysu migracyjnego na granicy z Białorusią. Dane nie sumują się do 100%, bowiem każdy respondent mógł zaznaczyć więcej, aniżeli wyłącznie jedną odpowiedź. Analiza deklarowanych zmian w codziennym funkcjonowaniu mieszkańców strefy przygranicznej, związanych z kryzysem migracyjnym na granicy z Białorusią, wskazuje, iż najczęściej akcentowaną konsekwencją jest zwiększona obecność służb mundurowych oraz nasilenie kontroli drogowych (63,0%). Jest to najpowszechniej odczuwalny aspekt kryzysu, bezpośrednio wpływający na codzienność mieszkańców. Znacząca część respondentów (18,5%) deklaruje również nasilenie poczucia niepokoju, zwłaszcza w godzinach wieczornych, co przekłada się na ograniczenie aktywności poza domem po zmroku. Z kolei 16,0% badanych zauważyło wydłużenie czasu codziennych dojazdów do pracy, wynikające ze wzmożonych kontroli oraz utrudnień komunikacyjnych. Jednocześnie, dla pewnej grupy mieszkańców (18,5%) skutkiem kryzysu stało się zwiększone zainteresowanie kwestiami humanitarnymi oraz zaangażowanie w działania pomocowe na rzecz migrantów. Warto podkreślić, że jedna czwarta badanych (25,9%) nie zauważyła istotnych zmian w swoim codziennym życiu, co może świadczyć o zróżnicowanym poziomie oddziaływania zjawiska w zależności od indywidualnych warunków i sposobu funkcjonowania w przestrzeni przygranicznej.

Ostatnie pytanie w ankiecie dotyczyło tego, jakie działania według badanych mogłyby zostać podjęte, aby poprawić poczucie bezpieczeństwa mieszkańców terenów przygranicznych. Dane nie sumują się do 100%, gdyż badani mogli udzielić więcej niż jednego wskazania. Analiza opinii mieszkańców strefy przygranicznej dotyczących działań mogących poprawić ich poczucie bezpieczeństwa wskazuje, iż za najistotniejsze uznawane są aspekty związane

z koordynacją i komunikacją między służbami mundurowymi a lokalnymi władzami oraz społecznością (70,4%). Wysoka wartość tego wskazania podkreśla znaczenie transparentności działań oraz szybkiego oraz rzetelnego informowania mieszkańców o bieżącej sytuacji i podejmowanych środkach bezpieczeństwa. Znaczącą rolę przypisano również fizycznym środkom prewencji, takim jak lepsze oświetlenie dróg, monitoring oraz sprawna reakcja służb (44,4%), a także utrzymanie stałej obecności Straży Granicznej i wojska na terenach przygranicznych (48,1%), co świadczy o potrzebie wzmocnienia widocznych oraz bezpośrednich form ochrony. Warto zwrócić uwagę na postulowane przez mieszkańców działania edukacyjne, w postaci spotkań informacyjnych i szkoleń dotyczących postępowania w sytuacjach kryzysowych (38,3%), co wskazuje na potrzebę budowania kompetencji społecznych w zakresie bezpieczeństwa. Jednocześnie, istotna część respondentów (24,7%) zwraca uwagę na konieczność zachowania równowagi między zapewnieniem bezpieczeństwa a poszanowaniem praw człowieka oraz udzielaniem pomocy osobom potrzebującym, co świadczy o istnieniu wśród mieszkańców wrażliwości społecznej i świadomości humanitarnego wymiaru kryzysu migracyjnego.

Bibliografia

1. Adamowicz M., Siedlanowski P., 2021. *Migracja jako uwarunkowanie rynku pracy w Polsce*. Biała Podlaska: Wydawnictwo Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.
2. Apanowicz J., 2002. *Metodologia ogólna*. Gdynia: Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”.
3. Babbie E., 2009. *Podstawy badań społecznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
4. Bauman T., Pilch T., 2010. *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
5. Castles S., Miller M.J., 2011. *Migracje we współczesnym świecie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
6. Dalinczuk L. 2021. *Stosunki polsko-białoruskie po 2015 roku. Aspekt bezpieczeństwa*. W: Kondracki R.S., Matejuk M.R., *Wyzwania bezpieczeństwa na początku trzeciej dekady XXI wieku*. Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach.

7. Dmochowska H., 2014. *Mały Rocznik Statystyczny Polski*. Warszawa: Wydawnictwo Głównego Urzędu Statystycznego.
8. Dolińska K., Makaro J. 2024. *Migranci z Białorusi w Polsce. Potrzeby i oczekiwania*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
9. Dutkiewicz W., 2000. *Podstawy metodologii badań*. Kielce: Wydawnictwo Stachurski.
10. Gnitecki J., 1999. *Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej*. Zielona Góra: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze.
11. Gnitecki J., 2007. *Metodologia pedagogiki i metodologia badań pedagogicznych*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego.
12. Gostkowski Z., Lutyński J. 1968. *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*. Wrocław: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.
13. Gruszczyński L., 2001. *Kwestionariusze w socjologii. Budowa narzędzi do badań surveyowych*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
14. Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D., 2001. *Metody badawcze w naukach społecznych*. Poznań: Wydawnictwo Zys i S-ka.
15. Kacperska E., Kacprzak M., Kmiec D., Król A., Łukasiewicz K., 2019. *Migracje międzynarodowe w Europie. Trendy. Problemy. Wyzwania*. Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.
16. Krajewski M., 2006. *Badania pedagogiczne*. Płock: Wydawnictwo Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku.
17. Kuc B., 2012. *Funkcje nauki. Wstęp do metodologii*. Nauka nie jest grą. Warszawa: Wydawnictwo PTM.
18. Łobocki M., 2010. *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
19. Mackiewicz R., Francuz P., 2012. *Liczby nie wiedzą, skąd pochodzą. Przewodnik po metodologii i statystyce nie tylko dla psychologów*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
20. Maksimczuk A., Sidorowicz L. 2007. *Ochrona granic i obsługa ruchu granicznego*. Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis.

21. Małachowski W., 2010. *Migracje we współczesnym świecie. Implikacje dla Polski*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.
22. Maszke A., 2014. *Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
23. Michna E., Praszałowicz D., 2012. *Migracje studentów z Białorusi na krakowskie, wyższe uczelnie publiczne*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
24. Misala J., 2005. *Wymiana międzynarodowa i gospodarka światowe. Teoria i mechanizmy funkcjonowania*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.
25. Murdoch A., 2011. *Emigracja lekarzy z Polski*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.
26. Niezabitowska E., 2014. *Metody i techniki badawcze w architekturze*. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej.
27. Nowak S., 2007. *Metodologia badań społecznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
28. Palka S., 2009. *Metodologia badania. Praktyka pedagogiczna*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne.
29. Pennix R., Garces-Mascareñas B., 2016. Integration processes and policies in Europe. Contexts, Levels and Actors, Londyn: Springer Open.
30. Pieter J., 1989. *Zarys metodologii pracy naukowej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
31. Pilch T., 2005. *Zasady badań pedagogicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
32. Skorny Z. 1994. *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki: przewodnik metodyczny dla studiujących nauczycieli*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.
33. Sołoma L. 1999. *Metody i techniki badań socjologicznych. Wybrane zagadnienia*. Olsztyn: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
34. Sułkowski Ł., Lenart-Gansiniec R., Kolasińska-Morawska K., 2021. *Metody badań ilościowych w zarządzaniu*. Łódź: Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk.
35. Sztumski J., 2005. *Wstęp do metodologii i technik badań społecznych*. Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”.

36. Tymanowski J. 2017. Rola i znaczenie Republiki Białoruś we współczesnej Europie. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
37. Wroczyński R., Pilch T., 1974. *Metodologia pedagogiki społecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
38. Zaczyński W., 2008. *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Encyklopedie, słowniki, leksykony

1. Sobol E., Drabik L., Kubiak-Sokół A., 2024. *Słownik Języka Polskiego PWN*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Artykuły naukowe

1. Anacka M., Fihel A.. 2012. Selektywność emigracji i migracji powrotnych Polaków – o procesie „wypłukiwania”. *Central and Eastern European Migration Review*; 1(1): 57-58.
2. Arango J., Hugo G., Kouaouci A., Massey D.S., Pellegrino A., Taylor J.E. 1993. Theories of international migration: review and appraisal. *Population and Development Review*; 19: 449-450.
3. Bartłomiejski R., Kowalewska D., 2021. Imigracja zarobkowa do Polski – wnioski dla strategii integracji migrantów. *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne*; 70(2): 110-121.
4. Brzozowska A., 2015. Dobór małżeński i integracja imigrantów w małżeństwach mieszanych – stan badań. *CMR Workin Papers. Ośrodek Badań nad Migracjami*; 81(139): 11-16.
5. Dyner A.M., 2018. Wyzwania dla białoruskiej polityki bezpieczeństwa. *Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych*; 11(1584): 4-5.
6. Eisenstadt S.N., 1953. Analysis of patterns of immigration and absorption of immigrants. *Population Studies*; 2: 80.
7. Górny A., Kaczmarczyk P., 2003. Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych. *Zeszyty Naukowe Instytutu Studiów Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. Seria: Prace Migracyjne*; 49: 7.
8. Górny A., Kołodziejczyk K., Madej K., Kaczmarczyk P., 2019. Nowe obszary docelowe w migracji z Ukrainy do Polski. Przypadek Bydgoszczy i Wrocławia na tle innych miast. *Centre of Migration Research*; 118(176): 12-13.

9. Iwanow T., 2021. Kształtowanie polityki integracyjnej wobec imigrantów z Białorusi oraz potencjał ich zaangażowania społeczno-politycznego na przykładzie Wrocławia. *Sprawy Międzynarodowe*; 74(2): 40-63.
10. Konieczny M. 2022. Operacja „Śluza” – kryzys uchodźczy związany z przerzutem nielegalnych migrantów przez polsko-białorską granicę. *Roczniki Administracji i Prawa*; 20(2): 89-102.
11. Lee E.S., 1966. A theory of migration. *Demography*; 3(1): 47-57.
12. Massey D.S., Arango J., Hugo G., Kouaouci A., Taylor E.J., Pellegrino A., 2021. Worlds in motion. Understanding international migration at the end of the millennium. *Economic Geography*; 77(3): 12.
13. Mickiewicz Ż. 2018. Perspektywy współpracy Polski i Białorusi w dziedzinie przemysłu obronnego. *Polityka Narodowa*; 19: 78.
14. Narbut M., 2023. Społeczne i demograficzne cechy procesu migracji z Białorusi do Polski w latach 2016-2020. *Studia Migracyjne. Przegląd polonijny*; 3(189): 147-174.
15. Narkiewicz-Niedbalec E., 2016. Rozumienie hipotezy w słownikach i podręcznikach z zakresu nauk społecznych. *Relacje. Studia z nauk społecznych. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego*; 1: 111-126.
16. Nickel A., Nowak M., 2017. Trendy migracyjne w XXI wieku. *Roczniki Studenckie Akademii Wojsk Lądowych im. generała Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu*; 1(1): 107.
17. Och J., 2021. Wielowymiarowość migracji jako zjawiska badawczego. *Nowa Polityka Wschodnia*; 2(29): 9-11.
18. Olbrycht P., 2015. Imigracja w Polsce – sytuacja prawna cudzoziemców oraz charakterystyka wybranych grup. *Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego*; 2: 40.
19. Orzech K., 2021. Zagrożenia dla Polski kreowane przez Republikę Białorusi w kontekście sytuacji kryzysowej na granicy polsko-białoruskiej. *Studia Bezpieczeństwa Narodowego*; 22: 55-68.
20. Paliś B., 2018. Polityka migracyjna a ekonomiczne znaczenie imigracji i emigracji w opinii ekspertów. *Współczesne Problemy Ekonomiczne*; 1(16): 18.
21. Pietrzyk I., 2015. Jednolity rynek europejski jako fundament i motor integracji. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia. Sectio H*; 49(2): 139.

22. Stańczyk J., 2011. Geneza i założenia programu Partnerstwo Wschodnie. *Doctrina. Studia społeczno-polityczne*; 8: 191.
23. Suduł R., 2013. Definicje i uwarunkowania nielegalnej imigracji. *Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*; 8-9(1): 374.
24. Szachon-Pszenny A., Zaręba A., 2024. Etapowość instrumentalizacji migrantów na przykładzie granicy z Białorusią – wyzwania współczesności. *Przegląd Geopolityczny*; 49: 49-68.
25. Śleszyński P., 2020. Koncepcja nowego wskaźnika atrakcyjności migracyjnej i jego zastosowania. *Czasopismo Geograficzne*; 91(1-2): 40.
26. Śliwa Z., Olech A.K., 2022. Wyzwania w kontekście migracji i kryzys na granicy polsko-białoruskiej. *Wiedza Obronna*; 21(278): 93-94.
27. Tataru G.F., 2019. Migration – an overview on terminology, causes and effects. *Logos University Mentality Education Novelty: Law*; 7(2): 12.
28. Tkachuk O., 2022. Znaczenie kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej dla polityki migracyjnej i azylowej Unii Europejskiej. *Wschodnioznawstwo*; 16: 103-122.
29. Wawruszyn A., 2022. Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski. *Nowa Polityka Wschodnia*; 2(33): 48-49.
30. Własiuk J., 2023. Migracja elity intelektualnej z Białorusi: przyczyny i konsekwencje społeczno-polityczne. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*; 2(72): 297-307.
31. Wójcik-Żołądek M., 2014. Współczesne procesy migracyjne: definicje, tendencje, teorie. *Studia BAS*; 4(40): 12.
32. Zapałowski A., 2017. Geopolityczne wyzwania dla polsko-białoruskiej polityki bezpieczeństwa. *Polityka Polska*; 3(23): 16.

Źródła internetowe

1. Górczyńska M., *Polska jako kraj imigracji – kto i w jakim celu przyjeżdża do Polski? Fakty o migracjach na XXI wiek*, <https://migracje.ceo.org.pl/materialy-merytoryczne/polska-jako-kraj-imigracji-kto-i-w-jakim-celu-przyjezdza-do-polski>, dostęp: 05.02.2025 r.

2. Momo K., *Migranci na granicy z Białorusią. Operacja pod kryptonimem „Śluza”*, <https://tvn24.pl/swiat/migranci-u-granic-polski-i-litwy-dziennikarz-tadeusz-giczyn-o-operacji-sluza-st5330470>, dostęp: 16.04.2025 r.
3. Repetowicz W., *Atak reżimu Łukaszenki na Polskę i cyniczne wykorzystanie kryzysu afgańskiego*, <https://infosecurity24.pl/atak-rezimu-lukaszenki-na-polske-i-cyniczne-wykorzystanie-kryzysu-afganskiego-opinia>, dostęp: 15.04.2025 r.

Wpływ kryzysu migracyjnego na mieszkańców województwa podlaskiego

Agnieszka Łapińska

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Mateusz Laskowski

Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Wstęp

Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej stanowi jedno z najważniejszych wyzwań współczesnej polityki bezpieczeństwa oraz problematykę o szerokim wymiarze społecznym, politycznym i humanitarnym. Zjawisko to ujawniło się ze wzmożoną intensywnością w 2021 roku, kiedy to setki migrantów, głównie z Bliskiego Wschodu, Afryki oraz Azji Środkowej, zaczęły gromadzić się na wschodnich rubieżach Polski, próbując przekroczyć granicę Unii Europejskiej. Sytuacja ta doprowadziła do eskalacji napięć dyplomatycznych, wzmożonych działań służb granicznych oraz szerokiej debaty publicznej na temat polityki migracyjnej i ochrony granic. W obliczu tego kryzysu pojawiły się liczne pytania dotyczące zarówno skuteczności działań podejmowanych przez państwa, jak i przestrzegania praw człowieka.

Podłoże tego kryzysu ma wieloaspektowy charakter, obejmujący zarówno czynniki polityczne, społeczne, gospodarcze oraz strategiczne. Władze Białorusi zostały oskarżone o celowe organizowanie przepływu migrantów w ramach działań określanych mianem „wojny hybrydowej” wymierzonej w Unię Europejską, a także w celu destabilizacji sytuacji politycznej w naszym regionie. Polska jako państwo graniczne, stanęła przed koniecznością podjęcia natychmiastowych działań, mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa narodowego oraz humanitarne zarządzanie napływem osób poszukujących schronienia. W kontekście międzynarodowym kryzys ten stał się

również testem solidarności europejskiej i skuteczności unijnych mechanizmów ochrony granic.

Autorzy w niniejszym opracowaniu mieli za cel analizę szczegółową kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej w trzech kluczowych aspektach: przyczyn jego powstania, konsekwencji społecznych i politycznych oraz reakcji zarówno na poziomie instytucjonalnym, jak i społecznym. Przedstawiona analiza pozwoli na dokładne rozpoznanie mechanizmów stojących za tym zjawiskiem, a także ocenę skuteczności zastosowanych rozwiązań i działań w kontekście polityki migracyjnej oraz bezpieczeństwa państwa. Autorzy podjęli próbę oceny wpływu tego kryzysu na stosunki międzynarodowe w regionie.

Kryzys migracyjny

Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej w dużej mierze wynikał z napięć politycznych pomiędzy Unią Europejską a reżimem Aleksandra Łukaszenki. Kluczowym aspektem, który doprowadził do eskalacji sytuacji, były sankcje nałożone przez Unię Europejską na Białoruś w odpowiedzi na represje polityczne, łamanie praw człowieka oraz sfałszowane wybory prezydenckie w 2020 roku. Restrykcje te objęły zarówno osoby związane z białoruskim reżimem, jak i kluczowe sektory gospodarki, co doprowadziło do zaostrożenia relacji na linii Mińsk-Bruksela.

Unia Europejska odpowiedziała na wydarzenia na Białorusi serią sankcji wymierzonych w reżim Łukaszenki. Sankcje zostały nałożone stopniowo, w kilku etapach i obejmowały zarówno restrykcje personalne, jak i gospodarcze. Ich celem było wywarcie presji na władze w Mińsku oraz ograniczenie ich zdolności do dalszych represji.

Działania UE były koordynowane z innymi państwami, takimi jak USA, Wielka Brytania i Kanada, które również nałożyły sankcje na Białoruś. Wspólne działania miały na celu zwiększenie presji na reżim Łukaszenki oraz ograniczenie jego zdolności do dalszych represji wobec społeczeństwa. Sankcje w znacznym stopniu osłabiły białoruską gospodarkę, która już wcześniej była uzależniona od wsparcia Rosji. Wprowadzenie restrykcji w sektorach eksportowych, zwłaszcza w przemyśle nawozowym i petrochemicznym, poważnie ograniczyło dochody państwa. Białoruś, tracąc tradycyjne źródła dochodu, zwróciła się ku Rosji, która zwiększyła swoje wsparcie finansowe

i polityczne dla Łukaszenki, jednocześnie zwiększając swoją kontrolę nad białoruską gospodarką i systemem bezpieczeństwa.

W reakcji na sankcje, reżim Łukaszenki podjął działania odwetowe, w tym m.in. sprowadzanie migrantów z Bliskiego Wschodu i Afryki na terytorium Białorusi w celu wywołania presji migracyjnej na granicach Unii Europejskiej. Kryzys migracyjny stał się jednym z narzędzi w polityce Mińska, mającym na celu destabilizację sąsiadujących państw UE i wymuszenie złagodzenia sankcji.

Reżim Aleksandra Łukaszenki od lat charakteryzuje się autorytarnym stylem rządzenia, w którym centralizacja władzy oraz kontrola nad mediami i instytucjami państwowymi są fundamentem funkcjonowania państwa. W odpowiedzi na międzynarodowe naciski i sankcje, białoruska elita polityczna zaczęła poszukiwać alternatywnych narzędzi, które mogłyby osłabić pozycję Unii Europejskiej oraz wyrzucić presję na państwach sąsiadujących. Jednym z takich instrumentów stało się celowe wykorzystywanie migracji jako środka politycznego nacisku. Ta strategia, będąca elementem tzw. „wojny hybrydowej”, miała na celu nie tylko destabilizację polityczną krajów sąsiednich, ale również skomplikowanie ich wewnętrznych debat dotyczących polityki migracyjnej oraz bezpieczeństwa granic. Pojęcie „wojny hybrydowej” można też rozumieć „jako konflikt, w którym działania zbrojne nie osiągnęły charakteru na tyle intensywnego, aby można go było zakwalifikować jako standardową, normalną czy zwykłą wojnę”²⁸. Niewątpliwie celnym spostrzeżeniem jest też definicja stworzona przez pułkownika Marka Wrzoska, iż „wojna hybrydowa” można opisać jako „sumę podejmowanych w wielu obszarach przedsięwzięć, które zmierzają do utrzymywania przez agresora konfliktu poniżej progu wojny”²⁹.

Władze Białorusi, pozbawione możliwości otwartej konfrontacji militarnej z potężnymi państwami europejskimi, zdecydowały się na nietypowe działania, które pozwalały im na wykorzystanie słabości instytucjonalnych Unii. Strategia polegała na celowym sprowadzaniu migrantów z państw Bliskiego Wschodu, Afryki oraz innych regionów, gdzie kryzysy humanitarne i konflikty zbrojne ułatwiały masową mobilizację ludzi. Białoruski aparat państwowy, współpracując z sektorem prywatnym oraz niektórymi lokalnymi pośrednikami, rozpoczął organizację transportu migrantów do kraju. Migranci,

²⁸ P. Ochmann, J. Wojas, *Prawne aspekty konfliktu zbrojnego na Ukrainie jako przykład wojny hybrydowej*, „Sprawy Międzynarodowe” 2018, s. 285

²⁹ M. Wrzosek, *Wojny przyszłości. Doktryna, technika, operacje militarne*, Warszawa 2018, s. 312

często pozbawieni odpowiedniej dokumentacji i wsparcia, byli następnie kierowani w stronę granic państw Unii Europejskiej, głównie Polski, Litwy i Łotwy.

Ta forma działań miała podwójne cele: z jednej strony wywoływała kryzys humanitarny na granicy, z drugiej – miała na celu podważenie wiarygodności instytucji państw unijnych, które nie były w stanie skutecznie zarządzać napływem ludności. Przez wywoływanie kryzysu migracyjnego reżim białoruski chciał zmusić UE do negocjacji i złagodzenia nałożonych sankcji. Działania te miały również wymiar symboliczny – pokazując, że nawet przy ograniczonych środkach, autorytarny rząd potrafi wykorzystać ludzkie tragedie jako narzędzie politycznego nacisku.

Wdrożenie strategii migracyjnej wymagało starannie zaplanowanych działań logistycznych oraz współpracy z szeregiem podmiotów. Białoruski rząd, korzystając z uregulowanych procedur wizowych, umożliwiał migrantom uzyskanie dokumentów pozwalających na przekroczenie granicy Białorusi. Następnie, przy wsparciu służb państwowych, migranci byli transportowani do tzw. „stref przejściowych” znajdujących się w pobliżu granicy z Unią Europejską. Tam, w często nieprzyjaznych warunkach, gromadzili się setki, a nawet tysiące osób, oczekując na dalszy transport.

Organizacja tego procesu była możliwa dzięki skoordynowanym działaniom różnych sektorów – od administracji państwowej, przez przedsiębiorstwa transportowe, aż po lokalnych pośredników, którzy zajmowali się rekrutacją migrantów. Warto zauważyć, że część działań odbywała się w sposób pozornie legalny, co umożliwiało ukrycie faktycznego celu operacji. Migranci byli przekonywani, że ich podróż umożliwi im uzyskanie lepszych warunków życia, jednak rzeczywistość okazywała się zupełnie inna. W efekcie państwa Unii Europejskiej stanęły przed ogromnym wyzwaniem humanitarnym i organizacyjnym, które miało wpływ na politykę wewnętrzną oraz międzynarodową.

Wykorzystanie migracji jako narzędzia nacisku miało także silny wymiar propagandowy. Białoruski reżim intensywnie wykorzystywał media – zarówno te kontrolowane przez państwo, jak i media społecznościowe – do przedstawiania sytuacji na granicy jako efekt nieodpowiedzialnej polityki Unii Europejskiej. W przekazie medialnym migracja była przedstawiana jako wynik błędów i zaniedbań państw zachodnich, co miało na celu wzbudzenie niepokoju społecznego w krajach UE i osłabienie poparcia dla dotychczasowej polityki migracyjnej.

Propaganda ta była wspierana przez selektywną prezentację informacji, która miała ukazać migrację jako zagrożenie nie tylko dla bezpieczeństwa granic, ale także dla porządku społecznego i stabilności politycznej w krajach europejskich. Rząd Łukaszenki starał się w ten sposób odwrócić uwagę od wewnętrznych problemów Białorusi oraz udowodnić, że jego działania mają charakter obronny wobec zagrożeń zewnętrznych. W rezultacie, media propagandowe przedstawiały kryzys migracyjny jako świadectwo nieudolności państw UE, co miało wpływ na opinię publiczną w regionie.

Polska jako państwo będące jednym z głównych celów migracyjnych działań reżimu białoruskiego, znalazła się w centrum tej strategicznej gry. Wykorzystanie migracji przez Łukaszenkę miało szczególnie dotkliwy wpływ na polskie władze i społeczeństwo. Polska, będąc granicą zewnętrzną Unii Europejskiej, musiała stawić czoła nie tylko wyzwaniom związanym z kontrolą granic, ale również problemom humanitarnym wynikającym z nagłego napływu migrantów.

W obliczu narastającego kryzysu migracyjnego, polskie władze zostały zmuszone do podjęcia natychmiastowych działań. Z jednej strony, musiały wzmocnić bezpieczeństwo granic poprzez budowę zapór, zwiększenie liczby patroli granicznych oraz mobilizację dodatkowych sił porządkowych. Z drugiej strony, Polska stanęła przed wyzwaniem udzielenia pomocy humanitarnej migrantów, co wiązało się z koniecznością organizacji schronienia, opieki medycznej oraz podstawowej pomocy społecznej w obliczu gwałtownego wzrostu liczby osób przekraczających granicę.

Działania te były często trudne do pogodzenia z zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego oraz unijnych standardów ochrony praw człowieka. Kryzys migracyjny stał się przedmiotem intensywnej debaty publicznej w Polsce, dzieląc społeczeństwo na zwolenników bardziej restrykcyjnych rozwiązań oraz tych apelujących o humanitarne podejście do sytuacji migrantów. Reakcje polityczne, zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym, odzwierciedlały złożoność problemu – z jednej strony, obawy o bezpieczeństwo granic, a z drugiej, konieczność przestrzegania zasad humanitaryzmu i solidarności.

W strategii Łukaszenki widoczne było również celowe wykorzystywanie sytuacji do wprowadzenia chaosu w naszym państwie. Reżim białoruski starał się podsycać niepewność i napięcia w polskim społeczeństwie, wykorzystując media do przedstawiania sytuacji na granicy jako efekt zaniedbań i błędów ze strony polskich władz oraz instytucji Unii Europejskiej. Miało to na celu osłabienie zaufania do rządów państw unijnych oraz wywołanie

podziałów społecznych w Polsce. W rezultacie, działania te przyczyniły się do podziału w społeczeństwie na głównie dwie strony – pierwsza sprzeciwiająca się jakiegokolwiek pomocy dla nielegalnych imigrantów i stojąca za niewpuszczaniem ich do Polski oraz druga – powołująca się na humanitaryzm i ubiegająca się o pomoc dla uchodźców spod wschodniej granicy. Sytuacja ta niewątpliwie utrudniała efektywną reakcję na kryzys.

Władze polskie, zmuszone do podjęcia szybkich i zdecydowanych działań, musiały równocześnie dbać o bezpieczeństwo granic, a także o zachowanie równowagi między interesem narodowym a zobowiązaniami wynikającymi z członkostwa w Unii Europejskiej. Skutki tej strategii były dalekosiężne – wpłynęły na kształtowanie się polskiej polityki migracyjnej, redefinicję procedur bezpieczeństwa oraz na postrzeganie Polski jako kluczowego gracza na zewnętrznej linii obrony UE.

Polska, zlokalizowana w samym sercu Europy, odgrywa kluczową rolę jako wschodnia granica Unii Europejskiej. Jej położenie geograficzne, łączące Europę Środkową z Wschodnią, czyni ją strategicznym punktem, przez który przepływają zarówno towary, jak i ludzie. Nasze państwo stanowi nie tylko barierę ochronną, ale również pełni funkcję „bramy” wejścia do wspólnego rynku europejskiego, co stawia przed nią liczne wyzwania w zakresie kontroli granicznej i bezpieczeństwa.

Polska jako kraj będący pierwszą linią obrony Unii Europejskiej, pełni rolę strażnika zewnętrznej granicy. W praktyce oznacza to, że decyzje podejmowane na poziomie krajowym mają daleko idące konsekwencje dla całej wspólnoty europejskiej. W sytuacji, gdy reżim Białorusi wykorzystuje migrację jako narzędzie nacisku, Polska staje przed koniecznością reagowania nie tylko na bezpośrednie zagrożenia, ale również na wyzwania wynikające z presji politycznej i propagandowej. Polskie działania, zarówno w zakresie zabezpieczania granic, jak i współpracy międzynarodowej, mają więc kluczowe znaczenie dla stabilności całego obszaru.

Skomplikowane relacje z Białorusią i Rosją, mają bezpośredni wpływ na kształtowanie się polityki migracyjnej i strategii obronnych. W obliczu prowokacji migracyjnych oraz działań hybrydowych, które mają na celu destabilizację granicy, Polska musi równocześnie dbać o ochronę swoich granic oraz o przestrzeganie międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka. Jednocześnie polityka migracyjna Polski staje się tematem debaty publicznej, w której z jednej strony dominuje troska o bezpieczeństwo narodowe, a z drugiej – potrzeba humanitarnego podejścia do sytuacji osób znajdujących się w kryzysowych warunkach.

W kwestii gwałtownie narastającego kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej oraz pogarszającej się sytuacji z imigrantami w innych częściach wspólnoty, Unia Europejska musiała podjąć szereg strategicznych decyzji, które miały na celu zabezpieczenie zewnętrznych granic oraz ochronę jej obywateli. Decyzje te, oparte na wspólnej polityce migracyjnej i bezpieczeństwie granic, stanowią fundament działań operacyjnych podejmowanych przez państwa członkowskie. Ich celem było nie tylko przeciwdziałanie nielegalnemu napływowi migrantów, ale także wywarcie nacisku na państwa trzecie, w szczególności na Białoruś, która była oskarżana o wykorzystywanie migracji jako narzędzia politycznego nacisku.

„Jeżeli chodzi o działania podjęte przez UE w reakcji na kryzys migracyjny wywołany przez reżim białoruski, to można je podzielić na środki polityczno-dyplomatyczne, operacyjne, humanitarne oraz prawne. W ramach pierwszej grupy działań instytucje unijne zdecydowanie potępiły udział Białorusi w organizowaniu nielegalnego przekraczania granic UE i próby instrumentalnego wykorzystywania migrantów do celów politycznych”³⁵.

Działaniem UE w ramach środków operacyjnych było udzielenie pomocy dla krajów zewnętrznej granicy wspólnoty, tj. Polski, Litwy oraz Łotwy, poprzez oddelegowanie funkcjonariuszy formacji Frontex na granicę litewską oraz łotewską z Białorusią. Ówczesny rząd RP z premierem Mateuszem Morawieckim nie skorzystał z tej formy pomocy, argumentując to tym, iż sytuacja znajduje się pod kontrolą.

W kwestii działań humanitarnych w listopadzie 2021 roku UE przekazała 700 tysięcy euro na pomoc dla osób potrzebujących, które przebywają na granicy z Białorusią. Z tej kwoty 200 tysięcy euro zostało przeznaczonych dla Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca. Ponadto, oprócz 360 milionów euro, które są planowane w ramach Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej dla Litwy, Łotwy oraz Polski na okres 2021-2027, dodatkowe fundusze w wysokości 200 milionów euro zostały udostępnione na lata 2021-2022³⁶.

Jednym z działań w obszarze prawnym była decyzja Rady Europejskiej z 1 grudnia 2021 roku, która to umożliwiała Polsce, Litwie oraz Łotwie

³⁵ O. Tkachuk, *Znaczenie kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej dla polityki migracyjnej i azylowej Unii Europejskiej*, „Wschodnioznawstwo” 2022, s. 113

³⁶ ibidem, s. 115

stosowania środków, które znacząco ograniczały dotychczasowe prawa uchodźców.

Kluczowym elementem unijnej reakcji było stworzenie spójnych ram prawnych, które umożliwiły koordynację działań między państwami członkowskimi. Jednym z najbardziej wpływowych dokumentów na politykę wspólnoty oraz wprowadzający szereg zmian był „Pakt o Migracji i Azylu”, wprowadzony 14 maja 2024 roku, oraz pomniejsze rozporządzenia dotyczące ochrony zewnętrznych granic UE. W ogólnym rozrachunku stworzyły one podstawę dla wdrażania środków operacyjnych i podjęcia działań w kwestii kryzysu migracyjnego.

Decyzje UE miały również wymiar naciskowy – były częścią szerszej strategii dyplomatycznej, której celem było wywarcie presji na państwa, korzystające z narzędzi destabilizacyjnych. W odpowiedzi na prowokacyjne działania reżimu w Mińsku, które polegały na manipulacji migrantami i wykorzystywaniu kryzysu do osiągnięcia celów politycznych, Unia Europejska postanowiła podjąć zdecydowane kroki. Wprowadzenie sankcji, ograniczenia współpracy z państwami lub podmiotami powiązanymi z reżimem Łukaszenki oraz wzmoczenie kontroli na granicach były elementami tej strategii.

Zdaniem Dariusza Niedźwiedzkiego, żadne z tych działań nie doprowadziły do poprawy sytuacji na granicy polsko-białoruskiej. Środki operacyjne i humanitarne dotyczyły głównie granicy litewskiej oraz łotewskiej z Białorusią, a pojawienie się sił Frontexu na naszej wschodniej granicy pomogłoby w opanowaniu kryzysu oraz w odciążeniu polskich służb mundurowych⁴⁰.

Jak już dobrze wiadomo – wykorzystanie imigrantów jako środek destabilizujący sytuację polityczną nie tylko w Polsce, lecz również we wspólnocie europejskiej przez białoruskie służby nie było przypadkowym działaniem, lecz zaplanowanym i celowym elementem strategii reżimu Łukaszenki. Przy wsparciu Rosji posłużył się takim działaniem m. in., dlatego, aby przetestować polskie zdolności obronne, współpracę państw członkowskich NATO oraz decyzyjność UE, które niewątpliwie ceni sobie prawa człowieka, stawiając wspólnotę przed dwoma aspektami – szczelność zewnętrznych granic UE oraz pomoc ludności przebywającej pod granicą, która szuka lepszego życia wśród państw zachodnich. Działania te, określa się pod nazwą operacji „Śluza”, której celem było zachęcanie do przyjazdu ludności z Bliskiego Wschodu, Afryki oraz Azji Środkowej na Białoruś przy uproszczonych

⁴⁰ D. Niedźwiecki, *Kryzys humanitarny na granicy polsko-białoruskiej. Analiza zjawiska w perspektywie ładu społecznego*, Wydawnictwo Politeja, Uniwersytet Jagielloński 2024, s. 63

procedurach wizowych, a następnie transportowanie ich w pobliże granicy z Polską, Litwą i Łotwą. Narastające zagrożenie na wschodniej granicy oraz wzmożona ilość działań białoruskich służb przerzucając coraz to większe liczby imigrantów zmusiła polskie władze do natychmiastowych działań.

W sierpniu 2021 roku Straż Graniczna odnotowała 3531 przypadków nielegalnego przekroczenia granicy, gdzie miesiąc wcześniej liczba ta była niemalże 15 razy mniejsza (242)⁴². W związku z tak rażącym wzrostem 20 sierpnia 2021 roku znowelizowano rozporządzenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie czasowego zawieszenia lub ograniczenia ruchu granicznego na określonych przejściach granicznych z dnia 13 marca 2020 roku. Wprowadzono w nim zmianę dodając w § 3 po ust. 2 (cudzoziemcy, którzy są małżonkami albo dziećmi obywateli Rzeczypospolitej Polskiej albo pozostają pod stałą opieką obywateli Rzeczypospolitej Polskiej)⁴³ ust. 2a, który nakazuje osobom nie znajdującym się w ust. 2 do opuszczenia terytorium RP i 2b, mówiący o tym, iż w przypadku ujawnienia osób wymienionych w ust. 2a poza zasięgiem terytorialnym przejść granicznych oraz w miejscach, gdzie ruch graniczny został zawieszony, należy takie osoby zawrócić do linii granicy państwowej⁴⁴ stosując tym samym tzw. mechanizm push-back.

Na początku września 2021 roku, na wniosek Rady Ministrów z dnia 31 sierpnia w związku z narastającym kryzysem migracyjnym oraz odbywającymi się przy polskiej granicy ćwiczeniami wojsk rosyjsko-białoruskich pod nazwą „Zapad”, w życie wchodzi rozporządzenie prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego. Rozporządzenie objęło 183 miejscowości znajdujące się w pasie przygranicznym – w województwie podlaskim było to 115 miejscowości, a w województwie lubelskim 68⁴⁶. Wprowadzone restrykcje miały na celu przede wszystkim zwiększenie kontroli nad sytuacją na granicy oraz uniemożliwienie działalności osobom i organizacjom, które mogłyby destabilizować działania

⁴² *Statystyka nielegalnych przekroczeń granicy z Białorusią*, Straż Graniczna, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9689,Nielegalne-przekroczenia-granicy-z-Bialorusia-w-2021-r.html> (dostęp: 10.02.2025 r.)

⁴³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 marca 2020 r. (Dz. U. 2020 poz. 435)

⁴⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 sierpnia 2021 r. (Dz. U. 2021 poz. 1536)

⁴⁶ Rozporządzenie prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 września 2021 r. (Dz. U. 2021 poz. 1612)

służb. W rozporządzeniu ujęty został m.in. zakaz przebywania osób nieuprawnionych na obszarze objętym stanem wyjątkowym. Zapis ten wzbudził sporo kontrowersji wśród dziennikarzy, którym został ograniczony dostęp do przebywania na pasie przygranicznym, przez co nie byli w stanie relacjonować dziejących się tam wydarzeń. Zarzucano wówczas polskim władzom ograniczenie wolności mediów. Kolejnym istotnym zapisem był obowiązek posiadania specjalnych zezwoleń na wjazd dla osób niezamieszkujących obszarów objętym stanem wyjątkowym. Zwiększono również liczbę patroli, a także wprowadzono dodatkowe środki techniczne do ochrony granicy, m.in. monitoring i wzmocnienie zasieków z drutu kolczastego. Ograniczono dostęp do informacji o operacjach Straży Granicznej i Wojska Polskiego, uzasadniając to kwestiami bezpieczeństwa narodowego.

Rozporządzenie z dnia 2 września 2021 roku było pierwszym w Polsce wprowadzeniem stanu nadzwyczajnego na podstawie konstytucyjnych przepisów dotyczących takich sytuacji od czasu stanu wojennego w 1981 roku, a zarazem pierwszy przypadek zastosowania tych regulacji w ramach Konstytucji z 1997 roku. Początkowo został wprowadzony na okres 30 dni, natomiast 6 września Sejm IX kadencji zdecydował o utrzymaniu stanu wyjątkowego po próbie uchylenia go przez opozycję, jednakże nie zdołali uzyskać potrzebnej większości głosów. W dniu 1 października stan wyjątkowy został przedłużony o kolejne 60 dni.

Następnym aktem prawnym dotyczącym kryzysu migracyjnego na granicy z Białorusią była ustawa z dnia 29 października 2021 roku o budowie zabezpieczenia granicy państwowej, która weszła w życie 4 listopada tego samego roku. Miała ona na celu stworzenie formalnych podstaw prawnych do budowy stałej zapory na granicy polsko-białoruskiej oraz uproszczenie procedur związanych z realizacją tej inwestycji⁴⁸. Ustawa przewidywała wzniesienie stalowej bariery o długości około 186 km i wysokości 5,5 metra, wyposażonej w zasieki z drutu kolczastego oraz elektroniczne systemy nadzoru w tym – kamery, bądź też czujniki ruchu. Celem budowy było utrudnienie nielegalnych przekroczeń granicy oraz poprawa bezpieczeństwa funkcjonariuszy Straży Granicznej. Wprowadzone przepisy wyłączały inwestycję spod standardowych przepisów prawa budowlanego oraz ocen oddziaływania na środowisko, co miało przyspieszyć jej realizację. Decyzje dotyczące budowy podejmował Komendant Główny Straży Granicznej w porozumieniu

⁴⁸ Ustawa z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej (Dz. U. 2021 poz. 1992)

z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji. Szacunkowy koszt inwestycji wynosił około 1,6 miliarda złotych i został w całości pokryty z budżetu państwa. Ówczesne władze podkreślały, że budowa zapory była koniecznością, mimo że Unia Europejska nie zdecydowała się na jej współfinansowanie. „Ogrodzenie graniczne nie wyeliminowało całkowicie prób jego sforsowania oraz nielegalnego przekraczania polsko-białoruskiej granicy. To rozwiązanie utrudnia samo przejście nielegalnym migrantom oraz pozwala Straży Granicznej i żołnierzom odpowiednio wcześniej zareagować na próby sforsowania zapory. Na bagnach i rozlewiskach, w miejscach, gdzie taka zaporę nie mogła powstać, na granicy rozmieszczono kilka warstw drutu kolczastego”.

W związku z wprowadzeniem nowej ustawy – nie obyło się od kontrowersji. Bariera przebiega przez obszary chronione, w tym Puszcę Białowiecką, wpisaną na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Ekolodzy alarmowali, że budowa zapory może zniszczyć naturalne korytarze migracyjne zwierząt, takich jak żubry, wilki i rysie. Organizacje ekologiczne, w tym Greenpeace i WWF Polska, wskazywały, że rząd nie przeprowadził pełnej oceny wpływu inwestycji na środowisko. Oprócz aspektu ekologicznego, krytycy podkreślali, że mury i bariery nie są w pełni skuteczne, ponieważ migranci mogą znajdować sposoby na ich obchodzenie, np. korzystając z tuneli, używając drabin lub przecinając ogrodzenie, czego mogliśmy doświadczyć w późniejszym czasie.

Pod koniec 2021 roku kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej wciąż się nasilał. Pomimo ogłoszenia stanu wyjątkowego we wrześniu tego samego roku, sytuacja w strefie przygranicznej nadal pozostawała napięta. W związku z tym polski rząd uznał za konieczne utrzymanie części ograniczeń w dostępie do obszarów przygranicznych, aby zapobiec eskalacji kryzysu i zwiększyć bezpieczeństwo operacyjne służb granicznych. W odpowiedzi na te potrzeby 30 listopada 2021 r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wydał rozporządzenie o czasowym zakazie przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy z Białorusią. Było to rozwiązanie zastępujące wcześniejszy stan wyjątkowy, jednak oparte na innych podstawach prawnych – przepisach ustawy o ochronie granicy państwowej. Rozporządzenie obejmowało 183 miejscowości w województwach podlaskim i lubelskim, w pasie do 15 km od granicy państwowej. Zakaz obowiązywał od 1 grudnia 2021 r. do 1 marca 2022 r., z możliwością przedłużenia. Rozporządzenie miało na celu zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonariuszom Straży Granicznej, Policji oraz żołnierzom Wojska Polskiego, którzy

prowadzili działania związane z ochroną granicy. Założeniem był również utrudnienie działalności przemytnikom ludzi oraz osobom wspierającym nielegalne przekraczanie granicy, a także ograniczenie dostępu dla osób postronnych, w tym aktywistów i dziennikarzy, którzy często dokumentowali sytuację w strefie przygranicznej⁴⁹.

Zakaz nie dotyczył stałych mieszkańców objętych miejscowości, ich rodzin oraz osób prowadzących działalność gospodarczą na tym terenie. Dziennikarze mogli uzyskać zgodę na przebywanie w strefie nadgranicznej, ale tylko pod nadzorem Straży Granicznej i w wyznaczonych miejscach. Wyjątki obejmowały także myśliwych, leśników i inne służby wykonujące obowiązki zawodowe. Część ekspertów prawnych uważała, że rozporządzenie de facto przedłużało stan wyjątkowy, ale w sposób niezgodny z Konstytucją. Rząd odpierał te zarzuty, twierdząc, że działał w ramach obowiązujących przepisów, powołując się na ustawę o ochronie granicy państwowej.

Na początku 2022 roku ruszyła budowa granicznego ogrodzenia w związku z ustawą o budowie zabezpieczenia granicy z dnia 29 października 2021 roku. główna część bariery została ukończona w czerwcu 2022 roku. Ostatecznie zaporą objęła około 187 km granicy, a dodatkowo wprowadzono systemy perymetryczne i monitoringowe na długości 206 km. Po wybudowaniu fizycznej bariery rozpoczęto instalację systemów elektronicznych, które zakończono w 2023 roku. Władze podkreślały, że zaporą znacznie ograniczyła liczbę prób nielegalnego przekraczania granicy. Natomiast innego zdania byli eksperci od tematu, którzy uważali, iż „ogrodzenie graniczne nie wyeliminowało całkowicie prób jego sforsowania oraz nielegalnego przekraczania polsko-białoruskiej granicy. To rozwiązanie utrudnia samo przejście nielegalnym migrantom oraz pozwala Straży Granicznej i żołnierzom odpowiednio wcześniej zareagować na próby sforsowania zapory. Na bagnach i rozlewiskach, w miejscach, gdzie taka zaporą nie mogła powstać, na granicy rozmieszczono kilka warstw drutu kolczastego”⁵⁰.

W lutym 2022 roku skorzystano z możliwości przedłużenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy z Białorusią do 30 czerwca 2022 roku. Zakres rozporządzenia

⁴⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 30 listopada 2021 r. (Dz. U. 2021 poz. 2193).

⁵⁰ L. Elak, M. Oskierko, S. Żurawski, *Ochrona granicy polsko-białoruskiej w obliczu wojny hybrydowej*, De Securitate et Defensione. *O Bezpieczeństwie i Obronności*, Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, 2024, s. 90.

został stopniowo zmniejszany, a 1 lipca 2022 roku rozporządzenie przestało obowiązywać. W jego miejsce, na wniosek Komendanta Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej wprowadzono zakaz przebywania w 200-metrowym pasie przygranicznym w ramach rozporządzenia Wojewody Podlaskiego z dnia 15 czerwca 2022 roku. Zakaz obowiązywał na terenie całego województwa podlaskiego w odległości 200 metrów od granicy, z wyjątkiem odcinków przebiegających wzdłuż rzek granicznych Świsłosz i Istocznanka.

Pierwszy odcinek zaczynał się na trójstyku granic państwowych Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Białorusi i Republiki Litewskiej – Marycha, a kończył na znaku granicznym nr 498 oraz obszarze w promieniu 200 metrów od znaku. Drugi odcinek zaczynał się od północnego brzegu rzeki Bug do znaku granicznego nr 444 również z obszarem w promieniu 200 metrów od znaku⁵¹. Łączna długość obszaru objętego zakazem wyniosła 203,5 km.

Dnia 23 kwietnia 2022 roku w życie weszła ustawa o obronie Ojczyzny z dnia 11 marca tego samego roku. Na początku była ona zaplanowana na 1 lipca 2022 roku, jednakże ze względu na rosyjską agresję na Ukrainę, zdecydowano się na wcześniejsze wprowadzenie ustawy w życie. Ustawa zwiększyła uprawnienia Sił Zbrojnych RP, umożliwiając skuteczniejsze wsparcie Straży Granicznej w ochronie granicy państwowej. Oprócz tego, zakładała znaczący wzrost wydatków na obronność – do 3% PKB od 2023 roku, a docelowo nawet do 4% PKB. Wprowadzono nowy komponent wliczający się do Sił Zbrojnych RP – Wojsk Obrony Cyberprzestrzeni, który za zadanie miał zminimalizowanie i przeciwdziałanie rosyjskiej dezinformacji. Ustawa upraszczała procedury rekrutacji do Wojska Polskiego, aby zwiększyć liczebność polskiej armii. W zapisie ustawy nie podano konkretnej liczby, jednak w późniejszym czasie Minister Obrony Mariusz Błaszczak, doprecyzował, iż zakłada się osiągnięcie 300 tys. żołnierzy (250 tys. żołnierzy zawodowych oraz 50 tys. żołnierzy Wojsk Obrony Terytorialnej). Wprowadzono również dobrowolną zasadniczą służbę wojskową, zastępując dotychczasowy system rekrutacji. Składa się z dwóch części – z szkolenia podstawowego trwającego 27 dni oraz szkolenia specjalistycznego trwającego 11 miesięcy, podczas których możliwe jest przejście w szeregi żołnierzy zawodowych⁵².

W dniu 17 sierpnia 2023 roku Sejm Rzeczypospolitej Polskiej podjął uchwałę o zarządzeniu referendum ogólnokrajowego w sprawach

⁵¹ Rozporządzenie nr 3/2022 Wojewody Podlaskiego z dnia 15 czerwca 2022 r. (Dz. Urz. Woj. Podla. 2022 poz. 2772).

⁵² Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (Dz. U. 2022 poz. 655).

o szczególnym znaczeniu dla państwa. Referendum to zostało wyznaczone na 15 października 2023 roku równocześnie z wyborami parlamentarnymi, odbywającymi się w tym samym dniu. W jego treści znajdowały się ważne pytania odnośnie do kryzysu migracyjnego na wschodniej granicy, pierwsze dotyczyło poparcia likwidacji bariery na granicy, natomiast drugie – poparcia przyjęcia nielegalnych migrantów zgodnie z polityką Unii Europejskiej dotyczącą przyjmowania migrantów w ramach tzw. Paktu o Migracji i Azylu⁵³. Można było odnieść wrażenie, iż pytanie te były postawione i celem było wykorzystanie ich jako narzędzia kampanii wyborczej Prawa i Sprawiedliwości. Ostatecznie, pomimo przeprowadzenia referendum, okazało się ono nieważne z uwagi na niską frekwencję – poniżej wymaganego progu 50%. Tym samym jego wyniki nie miały mocy wiążącej dla rządu.

W dniu obchodów 80 rocznicy zwycięstwa w bitwie pod Monte Cassino, tj. 18 maja 2024 roku, premier Donald Tusk ogłosił realizację inwestycji o nazwie „Narodowy plan bezpieczeństwa Tarcza Wschód”, mający na celu umocnienie nie tylko granicy z Białorusią, ale również z Rosją oraz systemu obrony powietrznej. Program został oficjalnie zaprezentowany w październiku 2024 roku i stanowi odpowiedź na rosnące zagrożenia hybrydowe oraz zwiększoną aktywność militarną Federacji Rosyjskiej i Białorusi w regionie. Jego główną funkcją ma być odstraszenie, a w przypadku wybuchu konfliktu zbrojnego – zwiększanie poczucia bezpieczeństwa ludności oraz wojsk. Jest to oddzielny projekt od istniejącej już zapory na granicy polsko-białoruskiej, lecz założeniem jest zintegrowanie obu projektów.

W ramach „Tarczy Wschód” przewidziano m.in. budowę systemu fortyfikacji i umocnień na granicy z Białorusią i Rosją, w tym zapór fizycznych i przeciwpancernych na łączną długość 700-kilometrów. Oprócz tego, modernizację istniejącej infrastruktury wojskowej, w tym rozbudowę jednostek, magazynów i baz logistycznych na wschodzie kraju. Program ma także na celu rozwój systemów elektronicznego nadzoru i wykrywania, w tym zaawansowanych radarów oraz systemów rozpoznania dronowego, jak również wzmocnienie zdolności operacyjnych Wojska Polskiego poprzez zwiększenie liczby żołnierzy oraz rozwój zdolności obrony terytorialnej⁵⁴. Na realizację programu przewidziano 10 miliardów złotych, ma ona przebiegać etapami, a pełne wdrożenie projektu zaplanowano na rok 2028. Jest to nie tylko

⁵³ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 sierpnia 2023 r. (Dz. U. 2023 poz. 1636)

⁵⁴ „Tarcza Wschód”, Ministerstwo Obrony Narodowej, https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/tarcza-wschod-wzmocni-bezpieczenstwo-polski-i-wschodniej-flanki-nato?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 12.02.2025 r.).

inwestycja w umocnienie wschodniej granicy Polski, lecz również wschodniej flanki NATO.

Jednym z najbardziej wyraźnych skutków kryzysu migracyjnego była polaryzacja polskiego społeczeństwa. Wobec napływu migrantów i napiętej sytuacji na granicy w polskiej opinii publicznej ukształtowały się dwie przeciwstawne postawy. Pierwsza z nich to zwolennicy twardej polityki migracyjnej, którzy podkreślali konieczność ochrony granicy i zapobiegania nielegalnym przekroczeniom. Oprócz tego, popierali działania rządu, w tym budowę muru granicznego i wprowadzenie stanu wyjątkowego. Znaczna część społeczeństwa, w tym rządzący, podkreślała, że sytuacja na granicy nie jest zwykłym kryzysem migracyjnym, lecz elementem wojny hybrydowej prowadzonej przez Białoruś i Rosję. Zwolennicy tego podejścia argumentowali, że wpuszczenie migrantów na terytorium Polski stanowiłoby zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa. Z drugiej strony były grupy wspierające migrantów, które akcentowały humanitarny wymiar sytuacji, wskazując na trudne warunki migrantów oraz oskarżały władze o brutalne traktowanie cudzoziemców. W ich ocenie odmowa udzielania pomocy, push-backi oraz ograniczanie dostępu do strefy przygranicznej stanowiły naruszenie praw człowieka. Aktywiści, organizacje pozarządowe oraz część społeczeństwa angażowali się w pomoc dla migrantów.

Najbardziej medialną próbą niesienia pomocy migrantom była ta w wykonaniu posła Koalicji Obywatelskiej Franciszka Sterczewskiego, który w sierpniu 2021 roku chciał nagłośnić sytuację, w jakiej znajdują się migranci na wschodniej granicy. Poseł pojawił się w Usnarzu Górnym jako jeden z parlamentarzystów interweniujących w sprawie migrantów. Pomimo obowiązującego wówczas zakazu wstępu do strefy przygranicznej, postanowił próbować przedrzeć się w stronę koczujących cudzoziemców. Jego celem było dostarczenie im jedzenia, wody i leków. W pewnym momencie, wbrew poleceniom funkcjonariuszy Straży Granicznej i policji, poseł zaczął biec w stronę migrantów, trzymając w ręku siatkę z pomocą humanitarną. Jednak po kilku metrach potknął się i upadł na ziemię, co zostało zarejestrowane przez kamery. Funkcjonariusze zatrzymali go i nie pozwolili mu kontynuować biegu.

Zwolennicy posła Sterczewskiego, w tym politycy opozycji oraz aktywiści humanitarni, argumentowali, że jego działanie było wyrazem sprzeciwu wobec niehumanitarnej polityki push-backów i próbą zapewnienia pomocy osobom, które znajdowały się w dramatycznej sytuacji. Krytycy, zwłaszcza politycy Prawa i Sprawiedliwości oraz prorządowe media, wyśmiewali całą sytuację, określając zachowanie posła jako „żenujący spektakl” i „amatorską

akcję”. TVP i inne konserwatywne media sugerowały, że Sterczewski nie zachował powagi należnej parlamentarzysty, a jego działanie było jedynie próbą medialnego show. Sama scena upadku stała się wiralowa, a w Internecie pojawiło się wiele przeróbek, nawiązujących do „słynnego biegu pośła”.

Zdarzenie to stało się jednym z symbolicznych momentów kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej i pokazało głęboki podział społeczny w ocenie sytuacji – dla jednych było to bohaterkie działanie, dla innych śmieszna i nieudolna próba złamania prawa. Mimo że Sterczewski nie osiągnął celu, nagłośnił problem uchodźców na granicy i zwrócił uwagę opinii publicznej na ich los

Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej ma daleko idące konsekwencje społeczne. Doprowadził do wzrostu napięć politycznych, pogłębił istniejące podziały społeczne i wpłynął na sposób, w jaki Polacy postrzegają migrację oraz kwestie bezpieczeństwa narodowego. Jednym z najważniejszych skutków kryzysu było dalsze pogłębienie podziałów politycznych i ideologicznych w Polsce. Z jednej strony, rząd Prawa i Sprawiedliwości przedstawiał sytuację jako element wojny hybrydowej, w której Polska musi bronić się przed zagrożeniem zewnętrznym. Z drugiej strony, opozycja, organizacje pozarządowe i część mediów liberalnych oskarżały władze o nieludzkie traktowanie migrantów i łamanie praw człowieka. Debata publiczna na temat kryzysu szybko przerodziła się w polityczną wojnę, w której obie strony sporu oskarżały się nawzajem o manipulację faktami, a więc można stwierdzić, iż rosyjskie i białoruskie działania osiągnęły swój cel.

Sytuacja na wschodniej granicy wpłynęła również na stosunek Polaków do kwestii migracyjnych. Wzrosło poparcie dla restrykcyjnej polityki migracyjnej oraz wzmocnienia kontroli granicznych. Wiele osób uznało, że Polska nie powinna przyjmować migrantów z Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, ponieważ mogą oni stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa. Jednocześnie, ten sam okres zbiegł się z początkiem wojny w Ukrainie, co pokazało skomplikowaną dynamikę postaw wobec migrantów. Podczas gdy tysiące uchodźców z Ukrainy zostało przyjętych z otwartymi ramionami, migranci z Bliskiego Wschodu i Afryki byli traktowani zupełnie inaczej, co wywołało dyskusję o podwójnych standardach w polityce migracyjnej.

Kryzys doprowadził do zaostrzenia przepisów dotyczących ochrony granicy oraz legalizacji praktyki push-backów. Wzrosło znaczenie Straży Granicznej i Wojska Polskiego, które otrzymały nowe kompetencje, zwiększone zostały środki finansowe, a także powiększono ilość służących funkcjonariuszy oraz rezerwy. Zainwestowanie w powyższe aspekty zdecydowanie

przyniosło korzystne efekty w kwestii poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców, a w szczególności społeczności mającej bezpośredni kontakt z kryzysem tj. mieszkańcy województwa podlaskiego oraz stref przygranicznych. Zaangażowanie armii spotkało się z pozytywnym odbiorem wśród części społeczeństwa, które uznało ich obecność za konieczną. Wojsko Polskie odegrało kluczową rolę w przeciwdziałaniu skutkom kryzysu migracyjnego, wspierając Straż Graniczną, zabezpieczając granicę i reagując na białoruskie prowokacje. Jego działania przyczyniły się do zmniejszenia liczby nielegalnych przekroczeń oraz poprawy bezpieczeństwa państwa. Długofalowe skutki tej operacji obejmują wzrost gotowości bojowej i modernizację systemu ochrony granic, co może mieć kluczowe znaczenie w kontekście przyszłych zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski. Jednak opozycja i organizacje praw człowieka oskarżały rząd o militaryzację kryzysu oraz stosowanie metod nieadekwatnych do skali zagrożenia.

Mieszkańcy terenów przygranicznych byli jedną z grup społecznych, które najmocniej odczuły skutki kryzysu migracyjnego. Codzienne życie w regionie objętym stanem wyjątkowym zmieniło się diametralnie, a lokalna społeczność znalazła się w centrum wydarzeń, które wywoływały skrajne emocje i podzieliły ludzi. Wielu mieszkańców odczuwało lęk i niepokój związany z obecnością migrantów w lasach i na polach. Szczególnie dotyczyło to osób zamieszkujących wsie i osady położone najbliżej granicy. Wzmoczona obecność służb mundurowych, w tym Straży Granicznej, Wojska Polskiego i policji, miała zapewniać im bezpieczeństwo. Duża część mieszkańców wyrażała pełne poparcie dla działań Straży Granicznej i wojska, uważając je za jedyną linię obrony przed niekontrolowaną migracją. W ich opinii polskie służby działały w słusznej sprawie, chroniąc kraj przed napływem migrantów, których pochodzenie i intencje były nieznane. Część mieszkańców obawiała się, że wśród cudzoziemców mogą znajdować się osoby powiązane z organizacjami terrorystycznymi lub przestępczymi. Podczas licznych rozmów z dziennikarzami mieszkańcy podkreślali, że nie postrzegają migrantów jako uchodźców, lecz jako osoby świadomie łamiące prawo i próbujące nielegalnie przedostać się do Unii Europejskiej. Niektórzy twierdzili, że migranci są agresywni i stanowią zagrożenie, co było dodatkowo podsycane przez relacje w mediach pokazujące przypadki ataków na polskich funkcjonariuszy. Natomiast z drugiej strony, niektórzy mieszkańcy krytykowali brutalność działań służb, w tym praktykę push-backów, czyli siłowego odsyłania migrantów na stronę białoruską. Opisywali sytuacje, w których widzieli wyczerpanych

ludzi, w tym kobiety i dzieci, błakających się po lesie bez jedzenia i wody, często przy niskich temperaturach.

W skali ogólnokrajowej kryzys migracyjny wywołał wzrost niepokoju o bezpieczeństwo granic, ale reakcje społeczne były zróżnicowane. Śledząc wypowiedzi w mediach społecznościowych wynikało, że wielu Polaków popierało działania rządu w zakresie ochrony granicy, jednak część społeczeństwa miała wątpliwości co do skuteczności i humanitarności tych rozwiązań. Wśród społeczeństwa z biegiem czasu wzrastał strach przed napływem migrantów. Większość obawiała się, że niekontrolowany napływ cudzoziemców może doprowadzić do wzrostu przestępczości i zagrożeń terrorystycznych. Również częstym tematem były obawy przed konfliktem z Białorusią i Rosją. Wielu Polaków dostrzegało kryzys migracyjny jako element wojny hybrydowej prowadzonej przez reżim Łukaszenki i Kreml, co wywoływało lęk przed eskalacją napięć i możliwymi prowokacjami. Wzrost zagrożenia doprowadził do większego zaufania do służb mundurowych, zwłaszcza Straży Granicznej i Wojska Polskiego. Formacje te były wskazywane jako kluczowe w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa.

Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na mieszkańców regionu podlaskiego w świetle badań ankietowych

Proces badania rozpoczął się w marcu 2025 roku, a zakończył na początku kwietnia tego samego roku. Kwestionariusz ankiety został stworzony za pomocą Formularzy Google i został rozpowszechniony poprzez portal społecznościowy Facebook oraz wysyłany był drogą elektroniczną pocztą. Był on skierowany do osób zamieszkujących województwo podlaskie, a w szczególności powiat łomżyński, jak i same miasto. Korespondenci udzielili samodzielnych odpowiedzi na 18 pytań. W badaniu wzięło udział 108 osób.

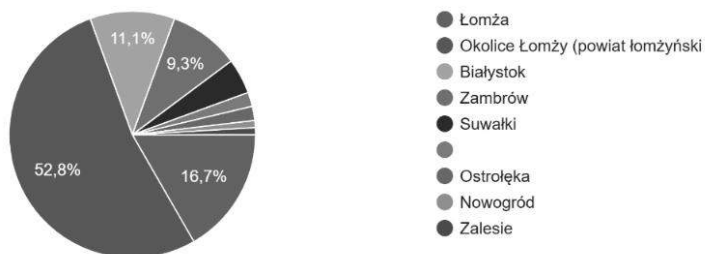
W kwestionariuszu ankiety znajdował się podział na obszar zamieszkania: Łomża, okolice Łomży tj. powiat łomżyński oraz trzecia opcja dla osób zamieszkujących inne miasto w regionie zainteresowania. Ponad połowę ankietowanych stanowili mieszkańcy powiatu łomżyńskiego (52,9%), drugą największą grupą byli mieszkańcy Łomży (16,7%). Warto odnotowania jest także procent udzielonych odpowiedzi osób z Białegostoku (11,1%), Zambrowa (9,3%) oraz Suwałk (4,6%). Reszta odpowiedzi pochodziła od osób zamieszkujących inne miasta oraz miejscowości, w tym dwie odpowiedzi z Ostrołęki. Jedna osoba błędnie zaznaczyła swoje miejsce zamieszkania

IV.11. Wpływ kryzysu migracyjnego na mieszkańców województwa podlaskiego

wpisując miejscowość Nowogród jako oddzielną odpowiedź od powiatu łomżyńskiego oraz dwie osoby nie podały konkretnego miejsca zamieszkania.

Jakie jest Pana/Pani miejsce zamieszkania?

108 odpowiedzi

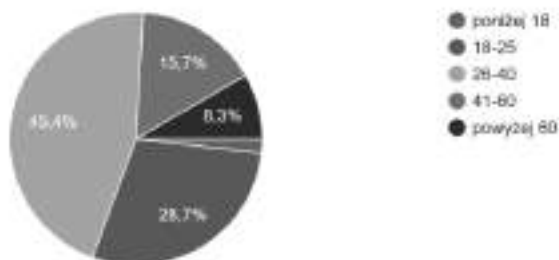

Źródło: opracowanie własne

Ankietowani, oprócz podziału na miejsce zamieszkania, zostali także podzieleni na kategorie wiekowe: Poniżej 18 lat, 18-25, 26-40, 41-60 oraz powyżej 60 lat. Największa grupa ankietowanych znajduje się w przedziale wiekowym 26-40 (45,4%), druga w kolejności była grupa 18-25 (28,7%), a na trzecim miejscu uplasowała się grupa w przedziale 41-60 (15,7%).

Jaki jest Pana/Pani wiek?

108 odpowiedzi

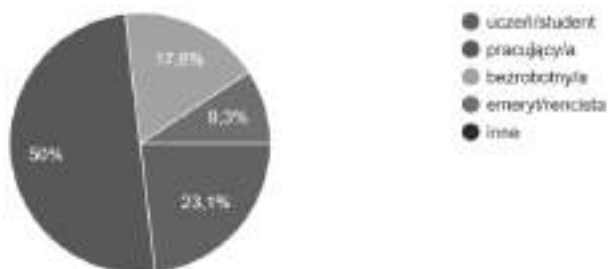
Źródło: opracowanie własne

Ostatni podział ankietowanych dotyczył ich statusu zawodowego, do wyboru były poszczególne odpowiedzi: uczeń/student, pracujący/a, bezrobotny/a, emeryt/rencista oraz inne. Równo połowę odpowiedzi stanowiły osoby pracujące – 54 osoby. Niemalże ¼ wszystkich odpowiedzi pochodziła od uczniów/studentów (23,1%), a trzecią największą grupą były osoby bezrobotne (17,6%).

Najmniej liczną grupą ankietowanych byli emeryci/renciści (9,3%). Nikt z osób udzielających odpowiedzi nie zaznaczył kategorii „inne”.

Jaki jest Pana/Pani status zawodowy?

108 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

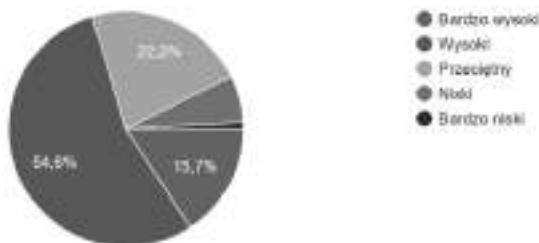
Czwarty wykres przedstawia ogólny stan bezpieczeństwa ankietowanych w związku z kryzysem migracyjnym na wschodniej granicy. Przeważająca większość odpowiadających uważa, że stan bezpieczeństwa w regionie jest na wysokim (54,6%) i bardzo wysokim poziomie (15,7%). Można zauważyć, iż taki wynik ma związek z aktywnością regionalnych służb mundurowych, a w szczególności żołnierzy 18 Pułku Logistycznego w Łomży i Wojsk Obrony Terytorialnej, którzy przez wiele miesięcy dbali o szczelność granicy z Białorusią.

Natomiast 22,2% odpowiedzi stanowi opcja „przeciętny”, a łącznie 7,4% ankietowanych stwierdziła, iż stan bezpieczeństwa ich miejsca zamieszkania jest na niskim, bądź bardzo niskim poziomie.

IV.11. Wpływ kryzysu migracyjnego na mieszkańców województwa podlaskiego

Jak ocenia Pan/Pani ogólny stan bezpieczeństwa w swoim miejscu zamieszkania w związku z kryzysem migracyjnym na wschodniej granicy?

108 odpowiedzi

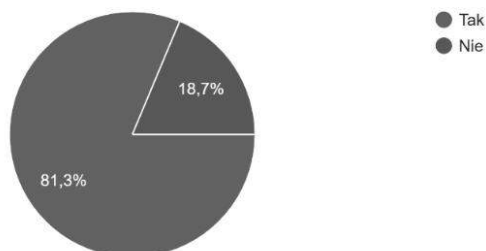
Źródło: opracowanie własne

Wykres piąty przedstawia wpływ kryzysu migracyjnego na poczucie bezpieczeństwa ankietowanych. Zdecydowana większość, ponieważ aż 81,3% udzielonych odpowiedzi, wskazuje na to, iż kryzys miał i dalej ma realny wpływ na poczucie bezpieczeństwa społeczności lokalnej. Mimo tego, iż w regionie nie odnotowano skrajnie ekstremalnych przypadków wpływu kryzysu migracyjnego, w tym agresywnych zachowań nielegalnych migrantów, jak ma to miejsce na Zachodzie, ankietowani posiadali informacje na temat potencjalnych skutków nielegalnej migracji, widząc co dzieje się w Europie Zachodniej.

Pozostała ilość udzielonych odpowiedzi, licząca 18,7%, stanowi odpowiedź przeczącą do zadanego pytania, a jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

Czy kryzys migracyjny wpłynął na Pana/Pani poczucie bezpieczeństwa

107 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

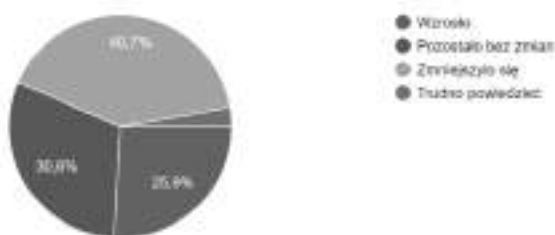
Następny wykres dotyczy tendencji poczucia bezpieczeństwa ankietowanych od początku kryzysu migracyjnego w sierpniu 2021 roku do chwili przeprowadzenia badania. Z wykresu można odczytać, iż wśród ankietowanych nastąpił podział na trzy znaczące grupy. Najliczniejszą jest ta, u której występuje tendencja spadkowa (40,7%), co może mieć związek ze sytuacjami mającymi na granicy polsko-białoruskiej tj. agresywne próby przekroczenia granicy lub nieustające ataki na funkcjonariuszy.

Drugą największą grupą jest ta, u której występuje stagnacja (30,6%) i nie zauważono znaczących zmian na przestrzeni trwania kryzysu. Ostatnią najpopularniejszą udzieloną odpowiedzią jest tendencja wzrostowa, którą odczuło 25,9% ankietowanych. Na ten wynik składają się m.in. działania rządu w postaci wzmocnienia granicy w zapory, zasieki, bądź też mur, a także sprawne działanie Straży Granicznej i Wojska Polskiego.

Odpowiedź „trudno powiedzieć” zaznaczyło 2,8% ankietowanych.

Czy w ciągu ostatnich lat (od 2021 r.) Pana/Pani poczucie bezpieczeństwa w związku z kryzysem migracyjnym:

100 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

Ankietowani zostali poproszeni o ocenienie działań służb mundurowych w kwestii kryzysu migracyjnego. Zdecydowana większość osób udzielających odpowiedzi wskazała na ocenę bardzo dobrą (49,1%) oraz dobrą (34,3%). Jedynie 4,6% ankietowanych zaznaczyło ocenę złą, a 12% stwierdziło, iż na ten temat nie mają zdania.

W związku z powyższymi wynikami, można wywnioskować, iż służby mundurowe spełniają rolę zapewnienia bezpieczeństwa w sposób nad wyraz zadowalający dla większości osób, którzy wzięli udział w badaniu.

IV.11. Wpływ kryzysu migracyjnego na mieszkańców województwa podlaskiego

Jak ocenia Pan/Pani działania służb mundurowych (Straż Graniczna, Wojsko Polskie, Policja) w kwestii zapewnienia bezpieczeństwa?

108 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

Oprócz oceny działań służb mundurowych, ankietowani zostali poproszeni o ocenę działań rządów Prawa i Sprawiedliwości w latach 2021-2023 oraz rządów Koalicji XIII października od przejęcia władzy w 2023 do chwili obecnej. Ponad połowę udzielonych odpowiedzi stanowią opcje „dobrze” (27,8%) i „bardzo dobrze” (24,1%). Można z tego wywnioskować, iż działania podjęte na przestrzeni trwania kryzysu migracyjnego zostały odebrane pozytywnie przez społeczeństwo lokalne i miały realny wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa w regionie.

Jednakże, nie wolno ignorować prawie ¼ ankietowanych, którym działania obu rządów się nie spodobały i oceniło ww. działania jako „źle” (16,7%) oraz „bardzo źle” (5,6%). Może to wynikać z faktu, iż ta część ankietowanych nie popierała np. mechanizmu „push-backów”, bądź też uważa, że rządzący byli w stanie wprowadzić lepsze rozwiązania, aby zapewnić bezpieczeństwo. 25,9% ankietowanych oceniło działania rządzących jako przeciętne.

Jak ocenisz Pan/Pani działania rządu PiS w latach 2021-2023 oraz rządu KO (od 2023), w kwestii ochrony granicy przed nielegalną migracją?

106 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

Następne pytanie skierowane do ankietowanych dotyczyło wskazania, czy dzięki działaniom służb mundurowych czują się bezpieczniej. W tym przypadku, aż 95,3% udzielonych odpowiedzi stanowiła ocena pozytywna (tak – 55,1%, raczej tak – 40,2%). Świadczy to o tym, iż służby mundurowe mają ogromny wpływ na bezpieczeństwo, a ich starania i ciężki wysiłek nie zostały zignorowane przez społeczeństwo. Jedynie 4,7% ankietowanych odpowiedziało, iż działania służb mundurowych raczej nie przyczyniły się do ich poczucia bezpieczeństwa.

Czy czuje się Pan/Pani bezpieczniej dzięki działaniom służb mundurowych?

107 odpowiedzi

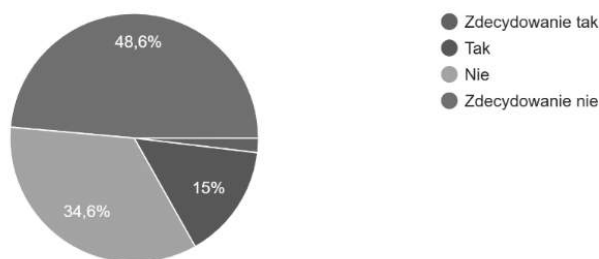

Źródło: opracowanie własne

Ankietowanym zostało postawione pytanie, czy są za otwarciem granicy i pomocą dla nielegalnych migrantów. Powyższe pytanie było nawiązaniem dla pewnych zachowań postaci na scenie politycznej, ugrupowań, bądź też organizacji postulujących takie działania. Zdecydowana większość ankietowanych wyraża sprzeciw wobec takiego podejścia do polityki migracyjnej i zaprzestania chronienia szczelności granicy (zdecydowanie nie – 48,6%, nie – 34,6%).

Łącznie 16,9% (tak – 15%, zdecydowanie tak – 1,9%) ankietowanych było za zmianą dotychczasowej polityki migracyjnej i obronnej na rzecz otwartości i pomocy.

Czy jest Pan/Pani za otwarciem granicy i udzielaniem pomocy nielegalnym migrantom?
107 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

Następnym pytaniem dla ankietowanych było to, czy byli świadkami sytuacji związanej z nielegalną migracją w swojej okolicy. Aż 80,6% nie miało styczności z sytuacją opisaną powyżej, 13,9% ankietowanych miało doświadczenie jako świadek, a 5,6% osobiście miało do czynienia z przypadkami nielegalnej migracji. Tak duży procent odpowiedzi negatywnej do postawionego pytania świadczy o efektywności działań służb mundurowych w zakresie powstrzymywania nielegalnych prób przekroczenia granicy.

Czy był/a Pan/Pani świadkiem sytuacji związanej z nielegalną migracją w swojej okolicy?
108 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

Kolejny wykres przedstawia opinię ankietowanych na temat obecności migrantów na granicy polsko-białoruskiej. Zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy osoby tam się znajdujące stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa. Zdecydowana większość ankietowanych zgodziła się z tezą postawioną w zadanym pytaniu, ponieważ aż 88% udzieliła takiej odpowiedzi. Natomiast pozostałe 12% ankietowanych nie zgodziła się na takie określenie.

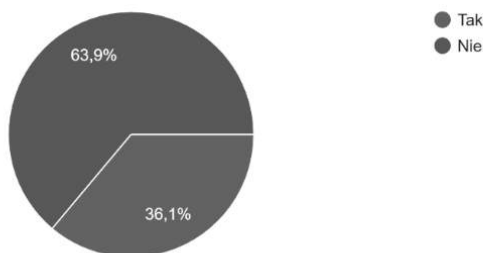
Czy uważa Pan/Pani, że obecność migrantów na wschodniej granicy to zagrożenie dla bezpieczeństwa?
108 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

W kolejnym pytaniu, została postawiona odmienna teza co w poprzednim. Mianowicie, ankietowani zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi, czy migranci znajdujący się na wschodniej granicy to osoby potrzebujące pomocy. Niemalże 2/3 ankietowanych nie zgadza się powyższą tezą (63,9%), natomiast nie bez znaczenia jest to, iż 36,1% wyraża do niej aprobatę.

Czy uważa Pan/Pani, że migranci na wschodniej granicy to osoby potrzebujące pomocy?
108 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

Ankietowani zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy kryzys migracyjny wpłynął na ich podejście do kwestii migracji i migrantów w Polsce. Przeważająca ilość osób (59,8%) odpowiedziała, iż ich podejście faktycznie zostało zmienione, co w ekstremalnym założeniu może powodować nieprzyjemne sytuacje i problemy, bądź też pogorszoną opinią wobec osób, które wyemigrowały do naszego kraju w sposób legalny i zasymilowały się z naszym społeczeństwem.

Pozostała część ankietowanych (40,2%) odpowiedziała, iż ich podejście nie zmieniło się, a jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi na pytanie.

Czy kryzys migracyjny zmienił Pana/Pani podejście do kwestii migracji i migrantów w Polsce?
107 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

Następne pytanie miało na celu poznanie opinii ankietowanych, czy zgadzają się z określeniem kryzysu migracyjnego na wschodniej granicy jako celowego działania rosyjskich i białoruskich władz o charakterze działań wojny hybrydowej, które miały wprowadzić destabilizację sytuacji politycznej i społecznej w Polsce. Zdecydowana większość ankietowanych zgadza się z postawioną tezą, bo aż 86,9%. Świadczy to o wysokim poziomie świadomości ankietowanych o politycznych zagrywkach Rosji i Białorusi, a także o umiejętności dostrzeżenia głównej przyczyny powstania kryzysu na wschodniej granicy.

Pozostała część ankietowanych (13,1%) ma odmienne zdanie i nie zgadza się z postawioną tezą w pytaniu, a jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

Czy uważa Pan/Pani, że kryzys migracyjny był celowym działaniem służb rosyjskich i białoruskich, aby zdestabilizować sytuację polityczną i społeczną w Polsce?
107 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

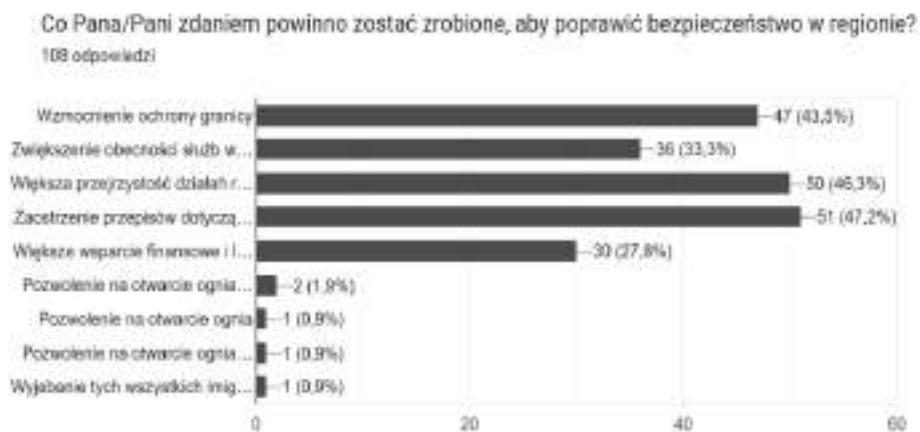
Na poniższym wykresie zostały przedstawione działania, które zdaniem ankietowanych powinny zostać wprowadzone w celu usprawnienia zarówno już realizowanych działań, jak i propozycje nowych, by poprawić bezpieczeństwo w regionie. Ankietowani mieli możliwość zaznaczenia kilku propozycji, a także podania swoich. Najbardziej popularnymi opcjami zostały propozycja zaostreżenia przepisów dotyczących nielegalnego przekraczania granicy (51 głosów) oraz większej przejrzystości działań rządu i służb (50 głosów). Równie częstym wyborem ankietowanych było wzmocnienie ochrony granicy (47), a także zwiększenie obecności służb w regionie (36).

Wyniki mogą świadczyć o tym, iż ankietowani nie do końca uważają, że mimo słuszności działań przeprowadzanych przez rząd i służby są one wystarczające, tym samym istnieje możliwość ich dopracowania i udoskonalenia w taki sposób, aby jeszcze bardziej zwiększyć poziom bezpieczeństwa.

Ankietowani chcieliby także większego oraz rzetelnego dostępu do informacji na temat sytuacji na wschodniej granicy, po to, by wiedzieć, co dokładnie się tam dzieje i jakie decyzje wobec kryzysu mają być podjęte. Oprócz tego, ważna dla ankietowanych jest również większa obecność służb, co można rozumieć to jako powiększenie zasobów ludzkich zarówno w Straży Granicznej, jak i Wojsku Polskim.

30 głosów zostało oddanych na większe wsparcie finansowe i logistyczne dla służb mundurowych. Jest to możliwe poprzez zwiększenie wydawanego PKB na rzecz rozwoju militarnego i przede wszystkim obronnego.

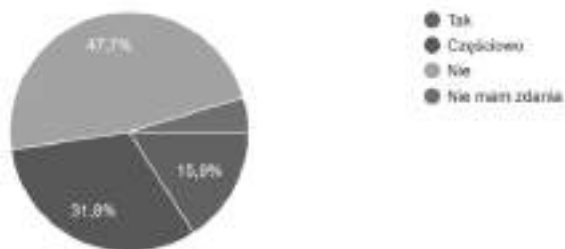
Istotne jest także odnotowanie faktu, iż cztery osoby zaproponowało dość radykalną i ekstremalną propozycję otwarcia ognia w stronę osób nielegalnie przekraczających granicę.

Źródło: opracowanie własne

Kolejny wykres przedstawia odpowiedzi ankietowanych na pytanie o rzetelność informacji z sytuacji na wschodniej granicy przekazywanych przez media (TVP i TVN). Niemalże połowa ankietowanych (47,7%) nie wierzą w rzetelność relacji przedstawianych przez powyższe stacje telewizyjne, 31,8 % częściowo pokłada w nie zaufanie, a 15,9% uważa, że sytuacja na granicy z Białorusią jest przedstawiana rzetelnie. 5 osób nie miało na ten temat zdania. Tak duża część osób, które uważają, że informacje od stacji telewizyjnych, wymienionych w treści pytania, nie są rzetelne wynika z tego, iż w przypadku TVP w latach 2021-2023 była prorządowa względem Prawa i Sprawiedliwości, więc informacje przez nią podawane były przedstawiane na korzyść ówczesnej partii rządzącej, podczas gdy TVN przedstawiał informacje w sposób odwrotny, w postaci prezentowania działań rządu w złym świetle, a także bardziej skupiał się na pokazywaniu losu osób znajdujących się wschodniej granicy. Innym czynnikiem może być fakt, iż ankietowani preferują informacje podane przez niezależnych dziennikarzy, czy osób będących bezpośrednio przy kryzysie, którzy przedstawiają sytuację w taki sposób, jaka jest naprawdę.

Czy uważa Pan/Pani, że media (np. TVP lub TVN) rzetelnie przedstawiają sytuację na granicy?
107 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

Ankietowani, mając możliwość wielokrotnego wyboru w ostatnim zadaniu, zostali poproszeni o wskazanie, czego najbardziej obawiają się w związku z kryzysem migracyjnym. Z uzyskanych odpowiedzi, wynika, że ankietowani najbardziej boją się możliwego zagrożenia terrorystycznego (73 głosy) oraz napięć społecznych w regionie (65). Pierwszy aspekt może wynikać z obserwacji sytuacji w krajach zachodnich, gdzie ataki terrorystyczne były często organizowane przez osoby przybyłe z innych państw, w szczególności arabskich. Oczywiście, nie wszyscy migranci są terrorystami, jednakże wystarczyła pewna grupa ekstremistów, aby stworzyła taki stereotyp lub przekonanie o wszystkich.

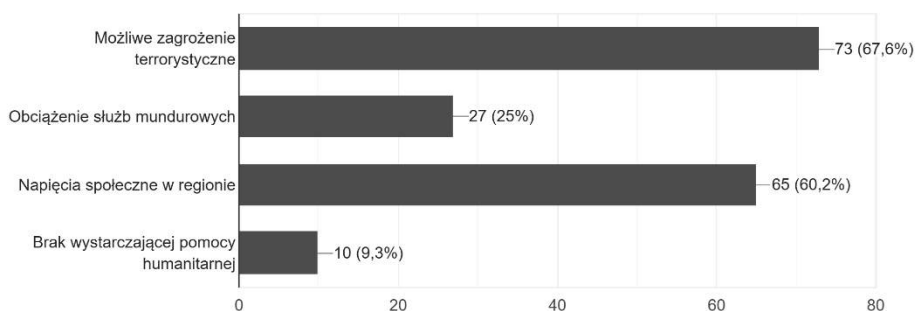
Przechodząc do napięć społecznych, mogą one wynikać z różnicy światopoglądów wśród mieszkańców regionu – jedni będącymi zwolennikami twardej polityki obronnej i migracyjnej oraz drudzy będącymi zwolennikami zainteresowania się sytuacją osób na polsko-białoruskiej granicy i niesienia im pomocy.

Trzecią najbardziej popularną opcją do wyboru było obciążenie służb mundurowych (27), które wynika z bycia w ciągłej gotowości do pełnienia zadań zapewniających bezpieczeństwo oraz mierzenia się z nieprzyjemnymi sytuacjami na granicy w postaci agresywnych prób jej nielegalnego przekroczenia, bądź też prowokacjami przy użyciu przemocy ze strony migrantów.

10 głosów zostało oddanych na to, iż brakuje wystarczającej pomocy humanitarnej.

Jakie aspekty kryzysu migracyjnego najbardziej Pana/Panią niepokoją?

108 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej, który rozpoczął się w 2021 roku, bezsprzecznie stanowi jedno z najbardziej złożonych i wielowymiarowych wyzwań dla współczesnej polityki bezpieczeństwa Polski oraz Unii Europejskiej. Jego przebieg unaoczniał, jak istotne znaczenie może mieć zjawisko migracji, gdy zostanie wykorzystane jako narzędzie nacisku politycznego w ramach działań hybrydowych. Konflikt ten był nie tylko testem odporności struktur granicznych i instytucji państwowych, ale również sprawdzianem dla społeczeństwa obywatelskiego, mediów, organizacji pozarządowych oraz lokalnych wspólnot.

Badania empiryczne, przeprowadzone w formie ankiety, wykazały, że kryzys ten wpłynął bezpośrednio na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców przygranicznych obszarów, jednocześnie ujawniając napięcia pomiędzy potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa a respektowaniem zasad humanitarnych. Wnioski płynące z tej analizy ukazują także stopniową ewolucję podejścia polskich władz do zarządzania sytuacją kryzysową – od działań doraźnych po kompleksowe strategie obronne i legislacyjne, których celem było wzmocnienie odporności państwa.

Niniejsze badania potwierdzają, że kryzys migracyjny był i wciąż pozostaje zjawiskiem, którego skutki wykraczają poza wymiar lokalny – oddziałując na politykę zagraniczną, bezpieczeństwo wewnętrzne oraz debatę publiczną w całym regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Utrzymująca się

presja na granicach oraz nieprzewidywalność działań aktorów międzynarodowych świadczą o potrzebie dalszych badań, systematycznej analizy sytuacji i budowy długofalowych, wielopoziomowych mechanizmów reagowania.

Bibliografia

Pozycje zwarte

1. Apanowicz J., *Metodologia ogólna*, Wydawnictwo Bernardium, Gdynia 2002.
2. Dutkiewicz W., *Podstawy metodologii badań do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki*, Wydawnictwo Stachurski, Kielce 2001.
3. Elak L., Oskierko M., Żurawski S., *Ochrona granicy polsko-białoruskiej w obliczu wojny hybrydowej, De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności*, Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach 2024.
4. Kamiński A., *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej* [w:] *Metodologia pedagogiki społecznej*, Pilch T., Wroczyński R., (red.), Wrocław-Warszawa-Gdańsk 1974.
5. Kowalik J., Szostak W., *Metodologiczne problemy nauk o polityce*, Kielce 2007.
6. M. Koźdoń-Dębecka, *Polaryzacja medialna na przykładzie kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej latem 2021 roku w relacjach trzech polskich telewizyjnych serwisów informacyjnych*, Uniwersytet Warszawski 2023.
7. Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2005.
8. Niedźwiecki D., *Kryzys humanitarny na granicy polsko-białoruskiej. Analiza zjawiska w perspektywie ładu społecznego*, Wydawnictwo Politeja, Uniwersytet Jagielloński 2024.
9. Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2012.
10. Ochmann P., Wojas J., *Prawne aspekty konfliktu zbrojnego jako przykład wojny hybrydowej*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2018.
11. Pieter J., *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wrocław-Warszawa 1997.

12. Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych* (wydanie drugie poprawione i rozszerzone), Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998.
13. Sobol E., *Mały słownik języka polskiego*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1997.
14. Tkachuk O., *Znaczenie kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej dla polityki imigracyjnej i azyłowej Unii Europejskiej*, „Wschodnioznawstwo” 2022.
15. Wawrzusiszyn A., *Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski*, Nowa Polityka Wschodnia, Olsztyn 2022.

Akty prawne

1. Decyzja Rady w sprawie tymczasowych środków nadzwyczajnych na rzecz Łotwy, Litwy i Polski, Bruksela 1 grudnia 2021.
2. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 marca 2020 r. (Dz. U. 2020 poz. 435).
3. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 sierpnia 2021 r. (Dz. U. 2021 poz. 1536).
4. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 września 2021 r. (Dz. U. 2021 poz. 1612).
5. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 30 listopada 2021 r. (Dz. U. 2021 poz. 2193).
6. Rozporządzenie nr 3/2022 Wojewody Podlaskiego z dnia 15 czerwca 2022 r. (Dz. Urz. Woj. Podla. 2022 poz. 2772).

The background of the entire page is an abstract composition. It features a dense network of thin, light blue lines that crisscross the entire surface, creating a complex, web-like pattern. Overlaid on this network are soft, ethereal glows of green and yellow light, particularly concentrated in the upper and lower portions of the image, giving it a sense of depth and energy. The overall color palette is dominated by these cool blues and greens, with the white text providing a sharp contrast in the center.

ISBN 978-83-68680-17-1
nr publikacji 252